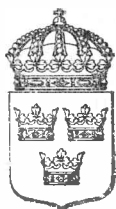

RIKSDAGENS PROTOKOLL

Nr 12

ANDRA KAMMAREN

1963

22—27 mars

Debatter m. m.

Fredagen den 22 mars

	Sid.
Svar på frågor av:	
herr Gustafsson i Borås ang. eventuella biverkningar vid användandet av meprobamatpreparat	5
herr Börjesson i Falköping ang. kontrollen över privata sjukhem	7
Svar på interpellationer av:	
herr Hamrin i Kalmar ang. kommunindelningen	8
herr Eliasson i Sundborn ang. giltighetstiden för pass	14
Interpellationer av:	
herr Helén ang. planeringen av fackskoleorganisationen	19
herr Gustafsson i Borås ang. godkännande av den år 1962 reviderade konventionen till förhindrande av havsvattnets förorening genom olja	20
fröken Wetterström ang. åtgärder för återanpassning av straffade till normal livsföring	21

Tisdagen den 26 mars

Svar på interpellationer av:	
herr Lindström ang. uppsikten över brandskyddet vid vissa vårdanstalter	24
herr Enskog ang. skyddsföreskrifter för dykeriarbeten	27
herr Larsson i Norderön ang. bidrag till fortbildning inom jord- och skogsbruket	27
Interpellation av herr Vigelsbo ang. rätten att använda domänverkets skogsvägar	31

	Sid.
Onsdagen den 27 mars fm.	
Meddelande ang. av Stockholmsområdets civilt försvarsförbund anordnad information	34
Utgifterna inom utrikesdepartementets verksamhetsområde:	
FN:s särskilda fond	35
Internationella livsmedelsfonden	92
Nämnden för internationellt bistånd (NIB): Avlöningar	94
Motioner om yrkesutbildning och frivilliginsatser	95
Motioner om ett räntefritt lån till utvecklingsländerna	96
Motioner om en svensk nationalgåva till Algeriet	96
Motioner om Sveriges anslutning till DAC	97
Livsmedelshjälp m. m. till de underutvecklade länderna	98
Bidrag till Internationella utvecklingsfonden	99
Användande av värnpliktiga för uppbyggnadsarbete eller humanitärt hjälparbete i utvecklingsländerna	100
Kreditgarantier åt svensk varvsindustri m. m.	101
Riktlinjer för organisationen av folkbokförings- och uppbördsväsendet m. m.	104
Förlustutjämnning, progressionsutjämnning och allmän öppen resultatutjämnning	109

Onsdagen den 27 mars em.

Meddelande ang. utrikespolitisk debatt	113
Upphävande eller omläggning av viss indirekt beskattning	113
Lag om kreditaktiebolag, m. m.	115
Undersökning av den ekonomiska politikens inverkan på näringslivet, m. m.	116
Ökat samhällligt inflytande över näringslivet	118
Förstatligande av Svenska Cellulosaaktiebolaget	121
Förstatligande av oljehandeln	127
Förstatligande av läkemedelsindustrien	132
Det statliga stödet åt barnfamiljer	139
Undantagande av skrivbyråernas serviceverksamhet från arbetsförmedlingslagens tillämpningsområde	167

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 27 mars fm.

<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 3, rörande utgifterna inom utrikesdepartementets verksamhetsområde	35
— nr 37, om anslag å tilläggsstat II till livsmedelshjälp m. m. till de underutvecklade länderna	98

	Sid.
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 38, rörande anslag till internationell biståndsverksamhet	99
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 19, om användande av värnpliktiga för uppbyggnadsarbete eller humanitärt hjälparbete i utvecklingsländerna	100
<i>Allmänna beredningsutskottets</i> memorial nr 11, ang. överlämnande till jordbruksutskottet av vissa till allmänna beredningsutskottet remitterade motioner	100
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 40, ang. vissa kreditgarantier åt svensk varvsindustri m. m.	101
— nr 41, ang. riktlinjer för organisationen av folkbokförings- och uppbördsväsendet m. m.	104
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 14, ang. förlustutjämning, progressionsutjämning och allmän öppen resultatutjämning	109

Onsdagen den 27 mars em.

<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 16, om upphävande eller omläggning av viss indirekt beskattning	113
— nr 28, om ändrad lydelse av punkt 2 av anvisningarna till 30 § kommunalskattelagen	115
<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 6, ang. lag om kreditaktiebolag, m. m.	115
— nr 7, om undersökning av den ekonomiska politikens inverkan på näringslivet, m. m.	116
— nr 8, om utredning rörande ett ökat samhälleligt inflytande över näringslivet	118
— nr 9, om eventuellt förstatligande av Svenska Cellulosaaktiebolaget	121
— nr 10, om förstatligande av oljehandeln	127
— nr 11, om förstatligande av läkemedelsindustrien	132
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 9, om lagändringar i syfte att öka åldringarnas trygghet till liv och egendom	138
— nr 10, ang. omprövning av bestämmelserna rörande affischering	139
— nr 11, ang. fortsatt giltighet av atomansvarighetslagen samt lag om ersättning för skada i följd av atomfartygs drift	139
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 16, om det statliga stödet åt barnfamiljer	139
— nr 18, om ersättning från den allmänna sjukförsäkringen för medicin i förebyggande syfte	167
— nr 20, ang. bidragsförskott till ensamstående mödrar samt utfyllnad av vissa underhållsbidrag	167
— nr 21, om undantagande av skrivbyråernas serviceverksamhet från arbetsförmedlingslagens tillämpningsområde	167
<i>Tredje lagutskottets</i> utlåtande nr 11, ang. vissa fastighetsbildningsproblem vid sammanslagning av landskommun med stad	170

Fredagen den 22 mars

Kl. 14.00

§ 1

Justerades protokollet för den 15 in-
nevarande mars.

§ 2

**Svar på fråga ang. eventuella biverk-
ningar vid användandet av meprobamat-
preparat**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för inrikesdepartementet, herr
statsrådet JOHANSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Gustafsson i Borås
har frågat mig om jag vill lämna en re-
dogörelse för huruvida farliga biverk-
ningar har kunnat spåras vid använ-
dandet av meprobamatpreparat. Med
anledning härav vill jag anföra följande.

Meprobamatpreparat har försålts i
Sverige sedan 1956. De har hela tiden
kunnat erhållas blott mot recept. Med-
lens verkan uppges vara mildt nervlugnande
med förhållandevis ringa sövande
effekt. De dämpar oro och ångest och
medför även en viss grad av muskelav-
slappning. Akut uppträdande biverk-
ningar av preparaten betecknas av me-
dicinalstyrelsen som i regel oskyldiga
och anses främst kunna karakteriseras
som överkänslighetsreaktioner. Dock
har i vissa fall en tillvänjningsrisk kun-
nat iakttas. Särskilt gäller detta i fråga
om kroniska alkoholmissbrukare. Det
bör även framhållas, att meprobamat
liksom åtskilliga andra nervlugnande
medel förstärker alkoholens berusnings-
effekt. Att härvid aggressivitetstillstånd
skulle kunna inträda är säkerligen inte
uteslutet. Däremot finns enligt vad jag
inhämtat inga bestyrkta uppgifter om att
meprobamat utan samband med alko-
holberusning och i normala doser skul-

le utlösa aggressivitetstillstånd eller
medföra karaktärsförändringar.

Såsom framhållits i propositionen
1962: 184 ang. ny läkemedelsförordning
m. m. torde det vara sällsynt att ett lä-
kemedel har blott positiva egenskaper,
varför det vid läkemedelstillverkningen
och läkemedelskontrollen i varje särskilt
fall måste göras en avvägning mellan
det positiva värdet och de negativa
egenskaperna. Vad beträffar meproba-
matpreparaten torde, enligt vad som
upplysts mig, dessa vara så värdefulla
och riskerna för allvarliga skadeverk-
ningar av dem så förhållandevis små,
att de inte bör undandragas de många
patienter, som just genom dessa prepa-
rat kan få lindring i olika sjukdomstill-
stånd och återvinna hälsan.

Vidare anförde:

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp):

Herr talman! Jag vill först tacka stats-
rådet och chefen för inrikesdepartemen-
tet för svaret på min enkla fråga.

Nära nog varje vecka får vi i pressen
larmrapporter om skadliga biverkning-
ar av olika läkemedel. En del av vad
som skrives har väl ett sakligt underlag,
annat åter är journalistiskt färglagt men
verkar i alla fall ganska uppskakande.
Det kastar även en tvivlets och miss-
trons skugga över nära nog allt vad läke-
medel och kontroll heter.

Jag har frågat statsrådet vad som är
sanningen om de s. k. lyckopillren Res-
tenil och andra meprobamattabletter.
Jag har gjort det efter larmande artiklar
i tidningar, och 1 000-tals i detta land
frågar som Pilatus fordöm: vad är san-
ning? Å ena sidan får man veta av fram-
stående läkare att en överdosering med
detta preparat kan framkalla epilepsi-

Svar på fråga ang. eventuella biverkningar vid användandet av meprobamatpreparat

liknande anfall, liknande dem som kan inträffa vid alkoholförgiftning. Tabletten kan göra folk till våldsmän. Restenil är farligt, och risken för tillvänjning är stor, och det används ibland av ungdom i berusningssyfte. Man varnar starkt mot missbruk, men varningen gäller konsumtionen över huvud taget. Professor Möller i Köpenhamn kallar konsumtionen enorm, enär vi förbrukar flera tiotal ton årligen, och siffran verifieras av docent Lars Engstedt på karolinska institutet. Siffrorna säger i och för sig ingenting mer än det att Restenil är en konsumtionsvara. Men så kommer en annan av våra största aftontidningar och tar kollegan vid örat och pådyvlar den en ovanligt beklaglig form av journalistik och säger att rubriken inte har ett spår av sanning och att varje uttalande är överdrivet, snedvridet och felaktigt. Rubriken kan man alltså kapa på en gång, och vad som är kvar av artikel-innehållet när det överdrivna och snedvridna och felaktiga är utsallat vet ingen.

Vad som kvarstår hos allmänheten är en stor känsla av otrygghet. Man vet inte vad man kan lita på eller om man kan lita på någonting över huvud taget.

En brittisk läkemedelsfirma betecknar som överdrivet att hormonpreparatet »Primolutn» skulle kunna orsaka ändringar i ett fosters könskaraktär, men samtidigt får man veta att danska medicinalstyrelsen förbjudit allt slags reklam för preparatet.

Jag vet väl att allt mänskligt vetande haft och har att kämpa sig fram, men neurosedyntragedien borde ha öppnat ögonen på oss alla att läkemedel är sannerligen ingenting att leka med. Vi har alla, och jag antar med rätta, en viss tillförsikt till att medicinalstyrelsen vakar över läkemedlens verkan. Frågan är om denna tilltro är riktig. Kan medicinalstyrelsen — har man frågat sig — effektivt arbeta i sitt svåra värv med den personal som är behövlig och de ekonomiska resurser som behövs. Är

detta inrikesministerns mening? Arbetar våra forskare och myndigheter under sådana förhållanden med de medicinska problemen att risken att varna för sent reduceras till minsta möjliga minimum?

Vad jag med min enkla fråga egentligen ville fästa uppmärksamheten på är att den senaste tidens erfarenheter från läkemedelsområdet har gjort det nödvändigt med skyndsamma åtgärder, framför allt då det gäller att begränsa riskerna för biverkningar av nytillkommande preparat. Jag skall villigt erkänna att helt riskfritt är väl intet mänskligt, och helt riskfria kan väl medicinerna aldrig bli, när gränsen mellan den botande effekten och den skadande kan ligga enbart i själva doseringen, eller i individernas olika mottaglighet och reaktion, eller ock i smygande långtidseffekter som ingen klinisk prövning kan förutsäga såvida den inte dras ut i tiden till det orimliga.

Jag skulle ha känt mig litet mera tillfredsställd med svaret, om inrikesministern hade uttalat att han kommer att följa denna fråga med den allra största uppmärksamhet, men det kanske ligger i svaret.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **JOHANSSON**:

Herr talman! Det råder inga delade meningar mellan herr Gustafsson i Borås och mig. Jag har i svaret velat framhålla att detta läkemedel såväl som många andra har positiva verkningar men också negativa. Man får inte bortse från de negativa verkningarna. De kan vara farliga och besvärande. Dessa medel är receptbelagda, och man har därmed velat förhindra att det normalt förekommer en farlig dosering, men en sådan kan inte helt uteslutas.

Beträffande medicinalstyrelsens möjligheter att kontrollera och öva tillsyn över läkemedlen vill jag framhålla, att det önskemål som medicinalstyrelsen fört fram om förstärkning av persona-

Svar på fråga ang. kontrollen över privata sjukhem

len på läkemedelskontrollsidan har tillmötesgått i förslag till riksdagen.

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka inrikesministern för hans senaste ord. De gör mig ganska tillfredsställd och dämpar till en del den ängslan som jag och många med mig har hyst.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3

Svar på fråga ang. kontrollen över privata sjukhem

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON, som yttrade:

Herr Börjesson i Falköping har frågat statsrådet och chefen för socialdepartementet om han anser att nuvarande kontroll över privata sjukhem kan garantera en tillfredsställande vård av patienterna. Sedan frågan överlämnats till inrikesdepartementet för besvarande, får jag anföra följande.

För enskilda sjukhem gäller numera en av Kungl. Maj:t år 1960 utfärdad stadga. Den reglerar sjukhem för både kroppssjukvård och mentalsjukvård samt omfattar även konvalescentvård. De enskilda sjukhemmen är av mycket varierande slag i fråga såväl om vårdens art som beträffande hemmens storlek och standard. Vid 1963 års ingång fanns 8 sjukhem av lasarettskaraktär med 648 vårdplatser, 129 sjukhem för kroppssjukvård med 3 742 vårdplatser och 88 sjukhem för psykiskt sjuka med 1 542 vårdplatser.

Enskilt sjukhem får inte drivas utan tillstånd av medicinalstyrelsen. Till grund för tillståndsprövningen lägger styrelsen yttranden från lokala sjukvårds-, hälsovårds- och brandmyndigheter samt från länsstyrelsen. Varje enskilt sjukhem skall ha en föreståndare

och en anstaltsläkare. Föreståndarens lämplighet prövas av medicinalstyrelsen, och olika krav kan då uppställas allt efter vårdens art. Om föreståndare för sjukhem för långvarigt kroppssjuka inte är legitimerad sjuksköterska, krävs i regel att en sådan finns anställd. Vid sjukhem för psykiskt sjuka fordras viss utbildning i mentalvård. Föreståndarens och anstaltsläkarens åligganden är preciserade i stadgan. Läkaren skall bl. a. bestrida läkarvården vid sjukhemmet och tillse att där inte vårdas andra personer än sådana, för vilka hemmet är godkänt och som lämpligen kan få vård där.

Den högsta tillsynen över de enskilda sjukhemmen utövar medicinalstyrelsen. Närmast under styrelsen utövas tillsynen av tillsynsläkare, som är länsläkaren eller med honom likställd förste stadsläkare samt, när det gäller hem för vård av psykiskt sjuka, vederbörande hjälpverksamhetsläkare.

1960 års stadga innehåller i flera hänseenden strängare bestämmelser än de som fanns tidigare. Sålunda var förut enskilda sjukhem med mindre än sex vårdplatser samt konvalescenthem inte skyldiga att söka tillstånd eller ha anstaltsläkare. Enligt övergångsbestämmelser får sådana hem fortsätta sin verksamhet utan tillstånd men de skall ha föreståndare och anstaltsläkare samt stå under tillsyn. Medicinalstyrelsen har vidtagit särskilda åtgärder för registrering och kontroll av dessa inte tillståndspliktiga enskilda sjukhem.

En väsentligt förbättrad kontroll har uppnåtts genom den generella skyldigheten att anställa anstaltsläkare. Inspektion genom tillsynsmyndigheterna är emellertid också nödvändig. Medicinalstyrelsen företar inspektioner när det finns särskild anledning därtill. Styrelsen har därjämte en särskild läkare för kontinuerlig inspektion, särskilt av vården vid sjukhem för långvarigt kroppssjuka.

Tillsynsläkare bestämmer själv hur

Svar på interpellation ang. kommunindelningen

ofta inspektion skall företas. Det har inte varit möjligt eller ansetts lämpligt att utfärda direktiv härom, eftersom inspektionsbehovet varierar vid anstalter av olika kategorier. Organisationen av tillsyns- och inspektionsverksamheten får numera anses tillfredsställande, och man kan räkna med att den beslutade länsläkarorganisationen och dess successiva utbyggnad med biträdande länsläkare och hälsovårdskonsulenter kommer att göra inspektionsverksamheten än effektivare när det gäller enskilda sjukhem. Att skapa fullständig garanti för att inte i något enstaka fall skäl till anmärkning kan föreligga lär inte vara möjligt. Enligt min mening får likväl den ordning som med 1960 års stadga och länsläkarreformen nu kommit till stånd anses motsvara vad som krävs för kontroll av att värden vid enskilda sjukhem blir tillfredsställande.

Vidare anförde

Herr **BÖRJESSON** i Falköping (cp):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för inrikesdepartementet få frambära mitt tack för det utförliga svaret på min enkla fråga. Avsikten med min fråga var att få klarlagt huruvida nuvarande kontroll över privata sjukhem kan garantera en tillfredsställande vård av patienterna.

I vårt land har vi 225 enskilda sjukvårdsinrättningar. Dessa fyller säkerligen en viktig uppgift såsom ett komplement till den av myndigheterna bedrivna sjukhusvården. Jag är absolut övertygad om att de allra flesta privata sjukvårdsinrättningar kan betecknas som bra — där patienterna får i alla avseenden en god och kärleksfull omvårdnad — men tyvärr finnes det också privata sjukvårdsinrättningar där förhållandena är mindre tillfredsställande. Det behöver icke vara mer än en eller två dylika sjukvårdsinrättningar för att allmänhetens förtroende skall rubbas.

Det fall som under senaste tiden påta-

lats i radion och tidningspressen har gett anledning till oro bland allmänheten, inte minst bland alla de personer som på ett eller annat sätt haft kontakt med det aktuella sjukhemmet, exempelvis genom att en närstående vårdats som patient på sjukhemmet. Det har ju glädjande nog visat sig att mycket av vad som framkom i första programmet i Sveriges natradio beträffande det här aktuella sjukhemmet var ganska starkt färgat av sensation och överdrifter av olika slag. Därmed inte sagt att allt var i alla avseenden bra. Nej, trots radions eventuella överdrifter blottades interiörer som var mindre bra. Och man har anledning att fråga sig om kontrollen och inspektionen är helt tillfredsställande.

Genom inrikesministerns utförliga svar har det framkommit hur inspektion och kontroll verkställs. Jag skulle till svaret vilja foga några reflexioner.

För att inspektionen av dessa privata sjukhem skall nå den avsedda effekten bör den ske helt oaviserad. Särskild uppmärksamhet bör fästas vid hur personalen handlägger sina i stora stycken svåra arbetsuppgifter och vid att den verkligen är skickad att handha värden av sjuka människor. Väsentligt är alltså att denna inspektion inte sker rutin- eller slentrianmässigt.

Mycket i inrikesministerns redogörelse vittnar om att instruktionerna för den kontrollerande verksamheten är tillfredsställande utformade. Icke förty ifrågasätter jag, om det inte finns anledning att överse de gällande instruktionerna. Det kan finnas brister som tar var ett tillrättaläggande.

Herr talman! Jag vill än en gång tacka för svaret på min enkla fråga.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Svar på interpellation ang. kommunindelningen

Ordet lämnades på begäran till

Svar på interpellation ang. kommunindelningen

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Hamrin i Kalmar har till mig riktat två frågor som har samband med den nyligen beslutade översynen av kommunindelningen. I den första frågan ber herr Hamrin mig redogöra för min uppfattning rörande de samarbetsproblem som uppkommer då en ur kommersiell, ekonomisk och kommunikationsmässig synvinkel ändamålsenlig kommunblocksbildning förutsätter samarbete över existerande länsgräns och frågar i anslutning därtill vilka särskilda åtgärder som planeras för att underlätta ett kommunalt samarbete i sådana fall. Den andra frågan gäller om jag vill medverka till att de med införandet av en enhetlig kommuntyp sammanhängande problemen behandlas med förtur av pågående utredning rörande skilda kommunalrättsliga frågor eller eljest särbehandlas så att utredningsarbetet rörande nämnda problem kan underlättas och påskyndas.

Till svar på frågorna får jag anföra följande.

Såsom interpellanten framhåller får man räkna med att kommuner på ömse sidor om länsgräns i en del fall bör sammanföras i ett kommunblock. Den framställda frågan tar till en början sikte på svårigheter att nå samförstånd om blockindelningen vid sådant förhållande.

Arbetet med förslag till indelningsplaner pågår för närvarande i länsstyrelserna. Förslagen skall senast den 31 mars i år insändas till Kungl. Maj:t. Enligt direktiven bör länsstyrelserna samråda i här avsedda fall, men det har inte ansetts erforderligt att närmare reglera hur detta samråd skall gå till. Önskvärt är naturligtvis att enighet nås, men man får räkna med att berörda länsstyrelser i en sådan fråga kan komma till skilda uppfattningar i sina planförslag. Eftersom planerna skall fastställas av Kungl. Maj:t kan ett enhetligt avgörande komma till stånd. Ett av skälen till att planerna skall fastställas av Kungl.

Maj:t och inte av länsstyrelserna är just att planeringen inte skall vara bunden av länsgränserna. Självfallet kommer samråd att tas med de berörda länsstyrelserna och kommunerna.

När det sedan gäller samverkan inom kommunblock som består av kommuner i skilda län får man granska de olika förekommande samarbetsformerna och möjligheterna att tillämpa dem över länsgräns.

I samband med riksdagsbeslutet om den nya kommunindelningen uttalades att man på skilda sätt borde verka för att en arbetsnämnd med rådgivande och förslagsställande funktion skapas i varje kommunblock. Länsstyrelsen borde ta initiativ till bildande av sådan nämnd, om den inte kom till stånd på kommunalt initiativ. Arbetsnämnderna är inte reglerade i lag. De har ingen beslutanderätt och kan inte handha förvaltnings- eller verkställighetsbestyr. Deras sammansättning och arbetsuppgifter bestäms av de deltagande kommunerna själva. Av det sagda följer att det inte föreligger något hinder att tillätta arbetsnämnd för ett kommunblock som består av kommuner i olika län utan tvärtom är önskvärt inom dessa kommunblock i lika hög grad som inom övriga.

Även samverkan på grundval av avtal kan förekomma mellan kommuner i skilda län utan att några speciella arrangemang behöver vidtas. I vissa fall är interkommunal samverkan genom avtal, som prövas av länsmyndighet, förutsatt i lagstiftningen. Enligt brandlagen är sålunda en förutsättning för att kommun skall kunna befrias från skyldighet att hålla brandkår att kommunen träffat släckningsavtal med annan kommun, och det är länsstyrelsen som har att pröva avtalet. Eftersom prövningen bara ankommer på länsstyrelsen i det län där den kommun är belägen som söker befrielse från brandkårsskyldigheten, medför det inga svårigheter att de kommuner som träffat

Svar på interpellation ang. kommunindelningen

avtalet är belägna i olika län. När det gäller skolväsendet är frågan om samverkan genom avtal över länsgränserna till och med löst i lagstiftningen. Enligt skollagen beslutar länskolnämnden om indelning i elevområden. Bör kommuner i olika län ingå i samma elevområde och kan berörda länskolnämnder inte enas, skall frågan enligt lagen hänskjutas till Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer.

Vad slutligen beträffar samverkan i kommunalförbund kan även sådan äga rum mellan kommuner i olika län. Några särskilda bestämmelser om förfarandet vid bildandet av kommunalförbund i dessa fall finns inte. Bestämmelsen i kommunalförbunds lagen att länsstyrelsen skall fastställa förbundsordningen får i dylika fall tillämpas så att förslag till förbundsordning underställs båda de berörda länsstyrelserna. Skulle dessa i sin prövning komma till oförenliga beslut, får konflikten lösas på det sättet att frågan föres vidare till Kungl. Maj:t. När kommunalförbund kommit till stånd mellan kommuner i skilda län, är det naturligt att förbundets organ samarbetar med alla berörda länsorgan. Besvär över beslut av förbundets organ förs emellertid endast hos länsstyrelsen i det län, där förbundet enligt förbundsordningen har sitt säte.

Jag vill i detta sammanhang framhålla, att samverkan mellan kommuner i skilda län inte är någon principiell nyhet. Sådan samverkan förekommer redan nu såväl på grundval av avtal som i form av kommunalförbund.

I direktiven för den nyligen tillkallade länsindelningsutredningen har jag uttalat, att de planerade kommunblocken bör betraktas som de minsta enheterna i samband med avgränsningen och uppbyggnaden av de nya länen. Detta understryker angelägenheten av att kommunblocken bildas oberoende av länsgräns. I sådana fall där sammanläggning inom ett kommunblock medför en justering av länsgränsen som inte

väsentligt rubbar underlaget för landstingets och de statliga länsorganens verksamhet behöver ett önskvärt och genast genomförbart samgående till en storkommun inte uppskjutas i avbidan på resultatet av länsindelningsutredningens arbete. I mera komplicerade fall torde det däremot bli ofrånkomligt att låta sammanläggningen anstå till dess länsindelningsfrågan kan lösas i större sammanhang.

Den beslutade kommunindelningsreformen kommer uppenbarligen att beröra ett mycket stort antal av våra städer. Såsom interpellanten framhåller kan olikheter mellan kommuntyperna försvåra sammanläggning av städer och landskommuner. Det är därför angeläget att olikheterna i möjligaste mån undanröjs. Jag är helt ense med interpellanten om att denna fråga rörande enhetlig kommuntyp, som uppdragits åt kommunalrättskommittén att pröva, bör bringas till en snar lösning. Jag är också beredd att ge kommittén sådan förstärkning på sekreterarplanet att den kan ta itu med berörda arbetsuppgift jämsides med nu pågående arbete.

Vidare anförde:

Herr HAMRIN i Kalmar (fp):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för inrikesdepartementet få framföra mitt tack för svaret på interpellationen.

Många problem har uppkommit i samband med den pågående blockindelningen, och annat var väl inte att vänta. Jag har tagit upp två av dem i interpellationen, och svaret har varit klarläggande och utförligt. Några detaljer vill jag emellertid ta upp till ytterligare belysning.

Den första frågan gällde bekymren då blockbildning skär länsgräns. Det kan framföras olika förslag från de båda länen, för den händelse länsstyrelserna inte kommer överens. Säkert kommer det också att visa sig, när förslagen när

Svar på interpellation ang. kommunindelningen

inrikesdepartementet, att så är fallet i vissa län.

Det är väl ganska klart att får man blockbildningen fastställd, behöver det inte vålla några bekymmer beträffande blockbildningen i fortsättningen. Om det nu skulle vara svårt att få en överenskommelse mellan länen i ett fall av denna art, får man nog skriva den saken på traditionens konto — om jag skall uttrycka mig mildt. Vi får väl hoppas, att blockbildningen över länsgräns inte kommer att innebära, och nu hoppas jag att citationstecknet hörs, att det »för-lorande» länet eller landstingsområdet inte glömmer bort sin gamla kommun innan indelningen blivit ändrad. För närvarande föreligger kanske den risken i vissa fall.

Vad beträffar samarbetet över länsgränser är inrikesministerns påpekande, att det inte är någon principiell nyhet alldeles riktigt, men i alla händelser kommer fallen att bli betydligt flera i fortsättningen. Det kommer att bli betydligt vanligare, att man behöver detta samarbete över länsgräns. Det är också riktigt, som inrikesministern påpekar, att det i vissa fall redan är bestämt i lag hur detta skall gå till. Detta gäller beträffande brandlagen och skolväsendet. I andra fall får man hoppas samarbetet kan åstadkommas på annat sätt. Det skulle i så fall vara genom kommunalförbund eller avtal. Av den redogörelse som inrikesministern lämnat förefaller kommunalförbundet vara mindre lämpligt. Det är ju två länsstyrelser med deras olika länsorgan som i så fall måste kopplas in på ett samarbete med kommunalförbundet såsom grund. Det är kanske för övrigt inte det lämpligaste samarbetet även av andra anledningar. Även om man har förenklat lagstiftningen har det visat sig vara ganska tungrott med kommunalförbund. Samarbete genom avtal får man däremot hoppas kommer till stånd, och att det kommer att gå bra.

Om jag ser på nästa fråga — sam-

manläggning över länsgräns — vill jag nog sätta ett frågetecken i kanten beträffande inrikesministerns svar. Vad innebär svaret i detta fall? Innebär det att länsgränsen och landstingsområdets gräns ändras i samband med sammanläggningen av kommunerna? Detta måste väl vara riktigt tolkat, eftersom svaret innebär, att man inte behöver avvakta länsindelningskommitténs arbete, utan att man i så fall skulle få göra en separat ändring av länsgränserna. Att detta går är självklart, men det är väl inte heller så lätt att göra sådana ändringar, och fallen med blockbildning över länsgränserna kommer, tror jag, att visa sig bli ganska många. Det blir få län som inte blir berörda av sådana problem. Därför har jag redan i interpellationen uttryckt en önskan att länsindelningskommittén så fort som möjligt skall försöka komma fram till ett beslut, och när inrikesministern säger, att man i vissa fall skall kunna göra en sådan sammanläggning över länsgräns och att man i andra fall får vänta på länsindelningskommitténs arbete, måste det väl ändå innebära, att inrikesministern till sitt förfogande har en preliminär plan för länsindelningen. I annat fall bör det vara ganska svårt att tänka sig en sammanslagning över nuvarande länsgräns. Det kan ju faktiskt i så fall äventyra den slutgiltiga och, som vi hoppas, bästa lösningen som länsindelningskommittén kommer fram till.

Beträffande frågan om samarbetsnämnd är det väl inte mycket att tillägga. Det behöver inte bli några bekymmer med nämnderna, även om blocken går över länsgränserna. Som statsrådet framhåller är ju samarbetsnämnderna varken beslutande eller verkställande organ. Där sker ett fullständigt fritt samarbete utan dessa funktioner. Jag vill emellertid där göra ett påpekande. Som herr statsrådet självfallet vet, kan länsstyrelsernas beslut inte bli tvingande för samarbetsnämnderna, som är helt frivilliga organ för de samarbe-

Svar på interpellation ang. kommunindelningen

tande kommunerna även när fråga är om kommunblock över länsgränserna.

Den andra frågan gällde enhetliga kommuntyper, och där vill jag uttala ett tack till statsrådet för det svar jag erhållit. Det är en stor och omfattande fråga, och troligen kommer bortemot hälften av de bildade kommunblocken att förutom landskommuner innehålla en eller flera städer. Frågan berör sålunda inte bara ett stort antal av våra städer — som statsrådet påpekade — utan också nästan hälften av samtliga landsbygdskommuner. Frågan bör därför bringas till sin lösning snarast möjligt.

Indelningssakkunniga har i sitt betänkande, avlämnat i februari 1961, i kapitel 12 angivit alla de problem som berör frågan om enhetlig kommuntyp. Därefter har de olika frågorna tydligt sorterats ut på andra utredningar, som nu arbetar med dem. Även 1955 års stadsutredning har i sitt betänkande från januari 1962 gjort en sådan upp-sortering, och nu tycks det vara kommunalrättskommittén som har hand om de flesta frågorna. Och där finns både stora och små problem.

För någon tid sedan lyssnade jag i allmänna beredningsutskottet på en debatt om auktionsmonopolet. Det är visserligen en liten fråga, men man kom där ändå genast in på vad den kunde betyda för lösningen av kommunindelningsfrågan. Från landsbygdshåll hävdades därvid, att när kommunindelningen är klar får vi en annan ordning, och frågan kommer att observeras både när det gäller blockbildning och sammanläggning av landsbygdskommuner med stad. Detta är som sagt en liten fråga, men har dock en viss psykologisk betydelse i sådana här fall.

Bland de stora frågorna har vi bl. a. den om tolagsersättning. Den har vi resonerat om många gånger här i riksdagen. En annan fråga, som ligger mig närmare, är fastighetsbildningsväsendet. Det är en stor fråga som det bråds-

kar att finna lösningen på, ty den vållar nu både tveksamhet och bekymmer. När fastighetsbildningskommitténs förslag framlägges — vilket väl sker i år — får vi se om kommittén har löst frågan i dess helhet, vilket jag knappast tror. Det är nämligen inte bara en lagstiftningsfråga, utan huvudmannaskapet för fastighetsbildningsväsendet är också ett organisatoriskt problem. Men även om fastighetsbildningskommittén löser lagfrågorna, så dröjer det sannolikt flera år innan en ny fastighetslag kan träda i kraft, och på den tiden kan mycket hända som inte är så lyckligt och som stoppar upp sammanläggningen mellan landsbygds- och stadskommuner.

Slutligen vill jag tacka för det löfte inrikesministern givit när det gäller förstärkning av kommunalrättskommitténs sekretariat. Många frågor bör nämligen kunna behandlas och lösas före den 1 januari 1965, som är det kritiska datum då många kommuner börjar sammanläggningarna.

Såvitt jag kan se är det bara en punkt i svaret, som är litet dunkel, och som jag därför skulle vilja ha förtydligad, nämligen frågan vad sammanslagning över länsgränserna innebär för läns- och landstingsförvaltningen. Den måste väl innebära att läns- och landstingsområdenas gränser ändras?

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **JOHANSSON**:

Herr talman! Det är riktigt som herr Hamrin säger att vi får många frågor som vi måste fundera på och ta ställning till under hand. Till dem hör självfallet frågorna om blockbildningar och sammanläggningar av kommuner i skilda län.

Ute i länsstyrelserna arbetar man för närvarande med planer för länens indelning i kommunblock, och vi har där blivit litet överraskade av den energi med vilken länen slår vakt om varje invånare och nära nog varje kvadratmeter mark inom länets område. Detta kan del-

Svar på interpellation ang. kommunindelningen

vis sammanhånga med att vi haft överläggning med länsstyrelserna — närmast då landshövdingarna — om handläggningen av dessa frågor, och därvid har vi sagt att i kontroversiella frågor får vi ta en gemensam överläggning med länsstyrelserna. Om två länsstyrelser är inblandade, så börjar vi med att diskutera med dem hur en kommunblocksfråga, där båda länen är berörda, lämpligen bör lösas.

Men jag tror inte att detta skall bli så svårt som det kanske ibland förefaller. Det ger sig ganska snart hur områdena hänger samman, om det är näringsgeografiskt sammanhängande områden eller inte. Den bestämningen bör vara möjlig att göra ganska snart. De utredningsmän som varit sysselsatta i länsstyrelserna har också presenterat förslag med dylik innebörd.

Sedan kommer den praktiska avvägningen, och det är kanske där som litet av känslomässigt tänkande kommit in i bilden. Men den frivilliga uppläggning vi haft, där man träffar samman och försöker nå överenskommelser, tror vi på. Den ger tid för funderande och övervägande om vad som är bäst med hänsyn till människorna inom de olika områdena.

Jag vill gärna peka på den utveckling som varit i Göteborg och Malmö. Under förre landshövdingen Karl Johan Olssons ledning har man arbetat med inkorporerings- eller sammanläggningsfrågor för dessa två stora städer och nått fram till ett formellt avtal. Man skall påbörja ett samarbete och därmed också en planering mellan staden Göteborg och de s. k. Hisingekommunerna, Torslanda, Säve och Tuve. Man förutsätter att detta samarbete börjar omedelbart, och man har också kunnat bli överens avtalsmässigt om inkorporering från Älvsborgs län av Angered och en del av Stora Lundby. En ekonomisk uppgörelse har också träffats med landstinget. Om den är definitiv kan jag inte säga, men den är i princip klar. Gärna

vill jag framhålla, att från stadens sida vid den ekonomiska uppgörelsen visats en generositet, som gjort att man på båda sidor känner sig tillfreds.

Om och när detta ärende kommer till Kungl. Maj:t blir det i form av en länsgränsjustering. Avtalet finns, och vi behöver inte fatta något beslut om det. Vi får ta ställning till justeringen av länsgränsen. Mitt svar på den fråga, som herr Hamrin ställde i sin interpellation och som han ansåg att jag givit ett något dunkelt besked om, är att sådana sekundära länsgränsjusteringar, där vi har överenskommelse mellan parterna, är möjliga och kommer att ske. Det blir alltså en regelrätt länsgränsjustering. Dessa frågor får vi således, som jag sagt tidigare, i fortsättningen ta upp med berörda länsstyrelser, när kommuner från båda länen finns med i det tilltänkta kommunblocket.

Samarbetsnämnd har vi ju inte lagstiftning om, utan samarbetet sker frivilligt. Jag tror emellertid att vi har möjligheter att åstadkomma en viss påverkan — inte hårdfört. Vi har ju redan sagt, att vi tänker göra en inventering i kommunblocken beträffande kommunikationerna. Kommunikationsministern har i konselj för någon tid sedan framlagt ett beslut, som innebär uppdrag för väg- och vattenbyggnadsstyrelsen att inventera kommunikationsfrågorna inom de tilltänkta kommunblocken. Där man är överens mellan kommunerna kan väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och de länsvisa organen omedelbart påbörja ett sådant inventeringsarbete. Det syftar till planer för en förbättring av kommunikationsväsendet i den mån en sådan förbättring är nödvändig med hänsyn till förbindelserna mellan centralorten och de omgivande orterna. Sedan får vi överväga i vilken omfattning medel kan ställas till förfogande för detta ändamål. Så snart vi får in planerna från länsstyrelserna tänker vi granska dem och se hur snabbt vi kan fastställa dem. Vi hoppas att arbetet skall kunna

Svar på interpellation ang. giltighetstiden för pass

bedrivs under året. Om det blir möjligt beror på arbetets omfattning, men vi kommer att sätta in så mycket folk vi kan för att fullfölja det under denna tid.

En av de uppgifter som vi anser vara mycket väsentlig är att se till de näringsgeografiska förhållandena inom kommunblocken. Där det är ett differentierat näringsliv skall vi försöka underbygga näringslivet, och där det är brist på differentiering kommer lokaliseringpolitiken in i bilden. Vi måste arbeta med kommunblocken, som är de kommunala enheterna, när vi sätter igång med en kanske mera aktiv lokaliseringpolitik.

Detta är de kompletterande upplysningar som jag har haft anledning att lämna herr Hamrin som svar på de frågor han ställt.

Herr HAMRIN i Kalmar (fp):

Herr talman! Jag tackar för de kompletterande upplysningarna beträffande ändring av länsgränserna — det var som jag trodde.

Till sist vill jag bara påpeka, herr statsråd, att visst kan länsstyrelserna påverka kommunerna då det gäller tillsättande av samarbetsnämnd. Men vi har i utskottsutlåtande och riksdagsbeslut en klar bestämmelse om frivilligheten, och jag vet att inrikesministern känner till det och kommer att respektera det. Jag säger detta bara därför att när det resoneras om dessa frågor i kommunerna, är man alltid tveksam och frågar: »Vad kommer att ske? Kommer detta verkligen att bli frivilligt?» Jag får läsa upp vad utskottsutlåtandet har sagt och riksdagen beslutat. Jag är övertygad om att inrikesministern kommer att respektera det till dess att en majoritet av riksdagen har en annan uppfattning. Man kan här aldrig lova någonting för all framtid, det är vi på det klara med.

Kommunblocken är ju heller inte bestämda en gång för alla. Skulle utvecklingen visa att kommunblocken behöver ändras, finns möjligheten att göra

en ändring. Den utvägen hoppas man väl inte behöva tillgripa alltför många gånger, ty det blir mycket omständligt.

Hela denna fråga om kommunblock över länsgränserna visar att det är lyckligt att fastställandebeslutet skall fattas av Kungl. Maj:t, som då får ta ställning till dessa frågor.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Jag tror att det inom många områden kommer att visa sig att samarbete är önskvärt och nödvändigt och att kommunalmännen kommer att inleda ett sådant. Utvecklingen själv torde vara den starkaste drivkraften härvidlag.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5

Svar på interpellation ang. giltighetstiden för pass

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Eliasson i Sundborn har frågat mig om jag har uppmärksammat de olägenheter för allmänheten och det betydande arbete för pass- och polismyndigheterna som föranleds av att pass utfärdas med en giltighetstid av endast fem år och om jag är villig att snarast medverka till att giltighetstiden för pass i allmänhet utsträcks till tio år.

Till svar härpå får jag anföra följande.

Enligt gällande passkungörelse får pass utfärdas att gälla för en tid av högst fem år. Giltighetstiden kan inte förlängas annat än i vissa speciella fall som här saknar intresse.

Såsom interpellanten framhållit måste, med hänsyn till den betydelse passet har som legitimationshandling, säkerhetskravet självfallet tillmätas stor vikt. Passet måste därför i allt väsentligt av-

Svar på interpellation ang. giltighetstiden för pass

spegla de faktiska förhållandena. Som bekant skall pass vara försett med väl-liknande fotografi. Eftersom människors utseende förändras med åren, skulle det kravet i många fall inte vara uppfyllt en längre tid efter det passet utfärdats. Vidare föreligger risk att passen efter en längre tids användning blir otydliga, och sådana pass är uppenbarligen mer ägnade att förfalskas eller missbrukas på andra sätt. Ju längre giltighetstiden är desto större är också riskerna för att passen kommer i händerna på och används av obehöriga. Det är synpunkter av nu antydd art som med hänsyn till säkerhetskravet motiverat att giltighetstiden för pass inte gjorts längre än fem år.

Frågan om passens giltighetstid har varit föremål för behandling inom organisationen för europeiskt ekonomiskt samarbete, OEEC. En bland medlemsländerna företagen undersökning visade att giltighetstiden visserligen varierade men inte översteg fem år. I anslutning till denna undersökning har OEEC:s råd utfärdat en rekommendation till medlemsstaternas regeringar att överväga möjligheten att öka giltighetstiden för enskilda pass upp till fem år. Från svensk sida konstaterades i samband därmed endast att våra bestämmelser motsvarade rekommendationen.

För närvarande är också passens giltighetstid i andra länder i regel högst fem år. Härifrån utgör Danmark ett undantag. Såsom nämnts i interpellationen har giltighetstiden där nyligen förlängts till tio år, en åtgärd som dock närmast torde ha föranletts av att man av statsfinansiella skäl höjt passavgifterna.

Uppenbart är att man skulle minska besväret för allmänheten och arbetet för myndigheterna om passens giltighetstid förlängdes till tio år. Olägenheterna för allmänheten torde man dock kunna minska även på andra vägar. Av den utredning, som redovisas i riksdagens

revisorerers berättelse till 1963 års riksdag, framgår visserligen att väntetiden för erhållande av pass i regel är kort. Under de tider av året då ansökningsfrekvensen är låg uppgår sålunda väntetiden till högst tre dagar i 19 län; längre väntetid än 11 dagar förekommer inte under dessa tider av året. Under »högsäsongen» förekommer emellertid betydligt längre väntetider. Antalet pass som utfärdas per månad är nämligen då mångdubbelt större än under övriga månader, och i allmänhet måste myndigheterna då anlita extra-personal i betydande omfattning.

I de fall då förhållandena kan anses otillfredsställande sammanhänger detta således mera med den ojämna fördelningen av passärendena på årets olika delar än med antalet ärenden i och för sig. Självfallet kan allmänheten bidra till att nedbringa väntetiderna genom att såvitt möjligt ansöka om pass under de tider av året då frekvensen av ansökningar är lägst. Såsom revisorererna framhållit bör man på lämpligt sätt sprida upplysning härom hos allmänheten.

Ytterligare en möjlighet att förkorta handläggningstiden i passärendena är, som riksdagens revisorer också berört, att decentralisera handläggningen. Det torde få ankomma på polisberedningen att i samband med dess arbete med att upprätta förslag till organisation för det statliga polisväsendet överväga lämpligheten av att decentralisera avgörandena i passärenden från de nuvarande passmyndigheterna till polismyndigheterna.

Med hänsyn till de säkerhetssynpunkter som måste beaktas i förevarande sammanhang och till föreliggande internationella rekommendationer anser jag att andra möjligheter att minska de påtalade olägenheterna bör prövas, innan man närmare överväger den av herr Eliasson anvisade vägen att generellt förlänga giltighetstiden för passen.

Vidare anförde:

Svar på interpellation ang. giltighetstiden för pass

Herr ELIASSON i Sundborn (cp):

Herr talman! Jag ber att få uttala mitt tack till inrikesministern för att han besvarat interpellationen. Men jag kan tyvärr inte uttala mitt tack också för innehållet i svaret. Jag hoppas att statsrådet inte blir överraskad om jag säger att svaret är överraskande negativt, särskilt för att komma från herr inrikesministern.

I vårt land har ju antalet utfärdade pass ökat väsentligt under senare år, och vi torde kunna räkna med att genom en fortsatt stegring kommer ungefär en kvarts miljon människor per år att skaffa sig pass. De har då först att besvara den som utfärdar åldersbetyg. Sedan skall de skaffa sig fotografier jämte ett intyg om att fotografierna liknar vederbörande passökande, varefter de måste inställa sig hos pass- och polismyndigheten två gånger.

När man läser interpellationssvaret får man en känsla av att det måste vara skrivet av någon som bott i Stockholm ganska lång tid. Men många människor bor ju inte i Stockholm eller i andra städer, där det är nära till pass- och polismyndigheten. Det finns människor på landsbygden också, och de har ofta ganska långt till landsfiskalen.

Man skall, när man diskuterar denna fråga, inte inrikta sig endast på allmänhetens väntetider och på de köer som finns. Problemet är också att en kvarts miljon människor måste offra arbetstid och resekostnader för att kunna skaffa sig pass. Självfallet får allmänheten vara beredd på vissa besvär för denna saks skull, men frågan är i vad mån de kan minskas.

Argumenten i svaret verkar ovanligt formalistiska och betraktelsesättet synnerligen centralistiskt. Jag är helt på det klara med att det av säkerhetsskäl inte går att genomföra vilka lättnader som helst härvidlag. Det är väl dock önskvärt, både med hänsyn till allmänhetens besvär och kostnader och med hänsyn till att så många människor

ändå sysslar med dessa papper, att besvaren och den administrativa omgången minskas till vad som är absolut nödvändigt. Det är ur den synpunkten jag ifrågasatt, om inte för pass i allmänhet — d. v. s. för vuxna människor — giltighetstiden skulle kunna utsträckas från nuvarande fem till tio år. Statsrådet avvisar åtminstone för närvarande denna tanke med hänvisning till säkerhetssynpunkterna och till föreliggande internationella rekommendationer.

Passet har en utomordentlig betydelse som legitimationshandling. Men inte tror jag att det med fog går att hävda att människor — i varje fall vuxna människor — ändrar utseende så snabbt att säkerhetskravet skulle åsidosättas, om passens giltighetstid utsträcktes från fem till tio år. Under alla förhållanden kan väl inte människorna i Sverige ändra utseende snabbare än människorna i Danmark. Jag måste fråga: Tror inrikesministern att den danske justitieministern Hækkerup och det danska folketinget som, såvitt jag vet enhälligt, antagit lagen om förlängd giltighetstid för danska pass åsidosatt säkerhetskravet? De måste väl ha haft den absoluta uppfattningen att reformen mycket väl är genomförbar.

Ett annat argument som anförs i interpellationssvaret gäller rekommendationen från OEEC — organisationen heter ju numera OEECD. Detta argument tycker jag är ännu mindre bärande, ty rekommendationen innebär en uppmaning till de länder som har kortare giltighetstid för passen att utsträcka giltighetstiden till fem år; åtminstone har jag fått det intrycket när jag läst svaret. I vart fall utgör rekommendationen inget hinder för ett land att, om det så önskar, utsträcka giltighetstiden till över fem år. Det visar ju det danska exemplet.

Jag hoppas att statsrådet har överseende med att jag varit litet kritisk och raljerande i inledningen. Men det beror på att det synes mig som om man

Svar på interpellation ang. giltighetstiden för pass

i statsrådets svar lagt ner mera möda på att finna argument mot en reform i detta hänseende än på att undersöka om reformen är möjlig att genomföra. Det heter bl. a. i svaret, att reformen i Danmark »närmast torde ha föranletts av att man av statsfinansiella skäl höjt passavgifterna». Jag skulle vara mycket tacksam om jag kunde få en närmare redogörelse för vad som avses härmed. Det är riktigt att passavgiften höjts, men enligt de uppgifter jag sett bl. a. i pressen — jag reserverar mig för att de kan vara felaktiga — har avgiften höjts från tio till tjugo kronor. Är dessa uppgifter riktiga — reformen träder i kraft den 1 april i år, och de danska myndigheterna här i Stockholm kan inte tala om vad avgiften blir ännu men i folkettinget har förutsatts en höjning från tio till tjugo danska kronor — innebär det, när passens giltighet samtidigt fördubblas, på lång sikt ingen förändring av statskassans inkomster. Möjligen blir det en ökning i initialskedet, men då ger reformen knappast mer än en eller två miljoner. Därför kan väl knappast statsfinansiella skäl i första hand ha varit avgörande — det gäller dock ett land med en budget på flera tusen miljoner.

Det är väl starkt, tycker jag, att ta till sådana här argument för att söka bevisa det omöjliga i att genomföra den reform jag efterlyst.

Jag vet inte om jag skall tolka herr statsrådets svar så att han inte bara är ovillig att pröva frågan om en generell förändring av giltighetstiden för pass till tio år utan också menar, att det över huvud taget är omöjligt att utsträcka giltighetstiden över fem år. På den punkten vore jag tacksam för ett förtydligande. Vill herr statsrådet inte gå så långt som hans statsrådskollega i Danmark gjort, med stöd av ett enigt folketing, borde det väl ändå vara möjligt att pröva, om det inte går att komma en bit på väg.

Låt mig i det sammanhanget påpeka

— jag förmodar att herr statsrådet har lagt märke till det också — att länsstyrelsen i Värmlands län nyligen i ett yttrande över statsrevisorernas uttalande har sagt, att människor — i varje fall människor över 25 års ålder — inte ändrar utseende så snabbt att deras signalement förändras. Länsstyrelsen har uttalat den uppfattningen, att man för personer över en viss ålder, förslagsvis 25 år, borde låta passen få en giltighetstid av sju år.

Jag erkänner gärna att det naturligtvis innebär förbättringar om man genom en decentralisering av passärendena till de lokala polismyndigheterna kan minska allmänhetens besvär och kostnader och den administrativa omgången, men jag tror att herr statsrådet och jag är överens om, att ifall man kunde öka giltighetstiden för pass, i varje fall för vuxna personer, utan att detta medförde olägenheter ur säkerhetssynpunkt, så skulle det betyda en väsentlig minskning av den administrativa omgången och allmänhetens besvär.

Jag hoppas då till sist, herr talman, att jag har tagit miste när jag tolkar herr statsrådets uttalande här alltför negativt. Jag tillåter mig ändå ha en liten strimma av förhoppning om att det i herr statsrådets svar ligger en antydning om att han — trots att han till varje pris tycks vilja motsätta sig en prövning av frågan — ändå inte helt motsätter sig tanken att gå åtminstone hälften så långt som danskarna och införa en giltighetstid av sju, åtta år för passen, i varje fall för människor som är 18 eller förslagsvis 21 år.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Jag är beredd att göra åtminstone en modifikation i min skrivning i interpellationen, nämligen beträffande det avsnitt där jag skriver att de flesta människor förändras med

Svar på interpellation ang. giltighetstiden för pass

åren. Jag konstaterar att herr Eliasson i Sundborn inte förändras mycket. Han ser det mesta ur centraliseringssynpunkt, och därifrån utgår han nära nog i fråga om vilket problem han än diskuterar.

Han säger att det måste vara någon som bött väldigt länge i Stockholm som skrivit detta svar. I Stockholm har vi de största svårigheterna på detta område, och om några skulle klaga över de långa väntetiderna så är det just de som bor i stockholmsområdet.

Jag skall villigt erkänna att vi som huvudsakligen bor på landsbygden har längre avstånd när vi vill komma i kontakt med de myndigheter som handlägger passfrågorna. Men det är ju ändå inte fråga om att var femte dag eller var femte månad rusa iväg till myndigheterna och begära pass. Jag tycker mig behöva säga till herr Eliasson än en gång att det inte sker mer än vart femte år. Jag har sagt att med hänsyn till de omständigheter jag redovisat — säkerhetsskäl och annat — bör man tänka sig för innan man förlänger giltighetstiden. Men däremot bör vi vara överens om att så långt som möjligt underlätta för människorna att få sina pass. Polisberedningen arbetar för närvarande med frågan om centralisering av olika uppgifter inom polisorganisationen. Såvitt jag vet är polisberedningen mycket avancerad i sin uppfattning om möjligheterna att decentralisera många uppgifter, bl. a. handläggningen av passärenden. En sådan decentralisering skulle vara värdefull och medföra lätnader för dem som ansöker om pass.

Det torde inte vara obekant för herr Eliasson hur den danska ekonomin gestaltat sig under de senaste åren. Danskarna har drabbats av ekonomiska svårigheter och fått ett statsfinansiellt underskott. De har ansett sig nödsakade att på skilda vägar söka åstadkomma en sanering, och man höjde då bl. a. avgifterna för pass väsentligt. Men samtidigt införde man den lätnaden för

medborgarna att man förlängde giltighetstiden.

Jag tror att det vore värdefullt att se vilken verkan förlängningen av giltighetstiden kommer att få i Danmark. Om det visar sig att detta ur exempelvis säkerhetssynpunkter och dylikt inte blir några olägenheter, får vi på det sättet gratis en erfarenhet, som vi kan ta till vara i den mån vi vill överväga att förlänga passtiden. Vi har inte avskrivit tanken. Möjligheten står kvar. Vi har bara först velat pröva en del åtgärder för att underlätta för människorna att få sina pass. Visar det sig att svårigheterna även framdeles kommer att vara stora, är vi beredda att överväga även en förlängning av giltighetstiden för pass.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp):

Herr talman! Jag skall inte yttra mig så mycket i frågan om hur människorna förändras, men jag drar den slutsatsen, att inrikesministern själv vad utseendet beträffar är ett alldeles utmärkt bevis för att min tanke är fullt genomförbar.

Innan debatten slutar vill jag konstatera att inrikesministern inte svarat på min fråga, huruvida han anser att man i Danmark har åsidosatt några oefftergivliga säkerhetskrav. Det lär han väl knappast vilja göra gällande. Jag tror inte att han vill påstå att danska folkettinget och justitieminister Hækkerup genomfört en reform som skulle få den konsekvensen.

Jag upprepar än en gång att nog är det väl ett svagt argument att påstå att skälet för reformen i Danmark låg på det statsfinansiella planet. Om man fördubblar passavgifterna och samtidigt fördubblar giltighetstiden för pass, kan det ju inte bli någon statsfinansiell vinst att tala om.

Det är med viss tillfredsställelse som jag konstaterar att inrikesministern i sitt senaste inlägg höll dörren en smula öppen för en reform; han ville först se

Interpellation ang. planeringen av fackskoleorganisationen

§ 7

konsekvenserna av vad som hänt i Danmark. Jag hoppas bara att han inte anser sig behöva vänta hela den nya giltighetstiden. Även om inrikesministern på grundval av polisberedningens arbete skulle lägga fram förslag om överflyttning av dessa ärenden till polismyndigheterna — jag tycker att detta i och för sig är en bra reform — hoppas jag att min interpellation skall ha aktualiserat frågan om passens giltighetstid ytterligare och att inrikesministern vill ta sig en funderare på möjligheten att förlänga giltighetstiden till i varje fall sju, åtta år. Jag tycker inte att en sådan reform innebär att man obetänksamt rusar i väg.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Herr Eliasson frågar, om man i Danmark har åsidosatt säkerhetsskålen. Jag vill inte göra något uttalande i den frågan, utan jag kan bara säga att det får erfarenheterna visa, sedan man nu övergått till en väsentligt längre giltighetstid för passen än man tidigare haft.

I mitt förra inlägg glömde jag att säga en sak. Herr Eliasson var vänlig nog att påpeka, att organisationen heter OECD och inte OEEC. Ja, det är riktigt så till vida att namnet har ändrats sedan den rekommendation avgavs, om vilken vi talar i interpellationssvaret; då hette den nämligen OEEC.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6

Föredrogs var efter annan och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner:

nr 81, angående vissa anslag för budgetåret 1963/64 till statens järnvägar m. m.,

nr 88, angående utbyggnad av utbildnings- och forskningsorganisationen i Umeå, samt

nr 97, angående statsbidrag till kvällsgymnasier för vuxna.

Vid föredragning av de å bordet vilande, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 58, angående övergång till högertrafik, avgivna motionerna nr 742 och 743 hänvisades motionerna, såvitt avsåg medelsanvisning, till statsutskottet och i övrigt till behandling av lagutskott.

Vidare föredrogs var för sig följande å bordet vilande motioner; och hänvisades därvid

till bevillningsutskottet motionerna nr 744—747; samt

till behandling av lagutskott motionerna nr 748 och 749.

§ 8

Föredrogs den av herr Börjesson i Falköping vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet angående åtgärder mot valutasmuggling.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 9

Interpellation ang. planeringen av fackskoleorganisationen

Ordet lämnades på begäran till

Herr HELEN (fp), som yttrade:

Herr talman! Inrättandet av fackskolor utgör ett betydelsefullt led i de skolbeslut som fattades vid föregående års riksdag. Enighet nåddes om de riktlinjer, som skolberedningen drog upp, innebärande att man genom fackskoleorganisationen skulle skapa ett attraktivt alternativ till gymnasie- och yrkesutbildning. Fackskolorna avsågs få ett egenvärde. Det betonades särskilt att traditionen från flickskolan och den praktiska realskolan och de tillgångar som dessa skolors pedagogiska erfarenheter utgjorde skulle så långt möjligt bevaras och ges liv i fackskolorna. Skolberedningen ansåg att fackskolorna bor-

Interpellation ang. godkännande av den år 1962 reviderade konventionen till förhinderande av havsvattnets förorening genom olja

de kunna dra fördel av den uppsättning erfarna lärare, de som regel goda lokaler och den pedagogiskt ändamålsenliga utrustning som flickskolan och den praktiska realskolan inrymde.

Riktlinjerna för den fortsatta planeringen av fackskoleorganisationen är klart angivna i skolberedningens betänkande. Det anförs där på s. 499 följande:

»Det synes nödvändigt, att tvååriga fackskolor kommer att organiseras på jämförelsevis varierande sätt på olika orter. Skolornas storlek, existensen av tidigare skolformer, tillgängliga lokaler m. m. gör det vanskligt att, utöver tidigare gjorda uttalanden om att grundskolans högstadium i princip bör vara fullständigt, rekommendera någon speciell organisationsform som det generellt bästa alternativet. En avvägning mellan ekonomiska och pedagogiska synpunkter blir nödvändig, liksom att hänsyn tas till vad som för en orts skolväsen på det hela taget är fördelaktigast. En ganska stor frihet bör därför ges den enskilda kommunen. Nedan sammanfattas de olika alternativ, som främst torde komma i fråga, och ett försök göres att ange de väsentligaste för- och nackdelar, som är förbundna med dessa.

I. Fristående fackskola.

II. De olika fackskolorna — humanistiska, tekniska, merkantila och social-ekonomiska — sammanförda, antingen samtliga eller några av dem till fristående 'blandfackskolor'.

III. En eller flera fackskolor förbundna med

- a) fullständigt allmänt gymnasium eller linje därav,
- b) fackgymnasium,
- c) högstadium av grundskolan,
- d) yrkesskola.»

Skolberedningen gav således klart uttryck för sina intentioner beträffande fackskoleorganisationen. Beredningens principiella skrivning om fackskolor-

nas egenvärde och kommunernas rätt att själva besluta om anslutningsform för fackskolorna har burits upp av en allmän opinion. Det skulle te sig utmanande om inte de principer som här uppdragits blev fullföljda.

Den 8 oktober framförde gymnasieutredningen i en skrivelse vissa synpunkter om samorganisation av gymnasier och fackskolor. Denna skrivelse och den aktivitet som pågått inom ecklesiastikdepartementet för att samordna planeringen av fackskolor och gymnasier har ingett oro hos många att skolberedningens principer skulle vara på väg att frångås. Till klarast uttryck har denna oro kommit genom att fem ledamöter i fackskoleutredningen begärt befrielse från sina uppdrag. Situationen har därvid blivit sådan att ett klagörande av regeringens intentioner i detta avseende måste åstadkommas.

Under hänvisning till den anförda motiveringen anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet få ställa följande frågor:

1. Är herr statsrådet beredd att i det fortsatta planeringsarbetet tillse att skolberedningens och 1962 års riksdags intentioner förverkligas betr. en fackskoleutbildning med klart egenvärde i förhållande till andra skolformer på samma åldersstadium?

2. Är herr statsrådet beredd att ge garantier för att kommunerna får den frihet att själva planera den lokalmässiga inplaceringen av fackskolorna som förutsattes i skolberedningens rekommendation?

Denna anhållan bordlades.

§ 10

Interpellation ang. godkännande av den år 1962 reviderade konventionen till förhinderande av havsvattnets förorening genom olja

Ordet lämnades på begäran till

Interpellation ang. åtgärder för återanpassning av straffade till normal livsföring

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp), som yttrade:

Herr talman! Alla som här i landet följt utvecklingen av frågan om internationella åtgärder till förhindrande av oljeförorening av havsvattnet har med oro iakttagit regeringarnas dröjsmål med ställningstagande till de förslag till mera effektiva skyddsbestämmelser, som förra året antogs i London på en konferens där ett 50-tal stater var representerade. För genomförande av de ändringar i 1954 års oljeskyddskonvention som därvid beslöts krävs godkännande av ett stort antal stater, och även när denna förutsättning föreligger tar det ytterligare ett helt år innan bestämmelserna får bindande verkan. Denna tidsödande procedur gör det ytterst angeläget att sakens behandling påskyndas, så att den nämnda förutsättningen kan åstadkommas så snart som möjligt.

Den otålighet med vilken saken i vida kretsar betraktas är lätt att förstå, ty den förorening som fartygens oljeuttömningar ute till havs förorsakar har vittgående och olyckliga verkningar. Den åstadkommer upprörande naturförstöring, vållar massdöd av sjöfågel och skadar fisket. Den förstör också semesterglädjen för många människor, smutsar ner segelbåtar och andra farkoster. Den åsamkar hotell och badorter stora förluster genom skada å egendom och genom att sommargäster blir bortskrämda och vållar vidare hamnstyrelser och kommunala myndigheter stora kostnader för rengöring av kajer och stränder m. m.

I mer än 40 år har oljeplågan varit ett problem men först på senare tid har världens stater vidtagit åtgärder för att hejda den. 1954 års konvention var ett steg på vägen men dock alldeles otillräcklig. De i följd antagna bestämmelserna skulle medföra avsevärda förbättringar, särskilt i fråga om Östersjön och Nordsjön, som ju i första hand angår oss. Dessa vatten skulle bli helt skydda-

de mot oljeutsläpp, om blott bestämmelserna kunde bringas i tillämpning.

Det är under sådana omständigheter och i betraktande av de från många håll ideligen inlöpande underrättelserna om svåra oljeskador — i dagarna har tusentals oljeskadade sjöfåglar fått avlivas på Gotland — av största intresse att få erfara vad regeringen anser sig kunna göra för att påskynda behandlingen av ärendet, i första hand genom skyndsamt godkännande för Sveriges del av 1962 års konventionsändringar, men även i syfte att förmå andra stater, vilkas medverkan är nödvändig för att göra slut på oljeplågan, att utan dröjsmål handla på samma sätt.

De spørsmål, som behandlas i denna interpellation, har av en partikamrats rests också i en interpellation i första kammaren. Med hänsyn till frågans betydelse har jag ansett att också andra kammaren bör få uppmärksamheten riktad på angivna förhållanden.

Under hänvisning till ovan anförd motivering hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för handelsdepartementet få ställa följande fråga:

Vad har regeringen för avsikt att göra i syfte att påskynda antagandet och tillämpningen av de nya reglerna rörande oljeskyddskonventionen?

Denna anhållan bordlades.

§ 11

Interpellation ang. åtgärder för återanpassning av straffade till normal livsföring

Ordet lämnades på begäran till

Fröken WETTERSTRÖM (h), som yttrade:

Herr talman! Ur humanitär och social synpunkt är det betydelsefullt att en straffad person omedelbart efter anstaltsvistelse ges möjlighet att anpassa sig till normal livsföring. Mest kritiska

Interpellation ang. åtgärder för återanpassning av straffade till normal livsföring

torde de första dagarna efter frigivningen vara. Därest ej åtgärder vidtagits för att anskaffa vederbörande bostad och ett ordnat arbete medför sådan försumelse ofta återfall.

Det är sålunda av största vikt att i god tid före frigivningen föranstalta om att de yttre betingelser skapas som är ägnade att förhindra asocial tillvaro. Skyddskonsulent och övervakare bör därför i god tid underrättas om frigivningsdagen och tidpunkten då den utskrivne inträffar å angiven plats. Det vore önskvärt, då så är möjligt, att en första kontakt mellan övervakare och den övervakade kunde ske redan före frigivningen. Därigenom skulle större garanti erhållas för att de primära förutsättningarna vore för handen — bostad och arbete — för en ordnad tillvaro. Det är vidare ett oavvisligt krav att samhället — stat och kommun — föregår med gott exempel då det gäller att anställa och återanställa tidigare straffad medborgare. Större förståelse för den straffades problem bör därvid kunna påräknas av arbetsmarknadens parter, såväl arbetsgivare som arbetstagare.

Med stöd av vad jag här har anfört anhåller jag om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet få ställa följande fråga:

Ämnar herr statsrådet vidtaga några åtgärder för att underlätta och intensifiera återanpassningen av straffade till normal livsföring?

Denna anhållan bordlades.

§ 12

Till bordläggning anmäldes

statsutskottets utlåtanden:

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1963/64 inom utrikesdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner,

nr 37, i anledning av väckta motioner om anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1962/63 till livsmedelshjälp m. m. till de underutvecklade länderna,

nr 38, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande anslag för budgetåret 1963/64 till internationell biståndsverksamhet jämte i ämnet väckta motioner,

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vissa kreditgarantier åt svensk varvsindustri m. m. jämte i ämnet väckta motioner, och

nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående riktlinjer för organisationen av folkbokförings- och uppbördsväsendet m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 14, i anledning av väckta motioner angående förlustutjämning, progressionsutjämning och allmän öppen resultatutjämning,

nr 16, i anledning av väckta motioner om upphävande eller omläggning av viss indirekt beskattning, och

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av punkt 2 av anvisningarna till 30 § kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

bankoutskottets utlåtanden:

nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om kreditaktiebolag, m. m.,

nr 7, i anledning av väckta motioner om undersökning av den ekonomiska politikens inverkan på näringslivet, m. m.,

nr 8, i anledning av väckta motioner om utredning rörande ett ökat samhällsligt inflytande över näringslivet,

nr 9, i anledning av väckta motioner om eventuellt förstatligande av Svenska Cellulosaaktiebolaget,

nr 10, i anledning av väckta motioner om förstatligande av oljehandeln, och

nr 11, i anledning av väckt motion om förstatligande av läkemedelsindustrin;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 9, i anledning av väckta motioner om lagändringar i syfte att öka åldringarnas trygghet till liv och egendom,

nr 10, i anledning av väckt motion angående omprövning av bestämmelserna rörande affischering, och

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av atomansvarighetslagen den 3 juni 1960 (nr 246) samt lag om ersättning för skada i följd av atomfartygs drift;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 16, i anledning av väckta motioner om det statliga stödet åt barnfamiljer,

nr 18, i anledning av väckta motioner om ersättning från den allmänna sjukförsäkringen för medicin i förebyggande syfte,

nr 19, i anledning av väckt motion om användande av värnpliktiga för uppbyggnadsarbete eller humanitärt hjälparbete i utvecklingsländerna,

nr 20, i anledning av väckta motioner angående bidragsförskott till ensamstående mödrar samt utfyllnad av vissa underhållsbidrag, och

nr 21, i anledning av väckta motioner om undantagande av skrivbyråernas serviceverksamhet från arbetsförmedlingslagens tillämpningsområde;

tredje lagutskottets utlåtande nr 11, i anledning av motioner angående vissa fastighetsbildningsproblem vid sammanslagning av landskommun med stad;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1963/64 inom jordbruksdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner, och

nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande fiskerilånefonden, m. m. jämte i ämnena väckta motioner; samt

allmänna beredningsutskottets memo-

rial nr 11, angående överlämnande till jordbruksutskottet av vissa till allmänna beredningsutskottet remitterade motioner.

§ 13

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från andra lagutskottet:

nr 93, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 och 4 §§ lagen den 25 maj 1962 (nr 392) om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension, m. m.; och

nr 94, i anledning av väckta motioner om utredning rörande en allmän förkortning av arbetstiden, m. m.; samt

från allmänna beredningsutskottet:

nr 92, i anledning av motioner om avveckling av städernas auktionsmonopol.

§ 14

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts propositioner överlämnats till kammaren:

nr 38, angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1963/64,

nr 75, angående utrikesförvaltningens organisation och personalbehov m. m.,

nr 85, angående organisationen av den automatiska databehandlingen inom statsförvaltningen, m. m.,

nr 92, angående nya grunder för den statliga personalpensioneringen av vissa icke-statliga grupper m. m.,

nr 100, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 och 4 §§ lagen den 17 juni 1938 (nr 318) om avbrytande av havandeskap,

nr 101, med förslag till förordning angående upphävande av förordningen den 21 december 1945 (nr 823) om nöjesskatt, m. m.,

nr 102, angående försäljning av viss kronan tillhörig mark,

nr 103, angående vissa anslag för budgetåret 1963/64 till stöd åt konstnärlig verksamhet m. m.,

nr 105, angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1962/63,

nr 106, med förslag till grunder för krigssjukvårdsutbildning av läkare och lag om ändring i lagen den 27 november 1953 (nr 688) om hälso- och sjukvård vid krig och andra utomordentliga förhållanden, (krigssjukvårdslag), samt

nr 114, angående samordning av underhållet av krigsmaktens telemateriel m. m.

Dessa propositioner bordlades.

§ 15

Anmäldes, att följande motioner under sammanträdet avlämnats till herr talmannen:

nr 750, av fru *Gunne*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 58, angående övergång till högertrafik,

nr 751, av fru *Ryding m. fl.*, i anled-

ning av Kungl. Maj:ts proposition nr 68, med förslag till lag om semester, m. m.,

nr 752, av herr *Lundberg*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 90, med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 24 maj 1957 (nr 209) om skatt på sprit och vin, m. m., samt

nr 753, av herr *Lundberg*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 91, angående säkerhetsinspektion av motorfordon, m. m.

Dessa motioner bordlades.

§ 16

Justerades protokollsutdrag.

Kammarrens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 15.13.

In fidem

Sune K. Johansson

Tisdagen den 26 mars

Kl. 16.00

§ 1

Justerades protokollen för den 19 och den 20 innevarande mars.

§ 2

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan:

Till Riksdagens andra kammare

På grund av utlandsresa anhåller under-
dertecknad om ledighet från riksdags-
göromålen fullgörande fr. o. m. den 27
mars t. o. m. den 4 april 1963.

Stockholm den 26 mars 1963

Gösta Skoglund

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 3

Herr talmannen meddelade, att herr
Ekström i Björkvik enligt till kamma-

ren inkommet läkarintyg vore sjukskri-
ven under tiden den 23 innevarande
mars—den 1 nästkommande april.

Herr Ekström i Björkvik beviljades
ledighet från riksdagsgöromålen under
angivna tid.

§ 4

**Svar på interpellation ang. uppsikten
över brandskyddet vid vissa vård-
anstalter**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för inrikesdepartementet, herr
statsrådet JOHANSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Lindström har
frågat statsrådet och chefen för social-
departementet, om man inom socialde-
partementet observerat den bristfälliga
uppsikten över brandskyddet vid vissa
vårdanstalter och, om så är fallet, om

Svar på interpellation ang. uppsikten över brandskyddet vid vissa vårdanstalter

socialministern har för avsikt att vidta erforderliga åtgärder så att alla vårdanstalter får någorlunda likartad uppsikt över sitt brandskydd.

Sedan interpellationen överlämnats till inrikesdepartementet för besvarande får jag anföra följande.

Den 1 januari 1963 har ny brandlagstiftning trätt i kraft. Enligt denna skall liksom enligt den tidigare gällande lagstiftningen brandsyn på alla vårdanstalter och liknande anläggningar ske en gång varje år. Ansvariga för brandsynen är numera de kommunala brandsynmyndigheterna, brandchefen och skorstensfejarmästaren. Den nya lagstiftningen innebär ökad effektivitet i följande hänseenden, som har betydelse för vårdanstalterna. Den regelbundet återkommande brandsynen skall koncentreras på sådana anläggningar som är särskilt brandfarliga eller där brand kan utgöra fara för ett större antal människor. Till denna grupp hänförs vårdanstalter av alla slag. Förbättrad utbildning av landsbygdens brandchefer har införts och kommer så småningom att göra brandsyneförfarandet där mera kvalificerat. Även landskommunerna är nu skyldiga att ha utbildad skorstensfejarmästare, som är ansvarig för den brandsyn som avser eldstäder, rökkanaler o. d. Dessa skorstensfejarmästare har långvarig och kvalificerad fackutbildning, och tillgång till dem på landsbygden kommer att få stor betydelse från brandskyddssynpunkt särskilt i sådana fall som det av interpellanten åsyftade, där enligt vad jag inhämtat soteld till följd av bristfällig skorsten varit den sannolika brandorsaken.

I det system för brandsyn, som jag här helt kort beskrivit, råder ingen skillnad mellan stad och landsbygd och inte heller mellan vårdanstalter av olika kategorier eller hörande till olika huvudmän. De kommunala brandsynmyndigheterna är skyldiga och berättigade att besiktiga dem alla.

Härutöver förekommer det i avsevärd omfattning att länsstyrelsens expert i brandförvarsfrågor — länsbrandinspektören, som i regel är brandchef i residensstaden — inspekterar olika slag av vårdanstalter. Finner länsbrandinspektören vid sina besiktningar anledning till erinran brukar han föreslå den kommunala brandsynmyndigheten att vidtaga de åtgärder och göra de förelägganden som behövs. Och omvänt har de kommunala brandsynmyndigheterna möjlighet att i tveksamma fall vända sig till länets högsta sakkunskap på området. Statens brandinspektion har upplyst, att denna möjlighet utnyttjas i hög grad.

Det finns således inte anledning anta att brandskyddet i fråga om vissa vårdanstalter — såsom interpellanten uttryckt oro för — eftersätts, under det att ålderdomshemmen i detta hänseende skulle befinna sig i ett väsentligt gynnsammare läge. Alla anläggningar bedöms efter i huvudsak samma riktlinjer.

Detta sker genom att vägledande anvisningar utfärdas från centralt håll. I själva verket har myndigheterna sedan flera år tillbaka uppmärksamheten riktad på brandfaran vid vårdanstalter. Statens brandinspektion utfärdade sålunda år 1956 anvisningar rörande brandförsvaret vid ålderdomshem, barnhem och liknande anläggningar. Dessa anvisningar var riktade till de kommunala brandsynförrättarna och gällde alla hithörande anläggningar. År 1960 har statens brandinspektion kompletterat och moderniserat sina anvisningar om brandskyddet vid olika anstalter.

Gjorda undersökningar har visat, att för våra vårdanstalter i betydande utsträckning används äldre träbyggnader, som inte är tillfredsställande från brandskyddssynpunkt. Efter hand som dessa byggnader ersätts med nya anläggningar minskar brandfaran högst avsevärt. Det är emellertid inte möjligt

Svar på interpellation ang. uppsikten över brandskyddet vid vissa vårdanstalter

att nu avvara de äldre byggnaderna, utan ansträngningarna har gått ut på att så långt möjligt förbättra brandskyddet där.

Med anledning av Lockne-branden har statens brandinspektion den 16 februari 1963 i samråd med bl. a. medicinalstyrelsen och socialstyrelsen utfärdat ytterligare anvisningar. Brandinspektionen understryker däri, att risken för brand i ifrågavarande anstalter alltså är stor samt att ansvaret för att genomgripande förbättringar kommer till stånd i första hand faller på de lokala brandmyndigheterna. Inspektionen rekommenderar brandsynförrättarna bl. a. att meddela omedelbart förbud mot att begagna utrymmen högre än en trappa för förläggning av vårdtagare som inte kan snabbt förflytta sig själva. Vidare rekommenderas att sådana utrymmen efter en kortare övergångstid inte alls skall användas för förläggning av vårdtagare. Slutligen bör olika byggnadstekniska brandskyddsåtgärder utföras, utrymningsmöjligheterna förbättras och automatiskt brandalarm i större omfattning installeras.

Sammanfattningsvis kan konstateras, att tillsynen över brandförsvaret vid vårdanstalterna ökar i effektivitet efter hand som den nya brandförvarsorganisationen genomförs, att brandriskerna vid vårdanstalterna minskar allteftersom äldre anläggningar ersätts med nya samt att åtgärder vidtagits för att i nuläget så långt det är möjligt minska faran för att människor kommer till skada i samband med brand vid vårdanstalt.

Vidare anförde

Herr LINDSTRÖM (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka inrikesministern för det utförliga svaret på min interpellation. Jag är villig erkänna, att detta svar har skingrat mycket av den oro man hyst inom

landstinget efter den tragiska brandkatastrofen vid Lockne vårdhem. Det är en enskild anstalt, som har stått under medicinalstyrelsens inspektion, och de inspektionsberättelser vi har fått har bara varit positiva. Vi har levat i den tron att även brandskyddet stod under denna myndighets överinseende. Efter katastrofen blev vi obehagligt överraskade av att finna, att den lokala brandmyndigheten var den som hade ansvaret. Ute i landskommunerna är det ju lekmän som svarar för brandskyddet, och dessa besitter naturligtvis inte den yrkeskunnighet som krävs för att denna inspektion skall bli betryggande.

Inrikesministern har nu redogjort för de förbättringar som redan skett och för dem som är att vänta. Vi minns alla katastrofen uppe i Lycksele, när ålderdomshemmet där brann ned. Efter den händelsen fick länsstyrelserna i uppdrag att tillse att brandinspektionen på anstalterna blev bättre, och så har också skett under de senare åren.

Man kan inte komma ifrån tanken, att brandinspektionen under en övergångstid kanske inte blir så betryggande som man skulle önska, om det alltså skall åligga dessa små landskommuner med frivilligt brandförsvaret att svara för brandskyddet — även om de har rätt att påfordra länsbrandinspektörens bistånd. Men jag är övertygad om att därest alla goda krafter hjälps åt skulle vi kunna få ett bättre sakers tillstånd.

Dagen efter brandkatastrofen talade jag med föreståndarinnan för det vårdhem för psykiskt efterblivna som brann ned. Hon påstod bestämt att hon hade väckt alla patienter och hjälpt dem utför trapporna och vidare ut i det fria. På grund av branden hade emellertid den elektriska strömmen brutits. Det var mörkt i byggnaden och utanför rasade snöstorm. Patienterna begav sig därför på nytt in i byggnaden och omkom. Även en lekman inser svårigheten att hålla så mycket vaktmanskaf,

Svar på interpellation ang. skyddsföreskrifter för dykeriarbeten — Svar på interpellation ang. bidrag till fortbildning inom jord- och skogsbruket

att man kan hålla människorna utanför brandfaran även i en sådan situation som den jag har skildrat.

Vi får väl hoppas — och denna tanke är alla landsting inne på — att det skall vara möjligt att ersätta alla gamla träbyggnader, som inrikesministern talade om, med stabilare byggnader. Därmed skulle vi alla kunna förnimma en känsla av större trygghet även för detta vårdklientel.

Med dessa erinringar, herr talman, ber jag att ännu en gång få tacka inrikesministern för svaret.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5

Svar på interpellation ang. skyddsföreskrifter för dykeriarbeten

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Enskog har frågat, om jag vill medverka till att skyddsföreskrifter för dykeriarbeten skyndsamt utfärdas.

Arbetsarkyddsstyrelsen har den 4 mars 1963 utfärdat anvisningar angående skydd mot yrkesfara vid dykeriarbete. Dessa anvisningar behandlar bl. a. anordnande av dykeriarbete, vissa fordringar på och åligganden för dykare, dykarskötare och dykarledare, vidare signalsystem, dykerimateriel och kontrollen däröver. I en bilaga till anvisningarna lämnas redogörelser för uppkomst, symtom, förebyggande och behandling av sådana yrkesskador som kan uppstå vid dykeriarbete. Dessutom övervägs för närvarande inom arbetsarkyddsstyrelsen ett förslag som innebär, att man skulle ställa vissa krav från medicinsk synpunkt på personer, som ägnar sig åt dykeriarbete.

Vidare anförde

Herr ENSKOG (fp):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för socialdepartementet få framföra ett tack för svaret på min interpellation, som gällde om socialministern vill medverka till att skyddsföreskrifter för dykeriarbeten skyndsamt utfärdas.

Som framgår av svaret har arbetsarkyddsstyrelsen nu utfärdat anvisningar — de har visserligen inte ännu kommit från trycket — angående skydd mot yrkesfara vid dykeriarbete. Jag är tacksam för detta, men jag tycker det är egendomligt att det dröjt så länge.

I tidskriften Arbetsarkyddet, nr 9/1961, finns en artikel om dykarna, och där sägs det bl. a., att dåvarande socialministern uppvaktats av representanter för Svenska dykareföreningen, vilka — med hänvisning till en hemställan om utredning av dessa spörsmål, som ingavs till Kungl. Maj:t den 5 oktober 1944 — framhållit önskvärdheten av att skyddsföreskrifter utfärdas så snart som möjligt.

I tidskriften sägs vidare: »Socialministern lär ha ställt sig mycket positiv till de uppvaktandes begäran och utlovat sitt personliga stöd för att deras krav i görligaste mån tas upp till behandling inom allra närmaste tiden.» Detta var alltså 1961.

Herr talman! Jag ber än en gång att få tacka socialministern för det positiva svaret på min interpellation.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6

Svar på interpellation ang. bidrag till fortbildning inom jord- och skogsbruket

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Larsson i Norderön har frågat, om jag är villig medver-

Svar på interpellation ang. bidrag till fortbildning inom jord- och skogsbruket

ka till att även inom jord- och skogsbruksnäringarna verksamma, som har behov av fortbildning inom resp. näringsgren, medges rätt till utbildningsbidrag för bevisande av fortbildnings- och omskolningskurser.

Inledningsvis vill jag understryka, att jag delar interpellantens uppfattning att det föreligger ett starkt behov av yrkesutbildning inom jord- och skogsbruket. Såvitt jag förstår torde det dock inte vara herr Larssons avsikt att vi skall behandla detta vidsträckta spörsmål i det här sammanhanget. Om så hade varit fallet, skulle interpellationen ha riktats till jordbruksministern. Mitt svar kommer därför att begränsas till den yrkesutbildning som bedrivs med medel från anslaget till omskolning.

Arbetsmarknadsmyndigheterna är bemyndigade att utge utbildningsbidrag till arbetslösa, partiellt arbetsföra, ensamställda kvinnor, medelålders och äldre — manlig eller kvinnlig — arbetskraft samt flyktingar. I årets statsverksproposition har chefen för inrikesdepartementet föreslagit, att denna uppdelning i olika kategorier skall upphöra. Bidrag bör kunna utgå, om utbildningen är ägnad att underlätta en stadigvarande arbetsplacering, som annars inte kan komma till stånd, och om arbetslöshet, risk för arbetslöshet eller placeringssvårigheter föreligger för vederbörande. Någon begränsning till vissa yrkesområden har aldrig tillämpats och är inte heller avsedd för framtiden.

Strukturförhållandena inom skogs- och lantbruksnäringarna medför, att sysselsättningsproblemen i dessa näringar delvis har annan karaktär än vad som i regel är fallet inom andra näringar. Arbetsmarknadsstyrelsen har tagit hänsyn till dessa förhållanden i sin verksamhet. Styrelsen har lämnat anvisningar, som ger möjligheter att tillgodose behovet av utbildningsbidrag vid sådan fortbildning och omskol-

ning som föranledes av undersysselsättning inom dessa näringar.

Bland säsongarbetslösa och undersysselsatta småbrukare samt lant- och skogsarbetare föreligger ett behov av att vidga yrkeskunskaperna för att därmed förbättra sysselsättningsmöjligheterna. Arbetsmarknadsstyrelsen har uppmärksammat dessa förhållanden och har därför sedan flera år anordnat särskilda fortbildningskurser för dessa grupper. Kurskostnaderna betalas av arbetsmarknadsstyrelsen eller i vissa fall av lantbruksstyrelsen. Deltagarna får utbildningsbidrag enligt de i interpellationen refererade bestämmelserna.

Valet av ämnen till fortbildningskurserna — liksom ämnesvalet till alla andra av arbetsmarknadsverket anordnade kurser — sker i samråd med vederbörande fackmyndigheter och andra berörda organ, inte minst näringslivets organisationer. Vid fortbildningskurserna, vilkas längd varierar från 2 till 6 veckor, meddelas utbildning bl. a. i traktorkörning, maskinskötsel, byggnadsvård och skogsavverkning. Varken från fackmyndigheterna eller från annat håll har det framförts förslag om att anordna sådana kurser i specialproduktion, som nämnes i interpellationen. Enligt min mening bör inte heller dylika kurser sättas i gång enbart på arbetsmarknadsmyndigheternas initiativ. I och för sig möter det inget hinder att infoga sådan utbildning i arbetsmarknadsmyndigheternas utbildningsverksamhet. Jag vill dock understryka, att denna verksamhet endast vänder sig till personer med sysselsättningsvårigheter.

Vidare anförde

Herr LARSSON i Norderön (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka socialministern för svaret på min interpellation. Som statsrådet framhåller finns det bland säsongarbetslösa och undersysselsatta småbrukare samt bland

Svar på interpellation ang. bidrag till fortbildning inom jord- och skogsbruket

lant- och skogsarbetare behov av vidare yrkeskunskaper, som kan förbättra sysselsättningsmöjligheterna för dem. Situationen för dem måste sägas vara densamma som för andra grupper med sysselsättningsproblem. Det är gott och väl att de kan få en förbättrad yrkesutbildning genom arbetsmarknadsstyrelsens fortbildningskurser. Kanske skulle man vilja tillägga, att det vore önskvärt att dessa möjligheter bleve bättre kända bland de berörda grupperna.

I min interpellation tog jag upp ett särskilt problem i sammanhanget, nämligen möjligheten att inrikta sådana fortbildningskurser på olika former av specialproduktion. På den punkten är interpellationssvaret kanske inte alldeles tillfredsställande. Det möter, säger statsrådet, inget hinder att infoga en sådan utbildning i arbetsmarknadsmyndigheternas verksamhet. Statsrådet anser dock inte att dylika kurser bör sättas i gång enbart på arbetsmarknadsmyndigheternas initiativ. Huvudsaken är givetvis att kurserna kommer till stånd. Anses det nödvändigt att arbetsmarknadsstyrelsen skall samråda med andra myndigheter, t. ex. lantbruksstyrelsen, så är det ingenting att säga om det. En sådan samverkan är givetvis endast till fördel.

Jag riktade uppmärksamheten på specialproduktionen därför att jag tror att man just här har goda utvecklingsmöjligheter för t. ex. det norrländska jordbruket och därmed också ökade sysselsättningsmöjligheter för dem som är verksamma i jordbruket. En övergång till en intensivare specialproduktion skulle för många leda till förbättrad sysselsättning och lönsamhet. Kurser för olika former av specialproduktion måste såvitt jag kan förstå helt ligga inom ramen för fortbildnings- och omskolningskursernas syfte. Det bör vara självklart, att de som är yrkesverksamma inom jordbruket skall få sådana utbildningsmöjligheter på sam-

ma villkor som andra grupper som berörs av arbetsmarknadsstyrelsens omskolningsverksamhet. Även om man från fackmyndigheternas sida ännu inte sagt någonting i saken, tror jag att det skulle vara klokt om socialministern ville ta ett initiativ på området, naturligtvis gärna i samråd med jordbruksministern.

Jag ber än en gång att få tacka för svaret.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 38, angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1963/64, hänvisades propositionen, såvitt avsåg jordbruksdepartementets verksamhetsområde, till jordbruksutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Vidare föredrogs var för sig följande Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet propositionerna:

nr 75, angående utrikesförvaltningens organisation och personalbehov m. m.,

nr 85, angående organisationen av den automatiska databehandlingen inom statsförvaltningen, m. m., och

nr 92, angående nya grunder för den statliga personalpensioneringen av vissa icke-statliga grupper m. m.; samt

till behandling av lagutskott propositionen nr 100, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 och 4 §§ lagen den 17 juni 1938 (nr 318) om avbrytande av havandeskap.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 101, med förslag till förordning angående upphävande av förordningen den 21 december 1945 (nr 823) om nöjesskatt, m. m., hänvisades propositionen, såvitt avsåg det under 2) upptagna förordningsförslaget, till statsutskottet och i övrigt till bevillningsutskottet.

Härefter föredrogs var för sig följande Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner; och hänvisades därvid

till jordbruksutskottet propositionen nr 102, angående försäljning av viss kronan tillhörig mark; och

till statsutskottet propositionen nr 103, angående vissa anslag för budgetåret 1963/64 till stöd åt konstnärlig verksamhet m. m.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 105, angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1962/63, hänvisades propositionen, såvitt avsåg jordbruksärenden, till jordbruksutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Slutligen föredrogs var för sig följande Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner; och hänvisades därvid

till behandling av lagutskott propositionen nr 106, med förslag till grunder för krigssjukvårdsutbildning av läkare och lag om ändring i lagen den 27 november 1953 (nr 688) om hälso- och sjukvård vid krig och andra utomordentliga förhållanden, (krigssjukvårdslag); samt

till statsutskottet propositionen nr 114, angående samordning av underhållet av krigsmaktens telemateriel m. m.

§ 8

Vid föredragning av den å bordet vilande motionen nr 750, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 58, angående övergång till högertrafik, hänvisades motionen, såvitt avsåg medelsanvisning, till statsutskottet och i övrigt till behandling av lagutskott.

Härefter föredrogs var för sig följande å bordet vilande motioner; och hänvisades därvid

till behandling av lagutskott motionen nr 751; och

till bevillningsutskottet motionen nr 752.

Vid föredragning av den å bordet vilande motionen nr 753, i anledning av

Kungl. Maj:ts proposition nr 91, angående säkerhetsinspektion av motorfordon, m. m., hänvisades motionen, såvitt avsåg punkten 1 i propositionens hemställan, till behandling av lagutskott och i övrigt till statsutskottet.

§ 9

Föredrogs, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 3, 37, 38, 40 och 41, bevillningsutskottets betänkanden nr 14, 16 och 28, bankoutskottets utlåtanden nr 6—11, första lagutskottets utlåtanden nr 9—11, andra lagutskottets utlåtanden nr 16 och 18—21, tredje lagutskottets utlåtande nr 11, jordbruksutskottets utlåtanden nr 1 och 5 samt allmänna beredningsutskottets memorial nr 11.

§ 10

Föredrogs den av herr *Helén* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet angående planeringen av fackskoleorganisationen.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 11

Föredrogs den av herr *Gustafsson* i Borås vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet angående godkännande av den år 1962 reviderade konventionen till förhindrande av havsvattnets förorening genom olja.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 12

Föredrogs den av fröken *Wetterström* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet angående åtgärder för

Interpellation ang. rätten att använda domänverkets skogsvägar

återanpassning av straffade till normal livsföring.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 13

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren, att andra lagutskottets utlåtande nr 19 och allmänna beredningsutskottets memorial nr 11 skulle i angiven ordning uppföras närmast efter statsutskottets utlåtande nr 38 bland två gånger bordlagda ärenden på morgondagens föredragningslista.

§ 14

Interpellation ang. rätten att använda domänverkets skogsvägar

Ordet lämnades på begäran till

Herr VIGELSBO (cp), som yttrade:

Herr talman! Kungl. domänverket har vid vissa av sina skogsvägar vid dessas anslutning till allmän väg låtit uppsätta anslag om förbud för obehöriga att använda sig av dessa skogsvägar. Detta innebär givetvis att allmänhetens tillträde i hög grad försvåras — oavsett om det nu gäller rekreation eller bärplockning — till intill dessa vägar gränsande områden.

Det har visserligen anförts att utmed sådana vägar belägna baracker eller andra för skogsdriften avsedda anläggningar understundom blivit föremål för åverkan och skadegörelse. Om ansvarslösa element låter sådant komma sig till last, bör ju detta likväl knappast kunna utgöra skäl för generella förbud, helst som man väl också måste antaga, att det endast är i undantagsfall sådana förseelser begås. Dessa mindre nogräknade individer respekterar sannolikt inte heller ett vägförbud, varför det blir endast de lojala samhällsmedborgarna som drabbas härav. Förseelser bör ju beivras på annat sätt än med allmänt förbud.

Domänverkets förbudspolitik har i detta fall haft även andra konsekven-

ser. Bolag och i vissa fall även enskilda har också, med hänvisning till domänverkets åtgöranden, funnit sig kunna handla på samma sätt. Systemet tilllämpat i stor utsträckning skulle ohjälpligt leda till det resultatet, att människor i allmänhet helt utestängdes från möjligheten att söka sig bort från de stora trafikstråkens jäkt.

Den som läser en domänverkets förbudsskylt vid en det statliga skogsväsendets väg frågar sig: »Vem är behörig eller inte behörig att färdas på denna väg?» Skulle domänverket och bolagen lyckas bli ensam ägare till svensk skog, måste ett tillämpande av detta förbudssystem innebära att skogarna ur allmän synpunkt ånyo bleve den ödemark de utgjorde innan några skogsvägar anlades.

Med stöd av ovan anförda motive-ring tillåter jag mig hemställa om andra kammarens tillstånd att få till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet framställa följande frågor:

1. Vem kan anses behörig eller inte behörig att beträda domänverkets skogsvägar?

2. Har herr statsrådet sin uppmärksamhet riktad på denna fråga?

3. Har statsrådet för avsikt att vidtaga sådana åtgärder att behörighetsfrågan blir ur allmänhetens synpunkt nöjaktigt klarlagd?

Denna anhållan bordlades.

§ 15

Till bordläggning anmäldes

statsutskottets utlåtande nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1963/64 till allmänna kultur- och bildningsändamål samt kyrkliga ändamål jämte i ämnet väckta motioner;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 18, i anledning av väckta motioner om ändrad lagstiftning angående stämpelavgifter, och

nr 21, i anledning av väckt motion om upphävande av tiondebeskattningen av laxfiske i Torne älv;

andra lagutskottets utlåtande nr 22, i anledning av väckta motioner angående ersättning från moderskapsförsäkringen för resor i samband med tandvård; samt

allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 12, i anledning av väckta motioner om tillämpning av upphandlingskungörelsen å kommuner och allmännyttiga bostadsföretag,

nr 13, i anledning av väckt motion om åtgärder mot falskskyltning av motorfordon, och

nr 14, i anledning av väckt motion om utredning rörande mikrofilmningens användning inom svenskt arkiv- och biblioteksväsen.

§ 16

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1963/64 inom försvarsdepartementets verksamhetsområde; och

från bevillningsutskottet:

nr 95, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Vidare anmäldes och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser:

nr 90, till fullmäktige i riksbanken angående verkställd granskning av riksbankens styrelse och förvaltning; och

nr 91, till fullmäktige i riksgäldskontoret angående verkställd granskning av riksgäldskontorets styrelse och förvaltning.

§ 17

Tillkännagavs, att följande Kungl.

Maj:ts propositioner överlämnats till kammaren:

nr 65, angående vissa anslag till universitetssjukhusen m. m.,

nr 77, angående anslag till åtgärder mot silikos, luftföroreningar och tobaksrökning,

nr 86, angående vissa anslag till civilförsvaret m. m.,

nr 104, med förslag till förordning angående rätt för Konungen att förordna om uttagande av antidumping- och utjämningsstullar, m. m.,

nr 107, angående omorganisation av fortifikationsförvaltningen m. m.,

nr 108, angående vissa anslagsfrågor m. m. rörande det militära försvaret under budgetåret 1963/64,

nr 109, angående anslag till markförvärv för övningsfält för budgetåret 1963/64 m. m.,

nr 110, angående medelsbehoven under försvarsgrenarnas avlöningsanslag för budgetåret 1963/64 m. m.,

nr 111, angående förslag om ökad lärarutbildning m. m.,

nr 112, angående förbättring av arbetssituationen för rektorerna vid statliga gymnasier m. m., samt

nr 113, angående anslag för budgetåret 1963/64 till Nordiska museet m. m.

Dessa propositioner bordlades.

§ 18

Anmäldes, att följande motioner under sammanträdet avlämnats till herr talmannen:

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 54, angående anslag för en dyrortsundersökning m. m., motionen nr 754, av herr *Boo*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 58, angående övergång till högertrafik, motionerna:

nr 755, av fru *Eriksson* i Stockholm m. fl.,

nr 756, av herr *von Friesen*,

nr 757, av herrar *Hamrin* i Jönköping och *Nelander*,

nr 758, av herr *Hansson* i Skegrie m. fl.,

nr 759, av herr *Jönsson* i Ingemarsgården *m. fl.*, och

nr 760, av fru *Lindekvist m. fl.*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 59, med förslag till förordning om trafikomläggningsskatt, motionerna:

nr 761, av herrar *Asp* och *Sundelin*,

nr 762, av herr *Bohman m. fl.*,

nr 763, av fru *Boman*,

nr 764, av fru *Eriksson* i Stockholm *m. fl.*,

nr 765, av herr *Hamrin* i Jönköping *m. fl.*, och

nr 766, av herrar *Magnusson* i Borås och *Nilsson* i Göingegården;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 68, med förslag till lag om semester, m. m., motionerna:

nr 767, av herr *Andersson* i Billingsfors *m. fl.*,

nr 768, av herr *Carbell m. fl.*,

nr 769, av herr *Christenson* i Malmö,

nr 770, av fröken *Elmén*,

nr 771, av herr *Gustafson* i Göteborg och fröken *Elmén*,

nr 772, av herr *Hylltander m. fl.*,

nr 773, av herrar *Johansson* i Norrköping och *Andersson* i Linköping,

nr 774, av herr *Magnusson* i Borås *m. fl.*, och

nr 775, av herrar *Svensson* i Vä och *Persson* i Heden;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 71, angående riktlinjer och organisation för naturvårdsverksamheten, m. m., motionerna:

nr 776, av herr *Börjesson* i Glömminge *m. fl.*,

nr 777, av herr *Hamilton m. fl.*,

nr 779, av herr *Nyberg m. fl.*;

nr 778, av herr *Kellgren m. fl.*, och

nr 779, av herr *Nyberg m. fl.*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 74, angående den försvarsmedi-

cinska forskningens organisation m. m., motionen nr 780, av herr *Cassel*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 79, angående anslag för budgetåret 1963/64 till socionomutbildning, motionerna:

nr 781, av herr *Ekström* i Iggesund,

nr 782, av fröken *Elmén m. fl.*,

nr 783, av herr *Gustavsson* i Alvesta,

nr 784, av herr *Nelander m. fl.*,

nr 785, av herrar *Tobé* och *Nyberg*, och

nr 786, av herr *Wiklund m. fl.*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 81, angående vissa anslag för budgetåret 1963/64 till statens järnvägar m. m., motionen nr 787, av herr *Asp*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 84, med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), motionerna:

nr 788, av herr *Kärlander m. fl.*,

nr 789, av herr *Larsson* i Norderön *m. fl.*,

nr 790, av herr *Larsson* i Umeå *m. fl.*,

nr 791, av herr *Lundmark m. fl.*, och

nr 792, av herr *Östlund m. fl.*; samt

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 90, med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 24 maj 1957 (nr 209) om skatt på sprit och vin, m. m., motionerna:

nr 793, av herr *Cassel m. fl.*,

nr 794, av herr *von Friesen m. fl.*, och

nr 795, av herr *Rimmerfors m. fl.*

Dessa motioner bordlades.

§ 19

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 16.27.

In fidem
Sune K. Johansson

Onsdagen den 27 mars

Kl. 10.00

§ 1

Herr talmannen meddelade, att herr Nilsson i Tvärålund enligt till kammaren inkommet läkarintyg vore sjukskriven från och med den 23 innevarande mars tills vidare.

Herr Nilsson i Tvärålund beviljades erforderlig ledighet från riksdagsgörö-målen.

§ 2

Meddelande ang. av Stockholmsområdets civilförsvarsförbund anordnad information

Herr TALMANNEN yttrade:

Stockholmsområdets civilförsvarsförbund har inbjudit riksdagens ledamöter till information i personligt skydd. För andra kammarens ledamöter ges denna information

torsdagen den 28 mars kl. 14.00—16.00 och

torsdagen den 4 april kl. 14.00—16.00.

Lokal: Stora partilokalen.

Närmare uppgifter har lämnats i den till kammarens ledamöter tidigare utdelade skrivelsen från förbundet den 14 mars 1963. Ytterligare exemplar av denna skrivelse finnes tillgängliga hos vaktmästarna i kapprummet.

§ 3

Föredrogs var för sig följande Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet propositionerna:

nr 65, angående vissa anslag till universitetssjukhusen m. m.,

nr 77, angående anslag till åtgärder mot silikos, luftföroreningar och tobaksrökning, och

nr 86, angående vissa anslag till civilförsvaret m. m.;

till bevillningsutskottet propositionen nr 104, med förslag till förordning angående rätt för Konungen att förordna om uttagande av antidumping- och utjämningsstullar, m. m.; samt

till statsutskottet propositionerna:

nr 107, angående omorganisation av fortifikationsförvaltningen m. m.,

nr 108, angående vissa anslagsfrågor m. m. rörande det militära försvaret under budgetåret 1963/64,

nr 109, angående anslag till markförvärv för övningsfält för budgetåret 1963/64 m. m.,

nr 110, angående medelsbehoven under försvarsgrenarnas avlöningsanslag för budgetåret 1963/64 m. m.,

nr 111, angående förslag om ökad lärarutbildning m. m.,

nr 112, angående förbättring av arbetssituationen för rektorerna vid statliga gymnasier m. m., och

nr 113, angående anslag för budgetåret 1963/64 till Nordiska museet m. m.

§ 4

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet den å bordet vilande motionen nr 754.

Vid föredragning av de å bordet vilande, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 58, angående övergång till högertrafik, avgivna motionerna nr 755—760 hänvisades motionerna, såvitt avsåg medelsanvisning, till statsutskottet och i övrigt till behandling av lagutskott.

Slutligen föredrogs var för sig följande å borde vilande motioner; och hänvisades därvid

FN:s särskilda fond

till bevillningsutskottet motionerna nr 761—766;

till behandling av lagutskott motionerna nr 767—775;

till jordbruksutskottet motionerna nr 776—779;

till statsutskottet motionerna nr 780—787; och

till bevillningsutskottet motionerna nr 788—795.

§ 5

Föredrogs, men bordlades åter statsutskottets utlåtande nr 39, bevillningsutskottets betänkanden nr 18 och 21, andra lagutskottets utlåtande nr 22 samt allmänna beredningsutskottets utlåtanden nr 12—14.

§ 6

Föredrogs den av herr *Vigelsbo* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet angående rätten att använda domänverkets skogsvägar.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 7

Utgifterna inom utrikesdepartementets verksamhetsområde

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1963/64 inom utrikesdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner.

Herr TALMANNEN yttrade:

Debatten i anslutning till den första punkt, rörande vilken överläggning uppkommer, må omfatta statsutskottets utlåtande nr 3 i dess helhet samt utlåtandena nr 37 och 38 ävensom andra lagutskottets utlåtande nr 19. Yrkanden fram-

ställes dock först sedan respektive punkter och utlåtanden föredragits.

Punkterna 1—14

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 15

FN:s särskilda fond

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen (bilaga 5, punkt 19, s. 16 och 17) att till ifrågakvarande ändamål för budgetåret 1963/64 anvisa ett anslag av 27 200 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lundström m. fl.* (I: 312) och den andra inom andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.* (II: 371), i vilka hemställts, såvitt nu var i fråga, att riksdagen måtte till FN:s särskilda fond för budgetåret 1963/64 anvisa ett med ytterligare 12 800 000 kr. förhöjt anslag av 40 000 000 kr.,

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Bengtson* och *Sundin* (I: 469) och den andra inom andra kammaren av herr *Wahlund m. fl.* (II: 576), i vilka hemställts, såvitt nu var i fråga, att riksdagen måtte till FN:s särskilda fond för budgetåret 1963/64 anvisa ett med ytterligare 12 800 000 kr. förhöjt anslag av 40 000 000 kr.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 312 och II: 371 samt I: 469 och II: 576, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, till FN:s särskilda fond för budgetåret 1963/64 anvisa ett anslag av 27 200 000 kr.

Reservation hade avgivits av herrar *Boman*, *Ivar Johansson*, *Per Jacobsson*, *Per-Olof Hanson*, *Sundin*, *Ståhl*, *Eliasson* i Sundborn, *Svensson* i Ljungskile, *Lars-*

FN:s särskilda fond

son i Hedenäset och *Nelander*, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 312 och II: 371 samt I: 469 och II: 576, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, till FN:s särskilda fond för budgetåret 1963/64 anvisa ett anslag av 40 000 000 kr.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Det är inte att ta miste på att intresset ute bland vårt folk är i stigande för utvecklingsländerna, för stödaktioner till de u-länder som alltmer släpar efter i den tekniska och ekonomiska standardhöjningen. Pressen ger uttryck åt sådana stämningar och även ute bland våra organisationer är detta ett ämne som blir mer och mer uppmärksammat. Under sådana förhållanden känner man en smula vemod över att det går så trögt att få fram de nödvändiga medel som behövs från svensk sida för att ge tillräckligt eller snarare rimligt stöd i de enorma behov som anmäler sig.

För en utomstående som inte är djupt initierad i dessa ämnen är det vanskligt att uttala sig tvärsäkert och kategoriskt om situationen där ute och om var man skall sätta in den hjälp som man vill lämna. Men å andra sidan är ju den enda rimliga bakgrunden för en bedömning av vad som här bör göras att man försöker få något grepp om i varje fall utvecklingstrenden i dessa länder, hur det ser ut och vartåt det pekar.

Det är klart att alla sådana försök stöter på svårigheter av många slag. Det ena landet företer inte samma bild som det andra. Dessutom skiftar självfallet också takten från det ena året till det andra. För att få ett grepp om själva utvecklingstrenden måste man därför göra sig skyldig till vissa generaliseringar, men vad beträffar utveck-

lingen i stort är bilden så pass klar, att man kan bortse från både tidsmässiga och lokala avvikelser.

Om man försöker att få ett grepp om utvecklingen i stort ter det sig alldeles uppenbart, att medan de utvecklade länderna höjer sin standard, ökar sitt välstånd i alltmer accelererad takt, så går utvecklingen i de underutvecklade länderna kräftgången, alltså åt precis motsatt håll. Klyftan mellan de utvecklade länderna och u-länderna vidgas på ett förfärande sätt för varje år som går. Jag skall be att få anföra några siffror från det senaste decenniet som därvidlag säger en hel del.

Om man sätter prisnivån 1950 till 100 har u-ländernas råvarupriser enligt FN-statistiken sedan dess sjunkit till 85, medan priset på de utvecklade ländernas färdigvaror har stigit till 125. Så ofördelaktig ter sig under denna korta period utvecklingstrenden i dessa båda grupper av stater. Klyftan har vidgats, och det värsta av allt är att denna process har accelererat under de senaste åren och visar en tendens att bli alltmer utpräglad.

Det står alltså fast att u-länderna får allt sämre betalt för sin export samtidigt som de måste betala allt högre priser för vad de importerar. Sådan är situationen på detta område.

Om man sedan ser på omfattningen av handelsutbytet visar det sig att exporten från u-länderna, som helt domineras av råvaror, krymper alltmer. Dessa länders andel i världsexporten har sjunkit från 23 procent 1953 till 18 procent 1961. Samtidigt har importen från de utvecklade länderna till denna grupp av stater minskat från 27 procent 1953 till 18 procent 1958 av den totala världsexporten. Sådan är helhetsbilden på detta avsnitt. Den säger kanske mer om utvecklingstrenden än någon annan generell mätare vi har på läget.

Resultatet av denna utveckling är naturligtvis att u-länderna har fått ett allt starkare tryck på sin betalningsbalans.

FN:s särskilda fond

Ju större svårigheter de har att sälja, desto sämre blir deras betalningsmöjligheter. För att få en ytterligare nyansering av bilden måste man också hålla i minnet att befolkningsutvecklingen i dessa bakåtgående länder är en helt annan än i våra, varför standarden per capita både för dagen men ännu mera trendmässigt blir en helt annan än i de utvecklade länderna. Detta förhållande är så välbekant att jag inte behöver uppehålla mig därvid. Vill man få ytterligare en realistisk skugga i denna bild måste man ta hänsyn till att råvaruimporten från u-länderna till industriländerna under de fem senaste åren har sjunkit ganska avsevärt beroende på att de utvecklade länderna tillgodoser sitt råvarubehov på annat håll än genom att köpa från u-länderna. Kontentan av dessa fakta kan bli bara en, nämligen att u-länderna har blivit alltmera beroende av finansiell hjälp från de utvecklade länderna för att inte eftersläpningen skall bli direkt katastrofal.

Det är mot denna bakgrund — som jag har försökt ange så knapphändigt som möjligt — som det för reservanterna i detta utskottsutlåtande framstår som en klar och bjudande plikt att, i varje fall tills nya och stabilare former har skapats för u-ländernas egen produktion och möjlighet till handel med de utvecklade länderna, lämna effektivare och större hjälp i olika former. Nödvändigheten härav har man också insett på åtskilliga håll i den västliga världen, och det skall inte förnekas att även vi i vår mån har ökat våra insatser under senare tid. Jag ber emellertid få påpeka att medan vi i fjol i regeringsförslaget kunde inregistrera en höjning av dessa stödaktioner med i runt tal 80 miljoner kronor har utvecklingstakten nu sänkts, och höjningen i år stannar vid inte fullt 50 miljoner kronor.

Möjligen skyller det ansvariga statsrådet på att det finns praktiska svår-

righeter i det ena eller andra avseendet; man bör inte lämna stöd och hjälp förrän olika projekt är genomstuderade och det finns garantier för att de kommer att göra största möjliga nytta. Jag vill försäkra kammaren att under utskottsbehandlingen av detta stora och angelägna ärende, som verkligen varit mycket grundlig och även omfattat föredragningar av företrädare för en rad olika instanser här i landet vilka sysslar med skilda former av utvecklingshjälp, har framgått att det väl kan anföras hinder av denna art men att deras räckvidd är tämligen begränsad. På punkt efter punkt har man konstaterat att argumenten för passivitet, för avsaktning och krympning av stödaktionerna icke har sådan styrka att ett land som Sverige med dess anseende står till svars med att visa den passiva inställning och den tendens till minskade insatser som regeringsförslaget tyvärr onekligen vittnar om.

Jag skall, herr talman, med några ord beröra de reservationer som avgivits och motivera varför reservanterna har funnit nödvändigt att gå utöver vad som föreslagits av utskottsmajoriteten, som ju består av socialdemokraterna och högern och som verkligen har troget svurit på magisterns ord och till punkt och pricka följt föredragande statsrådet även när detta är fullkomligt orimligt och ohållbart.

Den första reservationen gäller FN:s särskilda fond. Kungl. Maj:t och utskottsmajoriteten har stannat vid ett belopp på 27 miljoner kronor, trots att det är fråga om ett område där hjälpbehovet är i hög grad skriande. Man framhåller att de pengar som redan står till fondens förfogande icke har förbrukats, varför det inte skulle vara nödvändigt att anslå ytterligare medel. Både statsrådet och utskottsmajoriteten kunde emellertid av Sveriges representanter i fonden lätt ha fått reda på att fonden icke kan finansiera investeringar i nya projekt med pengar som redan är

FN:s särskilda fond

anvisade för tidigare projekt men som icke är i anspråktagna. Detta är en praxis inom särskilda fonden som måste sägas vara riktig och klok, ty därigenom gararderar man sig för att det finns medel disponibla för att fullfölja igångsatta projekt. Följden är emellertid att när nya projekt skall igångsättas, måste nya medel anvisas. En förfrågan hos fondens representanter om storleken av medelsbehovet för redan godkända projekt visar att det rör sig om omkring 100 miljoner dollar.

Det är därför alldeles obegripligt hur det kan lämnas en så missvisande uppgift som att särskilda fonden skulle ha medel disponibla för de ytterligare projekt som är aktuella. Så är icke förhållandet, och statsrådet liksom utskottsmajoriteten torde som sagt kunna försäkra sig därom genom en förfrågan hos de representanter som Sverige har i fonden och som står närmare regeringspartiet än mitt parti. De är de första att intyga att saken ligger till på detta sätt.

Om särskilda fondens verksamhet, som ju tar sikte på angelägna långtidsinvesteringar i u-länderna, skall få någon verklig effekt, måste man ta ett krafttag och snarast ställa medel till fondens förfogande. Jag skall gärna erkänna att det är en blygsam ökning som föreslås i reservationen, men den innebär dock ett realistiskt bud i den rätta riktningen.

För att övergå till livsmedelsfonden behöver inte behovet av ytterligare hjälpåtgärder någon mer utförlig motivering. I morse fick jag en påringning av en svensk f. d. hög befattningshavare i FN:s tjänst. Han ville inför denna debatt fästa min uppmärksamhet på att den första förutsättningen för att människor i Indien, Pakistan, Etiopien, eller vart vi vänder oss i dessa länder, skall kunna tillgodogöra sig olika hjälpåtgärder är att de kan äta sig någorlunda mätta. Detta kan sägas vara en banal sanning, men när det gäller in-

satser på utvecklingshjälpens område måste man tydligen även tillgripa sådana motiveringar eftersom de mer avancerade argumenten inte tycks vara tillräckligt talande. Hjälppbehoven är så ofantliga även på detta område att vad vi kan göra bara är en droppe i havet. Vi bör icke i Sverige föreställa oss att de åtgärder som vidtas från vår sida på något sätt är epokgörande eller fördömliga för övriga FN-stater. Den skildringen av läget är icke realistisk. Vi har tvärtom under många år släpat efter på detta område, och det är därför hög tid att vi genom kraftåtgärder nu försöker uppfylla vad vi är skyldiga de länder som behöver vår hjälp.

Jag kommer nu över till den bilaterala hjälpen och stannar vid punkt 19 i utskottsutlåtandet som gäller anslagen till nämnden för internationellt bistånd, det nya organ som skall handha hjälpåtgärderna i det väsentliga på detta område, framför allt de bilaterala, d. v. s. dem som Sverige lämnar direkt. Här har statsrådet gjort en ganska väsentlig prutning, och utskottsmajoriteten har följt henne även på den punkten. Nedskärningen går speciellt ut över möjligheten för NIB att tillfälligt anställa experter som nämnden behöver för att bistå med sakkunskap vid projektering av olika aktioner. Eftersom detta anslag i vad avser biträdande experter inte har kunnat utnyttjas till fullo har man nu skurit ned det med 100 000 kronor. Vi har ansett att detta inte är tillräckligt. Sakkunniga har vid föredragningar i utskottet klart dokumenterat att om det inte finns tillräckliga medel disponibla för detta ändamål, är det risk att projekteringen försenas och förhalas och att därmed också insatserna kommer att släpa efter. Jag är angelägen att understryka att den nedskärning som här är gjord har skett på statsrådets initiativ och icke på NIB:s. Jag skall inte diskutera förhållandet mellan NIB och statsrådet — det är en intern angelägenhet som jag

FN:s särskilda fond

inte känner till — men jag tror att det intryck inte är felaktigt som en utomstående får, nämligen att NIB med något större medel till sitt förfogande skulle kunna utveckla en ökad aktivitet, något som vi alla väntar på. Jag vill inte alls bryta staven över NIB; denna organisation har arbetat för kort tid för att man skall kunna dra några bestämda slutsatser. Min uppfattning är emellertid att om vi genom alltför stor knapphet i medelsanvisningen redan i början stryker verksamheten och dämpar takten i utvecklandet av olika projekt, gör vi hela den svenska insatsen på detta område allvarlig skada. Jag finner det därför alldeles nödvändigt att det större bidrag lämnas som NIB själv har begärt.

Beträffande punkt 24, som gäller yrkesutbildning och frivilliginsatser, är jag den förste att medge att här naturligtvis finns en hel del romantiska föreställningar som man bör betrakta med försiktighet. Jag vill erinra om den stora aktion med en Peace Corps som startades av president Kennedy strax efter det att han hade tillträtt sitt ämbete. Det visade sig att allt inte slog väl ut i början, vilket också har åberopats för att man skall vara försiktig med frivilliginsatser av den typ som där har prövats. Obestriddigt är också att misstag har gjorts. Det har intygats under utskottsbehandlingen att både många och ödesdiga felgrepp gjordes under den första period som denna Peace Corps var i verksamhet. I min mån skulle jag emellertid vilja bidra till att rätta totalbilden av de insatser som på detta sätt har gjorts. Ty i Amerika är man uppenbarligen nu alldeles överens om att sedan en gallring har kunnat göras och nya, mera lämpliga personer skickas ut, som har kunnat få en bättre utbildning än de första kullarna av frivilliga fick, har effekten av deras verksamhet blivit en helt annan. Jag tror inte att någon i denna stund vågar bryta staven över den typ av

hjälpinsatser dessa människor gör. Här i landet har vi all anledning att ta vara på de ideella intressen som anmäler sig. Om man på ett riktigt sätt kunde förena den idealitet och kunnighet och de insikter som finns på detta område, så är det ingen tvekan om att vi skulle komma bra mycket längre än om vi lägger det hela på ren yrkesbög. Det bör inte vara omöjligt för oss att göra det.

I vår motion har vi skisserat en särskild form av utbildning, men jag skall inte här diskutera huruvida den är den allena saliggörande eller inte. Vi har heller inte förfäktat att så är. Men jag vill säga att det här i landet nu finns så stora möjligheter att utbildna människor med ideella intressen, som vill ägna sig åt denna verksamhet, att det inte bör vara svårt att göra det. Jag vill dock tillägga att en aktivisering och ett påskyndande av den verksamheten från statsrådets sida skulle vara av stort värde.

Här gäller det inte planläggning i stor stil och av ledande experter, utan det är fråga om människor på mellanstadiet — arbetsledare, kontorister, utbildade mekaniker, sjukvårdspersonal o. s. v. — som kan göra stor nytta, om de kommer in i arbetet och får del av en riktigt upplagd utbildning.

Den sista punkt i förevarande betänkande där vi har delade meningar gäller Sveriges anslutning till organisationen DAC, ett underorgan till OECD vid planeringen av de bilaterala insatser som göres av OECD-länderna. För den multilaterala hjälpverksamheten är det ganska enkelt att tillse att inte insatserna dubbleras utan att de planlägges riktigt och sprides på det mest verksamma och ändamålsenliga sättet. Det sker genom de FN-organ som är verksamma på detta område. De är många, och de har både stor sakkunskap och rik erfarenhet. Men för de bilaterala insatser från de europeiska ländernas sida som det här närmast är fråga om är risken för felplanering onekligen större, om

FN:s särskilda fond

man inte har en god överblick över och kontakt med de länder som distribuerar hjälpen. Det är just det som är ändamålet med organisationen DAC. Man skulle naturligtvis önska att även mottagarländerna var med i denna organisation, men det är inte gärna möjligt eftersom OECD i första hand tar sikte på de ekonomiska förhållandena i Europa och mottagarländerna praktiskt taget alla är länder utom Europa.

Vidare vill jag understryka att alla länder som är anslutna till OECD, utom Sverige, Schweiz och Österrike, har gått in som medlemmar i DAC. Norge gjorde det för något år sedan och Danmark blev anslutet helt nyligen. Man har anslutit sig enbart av praktiska skäl för att få bättre garantier för att de insatser man gör på det bilaterala området kommer till största möjliga nytta.

I diskussionen om dessa ting har det från något håll antytts att det skulle vara politiska avigsidor förbundna med ett inträde i DAC, men dessa farhågor kan man utan vidare avfärda. DAC har som enda syfte att vara ett hjälpmedel för en ändamålsenlig och riktig distribution och spridning av de insatser som göres av OECD-länderna. Därför tror jag också det är nödvändigt att Sverige kommer med i detta organ.

Herr talman! Jag skall nöja mig med vad jag nu anfört. Ämnet är stort och skulle kunna utvecklas mycket mer, men jag hoppas att jag ändå här har kunnat ge några motiveringar för de reservationer som avgivits till detta avsnitt av utskottets utlåtande under tredje huvudtiteln, som gäller hjälpen till u-länderna. Vi reseranter beklagar att socialdemokratiska partiet och högern inte har kunnat sträcka sig längre i den hjälpen. Det är möjligt att utskottets talesmän kommer att säga att skillnaden inte är så stor, att man har skrivit litet lösligt och hållit möjligheter öppna för Kungl. Maj:t att använda ytterligare medel och att återkomma med anslagsänkande på tilläggsstat, om detta blir

nödvändigt. Men det lönar sig inte att förminska skillnaderna, ty som jag sade rör det sig här om sammanlagt cirka 50 miljoner kronor.

Vad det här gäller är att statsmakterna måste visa den aktivitet som är påkallad av den växande disproportionen mellan utvecklingen i de utvecklade länderna, till vilka vi lyckligtvis hör, och de u-länder som tenderar att släpa efter alltmera både när det gäller den direkta försörjningen och på andra områden där hjälp är nödvändig.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den vid punkten 15 fogade reservationen nr 1) av herr Boman m. fl. och ber att få återkomma med yrkanden under de särskilda punkter där olika yrkanden föreligger.

Herr **BOHMAN** (h):

Herr talman! Herr Ståhl har naturligtvis alldeles rätt när han konstaterar att intresset i vårt land för att hjälpa u-länderna har blivit allt större och att det har tagit sig uttryck i insatser från såväl staten som enskilda och olika organisationer. Men när herr Ståhl talar om den dåliga stegringstakten i de statliga insatserna, tycker jag att han är litet för missnöjd. Han kan väl ändå dra sig till minnes att staten för föregående budgetår anslog omkring 50 miljoner till detta ändamål och, för innevarande budgetår ungefär 130 miljoner kronor, medan för nästa år föreslås 180 miljoner kronor. Jag tycker ändå att det inte är någon alldeles föraktlig stegringstakt.

Vi har alltså alla börjat inse att det är nödvändigt att göra både ekonomiska, tekniska, kommersiella och humanitära insatser för dessa länder. Detta har blivit en realitet för det svenska folket, och jag tror att man också har kommit till insikt om att det är nödvändigt att göra någonting inte bara av moraliska eller etiska skäl. Man har funnit att det på lång sikt är nödvändigt att genom dylika insatser verka för

FN:s särskilda fond

en bättre världsekonomi, utjämna latent eller akuta meningsmotsättningar mellan folken och skapa större förutsättningar för fred i världen.

Jag tror att det inte desto mindre finns stor anledning att påminna om alla de svårigheter som möter Sveriges och andra länders biståndsverksamhet. Det är klart att behoven är obegränsade — herr Ståhl använde med rätta uttrycket »enorma». Dessa länders näringsliv är ensidigt, och utvecklingen har varit otillfredsställande under de senaste åren. De är mera utsatta för förändringar av råvarupriser än länder med ett rikare differentierat näringsliv. Men den fråga vi har att ställa oss är: Vilka möjligheter har vi att verkligen göra en bestående insats, att åstadkomma ett resultat på lång sikt? Här räcker det inte att bara ge. Intresset för att göra insatser måste ta sig uttryck i konkreta, metodiska och långsiktiga utbildnings- och uppbyggnadsåtgärder av olika slag. Att bara skänka bort av sitt överflöd kan i själva verket många gånger motverka hjälpverksamhetens syfte; det har vi alltför många erfarenheter av i utvecklingsländerna.

Samtidigt som man gör ett sådant konstaterande, finns det all anledning att här i kammaren slå fast, att det program för vår understödsverksamhet, som riksdagen antog förra året och som nu fullföljs i årets statsverksproposition, i allt väsentligt fått en realistisk utformning. Det syftar just till sådana långsiktiga och konstruktiva uppgifter, som u-landshjälpen måste bygga på, om den verkligen skall leda till det resultat vi eftersträvar.

Jag använder uttrycket »i allt väsentligt» bl. a. därför att jag ibland har fått en känsla av att man inte alltid har uppmärksammat vilken betydelse de rent kommersiella insatserna har för u-ländernas uppbyggnad och utveckling. Det är kanske i och för sig förklarligt att vi inte diskuterar den saken

här i kammaren, eftersom det vi talar om här är behovet av *statliga* åtgärder. Men det finns risk för att underlåtenheten att påminna om den rent kommersiella verksamhetens betydelse leder till att den stora allmänheten inte alltid inser vilken betydelse det ökade handelsutbytet mellan länderna har, vad det betyder att man gör kommersiella investeringar i kapital, maskiner och arbete i dessa länder. Det finns naturligtvis ingen motsättning mellan den typen av insatser och de statliga multilaterala eller bilaterala stödåtgärderna. Tvärtom kompletterar dessa insatser varandra, och i regel är en kombination av dem nödvändig.

Det finns anledning att påminna om att det kommersiella utbytet med dessa länder i regel är långt ifrån riskfritt. Utvecklingsnivån på det kommersiella området är i mottagarländerna generellt sett låg. Man har av naturliga skäl ingen handelstradition att falla tillbaka på. Ofta har man inte heller någon fast rättsordning i den betydelse vi lägger in i begreppet, och den politiska osäkerheten i dessa länder gör att man alltid måste räkna med risker för expropriations- och nationaliseringsåtgärder eller andra liknande ingripanden. Därför är det i många fall nödvändigt att falla tillbaka på några slags försäkrings- eller garantisystem, om man över huvud taget skall kunna bedriva en dylik kommersiell verksamhet i den utsträckning som behövs. Det finns därför anledning att uttrycka tillfredsställelse över det intresse som numera visas från regeringens sida då det gäller att här i Sverige med statliga åtgärder av olika slag stimulera och underlätta det svenska näringslivets intresse att i vidsträckt bemärkelse driva handel med dessa länder. Men det finns utrymme för flera åtgärder för att minska riskerna. I första hand kan man peka på behovet av något slags finansieringsgarantisystem i likhet med vad som finns i flera med oss konkurrerande exportlän-

FN:s särskilda fond

der. Det gäller att genom ett sådant system stimulera och möjliggöra framför allt de stora, samordnande investeringsobjekten, de som avser inte bara anläggningar utan framför allt konsult- och projekteringsuppdrag samt export av tekniskt kunnande över huvud taget.

Olika åtgärder i det hänseendet har skisserats i en motion väckt i båda kamrarna (nr 225 i denna kammare), som bl. a. jag skrivit under. Vi har där ställt frågan om man inte borde, i avaktan på internationella överenskommelser till skydd för sådana här investeringar, överväga ett nationellt investeringsgarantisystem och även bilaterala investeringsskyddsavtal. Dessa motioner har — vilket jag tycker är tillfredsställande — fått en mycket välvillig behandling av statsutskottet.

Herr talman! Det råder väl inga delade meningar i vårt land om hur betydelsefullt det är att u-länderna kunnat frigöra sig från det i många hänseenden förödmjukande kolonialsystemet. Men då man fördömer kolonialsystemet och dess verkningar får man inte *helt* bortse från att de framsteg som gjorts i dessa länder inte skulle ha kommit till stånd utan insatser i form av arbete och kapital från de europeiska moderländerna. Den grundläggande — ehuru många gånger alltför begränsade — utbildnings- och undervisningsnivå som trots allt uppnåtts har åstadkommit genom insatser från de forna kolonialmakterna. Det är därför alls inte förvånande, att koloniväsendets avskaffande under loppet av ett fåtal år på många håll medfört betydande svårigheter för dessa länder. Det tillflöde av kapital, tekniker och administratörer som tidigare förekommit har inte sällan upphört och måste nu ersättas med tillflöde från annat håll och under helt andra betingelser.

Mångenstädes finns motsättningarna mellan de gamla kolonialmakterna och u-länderna självfallet kvar. Dessa motsättningar kommer också till uttryck i

den internationella biståndsverksamheten samt försvårar ibland denna och gör den mindre effektiv. Detta är vi här i Sverige medvetna om och vi måste vara medvetna om det. Men det är inte desto mindre betydelsefullt att vi inte, bara för att inge förtroende bland de forna koloniernas företrädare, uppträder så att det kan verka som om vi toge ställning *mot* de forna kolonialländerna, d. v. s. dagens i biståndshänseende *stora* givarnationer. Jag säger detta därför att man ibland får en känsla av att vårt lands uppträdande kan vara ägnat att ge omvärlden ett sådant intryck. Vi har, säger vi, inget kolonialt förflutet. Vi tycker att vi kan nalkas de nya folken oegennyttigt och med rena händer, och vi menar att vi följaktligen kan bygga upp ett förtroende som är värdefullt för dem och för oss och för biståndsverksamheten över huvud taget. Och det är måhända riktigt.

Men vi får därför inte ställa oss *utanför* den västerländska solidaritet som kommit till uttryck *inom* biståndsverksamheten. Vad vi eventuellt kan vinna i mottagarländerna kan vi förlora hos våra europeiska grannar, och det är nationer som vi trots allt har bra mycket mera gemensamt med nu och framdeles.

Herr talman! Det finns en annan tendens i svensk biståndsverksamhet — en tendens som är mycket tydligare än den jag nyss talade om och även betydligt mera berättigad. Jag syftar på tendensen att kanalisera så mycket som möjligt av verksamheten genom FN. Vi skall — som herr Ståhl också framhöll — inte splittra våra hjälpåtgärder. FN bör ges resurser att göra betydande konkreta insatser i u-länderna. Vi kan på det sättet undvika dubbelarbete. Dessutom ökas därigenom FN:s prestige och betydelse. Och det ökade anseende som FN skapar kan FN säkerligen räkna sig till godo i andra sammanhang, då det gäller att göra konkreta insatser för att bevara världsfreden.

FN:s särskilda fond

Men — och detta är väsentligt — det ena goda behöver inte förskjuta det andra. Även om vi i princip bör sträva efter att satsa så mycket som möjligt på FN:s multilaterala hjälpverksamhet, får vi fördenskull inte försumma att ta aktiv del i de bilaterala samordningsåtgärder som genomförs av de industrialiserade länderna framför allt inom OECD. De insatserna har Sverige uppenbarligen försummat. Jag vill kraftigt stryka under detta, eftersom det är en av de få punkter i det svenska biståndsprogrammet där jag tycker att regeringen har gjort sig skyldig till en försummelse. Jag skall be att få återkomma till den frågan senare.

Så, herr talman, ytterligare en allmän synpunkt!

Det stora intresset för hjälp åt u-länderna har i år, liksom förra året, kommit till uttryck i eu mångfald motioner av olika slag. Åtskilliga syftar till väsentligt ökade ekonomiska bidrag. Då man tar del av dessa motioner får man ibland lätt den känslan att intresset »att göra en insats» har dominerat och att det inte alltid prövats, om de ökade insatserna verkligen kan genomföras.

Vi är ju här i riksdagen vana vid — i varje fall har det parti jag representerar en sådan vana — att noggrant pröva och bedöma behovet av varje utgiftsanslag. Vi brukar inte utan vidare ge Kungl. Maj:t ett öre mer än vad Kungl. Maj:t begär — tvärtom brukar vi faktiskt kritiskt bedöma om Kungl. Maj:t verkligen behöver de tjänster och pengar som äskas. Motsvarande prövning skall självfallet äga rum då det gäller u-landshjälpen. Gör man en sådan granskning av de generösa äskanden av olika slag som gjorts i skilda motioner blir slutresultatet i samtliga fall att någon ökning av de i statsverkspropositionen begärda anslagen inte är erforderlig och i många fall inte heller skulle kunna konsumeras.

Det sagda gäller t. ex. i fråga om punkt 15, som avser FN:s särskilda

fond, för vilken anslaget har räknats upp med 1,3 miljoner kronor till drygt 27 miljoner kronor. Reservanterna har på denna punkt gjort gällande att samtliga medel som står till fondens förfogande redan är in-tecknade för projekt av olika slag och att fonden därför inte har möjlighet att ytterligare engagera sig. Man har också hävdat, att Sveriges insatser på detta betydelsefulla område är relativt låga i förhållande till dem som andra stater gör.

Detta påstående är inte riktigt. I själva verket är våra bidrag bland de allra högsta, och om man skall konkurrera på detta område — vilket man väl inte skall göra — har vi sannerligen ingen anledning att skämmas för vår del. Det är emellertid så att fonden har stora medel inestående på bank — medel som inte kommer att användas under de närmaste åren. Likviditeten är alltså god, och några medel för utbetalning till påbörjade projekt erfordras inte. Dessutom finns det såvitt vi inhämtat vid ärendets behandling i statsutskottet möjlighet för fonden att, på basis av utfästelser om ytterligare bidrag, i sitt program ta upp och utreda — om än inte definitivt besluta — nya projekt och därigenom — om uttrycket tillåtes mig — preliminärt in-teckna mera pengar än vad som motsvarar fondens behållning.

Fonden har i oktober varje höst en s. k. bidragskonferens, då man går igenom nya projekt. Kan man då falla tillbaka på positiva uttalanden från svensk sida — sådana som gjorts i statsutskottets utlåtande — har de svenska deltagarna möjlighet att engagera sig för nya projekt. Man kan därför arbeta vidare på dem, även om man inte kan föra fram frågan till ett definitivt beslut. Nu tar det ibland tre fjärdedels år från det att projektet diskuterats på detta plan och till dess att det blir färdigt. Under denna tid finns det möjlighet att diskutera mera konkreta insatser i form av pengar.

Naturligtvis kan man inte hålla på

FN:s särskilda fond

att arbeta på detta sätt i längden. Man kan ju inte fatta definitiva beslut förrän utfästelserna infriats. Dessutom har man väl för övrigt kommit underfund med att den nuvarande bidragstekniken bör göras om, och överväganden härom pågår för närvarande. Det är därför sannolikt att man så småningom kommer fram till en bättre koordinering mellan pågående projekt och disponibla medel, så att man slipper att ha stora belopp inestående på bank utan att kunna använda dem.

Vad som är väsentligt i detta sammanhang, herr Ståhl, är att statsutskottets majoritet är medveten om fondens betydelse och uttryckligen sagt ifrån att Kungl. Maj:t är oförhindrad att under det kommande verksamhetsåret göra utfästelser om bidrag *utöver* det belopp som äskats härför, om det skulle visa sig föreligga behov därav med hänsyn till att nya angelägna bidragsprojekt aktualiserats. För att kunna täcka dessa utfästelser förutsätter utskottet att Kungl. Maj:t äskar anslag på tilläggsstat eller i nästa års statsverksproposition.

Under sådana förhållanden kan man inte göra gällande, att fonden på grund av någon avvisande inställning från Sveriges sida skulle behöva säga nej till de projekt som skall tas upp och diskuteras vid konferensen i oktober i år.

Motsvarande resonemang kan också föras beträffande punkt 17 — internationella livsmedelsfonden — där några reservanter i statsutskottet uttalat sig för leveranser av dels livsmedel, i fråga om vilka överskott föreligger på den svenska marknaden, och dels industrivaror på områden, där överkapacitet föreligger inom den svenska industrien. Det har också i detta sammanhang i motion begärts 25 miljoner kronor på tilläggsstat för att täcka kostnaderna för livsmedelssändningar under innevarande år.

När statsutskottet har försökt analysera motionärernas önskemål — och jag kan försäkra kammaren att utskottet

gått utomordentligt noggrant tillväga vid sin behandling av dessa frågor — har man fått fullt klart för sig vilka — jag överdriver inte — oerhörda svårigheter som möter, då det gäller att utnyttja det svenska livsmedelsöverskottet för de underutvecklade länderna. På grund av klimatiska förhållanden, religiös uppfattning, tabuföreställningar och levnadsvanor i allmänhet är urvalet av de produkter som kan komma i fråga mycket begränsat. Distributionsförhållandena i dessa länder försvårar också oftast sådana livsmedelssändningar i många hänseenden.

Just på detta område har man fått fullt klart för sig vilket komplicerat samspel av olika tekniska och ekonomiska åtgärder som det måste bli fråga om, om man verkligen skall åstadkomma resultat. Det väsentliga är att man genom undervisning, utbildning och på olika andra sätt stimulerar den inhemska jordbruksproduktionen och ökar dess avkastning. Samtidigt måste man på olika sätt försöka höja den allmänna köpkraften i dessa länder.

Hjälpsändningar av livsmedel kan ibland och under vissa betingelser motverka just dessa långsiktiga syften. De kan därför komma i fråga blott i ganska begränsad utsträckning och i rätt speciella fall. Sådana sändningar har emellertid också förekommit, och statsutskottet har för sin del förutsatt att även framdeles leveranser av svenskt livsmedelsöverskott skall ingå i den svenska hjälpen. Man har dock varit klart medveten om hur svårt det är att åstadkomma några verkliga insatser på detta sätt.

Motsvarande problem föreligger också när det gäller att utnyttja den svenska industriella produktionskapaciteten och att använda outnyttjade resurser i biståndssyfte. Bara under alldeles speciella betingelser kan man enligt vår mening sända överskottsprodukter till dessa länder, om man inte skall riskera att syftet med hjälpen motverkas. Långt

FN:s särskilda fond

viktigare än att sända dylika tillfälliga leveranser är det att bygga upp näringslivet i mottagarländerna, att skapa samsättningsmöjligheter och att utveckla den industriella kapaciteten.

Men även i detta hänseende har statsutskottets majoritet vitsordat att vissa leveranser — naturligtvis under speciella förutsättningar — kan komma i fråga, och utskottet har erinrat om den naturhjälp i form av pappersleveranser som riksdagen beslöt förra året.

Vi har också sagt att man skall utnyttja möjligheterna där sådana finns att göra motsvarande sändningar till andra områden, men vi har samtidigt understrukt hur nödvändigt det är att vi tar hänsyn till de strukturförändringar som genom sådana leveranser kan uppkomma eller motverkas i vårt eget näringsliv och att beakta mottagarländernas förutsättningar att taga emot och använda varorna.

Att nu på tilläggsstat för innevarande budgetår anvisa 25 miljoner kronor för livsmedelssändningar har utskottsmajoriteten inte kunnat tillstyrka. Det finns inga som helst möjligheter att under innevarande budgetår — det är ju detta år motionärerna åsyftar — planlägga och genomföra sådana leveranser.

Reservationer föreligger också under punkt 19 avseende NIB:s avlöningsstat. I det hänseendet kan jag fatta mig kort.

Vi är nog alla överens om att det är viktigt att ge NIB de resurser som NIB behöver för att fylla sina uppgifter som koordinerande organ för den bilaterala hjälpverksamheten. Nämnden skall ha den personal som den behöver för att klara dessa uppgifter. Vi är också överens om att nämnden bör bygga sitt arbete, förutom på sin egen fasta personal, på experter och biträdande experter i all den utsträckning det går att skaffa och nyttiggöra sådana experter.

Nu har NIB:s avlöningsstat efter förra årets försök börjat få en fast form. Kungl. Maj:t har i stort sett följt NIB:s

äskanden och förordat inte mindre än 21 av de 24 extra ordinarie tjänster som NIB har begärt. Eftersom 14 av dessa i dag är anställda och betalda ur en särskild anslagspost för expertis och tillfällig arbetskraft har denna post för nästa budgetår kunnat räknas ned med 100 000 kronor. Anslagen till experter och biträdande experter har alltså egentligen inte, herr Ståhl, skurits ned utan det är frågan om en ren teknisk överföring till en annan budgetpost.

Den »nedräkningen» har emellertid tre reservanter inte velat acceptera. De förordar i stället att de 100 000 kronor som så att säga blir över, skulle användas för att anställa ytterligare ett antal experter. Majoriteten i utskottet har kommit fram till uppfattningen att tillgången på experter här i Sverige och möjligheterna att utnyttja dem — i bägge hänseendena finns det givna gränser — inte kräver ett så högt anslag. Men utskottsmajoriteten har uttryckligen sagt ifrån att om det under året skulle visa sig föreligga verkligt behov av flera experter och om man kan få tag i sådana förutsattes Kungl. Maj:t tillse att nämndens verksamhet inte hämmas. Den rekommendationen är så tydlig att reservanternas synpunkter kan sägas ha i sak vunnit gehör.

Vid punkt 24 har också reservation anförts. Det gäller frågan om de frivilliga insatserna som herr Ståhl utvecklade ganska utförligt, alltså insatser av den personal »på medelnivå» som skulle kunna komplettera expertverksamheten. Även i detta hänseende har vi i utskottet sökt skaffa oss en så klar bild av förhållandena som man över huvud taget kan få. Samtliga representanter för myndigheter och organisationer underströk de svårigheter som är förenade med den frivilliga verksamheten. Herr Ståhl själv vitsordade hur svårt det är att nyttiggöra just denna typ av personal. Herr Ståhl har också pekat på erfarenheterna av president Kennedys s. k. peace corps och på de

FN:s särskilda fond

praktiska försök i frivilligt tjänande som har gjorts i Indien. Inget av dessa initiativ har lett till så tillfredsställande resultat som man från början förväntade sig.

Utskottsmajoriteten har kommit till den övertygelsen att ökade anspråk på svenska insatser med säkerhet kommer att ställas men att dessa insatser skall göras i form av experthjälp av olika slag och att vi därvid skall fullfölja det program som vi har utstakat för oss. Vi tror att detta är bättre än att bygga upp en ny verksamhet baserad på frivilliga insatser av personer som ofta mera av entusiasm och mindre av lämplighet för uppgiften har anmält sitt intresse att delta.

Herr talman! På en enda punkt, nämligen nr 30 som gäller ett antal motioner om Sveriges anslutning till DAC, har jag en annan mening än utskottsmajoriteten och samma uppfattning som herr Ståhl.

Redan i inledningen av mitt anförande underströk jag hur viktigt det måste vara för Sverige att i sina engagemang i biståndsverksamheten inte uppträda som om vi toge avstånd ifrån de europeiska ländernas insatser på området. Detta är inte minst betydelsefullt numera då vi har ett särskilt organ anknutet till OECD som just har skapats för att åstadkomma effektiv planläggning och uppläggning av utvecklingshjälpen.

Sverige har tveklöst satsat på ekonomisk europeisk samordning i syfte att öppna vägen för en friare handelspolitik. I OECD har vi ett instrument för sådana strävanden, och detta bör utnyttjas så långt möjligt.

Tyvärre har den svenska officiella inställningen till OECD inte alltid präglats av entusiasm. Både i fråga om friare valutatransaktioner och kapitalrörelser och beträffande utvecklingshjälpen har vi varit påfallande svala. Jag har svårt att förstå vilka sakliga motiv som kan åberopas för den avhållsamma attityden, i varje fall då det gäller vår

inställning till DAC. Den attityden har såvitt jag vet inte bara väckt förvåning utan också irritation ute i Europa, och på den lista över uttryck för förment bristande svenskt intresse för europeiskt samarbete, som nu kanske finns anslagen på olika håll inom EEC-länderna, har man med stor sannolikhet också noterat vår negativa inställning till DAC.

I den handelspolitiska debatten för ett par veckor sedan förklarade handelsministern, att hans tveksamhet inför OECD:s verksamhet på utvecklingshjälpens område berodde på att »regeringen ännu inte är helt på det klara med hur vi skall ställa oss till den delen av OECD:s verksamhet». Den tveksamheten, menade herr Lange, var berättigad när verksamheten startade, eftersom han då var rädd för att en dubblering av arbetsuppgifterna skulle uppkomma. Vi var angelägna om, framhöll han, »att ge vår utvecklingshjälp en så bred bas som möjligt genom att lägga så mycket som möjligt i FN och dess specialorgan». Men, tillade han — och det bör kanske ändå noteras med en viss tillfredsställelse — »jag anser det inte uteslutet, att även det arbete som bedrivs på detta område av OECD kan vara värt ett mera aktivt svenskt engagemang i framtiden».

I framtiden, vad menas med det? Det är ett uttryck som förekommer ofta i de sammanhang då åtgärder aktualiseras från oppositionssidan men avvisas av regeringen. *I framtiden* brukar då betyda att regeringen inte vill göra vad oppositionen föreslår, just därför att det är oppositionen som lagt fram förslaget. Det förefaller som om det vore under regeringens värdighet att acceptera sådana förslag. Man förbehåller sig rätten att själv bestämma när man vill ta ståndpunkt. *I framtiden* i det här sammanhanget skulle alltså innebära, att man skulle kunna tänka sig en svensk anslutning någon gång under nästa år, bara vi låter bli att motionera i frågan.

Det är viktigt att understryka att det

FN:s särskilda fond

planerande och samordnande arbete som DAC bedriver inte på något sätt står i konflikt med FN:s multilaterala hjälpverksamhet. Det har också herr Ståhl starkt understrukt. Att samordning äger rum mellan de högt industrialiserade länder som svarar för den alldeles övervägande delen av allt det bistånd som ges de underutvecklade länderna, d. v. s. omkring 90 procent, medför stora fördelar för en planmässig och effektiv biståndsverksamhet. Generellt ligger det självfallet också i de underutvecklade ländernas *eget* intresse att biståndet bygges på samverkan mellan dessa stora industriländer och att dessas resurser blir koordinerade på ett riktigt sätt. DAC utgör en garanti för att så sker.

Nu har utskottet sagt, att DAC:s verksamhet ännu inte avsatt några betydande resultat. Man kan naturligtvis fråga sig vad som menas med *betydande*. Men att DAC:s verksamhet redan avsatt viktiga resultat är alldeles klart. Man har bland annat tagit initiativet till särskilda konsortier för stöd och biståndsåtgärder i skilda länder. Avsikten är att dessa konsortier skall utgöra instrument för industriländernas insatser, och sedan skall själva förverkligandet av åtgärderna ombesörjas av det land som konsortiet avser att stödja. I överensstämmelse härmed har bl. a. ett konsortium för stödåtgärder i Turkiet nyligen uppbyggts, och i det konsortiet har Sverige — vilket väl kan synas skäligen ologiskt med hänsyn till Sveriges negativa inställning till initiativtagaren till konsortiet, DAC — ansökt om och vunnit medlemskap. Vi medverkar alltså de facto i en biståndsverksamhet som planlagts och uppbyggts av DAC, men vi avvisar medlemskap i DAC och är därmed förhindrade att vara med och diskutera initiativ till och utformningen av sådana projekt som vi — när de väl är färdiga — trots allt finner oss böra medverka i.

Jag tycker att den svenska ståndpunk-

ten på detta område för varje dag blir alltmer orimlig. Jag skulle vilja hemställa till de två närvarande representanterna för regeringen, att de medverkar till att den obestämda »framtid» så fort som möjligt blir en aktuell »nutid».

Man kan inte rimligtvis anse, att det är en olägenhet att medlemskretsen i DAC begränsas till givarländerna. Det är ur en viss synvinkel tvärtom en fördel. Påståendet att DAC skulle ha en ensidig sammansättning och inte stå öppen på samma villkor för alla OECD-stater måste, såvitt jag förstår, bero på en missuppfattning. DAC är öppen för alla sådana stater inom OECD som vill medverka.

Jag vill också stryka under att den omständigheten att vi reserverar förordar medlemskap i DAC självfallet inte innebär något som helst avståndsstagande från FN:s hjälpverksamhet. Vi menar att ett medlemskap i DAC skulle på ett värdefullt sätt komplettera de multilaterala åtgärder som vi vidtar inom FN:s ram.

Det har också sagts att u-länderna skulle se med en viss ovilja på DAC eftersom DAC representerar forna »kolonial- och givarländer». Det är möjligt — och till och med sannolikt — att vissa u-länder kan ha den inställningen. Men alla har det förvisso inte. Jag tror mig veta, att inställningen även bland de tidigare negativa börjat svänga. Vi hade för inte så många veckor sedan besök här i Stockholm av chefen för Interamerican Development Bank, som uppbyggts för att finansiera utvecklingen i Sydamerika. Han beklagade i sitt anförande här i Sverige, att vårt land inte var med i DAC, och han underströk betydelsen av denna kommitté för de sydamerikanska ländernas utveckling. Det bör också erinras om att DAC samarbetar med världsbanken och andra organ inom FN.

Herr talman! Även om jag, kanske alltför länge, polemiserat mot reser-

FN:s särskilda fond

vanterna och i slutet av mitt anförande mot utskottsmajoriteten, har vi ändå anledning att med tillfredsställelse konstatera, att det i stort sett råder enighet här i riksdagen, både om principerna för det svenska utvecklingsstödet och om dess konkreta innehåll i form av insatser i människor och pengar. Bakom propositionens skilda förslag står alltså en enig riksdag, och på de punkter där meningarna brutit sig har det närmast varit fråga om olika bedömning av möjligheterna att praktiskt och snabbt förverkliga olika intentioner och att utnyttja de resurser som man är villig att ställa till biståndsverksamhetens förfogande. Det förhållandet att vi ägnat och kommer att ägna mycken tid till överläggningar i de frågor som skiljer oss åt, får inte fördölja det faktum att vi i allt väsentligt varit överens om att tillsammans med de övriga rika länderna göra en insats för att hjälpa de sämre lottade och på det sättet lägga grunden till välstånd och en fredlig demokratisk utveckling i dessa länder och ute i världen över huvud taget.

Herr STÅHL (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Bohmans anförande var med undantag för sina sista delar en varmhjärtad och övertygad plaidoyer för utskottet och regeringen. Han gick så långt i ett avsnitt i början, att han konstaterade att våra insatser på detta område har visat en mycket stark stegring och att vi i övrigt handlat med berömvärd aktivitet. Jag måste nog ändå säga att de 130 miljoner kronor som vi har beviljat för nu löpande budgetår och de 180 som föreslås för nästa budgetår är belopp i den storleksordningen att varken herr Bohman eller regeringspartiet har anledning att känna någon större belåtenhet, ty ett land med våra resurser och möjligheter skulle kunna göra väsentligt mera. Skillnaden mellan herr Bohmans och reservanternas bedömning på den punkten är betydligt större än vad jag hade väntat mig.

Den andra punkt som förvånade mig var den framställning som herr Bohman gav kammaren beträffande situationen inom särskilda fonden. Han sade att med den skrivning som utskottsmajoriteten nu har gjort blir det möjligt för Sveriges representanter vid oktoberkonferensen att ställa i utsikt medel, så att nya projekt, om sådana skulle kunna föras fram, kan genomföras. I särskilda fonden, herr Bohman, finns i dag projekt för 100 miljoner dollar färdiga, vilka inte kan påbörjas. Det är därför det nu behövs en ökning.

Till sist vill jag, herr talman, beträffande det avsnitt i vilket herr Bohman berörde frivilligexperterna och där han så energiskt talade emot dem, säga att det förhåller sig så — om jag inte är alldeles fel underrättad — att högerpartiets representanter i Europarådets överläggningar har godkänt en rapport på den punkten, som i allt väsentligt överensstämmer icke med utskottsmajoritetens hållning, som herr Bohman här stöder, utan med reservanternas, som herr Bohman nu bekämpar.

Herr WAHLUND (cp):

Herr talman! Också jag skulle vilja säga några ord till herr Bohman. Det förefaller mig, om man får tro herr Bohman, som om regeringens riksdagsunderlag skulle ha stärkts så till vida att högern som princip uppställer »att inte ge Kungen mer än Kungen begär». Jag förstår att finansministern som är närvarande här i kammaren, måste vara mycket belåten med den deklARATIONEN.

Jag är överens med herr Bohman om att vi skall föra vår politik så att vi står väl till baks hos de forna kolonialmakterna, men jag vill varna för att alltför mycket prisa kolonialmakternas insatser i de forna kolonialländerna. Jag säger inte detta av politiska skäl, utan mitt yttrande är grundat på klara fakta. Jag är överens med herr Bohman om den allmänna målsättningen för Sveriges insatser. Herr Bohman säger att vi bör

FN:s särskilda fond

slussa pengar över Förenta Nationerna, eftersom ett sådant tillvägagångssätt stärker Förenta Nationernas ställning. Jag vill minnas att herr Bohman också sade att det är lättare för de länder som tar emot hjälpen att få denna så att säga mera anonymt över Förenta Nationerna än att få den bilateralt. Jag instämmer. Detta hindrar naturligtvis inte att man ger utrymme för en bilateral verksamhet, men jag skulle önska att vi begränsar den svenska bilaterala verksamheten till områden, i fråga om vilka vi säkert vet att vi kunde göra det bättre än om det skulle göras av andra länder eller via Förenta Nationerna. Jag anser att just detta bör vara ett kriterium på svensk bilateral verksamhet. Det är exempelvis helt i sin ordning att Sverige går i täten då det gäller familjeplanering. Det beror nu inte på att vi kan sköta dessa saker bättre än andra utan på att man i Sverige inte stöter emot en oupplyst opinion, då man ger sig in på sådana ting. Det finns andra områden, som lämpar sig för svensk bilateral verksamhet. Jag skulle tro att man kan räkna yrkesutbildningen dit. Men huvudregeln är att stödet skall gå via Förenta Nationerna. Jag håller med herr Ståhl om att där finns det möjlighet att placera pengarna i vetskap om att de blir använda på ett rationellt sätt.

Jag hade tänkt återkomma till vad jag brukar tala om i dessa debatter, nämligen att med siffror belysa hur klyftan mellan de underutvecklade länderna och de s. k. rika länderna växer år från år, men eftersom herr Ståhl nu varit inne på den saken, anser jag att det är obehövt. Jag kanske skulle säga att det för bara en generation sedan inte fanns något de underutvecklade ländernas problem i akut bemärkelse. Också för en generation sedan var levnadsstandarden utomordentligt låg i dessa länder, mätt med våra mått. Men på den tiden kände människorna där nere inte till hur dåligt de faktiskt hade det; de kände inte till att andra människor hade det bättre. Det

låter kanske illa när man säger det, men ibland kan ett sådant tillstånd av okunnighet utgöra grunden för en viss levnadslycka. Dödligheten var stor i de underutvecklade länderna för trettio år sedan och längre tillbaka i tiden, det har vi siffror som visar. Men nu är det i allmänhet så, att man i dessa länder inte på samma sätt som vi västerlänningar är rädd för att dö; det gäller buddisterna, men även exempelvis inom hinduismen. Det fanns förr en balans i det underutvecklade bysamhället. Befolkningen höll sig konstant, jordarealen höll sig konstant och jordbruksarbetet och andra sysslor, t. ex. hantverk, övergick naturligt från far till son i byarnas generationsfamiljer.

Men så inträffade någonting. Man skulle kunna uttrycka det med en av rubrikerna på de ämnen som gavs för studentuppsatserna härförleden, nämligen »Jorden krymper». Ja, jorden krymper. Detta gör, om vi tänker på oss själva, att vi får dessa länder där söderut till våra grannar med alla de problem som det innebär. Men också de underutvecklade länderna har fått oss till grannar och bland annat lärt sig att de inte nödvändigtvis behöver ha det så dåligt ställt som de faktiskt har.

Det är också någonting annat som kommit in i bilden: läkarkonsten. U-länderna lärde sig att använda sig av de erfarenheter som vi i väst gjort på det medicinska och hygieniska området. Man lärde sig att bekämpa farsoter, antingen det nu var pest, kolera, smittkoppor eller malaria. Man lärde sig inte minst vikten av en bättre hygien. Resultatet blev, som vi alla vet, att dödligheten minskade oerhört kraftigt. Fördelningsprocenten höll sig vid sin tidigare nivå, och så kom den befolkningsexplosion som herr Ståhl för en stund sedan uppehöll sig vid, till stånd. Därmed rubbades hela balansen inom bybefolkningen i de underutvecklade länderna.

Jag skulle här kunna lämna uppgifter i siffror men jag kanske i stället får

FN:s särskilda fond

anföra ett konkret exempel från ett bysamhälle, som jag arbetade i under rätt lång tid och som var typiskt för situationen inom u-länderna. Bysamhället var beläget i ett område i Sydindien. En läkarcentral, stödd av Rockefellerstiftelsen, hade där utfört ett utomordentligt gott arbete. Den var numera övertagen av regeringen i Mysore. Centralens läkare gjorde verkligen ett mycket gott arbete. Det kunde komma stänkfall av kolera och smittkoppor, men de hölls efter. Man byggde hyggliga bostäder åt byborna, man gav sig in på barnavård, ja, t. o. m. förebyggande barna- och mödravård. Resultatet blev att dödligheten sjönk till västerländsk nivå. Födelseantalet var 50 per 1 000 invånare, d. v. s. mycket högt. Det uppstod en befolkningsökning som innebar att befolkningen fördubblades på något mer än tjugu år. Och vad hände? Det fanns skog som omlades till ängsmark. Det fanns äng, som utnyttjades till åker, o. s. v. Men ändå räckte jordbruksproduktionen inte till. Det var för många munnar att mätta, och det intressanta var att arbetsmöjligheterna också sjönk. Vi kommer ihåg den Malthuska mekanismen, enligt vilken dödligheten ökar och ökar till dess man kommer till en punkt, då krig, farsoter etc. sätter stopp för befolkningstillväxten. Men så fungerar det inte i praktiken i u-länderna. Folket svälter därför att det är för talrikt. När människor svälter orkar de inte arbeta så som de skulle, och det passar ganska bra, ty det finns inte tillräckligt med arbete att få. Det är denna cirkel som måste brytas.

Nå, säger man, skall man då inte introducera födelsekontrollen? Jovisst, och det är glädjande att Sverige gått in för den saken och även gått i spetsen. Men vi skall inte inbilla oss att vi klarar av svälten i u-länderna med sådana metoder. Jag gjorde undersökningar inom det område jag förut nämnde vilka senare har bekräftats och visar att om folket i byarna får som de vill stannar

befolkningsökningsmedianen vid tre barn per familj. Vad innebär det? Jo, det innebär konstant befolkning vid en önskvärd låg dödlighet.

Det behövs därför hjälp för att höja levnadsstandarden inom u-länderna, teknisk hjälp, ekonomisk hjälp, kapitalhjälp. Det är nödvändigt att ge sådan hjälp om det verkligen skall bli någon ändring till det bättre.

Hur skall vi då dimensionera hjälpen? Det är alldeles klart att det är jättebelopp som krävs. Nu har emellertid Indien och andra stater i FN funderat på saken och sagt att om de får ett tillskott på 1 procent av bruttonationalinkomsten i de rika länderna, så skulle de kunna klara upp det hela. Det är detta som har blivit vår mall när vi kommit med våra äskanden.

Bruttonationalinkomsten kan beräknas på olika sätt — det är kanske inte en så viktig fråga i sammanhanget — men vad menas i detta sammanhang med »hjälp»? Man får inräkna inte bara de belopp som utgår av statliga medel, utan också enskild hjälpverksamhet och långfristiga lån får tas med, däremot knappast vinstsökande kapital. Enprocentregeln är diffus, det skall gärna erkännas, men detta representerar i alla fall en riktpunkt. Vi motionärer anser att vi inom rimlig tid bör kunna komma upp till detta mål, 1 procent av bruttonationalinkomsten till u-hjälp, och det är denna målsättning som ytterst ligger bakom våra motioner.

Jag skulle också säga något om de reservationer som har avgivits, men det har lämnats så noggranna redogörelser för dem att jag kan nöja mig med att notera min mening på ett par punkter.

Jag skall erkänna att jag har varit och fortfarande är tveksam beträffande Sveriges anslutning till DAC. Det är bara givarländer som kan vara medlemmar av DAC och det kan vi ingenting göra åt. Man skall dock komma ihåg att vi har Förenta nationerna som organ i dessa samordnande sammanhang. Jag

FN:s särskilda fond

har aldrig varit direkt emot en anslutning till DAC, men jag har tidigare sagt att vi bör se tiden an. Det kan hända att tiden är inne nu när Norge och Danmark har anslutit sig. Jag kommer i varje fall inte att rösta emot reservanterna på den här punkten.

En fråga där jag inte har samma inställning som reservanterna är den som tas upp i punkt 19 i statsutskottets utlåtande nr 3. Skulle det vara så som herr Ståhl gjorde gällande att det skulle vara risk för förseningar inom NIB:s arbete om ifrågavarande anslag till expertis inte höjdes med 100 000 kronor, så skulle jag utan tvekan biträda reservationen. Jag menar i likhet med herr Bohman att NIB skall ha all den personal som den behöver. Jag tror att de pengar man lägger ut för personal i NIB är väl använda pengar. Man bör naturligtvis se till att alla projekt blir mycket noggrant undersökta, det vinner man på i längden. Jag har emellertid ändå fått det intrycket — och jag vill redovisa det här — att det för året räcker med de 300 000 kronor som föreslagits i propositionen. Jag håller det för högst troligt att det ett kommande år kan behövas mer, men den erfarenhet jag har av verksamheten inom NIB säger mig att vi nu kan nöja oss med vad regeringen föreslår på denna punkt.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till de föreliggande reservationerna med undantag av den sistnämnda angående personalbehovet i NIB.

Herr BOHMAN (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag känner behov av att rätta till en misstolkning som herr Wahlund gjorde av mitt anförande. Jag har givetvis inte strävat efter att som det hette »stå väl till boks» hos kolonialländerna, och jag har inte heller »prisat» kolonialländernas insatser. Vad jag ville påvisa med min nyansering var att den nuvarande problematiken i åtskilliga u-länder faktiskt har orsakats av kolonialsystemets mycket

snabba avveckling, och vad jag ville stryka under var att Sverige inte borde dra sig för utan tvärt om sträva efter att samarbeta med kolonialländerna då det gäller utvecklingsbiståndet. Man må sedan tycka vad man vill om kolonialsystemet. Vi skall bedriva detta samarbete därför att dessa länder är de stora givarländerna, de som har de största möjligheterna att göra insatser.

Jag vill också ge herr Ståhl svar på en punkt. När jag i siffror visade vad staten har satsat under de tre senaste åren — i runda tal 50 miljoner, 130 miljoner och 180 miljoner — så gjorde jag det för att understryka att jag tycker att detta är en god ökningstakt. Man har inte rätt att kritisera själva ökningstakten. Däremot är det klart att det rika Sverige naturligtvis skulle kunna ge bra mycket mer. Men problemet rör inte våra insatser i pengar utan gäller våra möjligheter att åstadkomma resultat. Denna hjälp fordrar planmässighet, målmedvetenhet, noggranna förberedelser och konkreta insatser av olika slag som är besvärliga att åstadkomma.

De pengar vi satsar måste kunna nyttiggöras, så att man verkligen vet att man får valuta för dem och att inte det syfte motverkas, som vi är överens om skall ligga till grund för hjälpen till utvecklingsländerna, nämligen att hjälpa dem att stå på egna ben. Det är på den punkten som jag liksom utskottsmajoriteten har tyckt att det som Kungl. Maj:t föreslagit kan vara tillräckligt. I utskottet har vi sedan gjort vissa uttalanden, som ger möjligheter till utökad stöd, om det under budgetåret visar sig att det verkligen finns anledning att använda mer pengar.

Herr WAHLUND (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag är fullt tillfredsställd med herr Bohmans förklaring. Jag vill bara tillägga att vi har ju samarbete med kolonialländerna inom För-
enta Nationerna. Vi bedriver ett myc-

FN:s särskilda fond

ket intimt samarbete med dem särskilt då det gäller de sociala och humanitära frågorna.

Fru LEWÉN-ELIASSON (s):

Herr talman! I den diskussion, som nu har pågått ett par timmar, har det sagts mycket om den svenska u-hjälpen, dess motivering och dess angelägenhetsgrad, som jag helt kan instämma i. Vi har ju kommit till den uppfattningen att det för Sverige liksom för andra välutvecklade länder är politiskt nödvändigt att lösa denna fråga. Vi har god insikt om den moraliska skyldigheten att hjälpa, och vi har också god insikt i det förhållandet att effektiv hjälp är en investering i framtida marknader, som också betyder en garanti för vårt eget lands framtid.

Men det är förvisso också en svår uppgift att avväga de olika hjälpformerna — de för dagen mest angelägna och samtidigt de som för framtiden blir mest effektiva — och att göra denna avvägning inom ramen för de tillgängliga resurserna, ekonomiska som personella.

Här har talats om de stora problemen, som består i att råvarupriserna sjunker — vilket får en oerhört negativ effekt på utvecklingen i u-länderna — samtidigt som utvecklingen är den motsatta när det gäller industriprodukterna. Men när vi talar om detta, är det väl ändå skäl i att vi i denna debatt noterar att vårt land gör vad man kan begära och vad som är möjligt att göra inom de internationella organ som finns för att lösa sådana problem. Under den debatt som hölls här för ett par veckor sedan om handelsfrågor och utrikespolitiska frågor togs dessa ting upp till diskussion. Det framgick med all önskvärd tydlighet att Sverige verkar aktivt för att tränga in i problemen, både inom GATT och inom FN:s olika organ som sysslar med dessa spörsmål. Man har ingen anledning att bara tala om problemen och sedan låtsas som om vi inte

gjorde någonting åt dem. Vi vet att de är ytterst besvärliga, men vårt land gör i alla fall en insats för att komma till rätta med dem.

Herr Ståhl gav med skärpa uttryck för den meningen att vi var återhållsamma och att vår hjälp icke var effektiv. Vi var passiva; vår insats var ingalunda epokgörande. Dessa och en lång rad liknande uttalanden var det som herr Ståhl gjorde. Jag vill verkligen inte — det vill jag starkt understryka — göra gällande att majoriteten i utskottet har tyckt att vår insats är så märkvärdig, någonting som skulle gå långt utöver vad man kunde begära av oss. Men å andra sidan skall vi inte ge uttryck för något slags falsk blygsamhet. Det tjänar inte denna sak. Vi skall ta den nyktert och realistiskt. På det viset tjänar vi saken bättre på lång sikt.

Låt mig därefter i korthet göra några reflexioner på ett par punkter. Beträffande NIB har man redan berört de olika ståndpunkterna, och jag vill bara från vårt håll understryka, att vi verkligen inte är ute för att göra NIB mindre effektivt. Vi vet ju alla att NIB måste fungera väl för att det skall bli något av den bilaterala hjälpen. Såsom redan har påpekats, har man inte tagit bort möjligheter för NIB, utan man har i stället ökat ut tjänsternas antal — och det finns fortfarande ett betydande belopp kvar för extrakrafter och för särskilt tillkallade experter. Man har hela tiden ansett att NIB verkligen behöver en marginal för att kunna utnyttja sådana för speciella uppgifter. Dessutom har utskottet skrivit att om särskilda nya behov skulle uppstå, förutsätter utskottet att Kungl. Maj:t låter tillse att nämndens verksamhet inte hämmas av brist på medel i det avseendet.

Ytterligare en sak vill jag kommentera, nämligen frivilligtjänsten, som ett antal reservanter tagit upp. Att jag berör denna fråga beror på att jag tycker det vore ytterligt värdefullt om man från reservanternas sida ville klargöra

FN:s särskilda fond

vad de egentligen menar, ty trots att vi i utskottet har sysslat med dessa frågor rätt länge, tror jag det är många som inte riktigt har förstått dem. Vi är ju alla angelägna att man anstränger sig för att få fram experter, och biträdande experter och alla goda krafter som finns. En av NIB:s allra viktigaste uppgifter är ju att skaffa fram sådant folk, att sätta dem på de uppgifter där de passar och att ge dem den trimning och skolning som gör dem skickade att klara sina uppgifter. Men när reservanterna räknar upp ett antal yrkesgrupper frågar man sig om inte detta avser experter eller biträdande experter. Vad har detta med frivilligtjänst att göra? När man talar om frivilligtjänst tänker man sig väl mera ett lag ungdomar som vill åka ut av idealitet och lust att verkligen göra en insats men saknar egentlig utbildning. I det fallet kan man diskutera om ett statligt stöd skall ges, och då uppstår frågan om den sortens hjälp är tillräckligt effektiv, ger tillräckligt utbyte för u-länderna, för att motivera ett samhälleligt stöd. Att det är utomordentligt nyttigt för de ungdomar som kommer i fråga och att de på sikt kanske också kan göra en insats som verkliga experter vill jag inte bestrida. Om vi emellertid har ett antal kronor och skall försöka få ut största möjliga nytta för dem framför allt för u-länderna, har majoriteten ansett att då skall man satsa pengarna på personer som på något sätt har en utbildning, yrkeskunliga arbetare, verkmästare, lärare, ekonomer etc., alltså människor som kan göra en effektiv insats. Men det skulle som sagt vara ganska intressant att höra hur reservanterna vill definiera frivilliginsatserna i förhållande till den grupp utbildad personal som de räknar upp i reservationen.

Bland alla de personer som vi talat med och av vilka vi har försökt lära oss något om dessa frågor har även varit ett antal prominenta herrar från missionen. Vi utgick nämligen från att de

kände till vad sådan här personal kan uträtta. De sade bestämt ifrån att vad som behövs är personal som är utbildad på något sätt, det må vara på det ena eller det andra området. De som kommer ut av ren idealitet har man däremot mindre nytta av. Om personer som saknar egentlig yrkesutbildning skickas ut, blir de snarast ett irritationmoment eftersom de tar arbetsuppgifter som det ofta finns gott om folk i u-länderna som kan klara. Utbildad arbetslös arbetskraft finns nämligen ofta i dessa länder.

Vad den internationella livsmedelsfonden beträffar kan jag nöja mig med att hänvisa till vad som sägs från utskottets sida. Det kan emellertid vara värt att i debatten notera att ett av de problem — och ett mycket känsligt sådant — som man har att ta ställning till när man skall bedöma hjälpen i form av livsmedelssändningar av överproduktion är prisförhållandena. Ute på världsmarknaden kan man faktiskt ofta köpa motsvarande varukvantitet till ett billigare pris än vad vi kan få fram den för här i Sverige. Därtill kommer att om man skulle sätta i system — vilket jag inte vill påstå att någon tänkt göra — att överproducera vissa varor därför att vi vet att vi kan få avsättning för dem i u-länderna, skulle detta på lång sikt vara alldeles galet. Vi skulle uppehålla en produktion som vi inte har behov av och motverka en nyttig utveckling åt motsatt håll i u-länderna.

Och så några ord om DAC. Det skall noteras att utöver Sverige är inte heller Österrike eller Schweiz med i denna organisation. Liksom tidigare talare har gjort vill jag framhålla att ett av skälen till att vi har ställt oss avvaktande till en anslutning är att DAC består av givarländer. Detta är en ordning som Sverige inte givit sig in i i dessa sammanhang utan vi har hittills suttit så att säga i kretsen av u-länderna och diskuterat hjälpen. Man måste också något hesitera inför alla de typer av organisationer som växer fram på detta område,

FN:s särskilda fond

och om man så gärna vill slå vakt om FN-organen finns det anledning att fundera över om vi skall satsa på DAC.

Herr Bohman talade om att vi inte visar västerländsk solidaritet. Ja, den västerländska solidariteten är väl även manifesterad i FN-organen och där är även mottagarländerna representerade. Utskottet har heller inte — och jag har ingen anledning att inte understryka det — tagit avstånd från en anslutning till DAC för framtiden. Vad det nu gäller är en bedömning för detta år. Jag vill också hänvisa till de uttalanden som exempelvis handelsministern gjorde i debatten här för ett par veckor sedan. Det bör noteras att de länder som ingår i DAC framför allt satsar på den bilaterala hjälpen. Endast fjorton procent av deras hjälp till u-länderna går den multilaterala vägen. Sverige går däremot den motsatta vägen och ger största delen av sin hjälp på multilateral väg. Det gör det mindre angeläget för oss att vara med i DAC-kretsen.

Till sist vill jag gärna ta upp ett par ting som inte har varit berörda vare sig av utskottsmajoriteten eller av några reservanter men som jag ändå tycker är värda att omnämnas. Först och främst tycker jag det är angeläget att notera att det svenska arbetet inom FN rönt framgång vad beträffar åtgärder i syfte att få i gång familjeplaneringen på bredare basis. Statsrådet Lindström är värd en särskild honnör för sin kamp för detta. Vi vet att framgången för detta arbete är helt avgörande för lösandet av alla de problem som vi nu diskuterar. Det är också särskilt glädjande att konstatera att det svenska projektet på Ceylon har slagit väl ut. Vi har väl alla läst de senaste uttalandena av ledarna för detta.

Allra sist vill jag med några få ord uppehålla mig vid en punkt, där det inte finns några säryrkanden men som jag tycker är värd uppmärksamhet, nämligen punkten 18, som handlar om undervisningsväsendet i Afrika och som sär-

skilt tar sikte på den kvinnliga befolkningen. Jag finner det vara mycket tillfredsställande att vårt land på det sättet får medverka för att angripa, naturligtvis i allra största blygsamhet, ett grundproblem i denna stora världsdel. Vi vet att det är endast 40 procent av de unga i Afrika som får gå i botten-skola. Och vad som är ganska viktigt i detta sammanhang är att man kan konstatera att flickorna nästan inte alls får delta i denna undervisning. Vad beträffar undervisning på högstadie- och högskolenivå är den kvinnliga ungdomen praktiskt taget obefintlig. Det är viktigt att hjälpa de nya länderna att undvika de misstag som den utvecklade delen av världen en gång gjorde, då den försummade den kvinnliga ungdomens utbildning.

Av det skälet är detta i och för sig blygsamma bidrag ändå att hälsa med stor tillfredsställelse.

Jag kommer att yrka bifall till utskottets ställningstaganden på alla punkter.

Statsrådet fru LINDSTRÖM:

Herr talman! Först en allmän deklARATION om u-hjälpens storlek. Om man låter förstå att 46 miljoner i ökning av anslagen till u-länder är ett uttryck för snällhet och njugghet och att avsiktningen i fråga om ökningen inte är bärig — i »punkt efter punkt», som herr Ståhl uttryckte det här — så är detta en värdering, som förutsätter att man har gjort jämförelser av något slag, att man har en relation att peka på, antingen relationen till den utlandshjälpen, som andra länder ger, eller till den hjälp vi själva gav i fjol eller till den hjälpvolyms som är vår målsättning för en viss period. För min del gillar jag inte särskilt detta relations-tänkande i förhållande till andra, dessa jämförelser av typen att det eller det landet ger så och så mycket och att Sverige ligger där eller där på bidrags-skalan. Om vi ligger högt på bidrags-skalan, vilket vi faktiskt gör, verkar

FN:s särskilda fond

sådant tal dels skrytsamt, och dels som om vi ansåg, att däri skulle ligga ett hinder för att ligga ännu bättre till, vilket det ju inte är. U-landshjälpen är ändå ingen VM-kamp, där vi tävlar i ursinnig intensitet med andra länder för att nå en topplacering. Möjligen är u-landshjälpen en tävlan inom eller med oss själva, en strävan att förbättra våra insatser i förhållande till tidigare insatser och en jämförelse med de avsikter, som vi tidigare har tillkännagivit och som riksdagens samtliga politiska partier har givit sin anslutning till. I detta fall är målsättningen att vi fram på 1970-talet skall ha uppnått en u-landshjälp som tar i anspråk vid pass 1 % av vår nationalprodukt. Men då får man också vänta med att sätta underbygget tills vi genomgått de olika stadierna och är redo för slutexaminationen. Riksdagens principbeslut i fjol innehöll uttryckligen den reservationen, att anslagsökningarna under de särskilda åren framöver skulle kunna variera.

Jag övergår till att ytterligare kommentera något de föreliggande reservationerna, först reservationen om större svenskt bidrag till FN:s särskilda fond. Den av regeringen föreslagna ökningen för nästa budgetår är relativt liten, 1,3 miljoner kronor, och jag erkänner att det är den minsta ökningen av de ökningarna som föreslås på alla anslagsposter — ökningarna i övrigt på minst 33 %, ofta 50 % eller mera. Reservanterna har mycket riktigt skjutit in sig på specialfonden som en Achilleshäla, där en pil skulle kunna fastna. Till försvar mot denna beskjutning vill jag påminna om att riksdagen så sent som i fjol höjde anslaget till specialfonden med 150 % och att den svenska kontributionen till specialfonden för innevarande år, 25 miljoner kronor, ännu inte tagits i anspråk utan står kvar på bankräkning.

Denna kontribution är visserligen in-tecknad för redan beslutade specialfondsprojekt — vilket herr Ståhl ivrigt

har erinrat om och som vi alla vet — men när herr Ståhl säger, att det är riktigt och bra att fonden avsätter medel för fem år framöver till sina projekt, allteftersom dessa beslutas, är han ganska ensam om sin åsikt. En arbetsgrupp med Sverige som deltagare har föreslagit en förkortning av detta perspektiv vid fondering av medel, en liberalisering som kommer att ge fonden större rörelsefrihet. Det kan ändå inte vara rimligt att ha 125 miljoner dollar eller mer fonderade, som specialfonden har. Kapitalet behöver arbeta, och när detta underlättas — vilket väl fondstyrelsen kommer att besluta senare i år — slipper vi årets flaskhals i anslagsgivningen till specialfonden. De nya projekt som kan komma att beslutas för år 1964 kommer att avgöras mot bakgrunden av de bidragsbelopp, som blir utlovade på bidragskonferensen i oktober i höst och därefter summeras. Statsutskottet har fäst uppmärksamheten på att Sverige vid detta tillfälle — alltså i oktober — kan göra utfästelser om höjning av bidraget utan att utskottet anser att regeringen med detta föregriper riksdagens prövning våren efteråt. Jag är utskottet tacksam för denna positiva och förtroendefulla attityd. Jag anser att kammaren med gott samvete kan följa utskottet även i resten av dess hemställan beträffande specialfonden.

Jag vill sedan övergå till den andra fond, livsmedelsfonden, som ingår i dagens ärende. Beträffande denna sade herr Ståhl, att förhållandena är så kända att det räcker med att konstatera att u-folken behöver mat. Riktigt så mycket kan man dock inte förenkla problemet. Herr Bohman gav en mera nyanserad framställning i ämnet, och jag tror att det kan vara befogat att jag kompletterar honom en del, eftersom denna fråga är så ofta förekommande i våra debatter.

Reservanterna har begärt att medel skall anslås på tilläggsstat för leverans

FN:s särskilda fond

till u-länder av vissa svenska överskottsvaror, främst mjölkprodukter men även industrivaror, för att därmed nyttja inom vår industri förekommande överkapacitet. Reservanterna vill ha skyndsamma åtgärder i detta syfte. Bortsett från att brådskande behov alltid kan framkalla en tilläggsproposition, rent tekniskt sett, även utan ett allmänt mandat av den typ som reservanterna här vill ge regeringen i form av en särskild riksdagsskrivelse, kan det ifrågasättas om just detta är ett område för så brådskande åtgärder. Man åsyftar tydligen inte alls någon katastrofhjälp i vanlig mening, alltså i anledning av plötsligt påkommande behov i u-länder, för att möta nöd som föranletts av jordbävningar, översvämningar eller dylikt. För sådant har vi redan på ordinarie budget den högsta beredskap.

Vad man här åsyftar är de långsiktiga behoven av större livsmedelstillgång och bättre maskinell utrustning i u-länderna. I sådant fall måste naturligtvis livsmedelshjälpen i vanlig ordning vägas mot biståndsverksamhet i andra former. Då finns det skäl att sätta åtskilliga frågetecken i kanten beträffande dessa förslag om livsmedelssändningar, som onekligen ter sig så tilltalande i förstone — alla vet vi ju att folk behöver mat — och som framförs av motionärer med olika ideella motiv och säkerligen i övertygelse om att det skulle vara ett nyttigt botemedel mot andlig och kroppslig fetma inom det svenska välfärdssamhället.

Livsmedelsgåvor skall vi alltså väga mot annat tekniskt bistånd. Vad har den största betydelsen för u-länder? På initiativ av FAO tillkom för cirka två år sedan en utredning — Development Through Food, d. v. s. utveckling genom föda, och den analys som i utredningen gjorts av problemet livsmedelshjälp visar att det är nödvändigt att vi reviderar åtskilliga av våra föreställningar. Mot sådan hjälp användes flera argument; fru Lewén-Eliasson har

berört ett par mycket bärande. Livsmedelsgåvor hämmar jordbruksproduktionen i mottagarländerna, säger utredningen, ty om befolkningen finner att den får livsmedel gratis eller till låga priser, minskar detta jordbrukarnas intresse för att utöka sin produktion och höja dess kvalitet. Samtidigt kan gåvoexporten av överskottslivsmedel — som fru Lewén-Eliasson påpekade — motverka den jordbruksrationalisering som kan vara behövlig inom givarlandet. Om man kan räkna med att staten köper upp överskotten, känns det kanske mindre angeläget att själv ta initiativ till omläggningar av produktionen som avvecklar överskotten på ett visst område till förmån för ett annat produktionsavsnitt. Leveranser av överskott stör även den reguljära handeln. För att livsmedelssändningar skall komma till nytta, menar FAO-utredningen, bör de organiseras omsorgsfullt som komplement till tekniskt bistånd i andra former. För att pröva hur detta kan gå till i praktiken beslöt FAO och FN att gemensamt starta den internationella livsmedelsfond, som vi här diskuterar. I denna sätter vi alla gemensamt in 100 miljoner dollar i form av frivilliga bidrag, varor, tjänster och kontanter. Som nytt svenskt bidrag för nästa budgetår till fonden hemställs hos riksdagen om 6,9 miljoner kronor, vilket utskottet alltså tillstyrker. Hälften av detta bidrag skulle lämnas i kontanter och hälften i varor, i första hand torrmjöl och i andra hand vetemjöl eller konserverad fisk. Det är vår förhoppning att dessa naturaleleveranser skall bli av värde och få avsättning i länder som kan nyttiggöra dem. Men erfarenheten har lärt oss att det kan uppkomma komplikationer.

Livsmedelshjälp är en ganska komplicerad sak. Det finns t. ex. motionärer här, som hoppas att vi skall kunna bli av med det svenska smöröverskottet genom att öka leveranserna av torrmjöl. Men torrmjöl, som har längre hållbarhetstid än tre månader, såsom är

FN:s särskilda fond

nödvändigt i u-länderna, måste framställas av skummjolk, alltså mjolk ur vilken ytterligare fett har separerats bort, och detta resulterar i ökad tillverkning av smör. Den svenska prisnoteringen på torkad skummjolk ligger för övrigt på 3: 11 kronor per kg, medan världsprisnoteringen är 75 öre per kg. Om vi köper svensk torrmjolk för leverans till u-länder reducerar vi alltså hjälpens värde högst betydligt och stöder i stället det svenska jordbrukets föreringsrörelse. I och för sig kan ju detta vara bra, men ett sådant stöd bör i så fall redovisas öppet över jordbruksdepartementets huvudtitel och inte såsom en del av utrikesdepartementets internationella hjälpslag.

Vad slutligen fisken beträffar gäller även här att leveranser i och för sig knappast bidrar till utvecklingen av u-ländernas näringsliv. Det är säkert, såsom utskottet påpekar, nyttigare att lägga ned pengar på att öka fisket i u-länder som har fiskrika kuster. Detta har Norge gjort med sitt stora framgångsrika fiskeriprojekt i Kerala i Indien, och detta är också avsikten med det nya svensk-tunisiska samarbetet på halvön Kelibia, där Sverige skall bygga en fiskerhamn och anlägga en yrkesskola för fiskerinäringen. Statsrådet Skoglund reser just i dag till Tunisien, bl. a. för att underteckna avtalet om detta samarbete.

Det finns ytterligare mycket att kommentera i den tidigare debatten, men jag skall nöja mig med att avslutningsvis säga några ord om den sista reservationen som gäller Sveriges anslutning till DAC. I den reservationen återfinner vi precis samma argumentering som framfördes i fjol, bara med tillägg för den upplysningen att Norge och Danmark nu har anslutit sig till, respektive tänker inträda i DAC. Man upprepar, att DAC är ett koordinerande organ för givarländerna och att DAC ger rekommendationer beträffande storleken och arten av medlemsstaternas bistånd till u-län-

der. Man erinrar om att 90 procent av allt bistånd som lämnas till underutvecklade länder kommer från medlemmar i DAC och man framhåller att Sveriges anslutning till DAC skulle kunna öka den svenska biståndsgivningens effektivitet och påverka uppläggnings av multilaterala biståndsinsatser. Herr Bohman efterlyste i sitt anförande några sakliga skäl varför regeringen är emot en anslutning till DAC, och han kom med en liten förmodan om att regeringens inställning kanske berodde på att förslaget framförts från oppositionen. Detta antagande förutsätter sannerligen inte att regeringen skulle ha några sakliga skäl för sitt ståndpunktstagande, och jag kan verkligen försäkra herr Bohman att förslagets ursprung inte har spelat någon roll vid regeringens bedömning av frågan. Herr Wahlund visade upp en mera ambivalent inställning till frågan om anslutning eller icke till DAC.

För egen del vill jag framhålla, att vi på svensk sida har föredragit hittills att ha FN som koordinerande organ, därför att i FN får även mottagarländerna vara med och därför att FN representerar ett större, ett globalt samarbete, medan DAC representerar ett regionalt samarbete, där neutrala stater och öststater *inte* deltar. Att åberopa att DAC-länderna omfattar 90 % av allt bistånd som ges är en smula löjligt såsom argument betraktat; i så fall representerar ju FN-staterna 100 procent av biståndet. Från svensk sida har vi alltid ställt oss kallsinniga till dubbelarbete. Om samarbetet med DAC avsåg ett område, som inte omfattades av FN, kunde det finnas större skäl att utsträcka vår medverkan även till detta organ. Men så är inte förhållandet. DAC:s intresse för u-länder har hittills begränsat sig till pålitligt västorienterade u-länder, alla inom FN, vilket givetvis inte är något fel i och för sig, men som innebär en förstärkning i viss politisk riktning av det intresse som FN ägnar u-länderna men utan några politiska indelnings-

FN:s särskilda fond

grunder. När DAC i fjol grep sig an med latinamerikanska biståndsfrågor och på ivrig tillskyndan av de amerikanska och franska delegaterna diskuterade biståndsgivningen till Colombia och Chile och ett kreditarrangemang för Brasiliens del, så var nog detta en liten indikation på att amerikanerna försöker att göra DAC till ett instrument för avlastning på europeiska stater av en politiskt betingad amerikansk hjälp. T. o. m. engelsmännen visade vid det tillfället sin olust och ifrågasatte, om DAC vore lämpligt forum för den sortens ärenden. En anslutning till DAC kan alltså i vissa lägen bli besvärande för svensk neutralitetspolitik. Regeringen menar av många skäl att vi bör ställa oss avvakande.

Herr talman! Diskussionen har redan pågått länge och ytterligare talare är anmälda. Jag skall därför f. n. inskränka mig till det sagda.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr STÅHL (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill börja med statsrådet Lindströms sista punkt, alltså den om DAC, och uttrycka min förvåning över att fru Lindström tar sådana ord i sin mun som att en anslutning till DAC skulle kunna bli politiskt besvärande för Sverige. DAC är ju endast ett specialorgan för ändamålsenlig spridning av u-hjälpen.

Fru Lindström säger här — och det har sagts många gånger från regeringshåll — att vi vill energiskt öka de svenska bilaterala hjälpaktionerna, men den fördelning som sker inom DAC är inte sådan att den i alla avseenden överensstämmer med Sveriges önskemål. Men om vi här i landet vill påverka fördelningen, så att den kommer mera i överensstämmelse med våra önsknings, och speciellt om vi också skall öka vår hjälp, hur skall vi då kunna hitta någon form för detta, om vi står utanför DAC?

Där föreligger ett sätt att se på problemen som är alldeles förbluffande.

Den lilla lektion om torrmjölksändningarna till u-länderna, som fru Lindström sedan höll, har vi tidigare hört i olika upplagor vid föredragningarna i utskottet. Där vill jag fråga: Är det ett försök att lösa svårigheterna att göra stor affär av att det svenska priset på torrmjolk är kr. 3:11, medan man på världsmarknaden kan köpa den för 75 öre? Vi framhöll i utskottet att man må köpa vilken torrmjolk man vill, men vi måste se till att människorna som behöver hjälpen verkligen också får den.

Vad sedan livsmedelssändningarna beträffar ansåg jag mig inte behöva upplysa kammaren om dem. Det är ju så att det ur det stora klumpbeloppet har tagits medel för bl. a. papperssändningar till länder, där man lidit brist på papper till elementära läroböcker. Behoven är mycket stora — jag vill nästan säga att det föreligger oceaner av behov. Menar fru Lindström då att våra små droppar i denna ocean skulle kunna ha den effekten att de hejdar jordbruksrationaliseringen i ifrågavarande länder? Det är ett perspektiv på hela denna kolossala, nästan svindlande problematik, som gör att man blir förvånad.

När det slutligen gäller särskilda fonden är läget det, att även om statsrådet har den uppfattningen att hjälpen bör ges i annan takt och ordning, så gäller ändå de lagar som där godkänts. Dem får vi höja oss för och acceptera. Men det innebär då att särskilda fonden måste stärkas för det hundramiljonersprogram som nu behövs.

Statsrådet fru LINDSTRÖM:

Herr talman! Jag har inte sagt, herr Ståhl, att en svensk livsmedelssändning i och för sig skulle hejda jordbruksrationaliseringen i mottagarländerna. Jag pekade bara på att FAO gjort en utredning, som visade att om man lägger hjälpen till u-länderna på en alltför renodlad livsmedelsbög, om jag så får säga,

FN:s särskilda fond

så kan detta inträffa. Vad jag här har velat framhålla är, att vi bör väga de förslag om livsmedelssändningar till u-länderna, som herr Ståhl står för, mot andra förslag om tekniskt bistånd.

Herr Ståhl tycker att det är småsaker att här tala om torrmjölken och om priser och sådana ting, när det gäller att sända livsmedel till u-länderna — men det är inga småsaker i praktiken! Jag kan anföra exempel som visar det.

När regeringen häromåret hörsammade en vädjan från FN:s flyktingkommisarie om hjälp till balubaflyktingarna i Kongo och satte till alla klutar för att få fram lämpliga födoämnen för ändamålet, så misslyckades detta bitterligen. Till vårt vetemjöl tackade FN nej. Den höga luftfuktigheten i Kongo skulle komma mjölet att svälla i magsäcken på de hungrande, om mjölet förtärdes tillsammans med vatten. Vår vegetabiliska olja ansågs inte heller duga, ty de infödda var vana vid röd palmolja, och den svenska matoljan var gul. Att skicka fläsk avrådde FN bestämt ifrån, eftersom det föreligger religiösa hinder för fläskkonsumtion. Dessutom var de svenska fläsklagren frysta, och det finns inga fryskejor i u-länderna — i varje fall inte i Kongo. Torkad fisk dög inte heller i det aktuella klimatet. Luftfuktigheten där skulle förvandla spillången till en seg massa. Torrmjolk hade man fått tillräckligt av från USA — och de svenska priserna låg för övrigt så högt över världsmarknadspriset att vi hade kunnat köpa dubbelt så stora mängder utomlands för det belopp vi ställde till förfogande för ändamålet.

Men trots dessa negativa erfarenheter vill vi verkligen ändå, herr Ståhl, anstränga oss för att nå det syfte som motionärerna här har gemensamt med Kungl. Maj:t, men därvidlag hoppas herr Ståhl på så mycket större dimensioner på födoämnehjälpen än vad regeringen anser det vara realistiskt att räkna med.

Slutligen också ännu några ord om

DAC. Visst har DAC:s verksamhet hittills varit ganska oskyldig och dess rekommendationer på det hela taget acceptabla även för ett neutralt land — med vissa smärre undantag, som jag kan exemplifiera, om herr Ståhl så önskar. Men det kan inte uteslutas att DAC-arbetet på längre sikt kan få en annan inriktning, och jag vidhåller att det finns risk för att det kan komma att bli besvärande för vår neutralitetspolitik. Det är också svårt att finna några skäl för att Sverige som första neutrala stat skulle söka medlemskap i DAC. Jag tillåter mig vidare att betvivla att Sveriges bistånd skulle bli effektivare genom ett sådant medlemskap. Däremot kan vi bli utsatta för dirigeringsförsök, som de facto skulle göra biståndet mera bundet, eftersom ju presumptionen för medlemskap måste vara att man ansluter sig till de aktioner som kan komma att beslutas, formellt eller informellt, inom DAC. Det är därför som regeringen tillråder att vi väntar med anslutningen för Sveriges del.

Herr STÅHL (fp) kort genmäle:

Herr talman! Att man har mött besvikelser i samband med livsmedelssändningar till Kongo eller andra områden är väl ingenting att ta till intäkt för att man ingenting skall göra. Vi vet ju att det i andra områden går att använda svenska varor. Kan vi inte använda våra egna sändningar av livsmedel t. ex., kan vi ju köpa sådana livsmedel och andra varor som passar dessa länder.

Beträffande DAC är resonemanget likartat. Vill vi påverka utvecklingen och har vi ett verkligt intresse för att lyfta standarden i dessa länder, så skall vi väl aktivt medverka i det organ som har ansvaret för att hjälpen kommer till bästa möjliga användning och inte ställa oss utanför, som statsrådet Lindström rekommenderar. Ju längre man argumenterar för att ingenting göra eller för att avstå från det och det, desto mer får vi en känsla av att det är svå-

FN:s särskilda fond

rare att driva regeringen fram till mera aktiva insatser än vad vi har trott och hoppats. Vad vi har försökt med våra reservationer är efter år är ju att få fru Lindström som ansvarig för detta fögderi inom regeringen att inse att här behövs mera energiska insatser än vad fru Lindström tydligen finner befogat. Vi ser inte i första hand på dessa små misslyckanden som förekommit på ena eller andra hållet. Vi ser till behovet, och det torde inte råda någon tvekan om att behovet lämnar utrymme för vilka insatser fru Lindström än vill lämna.

Nu är vi uppe i 130 miljoner, och fru Lindström viftade i sitt första anförande med en procent av nationalprodukten fram på 1970-talet. Med den ökning vi har i dag av nationalprodukten, fru Lindström, får det sannerligen tas krafttag av helt annan omfattning än hittills, om den målsättningen ens tillnärmelsevis skall kunna förverkligas.

Herr BOHMAN (h) kort genmäle:

Herr talman! Får jag bara tillägga några synpunkter beträffande DAC.

Fru Lindström! Då OEEC ombildades till OECD var just ett av de viktigaste motiven därför att ta upp och förstärka utvecklingsbiståndet bland OECD-staterna. Detta applåderades från svensk sida, vi skulle helhjärtat vara med. När man sedan i anslutning till OECD ombildade en tidigare organisation till DAC såsom en särskild planerings- och samrådskommitté just för utvecklingsbiståndet, då är Sverige inte med, då anses det stå i strid med den svenska neutralitetspolitiken att vi medverkar. Jag kan inte inse det logiskt berättigade och det sakligt riktiga i ett sådant resonemang.

Nu har DAC bildat särskilda konsortier. Ett omnämnde jag för en stund sedan, nämligen konsortiet för hjälp åt Turkiet. Detta konsortium, där också Sverige samarbetar, är planlagt av DAC. Vi anser oss böra vara med i detta konsortium men vill fortfarande inte

vara med i DAC. Jag har faktiskt svårt att förstå logiken i detta.

Fru SJÖVALL (s):

Herr talman! När riksdagen härom året drog upp de principiella riktlinjerna för den svenska u-hjälpen utslöts uttryckligen forskningen. Det framhölls att man skulle avvakta den konferens, som skulle hållas i Genève i februari i år, och med hjälp av erfarenheterna därifrån försöka formulera forskningens roll, utformningen av de eventuella svenska insatserna och — förmodar jag — de ekonomiska stödformer som också måste komma till.

Trots att man i propositionen framhöll vikten av Genève-konferensen måste jag säga, att när man som delegat såg deltagarlistan greps man av ett visst missmod rörande det intresse som från svensk sida skulle ägnas konferensen och — än väsentligare kanske — konferensens resultat. Eftersom statsrådet Lindström sitter här vill jag tillägga, att det är ett missmod som man som vanlig svensk medborgare känner icke bara när man skickas ut att representera vid en dylik konferens. Man känner det också i egenskap av exempelvis europarådsdelegat. Bland många av oss som försöker delta i det internationella arbetet finns det misstro och misströstan beträffande det stöd vi får från regeringen och centrala ämbetsverk när det gäller att fullfölja uppgifterna.

Att ointresset från svensk sida verkligen varit uttalat märkte man även när man kom ned till konferensen och såg på vilket sätt andra länders delegater hade utsetts och hur man hade planerat deras arbetsformer. Misstaget är nu gjort. Det väsentliga är att vi inte gör om det och att vi bättre utnyttjar det kunnande som internationella konferenser ger och det samarbete som där kan skapas.

De värdefullaste, mest inträngande, kritiska och sansade inläggen när det

FN:s särskilda fond

gällde att bedöma hur u-hjälpen hade utformats i olika länder — sagt bl. a. i anslutning till herr Bohmans anförande — kom från engelsmännen, anställda dels i tidigare kolonialländer och dels i nya, framför allt afrikanska stater, där de var nyckelgestalter på centrala administrativa poster. Det är till stor del mot bakgrunden av den erfarenhet och de lärdomar som vi alla fick därnere som man återigen vill sätta ett frågetecken i kanten för hur vi här i Sverige utformar vår u-hjälp.

Jag vill bara nämna ett enda sifferexempel som jag tror är väsentligt. Det är gammalt, men jag vill knyta några reflexioner till det för att belysa hur svår och brännande intensiv denna problematik är. Vi har alla räknat med en befolkningsökning på 2 procent om året. Med en sådan takt kommer jordens befolkning år 2000 att vara uppe i 6,3 miljarder och år 2050 i 13 miljarder. Detta är emellertid en av de alternativsiffror som FN räknat med när det försökt göra en befolkningsprognos. Utvecklingen har emellertid blivit sådan att dessa kalkyler sprängts i flertalet länder. Vi har fått en långt allvarligare utveckling på befolkningsökningens område.

Man räknar också med att tillväxttakten under den första tiden av ett övergångsskede genom industriell och medicinsk hjälp kommer att bli ännu snabbare. Hur lång denna övergångsperiod kommer att bli vet vi inte. Den kanske kommer att omfatta decennier. Någon befolkningsminskning att räkna med tror man inte kommer att ske förrän om inemot 100 år från nu. Detta gör alltså att de värderingar vi har haft om de behov som föreligger kommer att få ytterligare skärpas.

För att klara näringsproblemet för enbart de beräknade 13 miljarderna år 2050 behöver vi fördubbla produktionen av livsmedel fram till år 2000, och år 2050 behöver vi komma upp i en fem gånger så stor produktion som vi har

nu. Detta gäller alltså endast om den gynnsamma prognossiffran håller. Vi har vetat detta förut. Var gång man över huvud taget försöker grubbla över problematiken, inser man om igen att våra insatser måste ligga på det grundläggande planet. Vi måste hjälpa till att bygga upp ett näringsliv och ett jordbruk i de länder det är fråga om.

Det är uppenbart att u-länderna nu har en mycket klar strävan till planläggning. De arbetar med 3—5-årsplaner och bakom dem med 15—20-årsplaner. Dessa länder befinner sig ofta någonstans mellan Sverige och de kommunistiska länderna när det gäller att låta statsmakterna bestämma insatserna. I mycket stor utsträckning är det alltså statsmakten man skall arbeta med och bygga på, när man kommer ut i dessa länder. En av de väsentligaste åtgärder som vi kan vidtaga är att stödja jordbruket. Vi bör göra det dels på grund av att befolkningen behöver mera mat, dels på grund av att det förekommer migrationsrörelser i en omfattning som vi knappast kan föreställa oss. Det förekommer en flykt från landsbygden — genom att jordbruket är så bristfälligt — av mycket allvarlig omfattning.

Jag vill för ett litet ögonblick stanna inför den problematik som råder när man vill hjälpa genom en insats på jordbrukets område. En sådan insats skiljer sig inte på något sätt från en insats inom skolväsendet, vägbyggandet, sjukhusbyggandet o. s. v. Det väsentliga är att förbättra de dåliga metoder som förekommer i u-länderna. En av de betydelsefullaste åtgärderna från vår sida är att sprida ut det existerande kunnande, de forskningsresultat som finns samlade i I-länderna. Det gäller att sprida ut detta vårt kunnande i u-länderna från regering och politiker över administratörer och ned till den enskilde förbrukaren, i detta fall jordbrukaren. Det förekommer rader av utbildningsproblem när det gäller att

FN:s särskilda fond

sprida ut detta kunnande och få det att omsättas i praktiken.

Nästa problem är att man många gånger måste anpassa våra forskningsresultat efter tropiska förhållanden. Statsrådet Lindström har varit inne på en del av problematiken — exemplen kan mångfaldigas — när det gäller att överföra både produkter och kunnande från oss till u-länderna. En helt ny forskning måste alltså till för att u-länderna skall kunna använda forskningsresultaten.

Vilket problem man än väljer visar det sig att det är meningslöst att sända ut en ensam expert — vad man än vill hjälpa till att bygga upp blir det fråga om ett samarbete. Det gäller alltså även för jordbrukets del. Man kan vara tvungen att delta i ett kartläggningsarbete av vederbörande lands naturliga resurser, leta efter vattentäkter, planera ökad vattenförsörjning och lösa därmed sammanhängande problem i tropiska länder. Det gäller även att t. ex. avvåga om man skall hugga ned skogen eller inte för att få ökad jordbruksareal — skogen är ju en av dessa länders bästa tillgångar.

Det är sålunda meningslöst att göra en isolerad kartläggning bara beträffande vatten t. ex. och eventuellt åkerjord. Man skall i stället utnyttja samtliga resultat som kan erhållas och få den totala kartläggning som är väsentlig för landet i fråga.

När man från grunden skall bygga upp någonting i dessa länder, som befinner sig på en mycket primitiv nivå i jämförelse med exempelvis vårt land, måste man för område efter område använda en expert. Det är ingen ovanlighet att det behövs ett femtontal experter för en enda forskningsuppgift — en lång kedja alltså. Och det måste tillses att de som skickas ut är inlemmade i detta långa led av experter och att samtliga experter kan arbeta samtidigt.

I vederbörande u-land uppkommer

ytterligare frågeställningar — jag kan anföra bara en del av problemen. Vissa experter kan utföra arbetet i dess helhet på platsen. Andra kan arbeta på platsen men måste sända hem resultaten för tolkning, antingen till det universitetsinstitut från vilket vederbörande expert kommer eller till det företag som sänt ut experten; där finns den behövliga vetenskapliga utrustningen.

Man måste sålunda ständigt finna samarbetsformer mellan givarlandet och mottagarlandet. Man vill exempelvis arbeta med datamaskiner men det finns ingen möjlighet att tolka eller programmera materialet på platsen — det måste ske i givarlandet.

På lång sikt måste — det är man fullt på det klara med — regionala institut skapas, och dessa måste tillgodoses med forskare och utrustning. Men innan u-länderna nått dithän måste detta flöde mellan givarland och mottagarland ständigt finnas.

Vidare måste de som sänds ut vara de bästa experter givarlandet har att avstå — de möter så särpräglade problem och ställs inför så många frågor under sitt arbete, ofta av akut art. Vederbörande skall självfallet ha tillgång till hjälpkrafter som möjliggör ett effektivt arbete. Därvidlag har det väl i stor utsträckning brutit hittills i den svenska u-hjälpen; jag återkommer till det senare.

Oändliga valmöjligheter ges när man skall delta i uppbyggandet av ett helt land från grunden till en modern stat av det snitt vi har här hemma. En intensiv debatt måste föras dels rörande vilka personella resurser vi har, dels om vilken målsättning vi skall stanna för. Det bör också övervägas, om de experter som skickas ut inte kan utnyttjas bättre än vad som sker för närvarande genom att man kopplar till närliggande uppdrag. Låt mig nämna ett exempel, som avser ett för u-länderna mycket väsentligt problem.

Vi har skickat ut familjerådgivare. På

FN:s särskilda fond

Ceylon startade man med att göra en befolkningsräkning i två byar med vardera cirka 7 000 invånare. Denna befolkningsräkning tog ungefär två år, och så lång tid dröjde det alltså innan man kom i gång med det praktiska arbetet. Fortfarande följs resultaten av verksamheten genom att man var tredje månad besöker de olika individerna i dessa byar och registrerar om något barn fötts, om giftermål ägt rum, om det varit något missfall eller dödfött barn o. s. v. Men man glömmer att registrera sjukdomsfallen och dödsfallen bland den vuxna befolkningen. Det skulle inte möta några svårigheter för samma personal som utför den övriga registreringen att även registrera dessa ting — den skulle antagligen vara lika effektiv om den även gjorde en folkräkning avseende den äldre gruppen av bybefolkningen.

Vad som måste ligga till grund för all planering inom u-länderna är nämligen en befolkningsstatistik — det gäller beräkningarna av skolbyggande, av vilken arbetskraftstillgång man har att räkna med o. s. v. Det framstår inte som anmärkningsvärt att storleksordningen blir en helt annan än här hemma, när man får höra att i vissa u-länder är 40—50 procent av befolkningen under 15 år. En sådan snedvridning, som vi knappast har en anning om innebörden av, skapar självfallet problem i planeringsarbetet. Man är klart medveten om att man måste börja att regionalt söka bygga upp en befolkningsstatistik — exempelvis gå till byområden och där lära sig hela den problematik som ligger i en demografisk befolkningsstatistik. Jag tror det vore av väsentlig betydelse att man t. ex. vid bistånd med familjeplaneringen även kunde ge sådan extra hjälp som skulle kunna ge goodwill åt familjeplaneringen.

I Ceylon hade man från början begärt att få en demograf och statistiker. Någon sådan har ännu inte kommit dit, och man får nu i stället en sociolog om

några månader. Med den mycket begränsade målsättning som Ceylonprojektet hade skulle man sålunda med en obetydlig utvidgning ha kunnat göra en helt annan nytta.

För att våra insatser skall bli till verklig nytta bör vi här hemma göra en väsentligt grundligare förberedelse än som hittills varit fallet. Vi bör göra klart för oss vad vi äsyftar med vår insats; den skall utgöra den grund på vilken man sedan i respektive land skall bygga vidare. Jag har en känsla av att vi här hemma lägger upp hjälpverksamheten så att den kommer att avse för oss gynnsamma områden men blir utan större effekt för dem som den är avsedd för. Om det t. ex. är fråga om ett vattenprojekt, skall vi hjälpa till från början: att leta efter vattnet och sedan bistå med lösningen av alla de problem som hänger samman med projektet. Vi skall svara för alla experter som behöver sändas ut och för alla kostnader projektet medför. Då kommer man mycket snart upp i oerhört stora belopp.

Detsamma gäller om vi vill hjälpa till att skapa en tung industri. Vi skall då hjälpa till att leta malm, att projektera gruvan och att sätta i gång verksamheten. Det är den typen av bistånd man vill ha och som uppenbart är nödvändig.

Det är framför allt tre problem som är väsentliga för u-länderna, problem som vi — ehuru i mindre skala — även har här hemma.

Det första problemet är flykten av kapital. Det problemet skall jag inte närmare beröra; det har gjorts förr. Det gäller här helt enkelt att ge den hjälp vi förmår.

Det andra problemet gäller flykten från landsbygden till slumstäder — slum i en utsträckning och omfattning som vi i Sverige inte kan föreställa oss. Jag skall nämna en enda siffra som visar att befolkningsprognosen har sprängts. Colombia hade 16 miljoner invånare 1960. Man räknar med att be-

FN:s särskilda fond

folkningsciffran år 2 000 skall vara 40 miljoner, vilket innebär en ökning med 2,9 procent per år, alltså ett medelvärde för Sydamerika. Stadsbefolkningen ökar med 6 procent om året och landsbefolkningen med 1 procent. I den migrationsrörelse som försiggår till dessa städer — det är ett fåtal städer som tar emot huvudparten av dem som flyttar — har kvinnorna i Sydamerika underligt nog visat sig vara mer benägna att flytta än männen, och det skapar alldeles speciella problem.

När man hörde dem där nere tala om flykten från landsbygden, vilken dels beror på att jordbruket inte kan ge försörjning, dels på de allmänna tendenser som vi även möter här hemma — lokaliseringsfaktorer o. s. v. — förstod man att dessa problem där har en helt annan karaktär och omfattning än vad vi är vana vid. Man var utomordentligt rädd för den kriminalitet både bland ungdom och vuxna som växer fram och för den prostitution och alkoholism som där utvecklar sig. Man pekade även på de talrika utomäktenskapliga vilda barn, som mödrarna t. o. m. förnekar moderskapet till därför att fadern tillhör en annan stam och hade övergivit modern. Man fäste uppmärksamheten på den mycket stora arbetslösheten och fattigdomen och den veritabla nöden bland befolkningen i dessa slumstäder. Denna inflyttade befolkning saknar de sociala förmåner och det sociala skydd, som visserligen efter svenska mått är dåliga men som ändå utgår till stadsbefolkningen. Man karakteriserade dessa slumområden — med rätt eller orätt, det får historien visa — som mycket farliga revolutionshärdar.

Det tredje problemet, som också är mycket väsentligt för u-länderna, är flykten av akademiker och utbildad personal antingen till industriländer eller till rikare u-länder. Amerikanerna hade kurage nog att redovisa en del av dessa problem. En form av detta problem har vi nyligen mött när det gällt den engels-

ka akademikervandringen till Amerika. På tretton år har man i Amerika utifrån fått 43 000 forskare och annan utbildad personal enbart inom det teknologiska fältet, vilket motsvarar ca 3 procent av det årliga akademikertillskottet. Man mottar också 1 000 läkare per år utifrån. Om vi undersöker detta problem — och det vore värdefullt om varje land ville göra det — finner vi att även Sverige deltar. Det är inte nog med att vi tar läkare från de andra nordiska länderna. Vi tar dem även från de underutvecklade länderna. Enbart de läkare vi tar från u-länderna är ganska många.

Men även från t. ex. Liberia flyttar teknologer till Nigeria, eftersom de får bättre villkor där. Det är ingen cirkelgång, så att akademikerna och den välutbildade arbetskraften går runt, utan de sugs hela tiden uppåt till allt rikare länder. Amerika torde vara det land som härvidlag går i spetsen. Det sades t. ex. att det är ett allvarligt problem för Norge att landet avstår många teknologer till Amerika, och det ifrågasattes om detta inte vore allvarligt även för oss.

Det finns ingen möjlighet att effektivt hejda denna rörelse. Den kanske liksom flykten från landsbygden är ett allmänt kulturellt problem i vår tid. En möjlighet att motverka den vore en medveten ökning av antalet experter som sänds i motsatt riktning ut till u-länderna. Behovet av experthjälp får ännu större tyngd om vi får klart för oss den ständiga avtappning som nu äger rum, en avtappning som vi kan bära men som blir katastrofal om den tar en viss omfattning för ett u-land, vars utveckling därigenom kan försenas med kanske tio—femton år. U-ländernas egna företrädare anser själva denna akademikerflykt vara ett väsentligt större problem än kapitalflykten.

I detta sammanhang undrar jag om vi inte bör revidera den tes vi har uppställt i vårt hjälparbete och som kanske har blivit en skyggklapp för oss. Det finns

FN:s särskilda fond

ingenting på detta område som inte ständigt skall omvärderas; så litet vet vi och så snabbt rör det sig. Vi har sagt att vi icke skall ta hit folk från u-länderna och ge dem högre utbildning här, därför att de då kommer att stanna kvar och då blir det ingen hjälp åt deras hemland. Om vi utbildar tio studenter och två återvänder är det dock ett tillskott av två kvalificerade krafter. Tar vi inte hit någon är tillskottet noll — de åtta är ju i varje fall ett tillskott till vårt lands ekonomi.

Jag tror också att man på ett helt annat sätt skulle kunna få de studenter som kommer hit att hålla känslan för sitt hemland levande, om man planmässigt tvingade dem att hålla föreläsningar, inför olika grupper berätta om sitt hemland och dess problem — det gör de nu i mycket liten utsträckning — och möta auditorier som ständigt frågade: »Vad skall Du göra när Du kommer tillbaka?» eller sade: »Vilket enormt ansvar vilar inte på er.» Kanske skulle man då kunna få de två återvändande att bli tre eller fyra.

Vad beträffar forskningens roll tror jag att detta begrepp i u-landshjälpen har annat innehåll än vad vi traditionellt menar. Vi ger namnet forskning åt slutprodukten i en lång utvecklingskedja, men i arbetet att bygga upp u-ländernas ekonomi kommer rader av praktiska problem att vara forskningsuppgifter och berättiga till en annan värdering än vi tidigare har haft. Vad vi har kallat för kommersiellt bistånd och finansiellt bistånd bör omprövas från dessa förutsättningar, och vi bör kanske satsa på mera grundläggande och långsiktiga projekt än förut.

Självfallet måste varje projekt utsättas för en hård kritisk bedömning. Det är möjligt att vi behöver mera flexibla hjälpformer för att klara de ekonomiska problemen, och i så fall måste man hitta på dessa former.

Jag skulle ett ögonblick vilja stanna inför vad vi har sagt vara huvudlinjen

i vår bilaterala hjälp. Jag undrar om inte den är mogen för en omprövning. Vi har alltså sagt att huvudsyftet för vår bilaterala hjälp är yrkesutbildning och familjeplanering. Självfallet skall bägge behållas, men är dessa två verkligen de väsentligaste hjälpformerna? Mot bakgrund av vad jag sagt framgår att jag hyser tveksamhet om det.

Jag vill också stanna inför begreppen »junior experts» och frivillig medarbetare. Jag beklagar att statsrådet Lindström gick nu, ty jag kommer in på hennes speciella område, familjeplaneringen.

Det har aviserats vissa planer att sända ut lekmän som skulle vara speciellt lämpade att främja familjeplaneringsarbetet genom att stimulera intresset för familjerådgivning utan att direkt delta i det kliniska arbetet eller i undervisningen vilket de ej kan göra eftersom de är lekmän och icke läkare. Det har hållits en kurs för dessa, och den skall visst upprepas. Där har dessa lekmän fått en veckas utbildning.

Det är mycket väsentligt att vi bestämmer oss för vad begreppen »junior experts» och lekmän i detta sammanhang skall innebära. I tidigare diskussioner har såvitt jag förstått alla avsett att en junior expert skulle vara ungefär en man på licentiatstadiet på det fackområde som det gällde och att han skulle fungera som assistent till den expert som arbetade på platsen. Om vi tunnar ut begreppet »junior expert» och ger vem som helst med en veckas utbildning status av »junior expert», gör vi varken vår verksamhet, oss själva eller dessa »experter» någon tjänst.

Jag tror dessutom att lekmän inte på detta sätt skall delta i det utomordentligt ömtåliga arbete som födelsekontroll är. Det har hittills i alla länder lytt under hälso- och sjukvårdande myndigheter, och vi är tvungna att acceptera detta. Man väntar sig att det skall vara läkare som sysslar med dessa saker. Jag tror också att om vi verkligen vill syss-

FN:s särskilda fond

la med familjeplanering, är det kanske på tiden att vi i någon mån bestämmer oss för vad vi menar med familjeplaneringsinsats.

Vi har cirka fem år arbetat på Ceylon. Det visar sig att vi har sysslat med två typer av landssamhällen. Den ena är en vanlig by i närheten av ett större samhälle, den andra en teplantage. Arbetet vid teplantagen har lämnat mycket dåliga siffror, eftersom den har varit så tungarbetad. Man har därför satsat på den andra i närheten av ett stadsamhälle för vetenskaplig bearbetning.

Befolkningen uppgår till cirka 7 000 personer. Inom området finns 758 familjer. Det är kanske inte så anmärkningsvärt med hänsyn till de siffror för normalbefolkning som jag förut angav. Av dessa 758 familjer tillämpar fortfarande 259 ingen födelsekontroll, 63 använder säkra perioder, 37 coitus interruptus. De två senare är uteslutna i den resultatbearbetning som gjorts. Av resterande 399 familjer, som vi hjälper på det femte året, vilket motsvarar ungefär hälften av projektet, använder 256 kondom, 104 tabletter och 39 pessar. Det finns inga möjligheter att dra några slutsatser av huruvida man vunnit någonting med en sådan verksamhet eller inte, något som jag tror att professor Wahlund kan verifiera. Enbart 300 familjer är inte ett tillräckligt underlag för att man skall kunna dra slutsatser när det gäller en sådan svängande företeelse som fruktsamhet. Dessutom finns det inget kontrollmaterial i landet i övrigt som kan användas för vetenskapliga slutsatser.

Skall vi gå ut med familjeplaneringsprojekt och mena att vi därvidlag skall göra en betydelsefull insats eller att Sverige därvidlag skulle ha specifika uppgifter och unika möjligheter, bör vi alltså inte lägga upp det på detta sätt. Vi skall icke skicka ut en man och en sköterska att sitta isolerade i ett mycket stort område eller på ett avstånd Stockholm—Aten till en annan läkare

och en sköterska i samma land. Jag vill erinra om att det finns 22 svenskar anställda vid yrkesskolan i Pakistan. Barnsjukhuset i Addis Abeba har 5 svenskar i sin personal och dessutom välkvalificerade utländska läkare och sköterskepersonal. Byggnadstekniska institutet i Addis Abeba, som ligger i närheten av barnsjukhuset, har 22 svenskar anställda. Om vi skall planera en realinsats, måste vi skicka ut flera människor: statistiker, demografer, barnläkare o. s. v. Man måste bilda en stor station som har möjlighet att arbeta.

Det väsentligaste bidrag som vi kan göra för familjeplaneringen är emellertid inte att arbeta i u-länderna utan det består i forskningsarbete här hemma. Riksförbundet för sexuell upplysning har under 30 år försökt sprida praktisk hjälp om födelsekontroll här i Sverige. Sammanlagt har man under 30 år nått fyra årskullar av barnaföderskor. Så tungrovt är arbetet. Jag tror att de läkare vi sänder ut till tropiska områden skulle kunna göra en avsevärt större nytta i forskningslaboratorier här hemma. Pillerna måste utforskas mera liksom även de nya spiralererna, vilka sannolikt är de två metoder som inom tio år mest kommer att användas. Vi vet för närvarande mycket litet om dem.

När man läser om de barnsjukdomar som NIB varit tvungen att genomgå, är man mycket tacksam för den upprustning som nu åstadkommes. Tidigare hände att våra experter saknade utrustning under flera månader, och när de kom ner hade bostadsfrågan inte ordnats. Man blir glad över den ökning av personalen som föreslås, varigenom man kanske kan komma ifrån tidigare svårigheter. Man blir dock litet förvånad när man förstär hur sällan det inträffar att ambassadpersonalen lämnar våra utsända hjälp i arbetet på fältet. Det kan exempelvis gälla att lösa ut varor från tullen, vilka på grund av olika formaliteter råkat bli fast där.

FN:s särskilda fond

När det gäller framtiden tror jag också att vi till principdiskussion bör ta upp två saker som inte har med utformningen av projekt att göra. Den ena gäller huruvida verksamheten här hemma och ute på fältet skall vara centraliserad eller decentraliserad. Under centralkommitténs tid var den decentraliserad. Detta hade sina brister. Nu är den starkt centraliserad och jag ställer mig personligen tvivlande till att verksamheten skall vara starkt centraliserad när arbetsfälten ligger så långt borta som härifrån och exempelvis i Pakistan. Vi bör ta upp till diskussion huruvida vi skall ha det ena eller det andra systemet.

Jag tror också att vi är nödsakade att till prövning ta upp de utsändas status på ett annat sätt än förut varit fallet. Jag skulle tro att de behöver få — de lyder under UD — UD:s förmåner och UD:s möjligheter. De bör inte evigt jämföras med tjänstemän hemma i Sverige. Den avvägning och nydaning som måste ske därvidlag bör vi snarast ta upp till behandling; annars blir det för tungt för dem som är ute.

Om man låter u-hjälpen växa, herr talman, om man lägger principiella och andra synpunkter på utformningen och om man når fram till att redan från början lägga grunden till dessa mycket långvariga insatser, så återstår ännu ett problem som vi måste ta upp. Det gäller hur NIB skall få assistans utifrån av de hjälpkrafter som trots allt finns i samhället. Jag ställde mig redan från början mycket kritisk till inrättandet av rådet, som övertogs från centralkommittén och som sedan har byggts ut. Efter att ha tillhört ett av dess utskott måste jag säga att min kritiska inställning icke har ändrats. Utskotten har nämligen icke fått den formen, att de verkligen kan lämna ett bidrag till NIB. Hur den formen skall se ut vet jag inte, men problemet måste tas upp. Frågorna om rådets sammansättning, ledamöternas ekonomiska möjligheter att arbeta

genom bidrag anslagsvägen o. s. v. och således få betalt för sitt arbete måste utredas. Problemet gäller också på vad sätt resultaten av utskottens arbete skall meddelas de ansvariga inom NIB och NIB:s styrelse. NIB kan inte ensam klara hela denna problematik. Därför är det väsentligt att man ett ögonblick stannar inför hur det skall gå till. En utbyggnad av rådet med fler utskott tror jag inte på.

Det finns, herr talman, en tendens att kalla en diskussion av ett problem för kritik. Det är en felaktig tendens. Det skulle vara felaktigt om framför allt ett verk med den särkaraktär som NIB har uppfattar diskussionsinlägg som kritik. NIB saknar stöd i ett tryck hemifrån när det gäller dess arbetsuppgifter. Det växer här hemma upp ett nödtvång att lösa problem inom sjukvård, socialvård och arbetsmarknad. Det är för oss här hemma likgiltigt, om och hur vi löser problem i exempelvis Pakistan. NIB:s kritiker och u-hjälpens kritiker är samtidigt dessas främsta förespråkare. Jag tror inte att NIB och utlandshjälpen äger möjlighet att över huvud taget arbeta utan att vara omgivna av en rad kanske rätt irriterande figurer, ty det är dessa som i sak är deras public relation-män.

Jag skulle önska att statsrådet fullföljde vad hon sade i proposition nr 100 år 1961, nämligen att nu skall forskningsinsatserna tas upp och nu skall vi värdera deras utformning. Det är ett omfattande och svårlöst problem, men det är väsentligt att vi gör denna värdering. Genom en omvärdering av våra forskningsinsatser och av vad vi menar med forskningsinsatser tror jag att vi kommer fram till att våra insatser kan bli betydligt effektivare än vad de hittills varit.

Jag vill slutligen, herr talman, instämma i bifallsyrkandet till utskottets förslag utom när det gäller DAC, där jag i likhet med föregående gång kommer att rösta för reservationen. Jag tycker inte

FN:s särskilda fond

att statsrådet har anfört några nya argument. Hon ansåg att inte reservanterna gjort det. Jag känner mig inte mer övertygad av hennes argument i år än vad jag gjorde för två år sedan. Jag tror också att det här växer fram nya former och att vi från en multilateral hjälp eventuellt sedan glider över till bilaterala hjälpformer och regionala stationer för att sedan kunna gå vidare. Det är mycket möjligt att DAC och en rad andra ännu inte existerande organ får sin plats i dessa sammanhang. Jag kan emellertid inte förstå att vi inte skall delta i detta framstegsarbete.

Att jag avstår från att yrka bifall till en del anslagsökningar, vilkas berättigande jag har svårt att bedöma, bottnar i ett annat ställningstagande. Vi måste göra en omvärdering både av den multilaterala och den bilaterala hjälpen samt av våra egna insatser. Man har envist här hemma hållit fast vid att multilateral hjälp är bättre än bilateral. Jag skulle vilja ställa en motfråga: Hur kommer det sig att den bilaterala hjälpen envist är efter år utgör 90 procent av den multilaterala? Varför kan den multilaterala hjälpen inte öka, om den verkligen är så mycket bättre? Vi måste ompröva vad som är gott av den bilaterala hjälpen, det är den ena saken. För övrigt pågår t. ex. i Amerika en intensiv debatt om hur hjälpen bör vara utformad. Det andra är att vi genom att ge multilateral hjälp har utmärkta möjligheter att fly undan problematiken. Vi kan aldrig lämna ett effektivt bidrag utan att sända ut långt fler människor, som offrar långt mera än vad som hittills har skett. Det måste ske en kostsam avtappning inom vissa områden hemma i Sverige i det ögonblick vi effektivt hjälper u-länderna. Det är den diskussionen om hur långt och hur snabbt vi skall gå som måste drivas fram.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp):

Herr talman! Med hänsyn till vad som sagts under denna debatt skall jag fatta

mig kort och bara beröra några spörsmål.

Jag vill först, herr talman, beklaga att man inte i statsutskottet har kunnat vinna enighet om de som jag tycker ganska måttliga anslagsökningar som centerpartiet och folkpartiet har föreslagit. Dessa anslagsökningar skulle vara motiverade med hänsyn till de resurser vi har och även med hänsyn till de hjälpbehov som föreligger. De skulle vara motiverade inte minst av humanitära skäl.

Det skulle vara frestande att ta upp en del andra spörsmål än dem som stått i centrum för diskussionen. Mig förefaller det nödvändigt, om man verkligen skall kunna komma till rätta med u-ländernas problem, att man också måste lösa ett problem, som utskottet har diskuterat, nämligen skyddet för industriländernas investeringar i utvecklingsländerna med hänsyn till de politiska risker som där föreligger. Men jag tror också att om man verkligen skall kunna förbättra u-ländernas ekonomi, krävs det en liberalisering av industriländernas handelspolitik, så att de blir villiga att ta emot varor från u-länderna. Man måste också komma fram till en internationell överenskommelse om en stabilisering av råvarupriserna, vilka spelar en utomordentligt betydelsefull roll för u-ländernas ekonomi. Jag skall dock, herr talman, i stället för att fördjupa mig i dessa problem be att få anknyta till vad fru Sjövall sade inledningsvis.

Om man skall kunna göra något åt undernäringen i u-länderna, måste man nog både här hemma och framför allt i de internationella organen vara beredd att satsa betydligt mera på att utveckla u-ländernas jordbruk. I många länder är ju 85 å 90 procent av befolkningen sysselsatt i jordbruk, och ändå finns där många människor som lever på svältgränsen. Jag har många gånger undrat, om dessa problem verkligen har observerats tillräckligt när man inom de organ som sysslar med denna verksam-

FN:s särskilda fond

het planlägger biståndsinsatserna. Jag tycker att man på goda grunder kan ifrågasätta, om man i vår bilaterala och multilaterala hjälp verkligen i tillräckligt hög grad satsar på att genom rådgivning och undervisning i jordbruk, djurskötsel och dylikt medverka till att skapa den utveckling av jordbruksproduktionen som är en förutsättning för att man skall kunna höja levnadsstandarden i u-länderna. Det är ju otänkbart att ett u-land med 70 eller 80 eller 90 procent av befolkningen sysselsatt inom jordbruket snabbt skall kunna bli ett högindustrialiserat samhälle, med hänsyn till de — som också fru Sjövall nämnde — ineffektiva brukningsmetoder man har och med hänsyn till den låga avkastningen av djurproduktionen; det kan röra sig om några hundra kilo mjölk per år och ko.

Man måste angripa hela detta problem och få till stånd en rådgivning och en undervisning på dessa områden som gör det möjligt att komma till rätta med den våldsamma undernäringen. Som fru Sjövall mycket värtaligt visade är i många utvecklingsländer befolkningsökningen väsentligt snabbare än jordbruksproduktionens tillväxt. Detta är en allvarlig sak för framtiden.

Men, herr talman, insatserna för att rusta upp u-ländernas jordbruk, vilka spelar en viktig strategisk roll i detta sammanhang, mognar inte omedelbart ut i ett förbättrat läge. Därför behöver inte insatserna för att exempelvis främja rådgivningen och undervisningen på jordbrukets område på något sätt utgöra ett hinder för att lämna en ökad omedelbar hjälp i form av livsmedel för att motverka undernäringen och svält. Utskottets majoritet har enligt min mening ställt sig litet väl avvisande till dessa propåer. Det är klart att det här föreligger distributions- och lagringsproblem och andra svårigheter, men ibland får man en känsla av att intresset för att rada upp svårigheterna är större än den energi man lägger ned på att öka insatserna. Det exempel som

statsrådet Lindström tog från Kongo har jag ingen anledning betvivla. Det visar hur svårt det kan vara ibland. Men alla länder ligger ju inte i tropikerna. Exemplet visar således inte, att man är förhindrad att göra en större insats i andra delar av världen.

Utskottsmajoriteten har också pekat på att de s. k. världsmarknadspriserna ofta ligger högre än de priser som tillämpas här i Sverige. Det tycker jag inte är någon särskilt originell upptäckt. Det är väl uppenbart för var och en, att många länder på den s. k. världsmarknaden dumpar priserna, så att dessa i många fall inte har någon som helst kontakt med de faktiska produktionskostnaderna.

Statsrådet Lindström sade att risken med att lämna en livsmedelshjälp är att man hämmar jordbrukets utveckling i u-länderna. Jag kan inte underlåta att säga att detta är att skjuta mygg med kanon. Med det belopp, som reservanterna föreslagit att man skulle öka insatserna med, lär det väl inte på något håll kunna uppstå några hinder för att jordbrukets utveckling och rationalisering skulle kunna fortgå. Jag ger statsrådet rätt i att en mycket omfattande hjälp, som skulle kunna skapa svårigheter på marknaden för en stigande jordbruksproduktion i ett eller annat u-land, inte skulle vara särskilt lyckad. Men att med de belopp som här är i fråga och med de insatser som här har diskuterats ta detta som exempel tycker jag är att ta till litet i överkant.

Jag kan inte finna annat än att reservanterna har goda skäl för sin ståndpunkt att vi inom ramen för våra biståndsinsatser — även för den multilaterala hjälpen — skulle kunna göra mer för att utnyttja det överskott på livsmedel, exempelvis mjölkprodukter, som vi har i vissa situationer, och att det också skulle kunna vara möjligt att utnyttja en viss överkapacitet, som tidvis kan förekomma inom industriproduktionen.

Vidare skulle jag, herr talman, vilja

FN:s särskilda fond

säga något om utskottsbehandlingen av frågan om de frivilliga insatserna. Jag tycker att statsutskottets majoritet har varit negativ i sin skrivning, förvånansvärt negativ. Det är klart att människors önskan att göra en frivillig insats i ett u-land inte ensamt kan få vara avgörande — det är väl ingen som har menat det heller, vare sig bland motionärer eller reservanter — men varför skall man inte kunna förena idealitet och effektivitet i hjälparbetet? Är det två motsatser som aldrig kan förenas? Jag tycker hela frågeställningen är alldeles felaktig. Om människors önskan att komma till en exotisk miljö och där göra en insats i och för sig icke är lätt att inränga i ett mera planmässigt hjälpprogram, så utesluter det väl inte att man tar frivilliga krafter i anspråk i större utsträckning för att genomföra projekt av betydelse för mottagarlandet. Det är väl ändå uppenbart att det finns ett stort behov av personal med vad reservanterna kallar utbildning på medelnivå — yrkeskunniga arbetare, förmän, verkmästare, mekaniker, sjuksköterskor, fackutbildade jordbrukare m. fl. Det är klart att man måste ställa stora krav på dessa människors språkkunskaper och på deras rent personliga förutsättningar.

För min del tror jag att det finns möjlighet att i lämpliga former vidga de frivilliga insatserna, men man bör i första hand stödja vettiga och meningsfulla projekt som organisationer här hemma vill genomföra. Jag vill, herr talman, erinra om att Centerns ungdomsförbund gjort en uppmärksam pionjärinsats på detta område, som jag tycker är ett exempel på klok uppläggning av en frivillig insats. — Därmed har jag inte på något sätt velat förringa vad man på andra håll gjort och gör. — På hösten 1961 och under vintern 1961—1962 genomförde Centerns ungdomsförbund en landsomfattande insamling till en utlandsfond. Den insamlingen gav ett gott resultat. Ungdomarna lyckades

samla ihop ungefär 400 000 kronor. Samtidigt som insamlingen pågick sände man också ut en grupp ungdomar till Etiopien för att studera olika förhållanden där. Ungdomarna hade också att göra en frivillig arbetsinsats, t. ex. inom byggnadsverksamhet, jordbruk, skogsbruk, sjukvård och barnavård. När de kom hem, utnyttjades de i upplysningsverksamhet och propaganda för utlandsfonden. Dessa ungdomar kunde alltså vid möten och sammankomster i olika delar av landet göra en stor insats för att stimulera ungdomarna att ge utlandsfonden sitt stöd. Under den tid de vistades i u-landet hade de också möjlighet att samla betydelsefulla erfarenheter, inte minst genom kontakt med ledande personer ute på fältet och vid institutioner. På det sättet kunde man samla ett material som är av mycket stort värde när ungdomsförbundet i fortsättningen skall avgöra vilket eller vilka projekt man skall satsa på.

Jag är övertygad om att det vid sidan av de insatser, som staten gör och som missionen gör, finns rum också för insatser av detta slag, vilka mobiliserar frivilliga krafter för hjälparbetet och stimulerar en allmän vilja hos medlemmar i ungdomsrörelser eller folkrörelser av andra slag att öka våra biståndsinsatser. Helt säkert har NIB möjlighet att göra en mycket värdefull insats för att på olika sätt stödja projekt av denna karaktär, projekt som är vettiga och meningsfulla och som alltså inte bara är av betydelse för vederbörande u-land utan också kan öka viljan att hjälpa och skänka fler svenskar känslan av en mer personlig insats.

Jag ber, herr talman, att med dessa synpunkter få yrka bifall till alla de reservationer som jag varit med om att underteckna.

Herr talmannen återtog ledningen av förhandlingarna.

FN:s särskilda fond

Fru LEWÉN-ELIASSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Endast några ord till herr Eliasson i Sundborn om frivilliginsatserna.

Jag skall bekänna att jag fortfarande inte förstår hur de yrkesbeteckningar som räknas upp i reservationen täcker begreppet frivilligkrafter. Det är ju just den typen av människor som NIB bör använda sig av, som experter på mellannivå om de allmänt har förutsättningar för att delta i u-landsarbetet. Det är inte fråga om att någon speciell grupp skall ha speciellt anslag, såvitt jag förstår.

Vad herr Eliasson säger om centerpartiets ungdomsförbunds fina projekt och om hur väl det slagit ut och vilken betydelse det har är väl alldeles riktigt, och jag vill gratulera till det. Men jag gissar att vi i denna kammare samt och synnerligen är inblandade i liknande projekt. Folkrörelserna har nämligen satt i gång sådana projekt. LO och KF har stora satsar pengar, för vilka medlemmarna satsar pengar och skickar ut folk som arbetar i u-länderna. Dessa personer tjänstgör också som instrument för att bygga upp opinionen här hemma. Jag kan tala om för herr Eliasson, att jag tillhör själv ett kvinnoförbund som också i all anspråkslöshet har satt i gång sådana projekt, och de personer som från vårt håll arbetar i u-länderna missionerar även här hemma. Det är en av anledningarna till att vi har startat denna verksamhet. Frågan är bara, om det är sådana insatser som samhället skall stödja eller om inte organisationerna själva skall genomföra dem.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp) kort genmäle:

Herr talman! När jag nämnde centerpartiets ungdomsförbunds verksamhet på detta område tog jag det som exempel på just en frivillig insats, där man inte bara mobiliserar viljan att ge pengar här hemma utan också skickar

ut svenskar som deltar praktiskt i hjälparbetet. Detta ligger självfallet närmare till hands för en ungdomsrörelse än för en rörelse som omfattar äldre människor.

Jag har fattat utskottsmajoriteten så, att den ställer sig ganska skeptisk här till därför att många människor som vill ut på frivilligt arbete inte har tillräckliga kvalifikationer. Man kan inte för deras skull skapa projekt, skriver utskottet. Jag har framhållit att det viktigaste borde vara att man söker stimulera de organisationer, vilken karakter de än har, som kan prestera vettiga projekt och hjälpa dem att genomföra dessa. Om organisationerna själva svarar för huvuddelen av kostnaderna är detta väl inget hinder att även NIB stöder projektet. Jag tycker inte att utskottets skrivning om experter kan anses gälla de människor som för en mycket ringa penning åtar sig att göra en betydelsefull insats i ett u-land.

Herr LINDKVIST (s):

Herr talman! Det har fallit på FN-förbundets lott att förse det svenska förbundslivet med upplysning om FN och dess mycket omfattande verksamhet. Vi vet alla att FN-förbundet har mycket små resurser, och jag är en av de ledamöter i denna kammare som motionerat om ökat anslag till FN-förbundet för att det mera framgångsrikt och differentierat skall kunna se till att det pågår en upplysningsverksamhet om FN.

Utskottet har föreslagit en höjning med 30 000 kronor till upplysningsverksamheten. Av dessa 30 000 kronor skall utrikespolitiska institutet ha 25 000 kronor. FN-förbundet och de andra upplysningsorganisationerna skall dela på återstående 5 000 kronor.

Jag vet inte om någon i utskottet skulle vilja berätta i denna kammare på vilket sätt man skall kunna intensifiera en upplysningsverksamhet, om minst tre upplysningsorganisationer skall dela på ett tillskott på 5 000 kronor.

FN:s särskilda fond

Det är alldeles omöjligt att göra det, och jag beklagar att det varit så litet intresse inom utskottet att se till att vi får en allsidig och objektiv upplysningsverksamhet bland den svenska skolungdomen och föreningsungdomen. Jag tycker det är beklagligt därför att det alltjämt råder stor okunnighet om FN:s arbete och vi därför har alla skäl att främja den formen av upplysningsverksamhet.

Den andra fråga som jag vill säga några ord om är den debatt som förts om anslaget till FN:s särskilda fond. Vi vet ju alla att fonden behöver pengar. Vi vet också — och det är ostridigt — att det finns projekt som kan genomföras om resurserna ökas. Jag behöver bara påminna om det uttalande som verkställande chefen för FN:s särskilda fond, Paul Hoffman, gjorde när han den 21 februari i år besökte Stockholm. Han påminde då om att vad man behöver i FN:s särskilda fond är pengar och tekniker. Det är också klart att efter hand som medlemsländerna ökar sina anslag till FN:s särskilda fond utlöser detta en extra insats i Amerika. Amerikanerna är beredda att öka sitt anslag upp till 40 procent av vad de andra medlemsnationerna ger.

Jag förstår mycket väl huvudlinjen i svensk utvecklingshjälp. Den går ut på att man i huvudsak engagerar sig i bilaterala projekt, där man har direkt insyn i hjälpverksamheten i vederbörande land. Men jag skulle också liksom några tidigare talare har gjort vilja understryka vikten av en ökning av den svenska hjälpinsatsen i det multilaterala samarbetet.

Jag deltog i höstas i en uppvaktning för statsrådet Lindström av Ungdomens fredsförbund, som krävde att man skulle vidta energiska åtgärder från statsmakternas sida för att öka Sveriges hjälp till FN:s särskilda fond. Resultatet ser vi i dag. Jag beklagar den negativism som kommer till uttryck i utskottets skrivning. Det sägs där att vi ligger på

tredje plats i fråga om bidrag till FN:s särskilda fond. Jag skulle bara vilja framhålla att i förhållande till resurserna borde Sverige inte ligga på tredje plats utan på första plats i den tabell som utskottet refererat till.

Vad jag för det tredje och sista vill ta upp är en sak som litet mera i förbigående berörts i den hittills förda diskussionen. I en i denna kammare väckt motion begär man utredning om en eventuell svensk fredskår. Jag skall gärna erkänna att den hjälpverksamhet som måste utövas måste vila på väl genomtänkta projekt. Innan man rusar i väg skall man också ha medel för realiserande av dessa projekt. Insatser till förmån för u-länderna har stundom skett i en något lättsinnig stämning, så att man ibland fått det intrycket, att det gällt att skicka i väg utbildad arbetskraft till länder, där den stora nationaltillgången just är att det finns ledig arbetskraft. Därvidlag har vi gjort erfarenheter som vi kan dra nytta av.

Vi har erfarenheter från Kennedys fredskår som kan vara mycket värdefulla, även om vi inte behöver ha amerikanernas fredsinsatser som förebild. Jag vill påminna om att man i Danmark är mycket positivt inställd till en fredskår. I Norge har man haft inte mindre än två utredningar, som båda kommit fram till mycket konkreta resultat vad beträffar den norska u-hjälpen. Man har på grundval av dessa utredningar låtit norsk utvecklingshjälp göra en bearbetning och har därvid kommit fram till förslag att bilda en norsk fredskorps. Där är man på rätt väg; där är man beredd att satsa på ung utbildad arbetskraft som kan sättas in på realistiska projekt. Där är regeringen intresserad och uppmuntrar alla insatser som har realistiska drag i sin utformning.

Nog kunde väl utskottet ha kostat på sig att föreslå utredning i en fråga som så väsentligt engagerar stora delar av svensk ungdom. Utskottet säger emel-

FN:s särskilda fond

lertid nej. Regeringen är inte heller intresserad. I stället får man som ett framträdande drag i dag inom organiserad ungdomsverksamhet uppleva att ungdomsorganisationerna själva skickar i väg grupper till olika u-länder, ungdomsgrupper som kanske inte alltid har realistiska projekt uppgjorda och kanske inte heller har löst de ekonomiska frågorna tillfredsställande. Men de åker i väg entusiastmerade av viljan att göra praktiska insatser för andra nationer.

Det finns för närvarande en grupp av ungdomar från Östergötland verksam i en by i norra Indien, och jag vågar nästan gissa att det är denna ungdomsgrupp som omnämnes i utskottsutlåtandet på s. 29, där det finns en mening, som jag i varje fall inte kunnat få något sammanhang i men av vilken jag har fått associationer till östgötagruppen. Utskottet säger: »Utskottet har inhämtat, att i fråga om frivilligtjänst i Indien finnes ett överskott på arbetskraft för mindre kvalificerat arbete och för viss yrkespersonal.» Jag vet inte vilka rapportörer som meddelat utskottet erfarenheterna från den östgötagrupp som är verksam i Indien. Jag tror inte att dessa erfarenheter är så negativa, att de hade behövt omnämnas i utskottets skrivning.

Emellertid måste man utgå ifrån att, såsom herr Eliasson i Sundborn mycket riktigt varnade för i sitt anförande, ungdomsorganisationerna tröttnar på den långsamma takten i statsmakternas åtgärder och själva griper in för att göra praktiska insatser för andra människor. Jag tycker det är litet tragiskt att man, samtidigt som det är viktigt att hjälpen till u-länderna avromantiseras, systematiskt försöker aventusiasmera de stora grupper av svensk ungdom som är beredda att göra stora personliga uppoffringar.

Jag vill sluta med att säga att om vi skall kunna förebygga riskerna för att nya svenska ungdomsgrupper reser till 3* — *Andra kammarens protokoll 1963. Nr 12*

u-länderna utan väl genomtänkta projekt och med alltför små resurser måste vi få till stånd en utredning i detta ärende.

Det skulle också vara lyckligt om vi kunde komma fram till en målsättning för den svenska u-hjälpen. Det har vi inte för närvarande. Jag påminner om de många gånger vi har talat om att få till stånd en utformning av u-hjälpen som skulle motsvara en procent av den svenska bruttonationalprodukten. Om regeringen menar allvar med denna målsättning tillhör jag dem som anser det tillrådligt att takten i detta utvecklingsarbete ökas påtagligt. Det är just bristen på samordning som gör att ungdomarna tycker att tempot är för långsamt och som ökar riskerna för att allt fler svenska ungdomsgrupper engagerar sig i projekt, som kanske inte alltid är så realistiska och genomtänkta som det behövs för att de skall kunna klara uppgifterna i de länder som de ämnar vara verksamma i.

Herr SVENSSON i Kungälv (s):

Herr talman! Tillsammans med några partikamrater har också jag varit med om att ge utskottet arbete. Jag vill här ta kammarens tid i anspråk för att något kommentera dessa spörsmål.

Den första frågan gäller tullarna på varor som vi köper från de s. k. u-länderna. Motionärerna har begärt att hela detta problem skall bli föremål för utredning. Alla vet vad jag här talar om. Så sent som i går skrev förre KF-chefen Albin Johansson en artikel i Stockholms-Tidningen, i vilken han faktiskt uttryckte sig så drastiskt som att Sverige i detta avseende beter sig som en samvetslös kapitalist. Det är alldeles klart för oss alla, att det är bättre att skapa goda exportmöjligheter för u-länderna och på så sätt skapa arbetstillfällen där än att ge gåvor. Det är den gamla sanningen att det är bättre med arbete än med ekonomisk hjälp, hur nödvändig — det vill jag gärna understryka — den senare än är. På den

FN:s särskilda fond

punkten vill jag instämma i vad utskottet skriver, då det säger att den utveckling som är på gång — utskottet hänvisar bl. a. till det kaffeavtal som vi nyss slutit — med all kraft skall fullföljas. Med hänsyn härtill och till frågans vikt och betydelse anser utskottet att riksdagen bör i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet sålunda anfört.

Är man motionär i en fråga och får en sådan skrivning, har man naturligtvis ingen anledning att tycka att det har gått dåligt.

I den andra frågan, herr talman, är bl. a. herr Lindkvist min medmotionär. Herr Eliasson i Sundborn har också talat om detta spörsmål, d. v. s. upprättandet av en kår för frivilligtjänst. Vi har funderat över rubriken fredskår och velat använda benämningen frivilligtjänst för att komma från den amerikanska beteckningen. Jag skall i fortsättningen redogöra litet för det amerikanska fredskårsprojektet. Det kan också vara lämpligt att säga några ord, herr talman, om utvecklingen på detta område i Norge.

I mars 1961 lade president Kennedy fram ett budgetförslag på 40 miljoner dollar till detta ändamål. Det hade då redan förekommit preludier; Kennedy hade hållit ett tal i San Francisco, där som bekant Förenta Nationerna föddes för femton år sedan. Det hade väckts motioner i den amerikanska kongressen av enskilda ledamöter, och det hade också gjorts en preliminär undersökning, som Kennedy grundade sitt tal på.

Den amerikanska administrationen lade genast upp en omfattande rekrytering med kontakter åt flera håll. Man reste runt till skolor och universitet, man höll möten; press, radio och television engagerades. Man tog kontakt med fackföreningar, arbetsgivarföreningar och statliga och kommunala myndigheter. Ett nationellt råd på 25 personer upprättades.

De amerikanska fredskårsdeltagarna

skall vara minst 18 år gamla, men man har inte satt någon åldersgräns uppåt. Utbildningen sker i tre etapper: åtta veckor i USA, fyra veckor i Puerto Rico och tre—fyra veckor i värdlandet. Man skickar ut ett ansökningsformulär som är oerhört detaljerat och gör redan från början en sällning. Man kräver att de sökande skall vara skickliga i sitt yrke och språkkunniga. Man vill genom utbildningen ge dem kunskap om värdlandets kultur och USA:s internationella relationer, och man tränar dem också psykiskt och fysiskt. I Puerto Rico får de praktisk träning liksom sedan i värdlandet.

Hur har det gått med dessa ungdomliga och friska idéer från den unga Kennedy-administrationen? Det vet man redan. USA upprättade från början en forskningsavdelning, som följer verksamheten i alla dess faser. Jag har tagit del av ett omfattande material om det amerikanska fredskårsprojektet, men den finaste redogörelsen — och även den senaste — är en officiell rapport som den norska NIB presenterade de första dagarna i februari detta år. Den norska kommittén anger i sin rapport tre personliga fall av misslyckanden. Det är naturligtvis svårt att riktigt få reda på vad som egentligen har hänt, men ett fall skall jag kort relatera:

I pressen har gått runt en historia om en fredskårist som på ett postkort beskrev förhållandena i Nigeria i mindre smickrande former. Folk i Nigeria hittade detta postkort och så blev det en rätt stor press- och opinionssak av det hela. Men sedan dess har Nigeria begärt att få ytterligare fredskårister och antalet har utökats från 40 till 290, så att officiellt från staten Nigerias sida har det tydligen icke verkat i negativ riktning.

Statsutskottet säger att erfarenheterna inte är »entydigt tillfredsställande». Tydligen grundar man sig på dessa få exempel. Men jag vill fråga: Är den svenska u-hjälpen verkligen entydigt

FN:s särskilda fond

tillfredsställande? Kan över huvud taget ett projekt av denna art bli entydigt tillfredsställande? Naturligtvis inte. Det måste bli misslyckanden, och vågar man inte ta misslyckanden, kan man helt enkelt lägga upp och låta bli att göra någonting.

Den norska kommitté som jag här citerat säger till sist: »Den bästa garantien för att fredskårsdeltagarna har infriat de förväntningar som ställts på dem är de många anmodanden som USA i dag får från u-länderna om att utvidga programmet i detta avseende.» Man fortsätter: »USA har i dag fredskårsprojekt planlagda i 38 u-länder och cirka 3 000 fredskårsdeltagare befinner sig i tjänst. 2 000 nya deltagare kommer att ansluta sig till fredskåren inom kort och under loppet av 1963 räknar man med att i allt 9 000 fredskårsdeltagare skall vara i arbete och i träning för arbete i u-länderna.»

Mot bakgrund härav tycker jag att det är litet väl starkt att avfärda tanken på liknande insatser med några ord om att erfarenheterna inte är »entydigt tillfredsställande».

Den norska rapport, som sammanställt av en arbetsgrupp inom styrelsen för den norska utvecklingshjälpen och som jag här citerat, framlades den 10 februari 1963. Men redan den 8 februari 1963 kom en kungl. proposition i ärendet undertecknad av statsminister Gerhardsen, med begäran om ett anslag på 500 000 kronor till en norsk fredskorps.

I den propositionen betecknas helt naturligt den tilltänkta fredskåren såsom ett experiment och ett försök att finna en ny form för tekniskt bistånd. Man anger en del arbetsuppgifter för deltagarna. De skall verka som lärare i skolor under universitetsnivå och som rådgivare i jordbruksteknik, skogsbruk, hantverk, industri etc. De skall delta i praktiska arbetsuppgifter och därigenom lära ut arbetsmetoder och teknik. De skall medverka vid byggandet av

skolor, vägar, broar, administrationslokaler etc. De skall fungera som rådgivare åt lokala organisationer, de skall arbeta såsom sjuksköterskor, laboratorieassistenter, barnmorskor o. s. v. De skall vara medhjälpare vid »Community development» och andra projekt.

Som villkor har — naturligtvis, skulle man vilja säga, — satts att mottagarländerna önskar hjälp av detta slag. Det är meningen att gå mycket försiktigt till väga — naturligtvis, vill man åter säga — och välja ut en grupp på 20 personer som sedan skall följas av ytterligare grupper när tillräckliga erfarenheter vunnits. Enligt det norska förslaget har deltagarnas ålder satts till lägst 22 år, medan det inte finns någon gräns uppåt. Det är emellertid främst meningen att ungdomar skall få tillfälle att på detta sätt göra en insats. Även gallringen vid uttagningen kommer att vara mycket noggrann. Man har tänkt sig en tjänstgöringstid på två år inklusive utbildningstiden, som beräknas till två månader i Norge och en månad i mottagarlandet. Ersättningen skall utgå efter samma normer som vid värnplikts-tjänstgöring och vid avgång ur tjänst skall utbetalas ett engångsbelopp av 3 000 kronor per tjänstgöringsår.

Herr talman! Till denna lilla redogörelse för vad som har gjorts i USA och vad som inträffat de allra senaste veckorna i Norge kan läggas att tanken på frivilliga insatser har diskuterats i Danmark och Västtyskland och att även Europarådet uttalat sig positivt till tanken. I detta sammanhang vill jag göra en liten anmärkning. Jag tror inte att Sverige i detta avseende främst bör samverka med Europarådet, utan att det är bättre om det hela blir ett nordiskt projekt.

Vi har i motionen begärt en utredning och jag tror att det är alldeles nödvändigt att en sådan kommer till stånd. Jag anser mig därför inte kunna yrka bifall till reservationen. Enligt vad jag har mig bekant är man inte inom

FN:s särskilda fond

nämnden för internationellt bistånd — i varje fall gäller det generalsekreteraren — intresserad av s. k. frivilligtjänst. Det är då ganska meningslöst att nu utan vidare överlämna 500 000 kronor till NIB. Därtill kommer att även NIB i rimlighetens namn måste göra en utredning som förmodligen tar något år eller så. Då kan ju NIB lika gärna komma tillbaka med begäran om ett anslag därest man verkligen är intresserad av saken.

Jag kommer därför, herr talman, att på denna punkt lägga ned min röst, men jag hoppas att detta inte skall på något sätt missuppfattas. Mitt intresse för saken som sådan är mycket stort. Jag tror att man måste skapa en möjlighet för dem som så önskar att göra en insats av rent frivillig natur. Det bästa är väl då att detta får ske under de garantier som ett statligt projekt innebär.

Jag vill, herr talman, sluta med att understryka att tanken på frivilliga insatser har en inneboende kraft som gör att den säkert kommer tillbaka och så småningom kommer att ta sig uttryck i praktisk verklighet.

Herr PALM (h):

Herr talman! Under denna debatt har det sagts åtskilligt om u-landshjälpen i allmänhet och om behovet av ökad takt i biståndsverksamheten i synnerhet. Såvitt jag kunnat höra, och jag har följt debatten praktiskt taget hela tiden, har ingenting av det sagda kunnat tolkas som en negativ inställning till biståndsåtgärderna. Visserligen kan det sägas att de belopp vi anslår reellt sett är blygsamma i förhållande till vad t. ex. USA eller England ger till hjälpändamål av olika slag i u-länderna, och sedd i relation till världsnödens omfattning kan den summa vi anslår te sig som en droppe i havet, även om vi skulle höja beloppen mycket väsentligt.

Utskottet säger att de belopp vi anslår kan anses vara relativt väl avvägda, jämfört med vad andra länder har

anslagit. Men trots detta finns det säkert människor, som menar att pengarna behövs bättre här hemma; det finns många behov i vårt eget land, som skulle behöva tillgodoses. Jag tror mig dock kunna utgå ifrån att den uppfattningen inte hyses av någon här i riksdagen. Motionärernas och reservanternas krav på ytterligare insatser utöver dem som regeringen föreslagit tyder tvärtom på att det här finns en ständig press uppåt på dessa insatser.

Jag har deltagit i statsutskottets behandling av detta ärende, och utskottsmajoriteten har sagt att hjälparbetet är angeläget, men att anslagen är anpassade — inte till de omätliga behov som föreligger — utan till de praktiska möjligheterna att utnyttja medlen. Utskottet säger också att våra insatser är väl avvägda med hänsyn till andra länders bidrag. Även om herr Lindkvist ansåg att vi borde inneha världsrekord i detta avseende är det väl omöjligt att komma ifrån att vi intar en förhållandevis hygglig position. Detta får dock inte vara avgörande vid prövningen av nya åtgärder.

Det är ofruktbart att här dra upp polemik om vem som är ivrigast när det gäller att hjälpa u-länderna. För egen del vill jag uttala den uppfattningen att det för västvärlden är nödvändigt att göra kraftinsatser för att höja levnadsstandarden i tekniskt och ekonomiskt lågutvecklade länder. Man kan se den saken ur renodlat humanitär synvinkel, men man kan också betrakta den som ett klart egenintresse för de högutvecklade länderna för att hindra en katastrofal utveckling. Vi vet ju av egen erfarenhet att det ur lidande och nöd lätt spirar en draksådd, som med explosionsartad kraft kan spränga förutskottningarna för en lugn och fredlig välståndsutveckling.

Men det räcker inte med god vilja och inte heller med anslag och fonder av skilda slag. Åtgärderna måste också kanaliseras i de rätta fårorna. Lika

FN:s särskilda fond

viktigt som det är att vinna resonans för ökad u-landshjälp, lika viktigt är det att finna de rätta formerna. Just detta att finna de rätta formerna är helt enkelt förutsättningen för att man på lång sikt skall vinna gehör för krav på de ökningar av biståndet som vi anser nödvändiga.

Det vore emellertid helt verklighetsfrämmande att förneka att felinvesteringar göres. Herr Svensson i Kungälv sade också alldeles nyss att det är självklart att man gör misstag. Men vill man vinna opinionen för en ökad u-landshjälp är det väsentligt att såvitt möjligt skapa garantier för att pengarna inte bildligt talat kastas i sjön. Det är många administratörer som sysslar med bistandsverksamheten, experter som vet att det brister när det gäller att få ut avsedd effekt av både den bilaterala och multilaterala verksamheten. Man kan finna exempel på groteska felinvesteringar som skett och sker. En utomordentligt intressant framställning om den saken har givits av en av Världsbanken utsänd expert, den engelske ekonomen Raymond Frost. Han reste i u-länderna för att studera hur de medel som pumpades ut via Världsbanken, internationella utvecklingsfonden och genom andra organ kom till användning. Och givetvis konstaterade han att mycket nyttigt arbete var i gång i dessa länder, men han fann också extrema exempel på hur man inte borde använda medlen. Jag skall inte här exemplifiera närmare utan rekommenderar i stället kammarens ledamöter att läsa Raymond Frosts bok. Han pekar där bl. a. på att det hänt att man anlagt vägar på fel plats, på fel tid och på fel sätt — alltså fullständigt meningslösa investeringar som är till ingen nytta.

Här är det fråga om inte att i första hand förbruka pengar utan att göra investeringar som är välplanerade och som fyller avsedda ändamål. Att ställa det kravet på investeringarna är sannligen inget utslag av negativism till u-landshjälp. Tvärtom! Det bottnar

i övertygelsen att detta är förutsättning för en bred samling kring kravet på successivt ökade insatser.

U-landshjälpen är i första hand en fråga om riktig planering — säg gärna en affärsmässig planering. Jag dristar mig att använda det uttrycket, även om herr Svensson i Kungälv säger att han vill jämföra vårt lands insatser där med en samvetslös kapitalism. Det måste finnas en affärsmässig planering i den meningen att biståndet skall kunna utlösa u-ländernas egna slumrande produktiva krafter. Insatserna skall leda till resultat. De skall ha effekten att verkligen bli en hjälp till självhjälp, som kan leda till en lyftning av levnadsstandarderna. Och det är först och främst kapitaltillskotten utifrån som gör det möjligt för de underutvecklade nationerna att så småningom lyfta sig upp ur nöd och elände — på precis samma sätt som kapitaltillskotten ökat produktiviteten agrikulturellt och industriellt här i vårt eget land och gjort det möjligt för oss att lyfta oss ut ur förhållanden som för inte så långt sedan kan sägas ha varit underutvecklade. Det är den utvecklingen som om möjligt skall påskyndas i de underutvecklade länderna.

Jag understryker än en gång att detta är ett egenintresse för den västerländska delen av vår värld. Det är en livsfråga för de högutvecklade länderna att hindra av folknöden förorsakade explosiva urladdningar. Där måste vi göra en solidarisk insats. Åsiktsskillnader om beloppets storlek i nästa års budget är i det avseendet av mindre betydelse. Det väsentliga är att vi kan få fram en planering på lång sikt. Jag vill instämma med tidigare talare i att det brister i planeringen. Vi måste ha en långsiktig planering eftersom det är en långsiktig fråga, och denna planering skall ge så goda garantier som över huvudet taget är möjliga att åstadkomma för att insatser och investeringar verkligen ger effekt och resultat och inte kommer bort på vägen.

När jag nu, herr talman, yrkar bifall

FN:s särskilda fond

till utskottsförslagen, är det i medvetande om svårigheten att avväga biståndsmedlen exakt så att de kommer till största möjliga nytta. Motionärernas och reservanternas goda vilja är givetvis alldeles uppenbar. Under föredragningarna i utskottet har jag till skillnad mot herr Ståhl, som talat tidigare i dag, inte blivit övertygad om att motionärernas förslag är mer välavvägda med hänsyn till möjligheten att nyttiggöra medlen just nu. Jag utgår från att insatserna successivt kommer att öka men också att detta sker i takt med de reella möjligheterna att få ut bästa möjliga effekt av biståndet. Detta, herr talman, anser jag vara det väsentliga i denna fråga, medan diskussionerna om anslagsbeloppet i år har mindre betydelse.

Herr RIMMERFORS (fp):

Herr talman! Fru Sjövals utförliga anförande nyss hängde kanske litet löst samman med utskottsutlåtandet, men det var inte desto mindre av stort intresse. En svensk riksdagsledamot har ju rätt att tala om praktiskt taget vad som helst. Jag satt och Erinrade mig, när fru Sjövall talade, ett yttrande av P. P. Waldenström, som ju var ledamot av denna kammare ett 25-tal år. När han i sin ungdom studerade talekonst hittade han, påstår han själv, i en lärobok i homiletik en regel för predikokonst: »Ämnet tages ur texten eller annorstädes ifrån.» P. P. W. citerade detta på gamla dagar med en glimt i ögat.

Nu valde doktor Sjövall att tala om u-hjälpens inre metodik och problematik, och även om det inte direkt hör ihop med de förslag vi i dag skall rösta om, anser jag det mycket väl motiverat att beröra vad hon tog upp. Tiden räcker inte nu för någon djupare penetrering av dessa ämnen, och delvis hör de faktiskt till ett annat forum. Jag skulle önska — och vill gärna medverka till — att Elisabet Sjövall kallas att hålla ett föredrag om dem i riksdagens utrikes-

politiska klubb och att vi får resonera om dessa saker där eller annorstädes. Det är nämligen ingen tvekan om att debatten kring u-landsproblematiken inte är färdig.

Bara på ett par punkter skulle jag vilja anknyta till fru Sjövals resonemang. Jag gjorde nämligen den reflexionen, att knappast något av det hon rörde vid ligger utanför den diskussion som nu regelbundet förekommer i NIB:s styrelse. Vi skall komma ihåg att NIB är en ung institution, ett organ i vardande, och ingen skall tro att vi, som har fått förtroendet att tillhöra styrelsen, anser oss vara färdiga. Vi är inte främmande för att arbetet kan lida av vissa så kallade barnsjukdomar, men vi vill medverka till att detta organ utvecklas mot full hälsa och effektivitet, och den utvecklingen är otvivelaktigt på gång.

Det fanns en ton av kritik i Elisabet Sjövals anförande, samtidigt som hon alldeles riktigt gav uttryck för den meningen, att kritiker ofta är vänner. Jag har personligen det intrycket, när det gäller NIB:s sekretariat och hela vårt arbete, att vi har kommit så pass långt i ett kvalificerat arbete som man rimligen kan kräva med den personella utrustning vi har haft. Ibland har jag till och med undrat hur det varit möjligt att få fram så stora och så väl underbyggda och förberedda projekt som lagts på styrelsens bord.

Vi har talat om en annan brist de senaste dagarna. Styrelsen konstaterade vid sitt sammanträde i fredags, att vi har för liten överblick över subkommittéernas arbete. Vi har ju ett tiotal olika kommittéer som bearbetar stipendiefrågor, expertärenden, familjeplanering o. s. v. Dessa kommittéer sorterar direkt under nämnden, som vanligen inte sammanträder mer än en gång om året till en verklig genomgång av hela verksamheten. Men nu konstaterar styrelsen att den skulle behöva en intimare kontakt med dessa arbetande kommittéer för att få veta mer om deras pro-

FN:s särskilda fond

blematik och inte bara ta del av deras förslag och rekommendationer. Styrelsen vill kunna diskutera olika synpunkter på verksamhetens uppläggning, även om dessa synpunkter är kontroversiella. Vi kom överens om att vi skulle be representanter från olika kommittéer att i tur och ordning komma in till styrelsen och ge en muntlig föredragning. Jag föreställer mig att mycket av det som fru Elisabet Sjövall tog upp i sitt anförande och som det är nyttigt och nödvändigt att få diskutera kommer fram på denna väg.

Vidare nämndes så intressanta saker som jordbruks- och utvecklingsfrågor i utlandet. Jag delar helt fru Sjövalls synpunkter på dessa frågor, i synnerhet mot bakgrunden av erfarenheterna från min afrikaresa. Jag är övertygad om att man inte kan hjälpa genom livsmedelssändningar, även om jag inte delar statsrådet fru Lindströms något lätt sinniga syn att man inte skall uppmuntra dessa hungriga människor för mycket med livsmedelssändningar därför att de i så fall inte skulle bruka sin jord själva. Men jag tror att vi med en långsiktig planering måste sätta spadar i händerna på dem och lära dem att själva odla sin jord.

Ett sådant projekt är under utarbetande i Tanganyika. Jag fick under min resa nyligen en mycket grundlig kännedom om förutsättningarna i detta land. Där har verkligen NIB och representanterna för de olika nordiska länderna — det är vi som skall handha ledningen av den nordiska insatsen — lyckats få ett område som är lämpat för undervisning och experimentellt jordbruk. Det var först tal om att förlägga projektet till det s. k. Musomaområdet vid östra stranden av Victoriasjön, men det visade sig att detta område var alldeles odugligt ur jordbrukssynpunkt. Nu har vi fått ett område fyra mil väster om Dar es Salaam, huvudstaden, vilket är idealiskt för detta ändamål. Vi skall där bygga ett läroverk, ett lantbruks-

institut och en sjukvårdsinstitution och ta dit ungdom från landet för att hjälpa dem på denna väg.

Slutligen vill jag beträffande fru Sjövalls anförande nämna, att de synpunkter hon hade på forskningen faktiskt redan är uppe till debatt. Så sent som under den gångna veckan föredrogs i NIB:s styrelse en promemoria om vår inställning till både grundforskning och målforskning. Jag har ett intryck av att vi, om vi bara får tiden på oss, nog kommer att finna de rätta vägarna för att engagera svensk forskning i sådana projekt, som direkt kan främja u-landsarbetet.

Sedan, herr talman, ber jag att få säga några ord i anslutning till utskottsutlåtandet och reservationerna. Mycket har sagts tidigare och jag kan därför hoppa över en del som jag tänkt stanna inför. Det gäller först ett par saker som jag själv inte tillmäter en helt avgörande betydelse. Det gäller våra petita från NIB:s styrelse om större personalförstärkning än den som regeringen har gått med på. Jag vet nämligen att sekretariatet har förklarat sig i stånd att klara årets arbete med den av regeringen föreslagna personaluppsättningen. Detta är ett uttryck för sekretariatets lojalitet och önskan att göra sitt yttersta inom ramen för den beviljade personalförstärkningen. Annars förefaller det nog litet onödigt att man för att spara en liten slant skall behöva snåla in på några tjänster, som styrelsen och sekretariatet tillsammans ansett behövligen för att kunna utföra ett tillfredsställande arbete.

Vi skall dock minnas att NIB startade med en klar underbemanning. Detta godkände vi som en klok planering i början, eftersom vi inte ville skära till en större kostym än den som visade sig nödvändig för att göra biståndsorganet arbetsdugligt. Det var därför vi godtog tanken på en relativt liten bemanning av fast personal men med möjlighet att anställa extra personal under utbyggnadstiden. Nu har det dock visat sig

FN:s särskilda fond

svårt att få tillräckligt kvalificerad personal för dessa extra tjänster.

Jag tog upp detta redan i en motion vid höstriksdagen 1962, men utskottet hänvisade då till den kommande behandlingen av propositionen under vårriksdagen. Det gäller dock, herr talman, att få tag i effektiv och språkkunnig personal för att kunna utföra ett kvalificerat arbete. Det är mot denna bakgrund man får se vår begäran att exempelvis få kansliskrivartjänsterna placerade i lönegrad Ae 11. Regeringen har flyttat ned dem i Ae 9. Vi begärde 27 nya extra ordinarie tjänster. Statsrådet har givit oss 23. Av dessa har 14 redan besatts med extra arbetskraft, som befunnits lämplig för fast anställning, sedan vederbörande har kvalificerat sig för sin uppgift.

Utskottet har haft, synes det mig, att utföra en något besvärlig balansgång, när det sökt att samtidigt erkänna NIB:s berättigade anspråk på den minimiram som upptas i styrelsens petita och att biträda statsrådets nedprutning. Det anser å ena sidan, att begäran om personalförstärkning är väl motiverad, men man har å andra sidan inte funnit anledning — som det står — att frångå Kungl. Maj:ts förslag.

Jag kan lämna det resonemanget. Det är uppenbart att vi får ta oss fram med det som regeringen föreslår, men vi återkommer.

Jag kan också hoppa över frågan om de 100 000 kronorna till experter och tillfällig arbetskraft. Där har utskottet försökt rädda sin själ genom att lägga i Kungl. Maj:ts hand att, som det heter, vid behov tillse att expertis får anlitas så att verksamheten icke hämmas av brist på personal. Det kan sägas, även om det hade verkat mera generöst och förtroendefullt att låta NIB förvalta dessa medel, ha dem inom räckhåll för anlitage av expertis, utan att i varje särskilt fall behöva skriva till Kungl. Maj:t.

Jag kan försäkra, herr talman, att vi

som sitter med i NIB:s styrelse inte har det intrycket, att man inom NIB handlar ansvarslost med statens medel. Vi har inte sett några tendenser till överorganisation eller praktiserande av Parkinsons lag. Tvärtom har arbetet ibland hämmats av att personalen varit för liten. Att vi nu i år, efter en övergångsperiod med ringa arbetsstyrka och efter en av Kungl. Maj:t själv förordad utbyggnad med extra arbetskraft, begär en ordentlig personalförstärkning är motiverat av kravet på att NIB skall kunna sköta det maktpåliggande planerings- och verkställighetsarbete som regering och riksdag givit den i uppdrag att utföra.

Jag kan i likhet med professor Wahlund, som ju också tillhör NIB:s styrelse, gärna ge uttryck för vår tacksamhet över det tillmötesgående som på detta område ändå visats oss. Vi får dock en personalförstärkning, även om vi inte fick allt vad vi ville.

Vi är väl alla ense om att det bilaterala arbetet bör byggas ut — inte planlöst och slarvigt utan målmedvetet och klokt. Detta kostar arbete.

Att NIB kommer att för de nordiska ländernas räkning få administrera hela Tanganyikaprojektet ökar naturligtvis ytterligare arbetsbördan.

Jag vill ingalunda påstå att regeringen håller oss på sträckbänken i ekonomiskt avseende — jag tror tvärtom att det råder ett gott samarbete. Men jag skulle rent principiellt önska att regering och riksdag ville visa en förtroendefull generositet mot NIB när det gäller en sund expansion under dessa kritiska utbyggnadsår.

Jag tillåter mig, herr talman, att i det sammanhanget yrka bifall till reservation nr 3 av herr Boman m. fl. vid statsutskottets utlåtande nr 3, det avsnitt som gäller personalen. Jag yrkar också bifall till reservationerna nr 1, 2, 4 och 5. Det gäller, som vi vet, bl. a. livsmedelsfonden, yrkesutbildningen och frivillingsatserna. Beträffande de sena-

FN:s särskilda fond

re vill jag helhjärtat instämma i vad herr Lindkvist nyss sade. Den sista reservationen avser som bekant förslaget om Sveriges anslutning till Development Assistance Committee, en anslutning som väl nu borde vara ännu naturligare än tidigare, sedan både Danmark och Norge begärt och fått medlemskap.

Låt mig sist men inte minst, herr talman, säga ett ord om det multilaterala arbetet. Där ligger dock alltså huvudpunkten av vår svenska biståndsinnsats, och där hämmas vi heller inte av den flaskhals som vårt nyss påbörjade planeringsarbete här hemma utgör. Jag hör inte till dem som högljutt ropar på att NIB skall ösas över med miljonanslag av sådan omfattning, att vi inte hinner planera ordentligt. Låt NIB få arbeta just så effektivt och ansvarsmedvetet som den har börjat. Så fort nämnden verkligen har nya projekt underbyggda kommer den förvisso att begära ökade anslag — det ryms inom ramen för vår målsättning.

Skall vi däremot successivt och inom rimlig tid nå fram till denna svenska målsättning om en procent av nationalprodukten i u-landshjälp måste vi uppenbarligen tills vidare lägga den största ökningen på de multilaterala insatserna. Den målsättningen har ju sina grund i den klassiska propositionen nr 100 av år 1961, där både statsministern och statsrådet Lindström givit uttryck för denna mening, liksom den i princip godkänts av riksdagen.

Det är inom ramen för detta arbete som det i dag föreligger motioner och reservationer rörande ett ökat anslag — jag vill inte säga väsentligt ökat utan ett måttligt ökat anslag. Även när det gäller särskilda fonden och internationella utvecklingsfonden, till vilka föreslås en sammanlagd anslagsökning av i runt tal 20 miljoner kronor, kan det naturligtvis sägas att man måste rätta sig efter dessa organs arbetskaper. Också därvidlag har det talats om flaskhalsar. Det är dock att märka, herr tal-

man, dels att dessa organ varit i gång mycket längre än NIB, dels att det åligger våra representanter i FN att försöka effektivisera och påskynda arbetet i organen. Världsnöden väntar inte; varför skulle då offervilliga människor som här vill göra en insats vänta? Även här säger statsutskottet att man är väl medveten om de stora hjälpbehoven men att man ändå med hänsyn till vad i statsverkspropositionen anförts finner sig böra biträda Kungl. Maj:ts förslag. Detta är verkligen en svag motivering. Här finns utrymme för större insatser. Jag ber också att på denna punkt få instämma i vad som har anförts senast av herr Lindkvist och tidigare av herr Ståhl.

De av oss som på nära håll har sett behoven i u-länderna har svårt att begripa att vi måste rätta våra gåvor efter en senfärdig administration i FN:s hjälporgan. Vi har ju inflytande där också. Inte minst statsrådet Lindström har en auktoritativ och respekterad ställning inför dessa organ. Det skall också sägas att hon i många stycken har väl använt detta sitt inflytande. Men årets förslag om knappt mera än en miljon kronors ökning till särskilda fonden är verkligen överraskande blygsamt. Vår ställning förpliktar till större insatser.

Att vi skulle behöva ta hänsyn till andra givarländer så att vi inte såsom bidragsgivare går förbi exempelvis Amerika och Ryssland tror jag inte mycket på. Båda dessa länder har orimligt mycket större bördor att bära för uppehållande av maktbalansen i världen och dessutom större bilaterala åtaganden än vi. Jämte våra direkta insatser i u-länderna, som bör byggas ut bilateralt, bör vi visa ökat förtroende för FN:s organ och ta ansvaret för att de fungerar mera effektivt och ändamålsenligt än hittills.

Det finns vittnesbörd om att både hjälpbehovet och hjälpmöjligheterna i själva verket är större än vad som har sagts här hemma. Särskilda fondens direktör Paul Hoffman underströk vid

FN:s särskilda fond

sitt besök i Sverige för någon månad sedan önskvärdheten av ett vidgat ekonomiskt stöd från medlemsländerna. Och nu senast i söndags citerade Stockholms-Tidningen ett uttalande i samma anda av LO-juristen Bertil Bolin, som är svensk FN-delegat och vice ordförande i FN-kommittén för industriell utveckling. Han svarade på invändningarna mot ökat bistånd med bl. a. följande som vi väl alla har läst: »Vi ger väl inte bistånd för att komma högt upp på skalan av bidragsgivande länder utan för att vi vet att u-länderna behöver all hjälp de kan få och för att vi vet att FN-organen ropar efter mer bidrag från alla håll.» — »Det är inte riktigt», tillägger Stockholms-Tidningen, »att FN har tillräckligt med u-hjälpspengar — vädjanden kommer ständigt från olika biståndsorgan — och det är inte riktigt att vi ligger bra till i statistiken. Det senare kan möjligen gälla för multilaterala hjälpformer. Men skall man gradera hjälpinsatsen bör det vara den totala, och då har vårt land ingen hedersam placering.» Man kan ha olika meningar om detta, men det synes mig ändå motiverat att bifalla reservationerna på dessa punkter där det gäller en ökning av de svenska bidragen.

Med dessa motiveringar, herr talman, yrkar jag bifall till reservationen vid punkten 2 i statsutskottets utlåtande nr 38 av herr Boman m. fl. samt till reservationen av herr Boman m. fl. vid statsutskottets utlåtande nr 37.

Herr förste vice talmannen övertog ånyo ledningen av förhandlingarna.

Herr HERMANSSON (k):

Herr talman! Debatten har varit lång, men jag tror att det varit berättigat. Vi har här att göra med en av de för hela världens utveckling avgörande frågorna.

Det har sagts många vackra ord här i dag om nödvändigheten av att hjälpa folken i de underutvecklade länderna.

Orden *hjälp* och *bistånd* har flitigt brukats. För min del skulle jag hellre vilja tala om *skyldighet* och *återbetalning*. Man får akta sig för att låta vårt förhållande till de ännu fattiga folken fastna i en klibbig atmosfär av välgörenhet. Faktum är ju att vår levnadsstandard till viss del har vunnits på bekostnad av deras, att de underutvecklade folken fortfarande är föremål för utsugning och utplundring, vari också den svenska kapitalismen deltar. Faktum är också att de privata kapitalinvesteringar som nu görs är förestavade av möjligheten att genom utnyttjande av billig arbetskraft erhålla högre profiler än i hemlandet. Denna inriktning har också kommit fram i inlägg som gjorts från högerhåll. Det är verkligen på vissa håll fråga om ett egenintresse, som herr Palm uttryckte det.

Det är nödvändigt att, utom för denna kommersialisering, också varna för en byråkratisering av vårt förhållande till de underutvecklade ländernas folk. Jag har naturligtvis såsom svensk stor respekt för byråchefers och amanuensers insatser, men vi måste se till att inte namnet Sverige för de fattiga folken bara blir en synonym till »ämbetsverk».

Det är ur denna synpunkt mycket beklagligt, att utskottet ställt sig så kall-sinnigt till de motioner, som på olika sätt velat befrämja frivilliga insatser i de underutvecklade länderna. Sådana förslag har ju ställts av såväl folkpartister och socialdemokrater som kom-munister. Olika vägar har anvisats, och jag skall här inte ta upp någon granskning av herr Ohlins eller herr Svenssons i Kungälv förslag — det väsentliga är att konstatera den gemensamma grund som finns för förslagen.

För egen del har jag ansett det betydelsefullt att föra fram tanken på att värnpliktiga som alternativ till vanlig militär eller civil värnplikt skulle kunna välja tjänstgöring i uppbyggnadsarbete eller humanitärt arbete i utvecklingsländerna. Sådan tjänstgöring borde

FN:s särskilda fond

självfallet, i de fall där den värnpliktige icke redan har lämpliga specialkunskaper, föregås av utbildning under viss tid inom landet.

Motionen har behandlats av andra lagutskottet, som anför två skäl för sitt avslagsyrkande. Det första är att man ännu inte vet huruvida behov föreligger av personal utanför experternas krets. I den mån sådant behov kommer att visa sig tror man att det kommer att gälla yrkesfolk i arbetsledande ställning. Statsutskottet, som behandlat de övriga motionerna om frivilligtjänst, framhåller att frivilligarbetaren icke behöver vara expert men att det dock handlar om kvalificerat arbete där någon fackkunskap och språkkunskaper är nödvändiga.

Till detta vill jag framhålla att många unga män i värnpliktsåldern redan har betydande fackkunskaper såsom mekaniker, teletekniker, ritare, byggnadsarbetare, maskinskötare av olika typ o. s. v., egenskaper som i u-länderna gör dem mer eller mindre till specialister. Lämplig utbildningsverksamhet kan ge speciellt nyttig inriktning.

När statsutskottet anser en förutsättning för frivilliginsatsen vara att de frivilliga krafterna vill påtaga sig sina uppgifter mot ett ringa ekonomiskt vederlag, tycks detta vara ett argument som talar för insatser av värnpliktiga.

Den andra av lagutskottets invändningar gäller emellertid just att det handlar om värnpliktiga. Det sägs att den föreslagna ändringen av värnpliktslagen skulle »stå i strid mot de riktlinjer riksdagen antagit för det svenska militära försvaret». Satsen är inte utvecklade och det är därför svårt att veta exakt vad utskottet åsyftar. En möjlig tolkning är att utskottet har så liten tilltro till de värnpliktigas vilja att lära sig exercis I på kaserngårdarna och i övrigt utbilda sig i konsten att ta livet av andra människor att det fruktar för brist på kadrer för militära ändamål. För min del tror jag däremot inte det är någon

risk att hela värnpliktskontingenten reser sin väg till Afrika. Självfallet måste man ha en organisation för urval av ett visst antal av de lämpliga, som vill välja denna form för värnplikt.

Det handlar nämligen här om en form för värnplikt, som kan visa sig innebära nog så effektiva insatser för skyddet av vår fred och oavhängighet som de hittills traditionella formerna. Jag vill varna för en så snäv begränsning av försvarets innebörd, att detta endast skulle få inbegripa användningen av militära medel. Det betraktelsesättet är förlegat. Världsfreden kräver en nyorientering av vårt tänkande. Det gäller inte västvärlden, som herr Palm ömmade för, eller östvärlden, som andra kanske ömmar för, utan det gäller hela världen.

Jag beklagar än en gång att utskottet inte velat gå med på några som helst åtgärder för att utnyttja den entusiasm om den villighet till insatser av betydligt mera krävande natur än vanlig militär eller civil värnplikt, som många ungdomar är beredda att göra. Förslaget om värnplikt i u-länderna har rönt instämmande från flera håll. Bl. a. har Socialdemokratiska studentförbundets representantskap antagit en motion med liknande krav.

Herr talman! Jag kommer senare att yrka bifall till motion nr 64 i denna kammare.

Herr PALM (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Hermansson hade sinne för ordens valör på ett sätt som var förbluffande i ett anförande från kommunistiskt håll där man annars brukar vända upp och ner på begreppen.

Jag är gärna beredd att medge att det som herr Hermansson kallar »en klibbig atmosfär av välgörenhet» finns i form av berömvärda humanitära insatser men att det här inte väsentligen är fråga om humanitära insatser, och detta underströk jag i mitt anförande.

På tal om begreppens innehåll och valör fastnade herr Hermansson vid att

FN:s särskilda fond

jag använt uttrycket »egenintresse», och han ville, om jag fattade honom rätt, därmed antyda att vad som anförts från högerpartiets sida skulle bottna i ett egenintresse av personlig art. Jag nämnde klart och tydligt att det är ett egenintresse för oss alla att hindra en katastrofal utveckling i vår värld. Att detta gemensamma intresse borde finnas både i öster och i väster anser jag självklart. När vi här solidariserar oss med de åtgärder som görs för att förhindra en katastrofal utveckling och då avser de insatser som göres av den västliga världen anser jag detta vara fullt naturligt och självklart.

Herr HERMANSSON (k) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker inte att herr Palm i sin replik visat sig förstå nyanter i uttryckssättet. Jag har inte påstått att alla i högerpartiet, som är intresserade av att ge bistånd åt utvecklingsländerna, gör det av personligt ekonomiskt intresse eller därför att de företag de representerar kan vinna profit på affärsföretag i u-länderna. Det vare mig fjärran att betvivla att det också finns mycket av oegennyttig inställning till dessa frågor hos många medlemmar i högerpartiet. Men jag tror inte att herr Palm kan förneka att vissa kapitalintressen, vilkas talesmän ordar vitt och brett om de stora investeringarna i de underutvecklade länderna, såsom ett väsentligt motiv för dessa investeringar har haft önskan att vinna högre profiler. Jag tror inte att man skall bortse från realiteterna. Det blir kanske litet mera komplicerat att ta ståndpunkt om man ser realistiskt på dessa frågor, men man tar en riktigare ståndpunkt när man gör det.

Herr PALM (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall bara helt kort uttrycka tillfredsställelse över att herr Hermansson nu klargjorde att det kan finnas en oegennyttig inställning inom

högerpartiet. Det är inte så ofta man får ett erkännande om den saken från kommunistiskt håll.

Att vi sedan inte är särskilt angelägna om beröm från den kanten är en sak för sig. Det är i alla fall intressant, när ett sådant konstaterande som detta göres från kommunisthåll.

Herr KELLGREN (s):

Herr talman! Jag tar till orda för att anlägga några synpunkter på det som återfinns under punkten 19 i statsutskottets utlåtande nr 3. Det gäller anslagsposten till ersättningar till expertis och tillfällig arbetskraft. Kungl. Maj:t har rekommenderat 300 000 kronor, medan reservanterna däremot anser att anslaget skall uppgå till ytterligare 100 000 kronor eller sammanlagt 400 000 kronor.

Jag vill, herr talman, instämma i reservanternas yrkande och jag gör det av flera skäl. Det är nämligen så att NIB under sin uppbyggnadsperiod behöver ha extra mycket pengar just till expertis och tillfällig personal. Under uppbyggnadsperioden skall man ha personal inte bara till de uppgifter som är knutna till de olika projekten, utan man behöver också personal för att kunna utbygga verksamheten rent administrativt. Det är alltså en dubbel uppgift som består i att dels ta itu med uppgifterna såsom sådana och dels planlägga den framtida verksamheten. I det sammanhanget bör man använda sig av mera tillfällig personal och av mera expertis. Jag tror att man många gånger underskattat just behovet av personal för att planera projekten i detalj.

Ett annat skäl till mitt ståndpunktstagande är att man måste ha personal till FN:s olika fackorgan. Utvecklingen kommer givetvis efter hand att bli den att delar av NIB:s verksamhet måste anförtros de centrala ämbetsverken. Även när det gäller t. ex. den multilaterala hjälpen måste man, för att FN:s egen verksamhet skall kunna fungera, ställa svensk personal till förfogande i

FN:s särskilda fond

större utsträckning. Detta större antal människor får man just genom att rekrytera tillräckligt med expertis och tillfällig arbetskraft.

Om det skulle vara så att riksdagen här går emot vad reservanterna önskar hoppas jag innerligt att nämnden tar fasta på vad utskottet skrivit i sitt utlåtande, nämligen att Kungl. Maj:t skall tillse att nämndens verksamhet på detta område icke hämmas. Nämnden bör se till att verkligen i tid skriva till Kungl. Maj:t och begära pengar på extra stat. Det måste vara så att nämnden här visar aktivitet och i tid kommer in med sina framställningar men också så att Kungl. Maj:t verkligen tar ad notam vad utskottsmajoriteten här skrivit om att Kungl. Maj:t skall tillse att verksamheten icke hämmas.

Sedan vill jag, herr talman, i anslutning till herr Wahlunds inlägg, påpeka att herr Wahlund också sitter i NIB:s styrelse. Där har han gått med på att biträda förslaget om att äska dessa 400 000 kronor till tillfällig arbetskraft och expertis. Men här i kammaren lämnar han sitt styrelsuppdrag i NIB obeaktat och ansluter sig i stället till uppfattningen att anslaget skall omfatta bara 300 000 kronor. Jag vill gärna från denna talarstol göra det påpekandet, ty det bör vara en viss överensstämmelse mellan den verksamhet man har i en styrelse och de uttalanden man gör här i kammaren.

Jag har dessutom, herr talman, några synpunkter att framföra i anslutning till punkten 30. Den gäller Sveriges anslutning till DAC. Jag tyckte nämligen inte om vad statsrådet Ulla Lindström här sade om Sveriges neutralitet, nämligen att det fanns risker för vår neutralitet om vi anslöt oss till denna organisation. Man bör inte misskreditera neutraliteten på det sätt som statsrådet gjorde här i kammaren, ty vår neutralitet är så pass viktig att anslutningen till DAC:s verksamhet får betraktas som en sak för sig. Jag har den uppfattningen

att Sverige skall medverka på alla områden som rör internationell biståndsverksamhet. Vi skall ta vara på vartenda tillfälle att göra detta. Därigenom kan vi på ett betydligt effektivare sätt få förståelse också för vår neutralitet och för våra speciella uppgifter i det internationella samarbetet.

Jag kommer därför också, herr talman, att rösta för reservationen under punkten 30.

Herr WAHLUND (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker inte alls att det är något märkligt att man tillhör en styrelse och där biträder ett anslagsäskande och sedan en tid efteråt kan företräda en annan mening. Allting är ju föränderligt, och det händer nog emellanåt att en sådan här sak inträffar.

Jag vill erinra om att jag har tagit reda på hur sakerna *just nu* ligger till på detta område och att jag, innan jag här sade att det räckte med ett anslag om 300 000 kronor, tagit del av propositionens äskande om 300 000 kronor och även visste om att vi inom NIB hade begärt 400 000 kronor.

Herr KELLGREN (s) kort genmäle:

Herr talman! Om herr Wahlund inte tycker att det är underligt att han har en uppfattning i NIB:s styrelse och en annan uppfattning här i kammaren, tycker i varje fall jag och många med mig att det är ganska underligt. Han måste väl ha fått hela problematiken presenterad för sig inom NIB:s styrelse när det gäller behovet av anslag både till expertis och tillfällig personal. Om herr Wahlund i så fall ville upplysa denna kammare om vilka uppgifter han nu stöder sig på, när han utan vidare kan pruta bort 100 000 kronor av detta anslag, skulle jag känna mig litet mer övertygad. Att herr Wahlund inte tycker att det är underligt är inget argument för mig.

FN:s särskilda fond

Herr WAHLUND (cp) kort genmäle:

Det kan hända. Men det räcker för mig. Jag har redan talat om anledningen, nämligen att jag har fått upplysningar från NIB, vilka sagt mig att det klarar sig med det mindre anslaget. Men jag vill också betona att jag i mitt första anförande ordentligt sade ifrån att skulle det finnas minsta svårigheter för NIB:s planeringsarbete — jag sade det i anslutning till vad herr Ståhl sagt tidigare i debatten — skulle jag gå in för ett tillräckligt anslag.

Herr STAHL (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är självklart att jag åhörde herr Kellgrens anförande med både tillfredsställelse och instämmande, ty det förefaller ganska egendomligt att en ledamot av en ansvarig styrelse ändrar uppfattning i en så betydelsefull fråga och på så kort tid som herr Wahlund här har gjort. Det var emellertid inte detta som föranledde mig att begära ordet utan herr Wahlunds uppgifter om att han från NIB:s styrelse inhämtat att dessa 100 000 kronor inte behövdes. Jag måste då konstatera att detta diametralt strider mot de uppgifter som lämnats i samband med utskottsföredragningarna och att uppgiften därför är ägnad att väcka mycket stor förvåning.

Herr HAGBERG (k):

Herr talman! Regeringsförslagen om stöd åt u-länderna ger i princip uttryck för det svenska folkets medkänsla och vilja till oegennyttig hjälp. Men liksom många andra måste jag uttrycka den meningen att förslagen är otillräckliga. Jag är inte den förste som därvid åberopar den målsättning som har uppställts, nämligen en procent av nationalprodukten, och att vi ännu enligt regeringens förslag bara når upp till en femtedel av denna målsättning.

Regeringsförslagen motsvarar bara en tredjedel av den beslutade ökningen av militärutgifterna detta år, och mäter

man dessa i stort uppgår de inte till mycket mer än vad militärerna förbrukar en vanlig vardag, nästan vilken dag som helst.

De många reservationerna i detta ärende uttrycker en del av missnöjet. De är för all del inte så imponerande. Inga förslag som har ställts — om jag bortser från de kommunistiska förslagen — kommer ens i närheten av den uppställda målsättningen, en procent av nationalinkomsten. Den kommunistiska gruppen kommer emellertid, även om det bara blir en opinionsyttring — högern och socialdemokraterna har ju slutit upp kring regeringsförslagen — att rösta för varje reservation som går längre än regeringsförslagen. Det betyder bl. a. att vi beträffande utrikeshuvudtiteln kommer att rösta för reservationerna nr 1, 2 och 4 liksom vissa yrkanden som inte kommer i form av reservationer.

De förslag som från kommunistiskt håll har ställts bortser inte från värdet av de rent humanitära insatserna. Vi förnekar inte alls värdet och betydelsen av gåvor i form av läkemedel, livsmedel och teknisk hjälp, men vi tror alldeles särskilt på nyttan av åtgärder som hjälper u-länderna att stå på egna ben, som utvecklar deras näringar och som samtidigt blir till nytta för vårt eget folks strävan till full sysselsättning och högre levnadsstandard. Detta har väglett våra förslag om att med 800 miljoner öka på statsmedlen för att ge särskilt gynnsamma krediter till u-ländernas ekonomiska uppbyggnad liksom våra förslag att radera de hinder som försvårar en utveckling av Sveriges handel med u-länderna.

Kanske mera på det humanitära planet ligger vårt förslag om en nationalgåva på 50 miljoner kronor till Algeriet, men även här betonar vi möjligheten av att ge sådant som Sverige under nuvarande marknadsförhållanden har svårt att bli av med, exempelvis livsmedel, textilvaror, läkemedel och annat. Att behovet av dessa produkter är omät-

FN:s särskilda fond

ligt för att inte säga omättligt i Algeriet behöver vi väl inte tvista om.

Efter det våra förslag framlades, har regeringen förordat ytterligare 300 miljoner kronor i form av gynnade och fördelaktiga krediter till u-länderna. Vi tackar för detta. Det innebär i sak, att redan hälften av det belopp som vi föreslog 1960 och $\frac{5}{8}$ av vad vi nu föreslagit utgår till ändamål, som i princip ligger inom det av oss nämnda området.

I ett annat sammanhang — utan att vår egen motion ännu tagits upp till behandling — tar utskottet ställning till den av oss påtalade diskrimineringen av u-ländernas handel, bl. a. handeln med vårt eget land. De rekommendationer som utskottet lämnar ligger i princip på samma plan som det vi föreslagit. Eftersom 12 procent av den svenska importen kommer från u-länderna, kan en revision av handelshinder betyda mycket både för u-länderna och för svenska folket.

Vi är fullt på det klara med att Sveriges möjligheter är starkt begränsade. Den internationella prissax mellan råvaror och färdigprodukter, som innebär att u-länderna nu får betala 25 procent högre priser för sina importerade industrivaror jämfört med 1950, samtidigt som de får 15 procent mindre betalt än 1950 för sina exportvaror, kan naturligtvis inte bringas ur världen av ett enda litet land. Men ett föredöme är viktigt. Om Sverige, som i fråga om industrivaror för en liberal och försiktig tullpolitik, medan vi diskriminerar u-ländernas export, slår in på den motsatta vägen och behandlar u-ländernas varor lika liberalt som industriländernas, då skulle sådant föredöme få en viss både prejudicerande och inspirerande betydelse, men framför allt: det skulle gynna Sverige och det skulle gynna u-länderna.

Utskottet avvisar vårt förslag om en nationalgåva på 50 miljoner kronor till Algeriet, men gör det under erkännande av själva tanken och hävdar att åtgärder

redan vidtagits i motionens syfte och att ytterligare åtgärder kommer att vidtas. Detta är naturligtvis bra — det är mycket bra för övrigt — men det ersätter inte betydelsen av en stor engångsinsats, både med tanke på nödens förfärliga omfattning, den goodwill det skulle ge Sverige i Algeriet och det föredöme vi skulle kunna ge andra länder. Därför kommer jag, herr talman, att senare yrka bifall till de kommunistiska motionerna II: 46 och II: 47.

Den diskussion som har förts här har präglats av en gemensam vilja att göra insatser för u-länderna. Men det är uppenbart att motiveringarna växlar. När herr Bohman för en stund sedan framhöll dels att de framsteg som gjorts i u-länderna är kolonialländernas förtjänst, dels att det vore fel av oss att ta ställning mot kolonialländernas politik och dels att Sverige har mer gemensamt med kolonialländerna än med u-länderna, förstod jag, och uppskattade mycket, professor Wahlunds försynta replik: Det vore farligt att prisa kolonialmakterna i u-länderna.

En annan högerman har också varnat för de som han menade våldsamma urrevolutioner vilka skulle bli följden, om inte Sverige och andra gynnsamt ställde länder skulle kunna göra verkligt kraftfulla insatser. Alla önskar vi väl en utveckling i fredliga och demokratiska former i alla länder, inte minst i u-länderna. Men jag tänkte på statsrådet Lindströms upplysning för en stund sedan, då hon citerade en utredning, enligt vilken hjälpen i form av livsmedel egentligen motverkar syftet att utveckla en egen jordbruksproduktion i dessa länder. Jag utgår ifrån att statsrådet Lindström naturligtvis citerade riktigt, men jag tror ändå inte att det förhåller sig på det sättet. Framför allt anser jag att det avgörande hindret för de u-länder, som ändå har befriat sig från det koloniala förtrycket, att utveckla sina näringar är de feodala egendomsförhållanden som fortfarande råder i dessa

FN:s särskilda fond

länder. För att förändra dessa behövs det en andra revolution efter den nationella revolution de genomfört. Låt oss alla hoppas att den skall ske i fredliga former, men låt oss samtidigt också erkänna att den är ett villkor för att de ansträngningar som på oegennyttiga grunder — och kanske också på egennyttiga grunder — görs i de mer gynnsamt ställda länderna för att bispringa u-länderna verkligen skall bli framgångsrika. Ty det är uppenbart att i en väsentlig del av dessa länder utgör just de nuvarande feudala egendomsförhållandena ett hinder för bl. a. den utveckling av jordbruksproduktionen som är helt nödvändig — jag är helt överens med statsrådet Lindström därom — och som måste befordras.

Herr talman! Jag skall till slut be att få anföra några ekonomiska synpunkter på problemet. Ekonomiskt sett kvarlämnar kolonialmakterna i många u-länder ett konkursbo. Trots detta hämtar de fortfarande stora profiter från koloniala och tidigare koloniala områden. Man kan räkna med att varje krona som kommer från de gynnsammare ställda länderna i form av hjälp måste u-ländernas folk betala med 15 kronor. Det är pengar som de får betala från sina naturrikedomar genom deras exploatering i form av skuldräntor och på annat sätt. Dessa folk gör heroiska ansträngningar för att utveckla sina näringar, och deras export ökar faktiskt volymmässigt, men deras inkomster minskar samtidigt. Deras relativa andel av världshandeln sjunker. Under de tre åren 1958—1961 sjönk till och med deras andel av världens råvaruexport, där de ju tidigare dominerade, från 51 till 47 procent. På något längre sikt, från 1953 till 1961, sjönk den totala andelen av hela världsexporten från 23 till 18 procent.

Statsutskottet påminner oss nu om, att medan industriländerna åren 1948—1961 ökade sin export med 150 procent, ökade u-länderna sin med endast 50 procent. På grund av den prissax som jag

nämnde mellan priserna på industrivaror och priserna på råvaror har u-länderna dessutom förlorat en mycket viktig del av sin förmåga att själva importera industriprodukter. Medan de 1953 köpte 27 procent av världshandeln alla varor, köper de numera endast 18 procent.

Herr talman! Vi diskuterar här »hjälpen åt u-länderna». Egentligen borde vi eftersträva en sanningsenligare och mera exakt terminologi; då talar jag naturligtvis inte bara om Sverige utan om alla de kapitalistiska länderna. Vi borde i stället säga att vi i någon mån minskar u-ländernas hjälp till de gamla kapitalistiska industriländerna. Ty det är vad det handlar om i dag. Relativt sett sjunker alltså u-ländernas ekonomiska betydelse även för världshushållet, men fortfarande är de världens viktigaste råvaruleverantörer. Utan deras naturrikedomar skulle industriell död och ekonomisk desorganisation lamslå civilisationen.

För det svenska folket liksom för alla andra folk spelar de humanitära och de känslomässiga synpunkterna en avgörande roll. Det är värt all möjlig respekt. Men därför skall man inte låta bli att erinra om obehagliga fakta. Vi måste konstatera att på grund av det tidigare koloniala vanstyret kan i dag nära två tredjedelar av jordens befolkning inte äta sig mätta, medan i några utvecklade kapitalistiska länder livsmedelsöverskotten blivit det svåraste politiska problemet. Vi kan inte bortse ifrån att hälften av alla barn som föds på jorden dör under det första levnadsåret. Det är framför allt i u-länderna som dessa dödens skördar bärgas. Vi kan inte bortse från att i u-länderna är redan 30 år en hög levnadsålder. De problem som vi står inför är en följd av den kolonialpolitik som vi nu ser håller på att fullständigt bryta samman. Efter det andra världskriget har denna bankrutt för kolonialpolitiken blivit fullt uppenbar. Två tredjedelar av jordens befolkning har

FN:s särskilda fond

slagit sig fri, har tillkämpat sig nationell självständighet. Mer än ett femtiotal nya stater håller på att uppbyggas på grund av denna revolution, som efter det andra världskriget så grundligt har förändrat de rent nationella betingelserna för den övervägande delen av jordens befolkning. Den har varit nödvändig och nyttig.

Jag skulle vilja uttrycka den förhoppningen att när vi tar ställning till de föreslagna hjälpåtgärderna och till de kommande hjälpåtgärderna, så skall vi inte göra det i känslan av solidaritet med de makter och deras politik som är ansvariga för tillståndet i u-länderna i dag, utan vi skall göra det i medkänsla med u-ländernas folk och i denna medkänsla också lägga in ett fördömande av den avskyvärda kolonialpolitik som åstadkommit sådana fruktansvärda resultat.

Herr DICKSON (h):

Herr talman! Jag skall endast beröra en speciell punkt som står omnämnd på sidan 29 i utskottsutlåtandet. Det talas där om de personer som skickas ut till utvecklingsländerna för att i olika former biträda med uppbyggnaden. Det står där att vederbörande förutom någon fackkunskap och erfarenhet av utlandstjänst bör äga språkkunskaper. Vidare står det, och det är detta jag särskilt vill understryka: »Det kräves också att denne äger en moralisk standard och har förmåga att umgås med människor av annan ras och kultur.» Nu menas det väl där, herr talman, en *hög* moralisk standard — man kan ju ha en låg moralisk standard — men jag skall inte trassla till det med att yrka att det ordet »hög» sättes in som ett förtydligande. Jag vet att statsrådet Lindström har ögonen öppna för och mycket klart inser att det inte går att skicka ut vem som helst till dessa länder. Jag förstår också herr Lindkvists oro för att entusiastiska ungdomar reser ut nästan på eget bevåg och hjälper till med olika arbeten; det är inte sä-

kert att det hjälper, utan det kanske stjälper i stället.

I det sammanhanget skulle jag, herr talman, vilja påpeka att över huvud taget vem som helst som härifrån reser ut till dessa länder påtar sig ett ansvar. Jag kan inte underlåta att beklaga att svenska resenärer, även sådana i mycket hög ansvarig ställning, har en benägenhet att när de kommer ut i andra länder uppsöka de allra mest tvivelaktiga ställen för nöjesutövning, som vederbörande land kan bjuda på. Det hedrar inte oss och sätter genast en stämpel på hela nationen inför dem som observerar detta beklagliga faktum. Det är för att säga dessa saker som jag har velat förlänga denna debatt, men nu skall jag, herr talman, inte säga mer.

Herr talmannen återtog ånyo ledningen av förhandlingarna.

Herr WIKLUND (fp):

Herr talman! Jag har inte tänkt yttra mig i denna debatt för att säga så mycket om u-landshjälpen i vidare mening. Jag vill dock säga, att jag under debatten slagits av vilken chans vi *ännu* har att göra en insats i denna hjälpverksamhet i den mänskliga solidaritetens namn och, jag tvekar inte att säga, att något litet avbetala de vitas skuld till de färgade folken. Det är ännu inte för sent men sannolikt nu dock fråga om en kapplöpning med tiden. Jag är inte säker på att alla känner det på det sättet, alltså känner de vitas förpliktelse som någonting ytterst påträngande, och det är i så fall djupt beklagligt. Risken för att vi utestängs från en folkförsonande insats av orden »för sent» är påtaglig och kommer oss allt närmare, t. ex. i den misstänksamhet — den i långa stycken berättigade misstänksamhet — som de färgade folken visar oss vita. Det är därför *bråttom* och anledning att snabbt öka våra insatser. Jag ansluter mig därför till reservationerna om ökade medel till u-landshjälpen.

FN:s särskilda fond

Jag begärde emellertid egentligen ordet för att säga några ord om hur vi i andra lagutskottet sett på motionen om att värnpliktiga skulle kunna få utbyta sin militärtjänst respektive vapenfria tjänst mot deltagande i utbyggnadsarbete eller humanitärt hjälparbete i u-länderna. Jag skall därvid självfallet inte blanda mig i mellanhavandet nyss mellan herr Palm och motionären i fråga.

Tanken att genom direkta arbetsinsatser i dessa länder söka lämna dem bistånd och även att göra det genom värnpliktstjänst låter bra och riktig — det skulle kanske kunna kännas som om det var mera mening i den samhälleliga insats, som värnpliktstjänsten utgör, genom humanitär tjänst i något u-land. Men det har ju visat sig, att det inte är arbetskraft i och för sig och vilken arbetskraft som helst utifrån som är behövlig och användbar i u-länderna.

Det är i stället så, att det är speciella typer av arbetskraft, mycket speciella yrkeskategorier och därtill yrkesmän med speciella allmänna kvalifikationer såsom organisatörer, administratörer eller arbetsledare som man har behov av och kan använda under vissa betingelser och på vissa håll. Det finns därför enligt vår mening inga som helst förutsättningar för att ett så blint urval som en rekrytering bland värnpliktiga av de mest skilda inställningar och yrken skulle slå väl ut och passa ihop med behoven i dessa länder.

Vidare skulle med sannolikhet dessa värnpliktigas tjänstgöringstid bli alldeles för kort för att de skulle hinna att ens hjälpligt acklimatisera sig och få vana att umgås med människor under andra luftstreck och levnadsbetingelser, med helt annan inställning, annat språk och andra levnadsvanor. Man har dess bättre kommit bort från den orealistiska inställningen, att det här blott och bart är fråga om att flytta över arbetskraft, att det är fråga om att täcka ett arbetskraftsbehov vilket som helst och att ställa en yrkesskicklighet vilken som

helst till förfogande. Som det betonats i denna debatt är hjälpbehovet av långt mer komplicerad natur än att för en tid flytta över arbetsdugliga människor från t. ex. Sverige till något u-land och sätta dem i arbete där. Det fordras i allmänhet en mycket långvarig omställningsprocess, säger de som har erfarenheter, för att vederbörande över huvud taget skall kunna bli till någon nytta i dessa länder, och detta lär gälla alla som användes — även mycket framstående experter.

Ungefär så har vi sett på denna fråga i andra lagutskottet, och det är anledningen till att utskottet ansett sig enhälligt böra avstyrka den i ärendet väckta motionen.

Herr MELLQVIST (s):

Herr talman! Man kan inte ta miste på det intresse som riksdagen har visat den internationella biståndsverksamheten. I snart fem och en halv timmar har diskussionen rört alla de punkter som statsutskottet redovisat i sitt utlåtande nr 3. Diskussionen har väl närmast gällt inte målsättningen för vår u-hjälp — den bestämdes redan 1961 i samband med proposition nr 100 — utan närmast taktiken för att nå denna målsättning.

Jag vill erinra om att det är en ganska kort tid sedan målsättningen och principerna fastslogs. Ännu kortare tid har gått sedan NIB började sitt arbete. Det var den 1 januari 1962. Man har hittills fått en viss erfarenhet men långt ifrån all den erfarenhet som behövs för att kunna sätta in alla dessa olika hjälpprojekt på de punkter där hjälpen bäst behövs. Jag tror man kan säga att såväl regering som utskott har visat en positiv vilja att gå vidare, även om taktiken är något reducerad i förhållande till den ökning som motionärerna närmast har tänkt sig. Men jag vill på nytt erinra om vad som redan har sagts här, nämligen att utskottet ställt i utsikt sin välvilja gentemot förslag som innebär

FN:s särskilda fond

att regeringen, om den anser att läget det kräver, kan komma tillbaka till riksdagen och begära tilläggsanslag för projekt som är av den arten att de kräver en ganska hastig hjälp för att kunna lösas.

Som en sammanfattning av diskussionen vill jag framhålla att den givit ett allmänt uttryck för vår positiva inställning och för vår vilja att hjälpa alla de länder där hjälp är av nöden. Detta är väl den stora och bärande vinsten till den diskussion som här har förts. Jag är övertygad om att riksdagen har att se fram emot ytterligare propositioner som i snabbare takt än den vi i dag har att ta ställning till skall föra oss vidare mot den målsättning vi alla omfattar. Jag tror också att kommande riksdagar har att ta ställning till ökade utgifter för dessa ändamål. Det som nu föreslås årets riksdag innebär en något reducerad takt i hjälparbetet, men förslaget är långt ifrån något försök att ge avkall på den allmänna målsättningen.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till statsutskottets utlåtande nr 3.

I detta anförande instämde herr *Alemyr* (s).

Herr **STÅHL** (fp):

Herr talman! Med anledning av herr Mellqvists vackra anförande om den eniga uppslutningen kring den goda vilja som av regeringen visats vill jag med ett par rader som citat ur Stockholms-Tidningen för söndagen bidra till att belysa med vilka känslor regeringspropositionen har mötts på vissa håll inom det socialdemokratiska partiet.

Det heter nämligen i regeringsorganet följande: »I folkpartiets och centerns motioner begärdes en uppskrivning av anslagen. Tillsammans med en föreslagen livsmedelshjälp rörde det sig om knappt 50 miljoner. Det är detta som utskottsmajoriteten nu sagt nej till.

Regeringens talesmän har sökt att försvara sin njugghet. FN-organen, som tar emot vår hjälp, skulle ha svårt att göra av med pengarna. Vi skulle även ha en så god placering i den internationella hjälpstatistiken. Argumenten är erbarmliga.»

Så långt Stockholms-Tidningen. För min del kan jag avstå från kommentarer.

Herr **MELLQVIST** (s):

Herr talman! Som gammal redaktör är säkert herr Ståhl väl bevandrad i olika tidningars skrivsätt och vet att det kan ligga temperamentsaker och annat bakom en ledare av det innehåll som han här funnit lämpligt att citera.

Jag betvivlar inte tidningens goda avsikt, och vad som säges i artikeln är måhända riktigt, men det får i varje fall stå för tidningens egen räkning.

Från regeringspartiets sida har vi så många gånger i handling visat vår goda vilja att utvidga biståndsverksamheten, och vi kommer att fortsätta därmed även om vi inte i dag anser det lämpligt att gå lika långt som motionärerna önskat.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Ståhl begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 15:o) i utskottets utlåtande nr 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1) av herr Boman m. fl.

Internationella livsmedelsfonden

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Ståhl begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 137 ja och 76 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten 16

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 17

Internationella livsmedelsfonden

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen (punkt 21, s. 18 och 19) att till ifrågavarande ändamål för budgetåret 1963/64 anvisa ett reservationsanslag av 6 910 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehått

dels de förberörda båda likalydande motionerna I: 312 av herr *Lundström m. fl.* och II: 371 av herr *Ohlin m. fl.*,

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Per Petersson* och *Ringaby* (I: 317) samt den andra inom andra kammaren av herr *Hedin m. fl.* (II: 364),

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Osvald* och *Per-Olof Hanson* (I: 475) samt den andra inom andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.* (II: 574), i vilka hemställts att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära en omedelbar prövning av möjligheterna att som ett led i ett vidgat svenskt bistånd till u-länderna genomföra leveranser av i Sverige tillverkade varor inom produktionsområden som under rådande av-

mattning kännetecknades av viss överkapacitet och sysselsättningsvårigheter eller — vad jordbruket beträffade — av tendenser till överproduktion,

dels ock en inom första kammaren av herr *Per Jacobsson* och fröken *Stenberg* väckt motion (I: 192), vari hemställts att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att Kungl. Maj:t genom lämpligt organ låte verkställa en snabbutredning om möjligheterna att utnyttja vår överskottsproduktion av livsmedel, främst mjölkprodukter, för att användas till i motionen angivet ändamål.

Utskottet hemställde,

a) att riksdagen måtte till Internationella livsmedelsfonden för budgetåret 1963/64 anvisa ett reservationsanslag av 6 910 000 kr.;

b) att motionerna I: 312 och II: 371, såvitt nu var i fråga, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

c) att motionerna I: 317 och II: 364 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

d) att motionerna I: 475 och II: 574, i vad de avsåge skrivelse till Kungl. Maj:t, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

e) att motionen I: 192 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade avgivits

a) av herrar *Boman*, *Per Jacobsson*, *Per-Olof Hanson*, *Sundin*, *Ståhl*, *Eliasson* i Sundborn, *Svensson* i Ljungskile, *Larsson* i Hedenäset och *Nelander*, vilka ansett att utskottet under d) och e) bort hemställa,

* d) att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 475 och II: 574, såvitt nu var i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamma åtgärder i det i motionerna angivna syftet;

e) att riksdagen måtte, med bifall till motionen I: 192, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamma åtgärder i det i motionen angivna syftet;

b) av herr *Ivar Johansson*, utan angivet yrkande.

Internationella livsmedelsfonden

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation nr 2 a.

Fru LEWÉN-ELIASSON (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. a—c

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. d

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 2 a) i motsvarande del; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Ståhl begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 17:o) mom. d) i utskottets utlåtande nr 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 2 a) av herr Boman m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Ståhl begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid av-

gavs 140 ja och 75 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. e

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 2 a) i motsvarande del; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Ståhl begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 17:o) mom. e) i utskottets utlåtande nr 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 2 a) av herr Boman m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Ståhl begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 139 ja och 75 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten 18

Utskottets hemställan bifölls.

*Punkten 19***Nämnden för internationellt bistånd
(NIB): Avlöningar**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen (punkt 23, s. 21—26) att dels be- myndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för nämnden för internationellt bistånd, som föranleddes av vad statsrådet i statsrådsprotokollet över utrikesdepartementsärenden för den 3 januari 1963 föreslagit, dels godkänna av statsrådet förordad avlöningsstat för nämnden för internationellt bistånd, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1963/64, dels ock till Nämnden för internationellt bistånd (NIB): Avlöningar för nämnda budgetår anvisa ett förslagsanslag av 1 723 000 kr.

Vidare hade i de förberörda båda likalydande motionerna I: 312 av herr *Lundström m. fl.* och II: 371 av herr *Ohlin m. fl.* hemställts bl. a., att riksdagen måtte vid behandlingen av anslaget till Nämnden för internationellt bistånd under tredje huvudtiteln *dels* för att möjliggöra den personalförstärkning för nämnden, som i motionerna angivits, *dels ock* för att anslagsposten Ersättningar till expertis och tillfällig arbetskraft skulle kunna bibehållas vid samma belopp som innevarande budgetår, 400 000 kr., besluta höja avlöningsanslaget med ytterligare 200 000 kr. och således till Nämnden för internationellt bistånd (NIB): Avlöningar för budgetåret 1963/64 under tredje huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1 923 000 kr.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 312 och II: 371, såvitt nu var i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för nämnden för internationellt bistånd som föranleddes av vad statsrådet föreslagit i statsrådsprotokollet över utrikesdepartementsärenden för den 3 januari 1963;

b) godkänna i utskottets hemställen intagen avlöningsstat för nämnden för internationellt bistånd, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1963/64;

c) till Nämnden för internationellt bistånd (NIB): Avlöningar för budgetåret 1963/64 anvisa ett förslagsanslag av 1 723 000 kr.

Reservation hade avgivits av herrar *Boman, Per Jacobsson, Per-Olof Hanson, Ståhl, Svensson* i Ljungskile och *Nelander*, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 312 och II: 371, såvitt nu var i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för nämnden för internationellt bistånd som föranleddes av vad statsrådet föreslagit i statsrådsprotokollet över utrikesdepartementsärenden för den 3 januari 1963;

b) godkänna av reservanterna framlagd avlöningsstat för nämnden för internationellt bistånd, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1963/64;

c) till Nämnden för internationellt bistånd (NIB): Avlöningar för budgetåret 1963/64 anvisa ett förslagsanslag av 1 823 000 kr.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr **STÅHL** (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation nr 3.

Fru **LEWÉN-ELIASSON** (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställen.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställen, dels ock på bifall till reservationen 3); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Ståhl begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Motioner om yrkesutbildning och frivilliginsatser

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 19:o) i utskottets utlåtande nr 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 3) av herr Boman m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Ståhl begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 161 ja och 49 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 20—23

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 24***Motioner om yrkesutbildning och frivilliginsatser**

Utskottet hade till behandling förehåft

dels de båda förenämnda motionerna I: 312 av herr *Lundström m. fl.* och II: 371 av herr *Ohlin m. fl.*, i vilka hemställts bl. a. att riksdagen måtte för att främja frivilliga insatser inom biståndsverksamheten till u-länderna under nytt anslag, förslagsvis betecknat Frivilligtjänst för u-länderna för budgetåret 1963/64 under tredje huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 500 000 kr.,

dels ock en inom andra kammaren av herr *Svensson* i Kungälv m. fl., väckt motion (II: 231).

Utskottet hemställde,

a) att motionerna I: 312 och II: 371, i vad de avsåge anslag till Frivilligtjänst för u-länderna, icke måtte av riksdagen bifallas;

b) att motionerna I: 312 och II: 371, i vad de avsåge skrivelse till Kungl. Maj:t, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

c) att motionen II: 231 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar *Boman, Ivar Johansson, Per Jacobsson, Per-Olof Hanson, Sundin, Ståhl, Eliasson* i Sundborn, *Svensson* i Ljungskile, *Larsson* i Hedenäset och *Nelander*, vilka ansett att utskottet bort tillstyrka i motionerna I: 312 och II: 371 åskad medelsanvisning och att därför utskottet under a) bort hemställa,

att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 312 och II: 371, såvitt nu var i fråga, till Frivilligtjänst för u-länderna för budgetåret 1963/64 anvisa ett reservationsanslag av 500 000 kr.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Jag ber att under punkt a) få yrka bifall till reservation 4) av herr Boman m. fl.

Fru LEWÉN-ELIASSON (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. a

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 4); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Ståhl begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Motioner om ett räntefritt lån till utvecklingsländerna — Motioner om en svensk nationalgåva till Algeriet

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 24:o mom. a) i utskottets utlåtande nr 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 4) av herr Boman m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Ståhl begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 137 ja och 75 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. b och c

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 25

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 26

Motioner om ett räntefritt lån till utvecklingsländerna

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar Lager och Adolfsson (I: 42) och den andra inom andra kammaren av herr Hagberg m. fl. (II: 46), hade hemställts att riksdagen för sin del beslutade att ställa 800 milj. kr. i form av räntefria lån till de s. k. u-ländernas förfogande för inköp av sådana svenska industrivaror, varav behovet vore särskilt starkt och som samtidigt gagnade strävandena att skapa full sysselsättning i Sverige.

Utskottet hemställde, att motionerna I: 42 och II: 46 icke måtte av riksdagen bifallas.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr HAGBERG (k):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motion nr II: 46.

Fru LEWÉN-ELIASSON (s):

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten 27

Motioner om en svensk nationalgåva till Algeriet

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar Lager och Adolfsson (I: 41) och den andra inom andra kammaren av herr Hagberg m. fl. (II: 47), hade hemställts att riksdagen för sin del utöver Kungl. Maj:ts förslag om understöd till de s. k. u-länderna ansloge femtio miljoner kr. som en svensk nationalgåva till Algeriet, att utnyttjas för anskaffning av livsmedel, läkemedel och textilier samt att riksdagen hos Kungl. Maj:t hemställde om förslag till initiativ, riktlinjer och organisation för ett brett allmänt deltagande i en insamling för Algeriets barn.

Utskottet hemställde,

a) att motionerna I: 41 och II: 47, i vad de avsåge medelsanvisning, icke måtte av riksdagen bifallas;

b) att motionerna I: 41 och II: 47, i vad de icke behandlats under a), icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr HAGBERG (k):

Herr talman! Jag yrkar bifall till motionerna nr I: 41 av herrar Lager och Adolfsson samt nr 47 i denna kammare.

Fru LEWÉN-ELIASSON (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och biföll kammaren vad utskottet hemställt.

Punkterna 28 och 29

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 30

Motioner om Sveriges anslutning till DAC

I de förenämnda båda likalydande motionerna I: 312 av herr *Lundström m. fl.* och II: 371 av herr *Ohlin m. fl.* hade hemställts bl. a. att riksdagen måtte uttala att Sverige borde inträda som medlemsland i det till OECD knutna organet för bistånd till u-länderna, Development Assistance Committee (DAC) samt i skrivelse till Kungl. Maj:t begära genomförandet av Sveriges anslutning.

Utskottet hemställde, att motionerna I: 312 och II: 371, såvitt nu var i fråga, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herr *Boman*, fröken *Andersson* samt herrar *Ivar Johansson*, *Virgin*, *Per Jacobsson*, *Per-Olof Hanson*, *Sundin*, *Staxäng*, *Ståhl*, *Eliasson* i Sundborn, *Svensson* i Ljungkile, *Larsson* i Hedenäset, *Bohman* och *Nelander*, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

Motioner om Sveriges anslutning till DAC

att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 312 och II: 371, såvitt nu var i fråga, uttala att Sverige borde inträda som medlemsland i det till OECD knutna organet för bistånd till u-länderna, Development Assistance Committee (DAC).

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation 5) av herr *Boman m. fl.*

Fru LEWÉN-ELIASSON (s):

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 5); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr *Ståhl* begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 30:o) i utskottets utlåtande nr 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 5) av herr *Boman m. fl.*

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 108 ja och 106 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Livsmedelshjälp m. m. till de underutvecklade länderna

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 31—41

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 42

Lades till handlingarna.

§ 8

Livsmedelshjälp m. m. till de underutvecklade länderna

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 37, i anledning av väckta motioner om anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1962/63 till livsmedelshjälp m. m. till de underutvecklade länderna.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Osvald* och *Per-Olof Hanson* (I: 475) och den andra inom andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.* (II: 574), hade hemställts bl. a., att riksdagen måtte till livsmedelshjälp m. m. för de underutvecklade länderna å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1962/63 under tredje huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 25 000 000 kr.

Utskottet hemställde, att motionerna I: 475 och II: 574, i vad de avsåge medelsanvisning till livsmedelshjälp m. m. till de underutvecklade länderna, icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservation hade avgivits av herrar *Boman*, *Per Jacobsson*, *Per-Olof Hanson*, *Sundin*, *Ståhl*, *Eliasson* i Sundborn, *Svensson* i Ljungskile, *Larsson* i Hedenaäset och *Nelander*, vilka ansett att utskottets yttrande och hemställan bort ha följande lydelse:

»Utskottet, som under punkten 17 i sitt denna dag avgivna utlåtande nr 3 tillstyrkt skyndsamma åtgärder i enlighet med vad i motionerna I: 475 och II: 574 anförts, får hemställa,

att riksdagen må, med bifall till motionerna I: 475 och II: 574, såvitt nu är

i fråga, till *Livsmedelshjälp m. m. till de underutvecklade länderna* å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1962/63 å driftbudgeten under tredje huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 25 000 000 kr.»

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **STÅHL** (fp):

Herr talman! Med hänvisning till utgången i voteringen beträffande punkt 17 i statsutskottets utlåtande nr 3 hemställer jag om bifall till reservationen vid detta utlåtande med uteslutande av motiveringen.

Fru **LEWEN-ELIASSON** (s):

Herr talman! Jag hemställer om bifall till utskottets utlåtande.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till det av herr Ståhl under överläggningen framställda yrkandet; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Ståhl begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 37, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av herr Ståhl under överläggningen framställda yrkandet om bifall till den i reservationen av herr Boman m. fl. gjorda hemställan med uteslutande av reservanternas motivering.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom appres-

Bidrag till Internationella utvecklingsfonden

ning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Ståhl begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 139 ja och 75 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 9

Anslag till internationell biståndsverksamhet

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 38, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande anslag för budgetåret 1963/64 till internationell biståndsverksamhet jämte i ämnet väckta motioner.

Punkten 1

Utskottets hemställan bifölls.

*Punkten 2***Bidrag till Internationella utvecklingsfonden**

Kungl. Maj:t hade (bilaga 9, punkt 73, s. 129) föreslagit riksdagen att *dels* bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de åtgärder som erfordrades för lämnande av ett extra svenskt bidrag till Internationella utvecklingsfonden, *dels ock* till Bidrag till Internationella utvecklingsfonden för budgetåret 1963/64 anvisa ett investeringsanslag av 32 102 000 kr.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lundström m. fl.* (I: 312) och den andra inom andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.* (II: 371), i vilka motioner, såvitt nu var i fråga, yrkats att riksdagen måt-

te till Bidrag till Internationella utvecklingsfonden för budgetåret 1963/64 under kapitalbudgeten anvisa ett med ytterligare 8 090 000 kr. förhöjt investeringsanslag av 40 192 000 kr.;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Bengtson* och *Sundin* (I: 469) samt den andra inom andra kammaren av herr *Wahlund m. fl.* (II: 576), i vilka motioner, såvitt nu var i fråga, yrkats att riksdagen måtte till Bidrag till Internationella utvecklingsfonden för budgetåret 1963/64 under kapitalbudgeten anvisa ett med ca 8 000 000 kr. förhöjt investeringsanslag av 40 200 000 kr.

Utskottet hemställde,

att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 312 och II: 371 samt I: 469 och II: 576, samtliga motioner såvitt nu var i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de åtgärder som erfordrades för lämnande av ett extra svenskt bidrag till Internationella utvecklingsfonden;

b) till Bidrag till Internationella utvecklingsfonden för budgetåret 1963/64 anvisa ett investeringsanslag av 32 102 000 kr.

Reservation hade avgivits av herrar *Boman*, *Bengtson*, *Widén*, *Sundin*, *Harry Carlsson*, *Eliasson* i Sundborn, *Svensson* i Ljungskile, *Larsson* i Hedenäset, *Löfroth* och *Nelander*, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 312 och II: 371 samt I: 469 och II: 576, samtliga motioner såvitt nu var i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de åtgärder som erfordrades för lämnande av ett extra svenskt bidrag till Internationella utvecklingsfonden;

b) till Bidrag till Internationella utvecklingsfonden för budgetåret 1963/64 anvisa ett investeringsanslag av 40 192 000 kr.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr ELIASSON i Sundborn (cp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen av herr Boman m. fl.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Eliasson i Sundborn begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 2:o) i utskottets utlåtande nr 38, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Boman m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Eliasson i Sundborn begärde emellertid röstärkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 140 ja och 74 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten 3

Utskottets hemställan bifölls.

§ 10

Användande av värnpliktiga för uppbyggnadsarbete eller humanitärt hjälparbete i utvecklingsländerna

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 19, i anledning av väckt motion om användande av värnpliktiga för uppbyggnadsarbete eller humanitärt hjälparbete i utvecklingsländerna.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 64, vilken behandlats av andra lagutskottet, hade herr *Hermansson* hemställt, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om förslag till sådan förändring av värnpliktslagen respektive lagen om vapenfria värnpliktiga att värnpliktig såsom alternativ till däri angivna möjligheter för fullgörande av värnplikt kan välja tjänstgöring i uppbyggnadsarbete eller humanitärt hjälparbete i utvecklingsländerna».

Utskottet hemställde, att förevarande motion, II: 64, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr HERMANSSON (k):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motionen nr 64.

Herr WIKLUND (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den i ämnet väckta motionen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 11

Föredrogs allmänna beredningsutskottets memorial nr 11, angående överlämnande till jordbruksutskottet av vissa till allmänna beredningsutskottet remitterade motioner.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 12

Kreditgarantier åt svensk varvsindustri m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vissa kreditgarantier åt svensk varvsindustri m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 28 hade Kungl. Maj:tt, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 18 januari 1963, föreslagit riksdagen att till Förvärv och teckning av aktier i Uddevallavarvet aktiebolag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1962/63 under fonden för statens aktier anvisa ett investeringsanslag av 20 000 000 kr.; att godkänna att mellan staten och Eriksbergs mekaniska verkstads aktiebolag träffas en överenskommelse i huvudsaklig överensstämmelse med i ärendet föreliggande förslag; att bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att ikläda staten garanti till ett sammanlagt belopp av högst 130 000 000 kr. för krediter till Uddevallavarvet aktiebolag; att bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att ikläda staten garanti till ett sammanlagt belopp av högst 20 000 000 kr. för krediter till Eriksbergs mekaniska verkstads aktiebolag på grund av teckning av aktier i Uddevallavarvet aktiebolag; samt att bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att ikläda staten garanti till ett sammanlagt belopp av högst 400 000 000 kr. till svensk varvsindustri på de villkor och enligt de grunder som angivits i statsrådsprotokollet.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehaft nedan nämnda i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Sundin m. fl.* (I: 571) och den andra inom andra kammaren av herr *Larsson* i Norderön *m. fl.* (II: 697), i vilka motioner hemställts att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 28

mätte i skrivelse till Kungl. Maj:tt anhålla om skyndsam prövning och förslag angående särskilt kreditstöd till företaget i sysselsättningsvaga områden för upprätthållande av sysselsättningen i enlighet med vad i motionerna anförts;

dels ock en inom andra kammaren av herr *Ståhl* väckt motion (II: 710).

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen mätte

1. till Förvärv och teckning av aktier i Uddevallavarvet aktiebolag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1962/63 å kapitalbudgeten under fonden för statens aktier anvisa ett investeringsanslag av 20 000 000 kr.;

2. godkänna att mellan staten och Eriksbergs mekaniska verkstads aktiebolag träffades en överenskommelse i huvudsaklig överensstämmelse med föreliggande förslag;

3. bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att ikläda staten garanti till ett sammanlagt belopp av högst 130 000 000 kr. för krediter till Uddevallavarvet aktiebolag;

4. bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att ikläda staten garanti till ett sammanlagt belopp av högst 20 000 000 kr. för krediter till Eriksbergs mekaniska verkstads aktiebolag på grund av teckning av aktier i Uddevallavarvet aktiebolag;

5. bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att ikläda staten garanti till ett sammanlagt belopp av högst 400 000 000 kr. till svensk varvsindustri på de villkor och enligt de grunder som angivits i statsrådsprotokollet;

B. att motionen II: 710 icke mätte föranleda någon riksdagens åtgärd;

C. att motionerna I: 571 och II: 697 icke mätte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Bengtson*, *Sundin*, *Eliasson* i Sundborn, *Larsson* i Hedenäset och *Löfroth*, vilka ansett att utskottet under C. bort hemställa,

att riksdagen mätte, med bifall till motionerna I: 571 och II: 697, i skrivelse

Kreditgarantier åt svensk varvsindustri m. m.

till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsam prövning och förslag angående särskilt kreditstöd till företag i sysselsättnings-svaga områden för upprätthållande av sysselsättningen.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr ELIASSON i Sundborn (cp):

Herr talman! Jag vill säga några ord med anledning av den reservation som är fogad till detta utskottsutlåtande. Men låt mig dessförinnan konstatera att statsutskottet har varit enhälligt i sitt tillstyrkande av finansministerns förslag om en kreditgaranti för den svenska varvsindustrien liksom i sitt tillstyrkande av det avtalsförslag som föreligger rörande verksamheten vid Uddevallavarvet — alltså avtalet mellan staten och Eriksbergs mekaniska verkstads aktiebolag.

Man kan måhända hysa en viss tvekan inför det avtal som här har förelagts riksdagen. Jag tycker det är en alldeles utmärkt idé att skapa en samverkan mellan staten och ett enskilt varv för att effektivisera verksamheten vid Uddevallavarvet, så att bästa möjliga förutsättningar ernås att där bibehålla och kanske t. o. m. i framtiden öka sysselsättningen. Den tvekan man kan känna gäller innehållet i avtalet.

Det är litet svårt att förutse, vilken utvecklingen kan bli, när man inte haft tillfälle att studera administrationsavtalet — det skall göras upp senare. En viss tvekan känner man väl också inför det faktum att staten skall ta hela risken men ledningen av varvet ligga i andra händer.

Jag har emellertid utgått från att några andra förutsättningar för en uppgörelse inte förelegat och har därför inte gjort några erinringar. Jag vill också uttala förhoppningen att eventuella farhågor rörande Uddevallavarvets framtid skall visa sig obefogade och att avtalet på allt sätt skall infria de förväntningar som ställts i propositionen.

Herr talman! Statsutskottet har vid handläggningen av detta ärende även behandlat ett par motioner, i vilka yrkats på en skyndsam prövning av och förslag i frågan om särskilt kreditstöd till företag i sysselsättnings-svaga områden för att där kunna upprätthålla sysselsättningen. Vi reservanter har velat tillstyrka motionerna, då vi tycker att den kreditgaranti som nu ges svensk varvsindustri kan tjäna som ett utmärkt mönster härvidlag. De kreditgarantier som företagarföreningarna kan ge avser ju hantverk och småindustri, och vi kan inte utgå från att företagarföreningarna eller den kreditgarantiverksamhet över huvud taget som härvidlag bedrivs kan ge kreditgarantier till betydande belopp åt stora företag som är i behov av förbättrade kreditmöjligheter för att i ett besvärligt sysselsättningsläge uppehålla sysselsättningen.

Motionärerna har ansett, och vi reservanter delar den uppfattningen, att det kan även behöva prövas, om i ett dylikt läge direkt långivning bör tillgripas, utöver den som nu förekommer via företagarföreningarna. Vi anser att man i vart fall bör kunna ge kreditstöd, med kreditgarantierna till Uddevallavarvet som mönster, till betydelsefulla företag som på grund av konjunkturläget drabbas av sysselsättnings-svårigheter. Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herr *Larsson* i Norderön (cp).

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Beträffande huvudfrågan i det ärende som nu behandlas är det riktigt som herr Eliasson säger att det inte föreligger några delade meningar om att staten skall åta sig ett engagemang i Uddevallavarvet och gå in som delägare i företaget tillsammans med Eriksbergs mekaniska verkstad för att i fortsättningen driva företaget. Det föreligger inte heller några menings-skiljaktigheter beträffande den kredit-

Kreditgarantier åt svensk varvsindustri m. m.

garanti åt den svenska varsindustrien som också innefattas i detta ärende.

Det har i anslutning till denna proposition väckts en motion från centerpartihåll, vilken också har tagit sig uttryck i en reservation, i vilken man menar att möjligheter till kreditgivning bör utvidgas till att avse företag, vilka ligger i sysselsättningssvaga områden i allmänhet. Vi som står för utskottsmajoritetens uppfattning i detta ärende menar, att det är en mycket vidsträckt fråga som man har fört in i detta sammanhang. Det är väl inte så alldeles självklart att man skall lämna vare sig krediter, kreditgarantier eller lån till vilka företag som helst. Det måste väl finnas vissa förutsättningar för dessa företag att kunna driva sin verksamhet och överleva, innan man ger sig in på en sådan kreditgivning. Vi menar därför att den motion som väckts inte har så särdeles stort samband med det ärende som nu behandlas. Vi tror att vad som föreslås i reservationen är en åtgärd som bör prövas i ett större sammanhang.

Här är det fråga om att ge kreditgarantier åt de svenska varven, huvudsakligen för att dessa varv på något rimligare villkor skall kunna konkurrera med direkt subventionerade utländska varv. Det är en riktig åtgärd i detta fall, men jag är inte övertygad om att den är lika riktig i alla andra fall, då företag kan behöva stöd från det allmänna.

Med vad jag nu sagt, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp):

Herr talman! Bara ett par ord. Det är alldeles självklart att reservanterna menar att man inte skall ge kreditstöd hur som helst till företag. Det skall göras en prövning, och då får man konstatera om företagen har möjligheter — som herr Gustafsson i Stockholm sade — att överleva eller inte. Det är inte fråga om något generellt kreditstöd.

Jag vill säga till herr Gustafsson att det i Uddevalla ändå är fråga om att upprätthålla sysselsättning för 3 000 man. Det är betydligt fler människor som arbetar inom industrierna i de sysselsättningssvaga områdena, vilka vi här tagit upp. Jag tycker att herr Gustafsson i Stockholm, som annars har så stort förtroende för Kungl. Maj:t, även skulle kunna ha förtroende för Kungl. Maj:t i denna fråga och låta Kungl. Maj:t i samråd med berörda länsarbetsnämnder och företagarföreningar överväga dessa fall.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Jag tror inte att detta har något att göra med förtroende för Kungl. Maj:t eller ej.

Jag föreställer mig att Kungl. Maj:t, om det skulle uppstå en liknande situation på något annat ställe, så att det från sysselsättningssynpunkt men även från rent ekonomisk synpunkt skulle bli nödvändigt att stödja ett företags möjligheter att överleva i framtiden, Kungl. Maj:t då också kommer att lägga fram de förslag som kan vara behövliga.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. A och B

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. C

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Eliasson i Sundborn begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteeringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller slatusskottets hemställan i mom. C. i utskottets utlåtande nr 40, röstar

Ja;

Riktlinjer för organisationen av folkbokförings- och uppborrdsväsendet m. m.

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Bengtson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Eliasson i Sundborn begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 153 ja och 47 nej, varjämte 15 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 13

Riktlinjer för organisationen av folkbokförings- och uppborrdsväsendet m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående riktlinjer för organisationen av folkbokförings- och uppborrdsväsendet m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 32 hade Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 1 februari 1963, föreslagit riksdagen att a) godkänna av departementschefen angivna riktlinjer för organisationen av folkbokförings- och uppborrdsväsendet; b) bemyndiga Kungl. Maj:t att ingå avtal om anskaffning av datamaskinanläggningar m. m. för folkbokförings- och uppborrdsväsendet ävensom att vidtaga de förberedande åtgärder i övrigt som erfordrades för den föreslagna omorganisationen.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehaft följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Per-Olof Hanson* (I: 580) och den andra inom andra kammaren av herr *Anners m. fl.* (II: 711);

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Wikner* (I: 581) och den andra inom andra kammaren av herr *Jönsson* i Ingemarsgården m. fl. (II: 712), i vilka motioner hemställts att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 32 med bifall i övrigt till propositionens förslag måtte 1. besluta att maskiner för automatisk databehandling skulle placeras i Jämtlands, Uppsala, Hallands och Blekinge län samt 2. i skrivelse till Kungl. Maj:t begära skyndsamt utredning om möjligheterna att utnyttja datamaskinerna i de under 1. angivna länen också till andra ändamål än de i propositionen föreslagna, bl. a. för näringslivets räkning, så att fullt utnyttjande av datamaskinerna i dessa län kunde komma till stånd.

Utskottet hemställde,

I. att motionerna I: 580 och II: 711 icke måtte av riksdagen bifallas;

II. att motionerna I: 581 och II: 712 icke måtte av riksdagen bifallas;

III. att riksdagen måtte

a) godkänna i statsrådsprotokollet över finansärenden för den 1 februari 1963 angivna riktlinjer för organisationen av folkbokförings- och uppborrdsväsendet;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att ingå avtal om anskaffning av datamaskinanläggningar m. m. för folkbokförings- och uppborrdsväsendet ävensom att vidtaga de förberedande åtgärder i övrigt som erfordrades för den föreslagna omorganisationen.

Reservation hade avgivits av herrarna *Bengtson*, *Widén*, *Sundin*, *Harry Carlsson*, *Eliasson* i Sundborn, *Larsson* i Hedenäset och *Nelander*, vilka ansett att utskottet under II. bort hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av

Riktlinjer för organisationen av folkbokförings- och uppbördsväsendet m. m.

motionerna I: 581 och II: 712, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning om möjligheterna att utnyttja datamaskinanläggningar vid länsstyrelserna i Jämtlands, Uppsala, Hallands och Blekinge län även för uppgifter vid sidan av folkbokförings- och uppbördsväsendet samt att utredningens resultat snarast redovisades för riksdagen.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr ELIASSON i Sundborn (cp):

Herr talman! Utskottet har enhälligt tillstyrkt finansministerns förslag om anskaffning av datamaskinsanläggningar till länen. Förslaget innebär inte, att alla län kommer att få datamaskiner. Bland annat ställer man frågan öppen beträffande länsstyrelserna i Jämtlands, Uppsala, Hallands och Blekinge län.

Utskottet har emellertid till behandling haft motioner, i vilka yrkas på principbeslut om anskaffning av datamaskiner till dessa fyra län och på en hemställan till Kungl. Maj:t om utredning angående möjligheterna att utnyttja dessa anläggningar för service åt enskilda företag, myndigheter, kommuner o. s. v.

Vi reservanter anser det riktigare att inte fatta principbeslut förrän man har ett bättre utredningsmaterial att tillgå. Vi har därför förordat en starkare skrivning och även hemställt att vi får en skyndsamt utredning angående möjligheterna att vid länsstyrelserna i Jämtlands, Uppsala, Hallands och Blekinge län utnyttja dessa maskiner för uppgifter vid sidan av folkbokföringen och uppbördsväsendet och att resultatet av utredningen snarast redovisas för riksdagen.

Det är alldeles upepnbart — det tycker jag är väl styrkt i motionerna och i länsstyrelsernas yttrande — att det även i dessa län bör finnas goda förutsättningar att fullt utnyttja sådana här an-

läggningars kapacitet för uppgifter hos andra statliga myndigheter, t. ex. militära myndigheter, samt landsting, primärkommuner, enskilda företag och andra som önskar ha datamaskinsanläggningar inom bekvämt räckhåll.

Vi reservanter anser det vara angeläget att man skyndsamt utreder denna fråga och att vi därefter får ett förslag om definitivt beslut i anskaffningsfrågan.

Utskottsmajoritetens skrivning gör att hela detta spörsmål skjuts på framtiden och dessutom görs beroende av frågan om den framtida länsindelningen.

Får jag för att eventuellt spara en replik till utskottets talesman säga att det bör finnas viktigare saker att syssla med inom vårt kommittéväsande än frågan om länsindelningen. Jag tillåter mig att säga det i varje fall som en personlig reflexion. Om det är någonting som man verkligen borde ta itu med på allvar så är det att försöka få en verklig länsdemokrati med ökade uppgifter och ökade befogenheter för länen, en annan ordning för landstingens arbetsformer. På det sättet skulle man kunna skapa en verkligt utvecklad länsdemokrati som skulle onödiggöra att så många ärenden handläggs centralt i huvudstaden som för närvarande är fallet.

Jag tycker alltså att det vore en viktigare sak att komma till rätta med än att rucka på några länsgränser. Den utredning man nu har satt i gång är inte något som helst skäl för att avstyrka förslaget om en snabbutredning av frågan om behovet av datamaskinsanläggningar i dessa fyra län.

När även Jämtlands län undantagits, bör jag kanske påminna om att det är 25 mil från Östersund till Härnösand! Tror någon verkligen att det i ett land, där man inte önskar ödelägga stora områden, kan vara förnuftigt att göra sådana länsammanslagningar att t. ex. Jämtland förlorade sin länsstyrelse. Hela argumenteringen är orimlig.

Riktlinjer för organisationen av folkbokförings- och uppbördsväsendet m. m.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr NELANDER (fp):

Herr talman! Frågan om anskaffande av datamaskiner för folkbokföringen och uppbördsväsendet har varit föremål för noggrann prövning i statsutskottet, enkannerligen dess femte avdelning. Vi har också fått se dessa maskiner i praktiskt bruk. Det råder full enighet om att staten bör följa med utvecklingen på området och anskaffa ADB-maskiner, som i ett system med arbetet uppdelat länsvis skulle innebära en rationaliseringsvinst av 5 miljoner kronor per år.

Utskottsmajoriteten tillstyrker departementschefens förslag att tjugo län skall förses med ADB-maskiner, medan motionärerna begär dylika i ytterligare fyra län. Även om dessa maskiner skulle kunna användas för andra ändamål än själva folkbokföringen och skatteuppbörden, kan man enligt min mening med hänsyn till pågående utredning om länsindelningen och eventuell minskning av antalet län inte nu bestämma om utplacering av datamaskiner i ytterligare ett antal residensstäder. Däremot har jag ansett mig kunna vara med på reservationen med begäran om en utredning, huruvida man skulle kunna använda en datamaskin i dessa län jämväl för andra ändamål än de nu nämnda.

I övrigt har jag anslutit mig till utskottets förslag, vad beträffar antalet maskintyper — dock med en viss tvekan. Från rationell synpunkt kunde naturligtvis en enda maskintyp sägas vara fördelaktigast. Från näringspolitisk synpunkt kan man naturligtvis också — med all rätt, tycker jag — försvara att staten tar med SAAB-maskinen i uppläggningen. Egentligen borde man nog också pröva den tredje typen som här kommer i fråga, nämligen Svenska Bulls RCA 301.

Jag har därför, herr talman, ansett mig kunna nöja mig med vad som sägs i utskottets utlåtande, där det un-

derstryks, att utskottet med att ta ståndpunkt i denna sak inte har gett uttryck för någon åsikt beträffande framtida maskinval för andra statliga ändamål än folkbokföring och skatteuppbörd. Det finns således möjligheter att välja fritt, när datamaskiner skall anskaffas för andra uppgifter.

Herr JÖNSSON i Ingemarsgården (fp):

Herr talman! Som motionär vill jag anföra några synpunkter utöver vad reservanterna har uttalat.

Förslaget föregicks av en utredning som kom fram till slutsatsen att i de fyra omtalade länen skulle en modern datamaskin komma att anlitas endast till ungefär hälften av sin kapacitet. Därför borde man enligt utredningen inte skaffa maskiner i dessa län. Vi motionärer ansåg det fullt tänkbart att fylla ut den lediga maskintiden genom överenskommelse med andra myndigheter inom dessa län och med näringslivet.

Det har visat sig i vart fall från mitt eget län att motionens förslag har vunnit gehör. Länsstyrelsen anordnade ett sammanträde i början av denna månad med ett tjugotal representanter för länsförvaltningar av olika typer och företagare inom länet. Samtliga uttalade sig ytterst positivt för en sådan gemensam lösning av databehandlingsfrågorna. Det hade då varit rimligt att utskottet tillmötesgått kravet på en undersökning huruvida denna väg är framkomlig. Om inte länsstyrelsen kan stå som innehavare och upplåta överskottstid till näringslivet, militära myndigheter och vad det nu kan vara för andra institutioner, kunde det ju tänkas att man fann en praktisk lösning genom att i stället näringslivet på orten anskaffade en maskin och upplät tid åt länsstyrelsen.

I statsutskottets utlåtande hänvisar man på ett ställe till länsutredningen, som kan komma att föreslå ändrad länsindelning. Den har ju nyligen tillsatts, och motionärer, reservanter och ut-

Riktlinjer för organisationen av folkbokförings- och uppbördsväsendet m. m.

skottsmajoritet är alla helt ovetande om vad den kommer att föreslå. Det är väl ändå inte statsutskottets mening att vi nu skall dra några växlar på vad den eventuellt kommer att föreslå.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen av herr Bengtson m. fl.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Det är riktigt som herr Nelander sade att vi i femte avdelningen har försökt lära oss något om detta ämne, som i mycket stor utsträckning handlar om teknik. Jag känner mig inte kompetent att ge mig in på en diskussion av den tekniska sidan av detta område. Jag kan närmast säga som någon sade när vi höll på med dessa frågor: »Man har blivit dummare fastän på ett högre plan när man sysslat med detta en tid.»

Herr Eliasson började med att replikera mig. Det är ju alltid en rationalisering av debatten att replikera en talare innan man vet vad han skall säga. Den vanan kanske vi skall lägga oss till med litet var.

Nu är det kanske inte så enkelt som här görs gällande att man kan köra de här maskinerna i sambruk för olika uppgifter inom militära och privata institutioner. Om jag fattat någonting av tekniken i detta sammanhang är folkbokföringen och skatteuppbörden närmast s. k. administrativ databehandling, medan den databehandling som bedrivs i övrigt i mycket stor utsträckning är vad man brukar kalla matematisk databehandling. Det är såvitt framgår av propositionen för närvarande oklart i vilken utsträckning man kan utnyttja dessa maskiner för administrativ databehandling för någon form av service åt andra organ. Den saken får man väl undersöka under den provotid man nu har till förfogande.

Både för herr Eliasson och herr Jönsson i Ingemarsgården vill jag framhålla att propositionen innefattar ett förslag om att vi skall fatta principbeslut om

att installera en IBM-maskin i Stockholm och en SAAB-maskin i Linköping och att dessa skall provköras under ett antal år. Först vid budgetårsskiftet 1967/68 avser man kunna ta definitiv ståndpunkt till utrustandet av de tjugu uppräknade länen med dataanläggningar. Vid budgetårsskiftet 1967/68 kan man ju hoppas att den nya utredningen om länsindelningen skall ha kunnat komma så långt att man då vet hur många län vi har att räkna med.

Utskottsmajoriteten finner det därför orimligt att man nu beslutar om anskaffning av maskiner till det antal län som vi för närvarande har, eftersom dessa maskiner inte skall sättas i bruk förrän vid budgetårsskiftet 1967/68. Då vet vi inte om antalet län är detsamma eller om länen ser ut på samma sätt som i dag. Jag skall inte säga mer i denna fråga.

Till herr Nelander, som tog den heta potatisen om maskinval i munnen men mycket kvickt spottade ut den igen, skulle jag vilja säga att det är klart att enbart det förhållandet att man här går in för två maskintyper är ägnat att skapa en del svårigheter. Jag är kanske inte lika övertygad som en del andra om att fördelarna av två maskinsystem är så stora att de uppväger nackdelarna så helt som det har förutsagts. Det kommer att bli besvärligt att ha två system att laborera med i detta avseende, och skulle vi ytterligare föra in ett tredje system, skulle svårigheterna bli betydligt större. De stora svårigheterna härvidlag ligger på den personella sidan. Man har inte folk att sätta in på detta arbete i vilken utsträckning som helst, och enbart detta gör att man här måste begränsa sig.

Sedan kan det också sägas att den utvärdering som uppbördsorganisationskommittén har gjort och som har gjorts i nära samarbete med experterna — jag understryker ordet experterna — i datamaskinnämnden ändå har kommit fram till att man här skulle stanna för

Riktlinjer för organisationen av folkbokförings- och uppbördsväsendet m. m.

IBM-systemet. Detta har man kommit fram till efter att ha prövat de olika maskinerna ur olika tänkbara synpunkter. I och med att man för in SAAB i sammanhanget har man enligt min mening gjort ett avsteg. Man har här kanske givit de protektionistiska synpunkterna en något större rangplats än de egentligen förtjänar i detta i och för sig ändå tämligen banala upphandlings- ärende.

Herr talman! Jag skall inte fortsätta längre. Alla de överväganden som vi har gjort har ändå lett oss fram till att det kan vara riktigt att pröva två maskintyper, så att de får en chans att konkurrera med varandra och visa vad de kan duga till under provotiden. Utskottsmajoriteten har också kommit fram till att man nu inte rimligen kan fatta bindande beslut om att anskaffa sådana här anläggningar till län, om vilkas existens man 1967/68 nu ingenting vet.

Med hänvisning till detta ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp):

Herr talman! Jag vill bara fästa utskottets talesmans uppmärksamhet på att vad vi begär inte är något principbeslut om anskaffning utan ett beslut om att skriva till Kungl. Maj:t och begära en utredning om utnyttjandet av maskinkapaciteten.

Herr JÖNSSON i Ingemarsgården (fp):

Herr talman! Till herr Gustafsson i Stockholm skulle jag bara vilja säga: Ligger det något orätt i att vi nu bestämmer vad som skall ske 1967/68 och att dessa län då skall vara med? Då måste det vara lika orätt av utskottet att redan nu bestämma att de inte skall vara med. Det måste, såvitt jag kan förstå, vara orätt i samma grad.

I reservationen och även i motionen har vi sagt att vi vill utreda om det går med ett sambruk; utredningskravet

styrktes även av herr Gustafssons inlägg. Han sade att man nu inte vet om det går och att det har sagts att det är oklart om maskinerna kan användas både av näringslivet och folkbokföringen. Men det skall väl ifrågavarande utredning vara skickad att klara av.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Om herr Eliasson i Sundborn läser propositionen på sidan 47, finner han att något definitivt ställningstagande inte har gjorts om vilket antal län som skall få dessa maskiner. Departementschefen säger där: »Med hänsyn till vad nu anförts synes det motiverat att icke för närvarande taga definitiv ställning till antalet anläggningar.»

Det får väl ge sig under provotiden. Om det visar sig att det kan vara motiverat att ge flera län än dessa tjugu en sådan anläggning, får man väl göra det vid den tidpunkt då det skall bestämmas att dessa anläggningar skall tagas i bruk, d. v. s. vid budgetårsskiftet 1967/68.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. I

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. II

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Eliasson i Sundborn begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. II) i utskottets utlåtande nr 41, röstar

Ja;

Förlustutjämning, progressionsutjämning och allmän öppen resultatutjämning

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Bengtson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Eliasson i Sundborn begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 145 ja och 66 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. III

Utskottets hemställan bifölls.

§ 14

Förlustutjämning, progressionsutjämning och allmän öppen resultatutjämning

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 14, i anledning av väckta motioner angående förlustutjämning, progressionsutjämning och allmän öppen resultatutjämning.

Till bevillningsutskottet hade hänvisats följande inom riksdagen väckta, av utskottet till behandling i ett sammanhang väckta motioner, nämligen

I) de likalydande motionerna I: 363 av herr *Eskilsson m. fl.* och II: 437 av herr *Kollberg m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen måtte

1) antaga av motionärerna framlagt förslag till förordning angående ändring av 2, 8 och 9 §§ förordningen den 8 april 1960 (nr 63) om rätt till förlustutjämning vid taxering för inkomst;

2) antaga av motionärerna framlagt förslag till förordning om rätt till utjämning i vissa fall av statlig inkomst-

skatt i samband med inkomststegring eller inkomstminskning;

3) i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att skyndsamt utredning måtte företagas om möjligheterna till en fullständig resultatutjämning, varvid i första hand prövades frågan om resultatutjämning genom den s. k. kontometoden, samt att förslag i detta syfte snarast måtte föreläggas riksdagen; samt

II) motionen II: 534 av fru *Kristensson* och herr *Björkman*, vari hemställts, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om utredning av frågan om progressionsutjämning vid beskattning av fysiska personer med på längre sikt starkt ojämn inkomstfördelning».

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen måtte, i anledning av de likalydande motionerna I: 363 av herr *Eskilsson m. fl.* och II: 437 av herr *Kollberg m. fl.*,

1) antaga det vid motionerna fogade förslaget till förordning angående ändring av 2, 8 och 9 §§ förordningen den 8 april 1960 (nr 63) om rätt till förlustutjämning vid taxering för inkomst,

2) antaga det vid motionerna fogade förslaget till förordning om rätt till utjämning i vissa fall av statlig inkomstskatt i samband med inkomststegring eller inkomstminskning, samt

3) i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamt utredning rörande möjligheterna till en fullständig resultatutjämning, varvid i första hand borde prövas frågan om resultatutjämning genom den s. k. kontometoden, samt att förslag i detta syfte snarast förelades riksdagen;

B) att riksdagen i anledning av motionen II: 534 av fru *Kristensson* och herr *Björkman* i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om utredning av frågan om progressionsutjämning vid beskattning av fysiska personer med på längre sikt starkt ojämn inkomstfördelning.

Reservation hade avgivits av herrarna *John Ericsson*, *Einar Eriksson*, *Oscar*

Förlustutjämning, progressionsutjämning och allmän öppen resultatutjämning

Carlsson, Wärnberg, Hellebladh, Brandt, Asp, Andersson i Essvik, *Forsberg* och *Carlsson* i Västerås, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 363 av herr Eskilsson m. fl. och II: 437 av herr Kollberg m. fl. angående förlustutjämning, progressionsutjämning och allmän öppen resultatutjämning, samt

2) motionen II: 534 av fru Kristensson och herr Björkman om utredning rörande progressionsutjämning vid beskattning av vissa fysiska personer, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr BRANDT (s):

Herr talman! Detta ärende är en mycket gammal bekant. I betänkandet föreligger motionsyrkanden om deklarationsskyldighet, överlåtelse av förlust i samband med överlåtelse av aktier i vissa fall, rätt att göra resultatutjämning enligt kontometoden samt införande av progressionsutjämning i beskattningssystemet.

Dessa motionsyrkanden har riksdagen behandlat och avslagit 1960, 1961 och 1962 — för att nu bara nämna de senaste åren. Utskottets reservanter har inte funnit anledning att ändra sin ståndpunkt utan yrkar avslag på samtliga motioner. Ingenting nytt har inträffat sedan riksdagen förra gången behandlade detta ärende.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till den vid betänkandet fogade reservationen av herr John Ericsson m. fl.

Herr ENSKOG (fp):

Herr talman! I bevillningsutskottets betänkande nr 14 behandlas frågan om rätten till förlustutjämning vid taxering för inkomst och rätten till utjämning i vissa fall av statlig inkomstskatt i samband med inkomststegring eller inkomst-

minskning samt frågan om progressionsutjämning.

I två av de motioner som utskottet haft att behandla och vilkas yrkanden med lottens hjälp också blivit utskottets yrkanden hänvisas till det av 1957 års skatteutredning framlagda förslaget till förordning om rätt till utjämning av statlig inkomstskatt på merinkomst i vissa fall. Utredningen föreslog att minimibeloppet mellan två års inkomster, för att utjämning skulle få ske, skall vara 12 000 kronor, medan motionärerna och utskottet föreslår ett minimibelopp av 10 000 kronor. För att rätt till förlustutjämning skall föreligga yrkas att deklarationsskyldighet förelegat för förluståret eller för något av de två beskattningsåren omedelbart före förluståret.

Enligt den år 1960 antagna förordningen om rätt till förlustutjämning skall deklarationsskyldighet ha förelegat för förluståret för att förlustavdrag skall kunna ifrågakomma. Denna begränsning är ägnad att medföra orättvisor, varför utskottet ansett den nyss nämnda uppmjukningen böra genomföras. Vissa andra ändringar yrkas också i förordningen om förlustutjämning.

Beträffande s. k. fåmansbolag föreslås, att hinder för förlustavdrag inte skall möta om aktier övergått till annan på grund av testamente eller bodelning eller överförts på tidigare ägare av aktier i företaget. Bestämmelsen att ägarförhållandet i fåmansbolag skall vara väsentligen detsamma vid förlusttillfället, som då förlusten utnyttjas, har tillkommit för att förhindra missbruk. Utskottet är väl medvetet om att en begränsningsregel i fråga om dessa bolag är erforderlig. Som den nu är utformad kan den dock leda till resultat som inte kan anses rättvisa.

Förslag om progressionsutjämning i beskattningssystemet har intagits i tre motioner. I motionerna liksom i utskottets yttrande påtalas, att den medgivna rätten till förlustavdrag endast innebär

Förlustutjämning, progressionsutjämning och allmän öppen resultatutjämning

en partiell lösning av de skatteproblem, som sammanhänger med större inkomstvariationer mellan olika år för en enskild skattskyldig. För fysiska personer, som i fråga om statsskatten är progressivt beskattade, erhålles en tillfredsställande lösning av dessa problem först om möjligheter öppnas för en resultatutjämning mellan olika år. Denna skall då inte begränsas bara till kvittning av förlust.

1957 års skatteutredning framlade också förslag härom, men Kungl. Maj:t tog inte upp förslaget i den proposition som låg till grund för 1960 års beslut om förlustutjämning.

Utskottet ansluter sig till motionärernas uppfattning, att det är en allvarlig brist att allmänna regler saknas för en öppen resultatutjämning vid beskattningen och finner det synnerligen angeläget att sådana regler tillskapas, allra helst som skattebortfallet torde bli jämförelsevis ringa.

Herr talman! Med hänvisning till vad jag anfört ber jag att få yrka bifall till bevillningsutskottets förslag i dess betänkande nr 14.

Herr VIGELSBO (cp):

Herr talman! Som utskottet framhåller är detta en gammal fråga, som nu kommer tillbaka. Men frågan är av den karaktären att den måste återkomma tills den får en lösning i en eller annan form. Den kan inte avspisas. Jag vill erinra om att 1957 års skatteutredning underströk nödvändigheten av att man eliminerar de orättvisor som uppkommer med anledning av de ojämna inkomster som förekommer inom vissa företagar-skikt. Man kan där bl. a. peka på jordbruket. Beskattningen borde vara jämnare, och vi fick i detta syfte 1952 ett skogskonto med anledning av den stora stormfällningen då, och på det inflöt pengar 1953 och 1954.

Det har visserligen sagts att samhället förlorar på ett sådant här utjämningskonto, och jag kan till nöds medge

att skattebortfall kan uppkomma under själva uppbyggnadstiden. Men man måste ändå fastslå att detta jämnar ut sig med tiden. Varken den enskilde inkomsttagaren eller samhället kan vara betjänt av att det ena året redovisas höga inkomster och ett annat år kanske inga inkomster alls. Av denna anledning har vi ansett oss böra tillstyrka detta förslag om införande av ett förlustutjämningskonto, ett progressionskonto och ett allmänt resultatutjämningskonto, uppbyggda på samma sätt som skogskontot. Detta är ett system som kommer att tvinga sig fram förr eller senare. Problemet måste lösas, och jag tycker att det vore på tiden att det nu sker efter så här många års diskussioner.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herr Nilsson i Svalöv (h).

Fru KRISTENSSON (h):

Herr talman! Jag skall be att få instämma i vad herrar Enskog och Vigelsbo har anfört beträffande frågan om förlustutjämning och resultatutjämning. Jag har begärt ordet för att säga något om en speciell fråga som har behandlats i detta betänkande, nämligen progressionsutjämning för de kategorier som har en längre yrkesutbildning och en under hela livstiden markerat ojämn inkomstutveckling och för vilka progressionen har en särskilt allvarlig inverkan. Herr Brandt yttrade att ingenting nytt har inträffat i denna fråga och att det därför inte finns någon anledning att nu gå närmare in på den. Jag vill replikera med att påpeka att herr Brandts attityd till frågan inte heller har undergått någon förändring.

Jag vill emellertid understryka en sak som är glädjande, nämligen att bevillningsutskottet nu för första gången särskilt uppmärksammat också frågan om progressionsutjämning för arbetskraft med längre yrkesutbildning. Glädjen grumlans en smula av att de socialdemo-

Förlustutjämning, progressionsutjämning och allmän öppen resultatutjämning

kratiska ledamöterna i utskottet inte har ansett denna fråga ens vara så angelägen att den borde bli föremål för utredning. Jag vill särskilt framhålla det märkliga i att — trots att denna fråga över huvud taget inte varit föremål för någon utredning och vi motionärer nu begärt att allmänna skatteberedningen eller någon annan utredning skulle få behandla den och lösa den i samband med de stora skatteproblemen — socialdemokraterna i utskottet inte ens anser det kravet värt beaktande. Detta tycker jag, herr talman, är beklagligt.

Under utskottsbehandlingen, då argumenteringen var litet utförligare än den som herr Brandt ville ge i sitt anförande här, framhölls att man inte ville vara med om att utreda denna fråga därför att man kunde befara att en reform i den riktning motionärerna syftade till skulle kosta mycket pengar. Detta är väl samtidigt ett mått på den överbeskattning som faktiskt äger rum beträffande den arbetskraft som här åsyftas.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. A

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till yrkandet under 1) i reservationen; och fann herr talman den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Brandt begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i mom. A) i utskottets betänkande nr 14, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit yr-

kandet under 1) i reservationen av herr John Ericsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 100 ja och 111 nej.

Kammaren hade alltså bifallit yrkandet under 1) i reservationen av herr John Ericsson m. fl.

Mom. B

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till yrkandet under 2) i reservationen; och fann herr talman den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Brandt begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i mom. B) i utskottets betänkande nr 14, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit yrkandet under 2) i reservationen av herr John Ericsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 100 ja och 110 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit yrkandet under 2) i reservationen av herr John Ericsson m. fl.

Som tiden nu var långt framskriden beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta behandlingen av återstående på föredragningslistan upp-

tagna ärenden till kl. 19.30, då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes här- efter kl. 16.57.

In fidem

Sune K. Johansson

Onsdagen den 27 mars

Kl. 19.30

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1

Meddelande ang. utrikespolitisk debatt

Herr ANDRE VICE TALMANNEN yttrade:

Den planerade allmänna utrikespolitiska debatten avses skola äga rum tisdagen den 23 april. Kammarens sammanträde nämnda dag, som enligt den föreliggande planen skulle börja kl. 16.00, kommer med anledning härav att ta sin början kl. 14.00.

§ 2

Upphävande eller omläggning av viss indirekt beskattning

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 16, i anledning av väckta motioner om upphävande eller omläggning av viss indirekt beskattning.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr HANSSON i Önnarp (cp):

Herr talman! I det föreliggande utskottsbetänkandet har en hel rad motioner — om jag har räknat rätt 15

stycken — behandlats. Alla rör synpunkter på den punktbeskattning vi har på vissa varor. Utskottet har behandlat dem i ett sammanhang. Man kan säga att det inte alls har ansträngt sig att göra någon som helst angelägenhetsgradering. Detta är anledningen till att jag nu tar tillfället i akt för att anföra några avvikande synpunkter. Jag gör det också av den anledningen, att jag är en av motionärerna i denna kam- mare. Jag har i motion nr 304 yrkat att den särskilda skatten på socker och sirap skall avskaffas utan hänsyn till övriga punktskatter.

Denna punktskatt drabbar ett av våra allra viktigaste livsmedel, och man kan säga att enbart av den anledningen borde det betecknas som särskilt angeläget att få skatten avskaffad. De omständigheter, under vilka denna skatt tillkom, förtjänar också att nämnas i sammanhanget. Den tillkom nämligen i samband med en försvarsuppgörelse, som numera saknar aktualitet. Det kan vidare finnas skäl att erinra om den främsta anledningen till att den lades på sockret. Det dikterades främst av uppbördstekniska skäl. Om man bedömer sockret som ett nödvändigt livsmedel, som jag tidigare sade, och om valet stod mellan olika skatteobjekt av nödvändighetsmässig natur skulle man lika lätt ha kunnat lägga skatten på nå-

Upphävande eller omläggning av viss indirekt beskattning

got annat viktigt livsmedel. Man skulle kunna ha lagt den på mjölken, på brödet eller på potatisen. Jag vill här göra ett antagande, som naturligtvis kan vara litet vanskligt, men jag skulle förmoda, att om det hade blivit skatt på något av de andra nämnda varuslagen hade orimligheten i att behålla den onödigt länge sannolikt framstått klarare och det hade varit lättare att få resonans för förslag om dess slopande än det nu är i fråga om sockerskatten.

Jag tycker att utskottet har tagit alldeles för lätt på denna del av punktskatterna och hade kunnat sätta den i något slags förtur. Att man har gjort så i tidigare fall kanske ytterligare kan bestyrka det berättigade häri. Glasskatten hade ju en lång lidandets historia innan den nådde dithän där den i dag är, och jag vill uttala som min förhoppning, att riksdagen skall komma till insikt om det orimliga i en punktskatt på sockret med 20 öre som tillsammans med omsättningsskatten fördyrar det svenska sockret med i runt tal inemot 30 öre per kilo. Denna skatt kanske många gånger togs ut av de hushåll som har de minsta resurserna. De stora hushållen har inte alltid den bästa ekonomien — snarare tvärtom. Att sätta denna vara i samma klass som exempelvis grammofonskivor, pälsvaror och dylikt är väl närmast utmanande.

Det skulle kunna finnas mycket att utveckla beträffande konsekvenserna av denna skatt. Det kanske kan finnas mycket att anföra om konsekvenserna även av andra punktskatter — det vill jag inte bestrida — men jag har velat sortera ut denna skatt såsom den som det är särskilt angeläget att bli kvitt just därför att det är fråga om en nödvändighetsvara i alla svenska hushåll.

Med hänsyn till den enighet som utskottet har presterat anser jag det inte värt med något särskilt yrkande. Jag har emellertid velat anföra dessa synpunkter därför att jag är tillräckligt

naiv att tro att det kan tänkas att den allmänna skatteberedning, till vilken motionerna enligt bevillningsutskottets betänkande hänvisas, bemödar sig att läsa något av den debatt som har förts i kammaren.

Herr NORDGREN (h):

Herr talman! Eftersom jag är en av motionsinlämnarna i detta ärende — punktskatternas avskaffande — ber jag få uttala min tacksamhet för den välvilliga behandling som utskottet givit dessa motioner och uttalar samtidigt den förhoppningen, att allmänna skatteberedningen snarast möjligt kommer att följa utskottets rekommendation, beakta de i motionerna framförda synpunkterna och snarast framlägga förslag om upphävande av särbeskattningen på de i motionerna berörda varorna.

Herr BRANDT (s):

Herr talman! Bara några ord! Detta betänkande är resultat av ett arbete av en delegation inom utskottet och det får ses som en kompromiss. Det har av ledamöter inom utskottet betecknats som en välvillig behandling av motionerna genom utskottets positiva skrivning. Det är väl odiskutabelt att motionärerna bör vara nöjda med den. Herr Hansson i Önnarp berörde emellertid en viss punktskatt, nämligen skatten på socker och sirap, och jag vill i anledning därav bara säga några ord.

Samtidigt med att en särskild skatt infördes på socker och sirap höjdes den indirekta skatten på ett flertal andra varor, såsom maldrycker, läskedrycker, bensin och elkraft. Man bör observera att sockerskatten är en av de punktskatter som tillför statsverket relativt betydande intäkter, nämligen inte mindre än 60 miljoner kronor. Totalt tillför dessa punktskatter statsverket i runt tal en halv miljard kronor. Det finns ingen möjlighet för riksdagen att utan vidare besluta att en viss av eller alla dessa punktskatter skall slopas,

utan det bör väl ändå ske en avvägning av frågan inom allmänna skatteberedningen. Man kan alltså inte se ett avskaffande av punktskatterna på socker och sirap isolerat utan mot bakgrunden av punktskatternas eventuella avskaffande i deras helhet. Att gradera punktskatterna har inte utskottet vågat ge sig in på. Det skulle man inte heller kunnat enas om. Den ene tycker att en skatt bör ha förtur och den andre tycker att en annan skatt bör ha det. Det riktiga är nog att man, när man har en allmän skatteberedning, låter denna bedöma detta med hänsynstagande också till den direkta skatten som beredningen ju också har att utreda.

Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr HANSSON i Önnarp (cp):

Herr talman! Jag förstår mycket väl, att det resonemang som herr Brandt för kan vara riktigt, ifall man inte på någon sätt intresserar sig för karaktären av den vara på vilken skatten utgår. Här är det emellertid fråga om en belastning på de familjer som använder socker och det är praktiskt taget alla. Jag kan inte finna att det är en objektiv bedömning att göra gällande, att avskaffandet av de andra punktskatterna är av samma angelägenhetsgrad som slopandet av sockerskatten. Den måste sättas i särklass. Det skrives tillräckligt mycket om att livsmedlen i vårt land är så dyra, att man sannerligen inte behöver göra dem ännu dyrare genom att beskatta dem extra och därmed kanske skjuta andra faktorer i förgrunden såsom orsak till att vi har dessa livsmedelspriser.

Herr ENSKOG (fp):

Herr talman! Jag vill bara fästa kammarens uppmärksamhet på ett par motioner, nämligen motionerna I: 446 av herr Stefanson m. fl. och II: 436 av herrar Kollberg och Berglund om den särskilda försäljningsskatten på guldsmeds-

varor. Den frågan har kommit i ett helt nytt läge genom att man i Danmark beslutat att fr. o. m. 1 april 1963 icke beskatta guldsmedsbranschens varor högre än andra varuslag. Jag vill bara göra kammaren uppmärksam på detta.

Jag har inget speciellt yrkande utan hemställer om bifall till bevillningsutskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 3

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av punkt 2 av anvisningarna till 30 § kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370).

Utskottets hemställan bifölls.

§ 4

Lag om kreditaktiebolag, m. m.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om kreditaktiebolag, m. m.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Herr HAGNELL (s):

Herr talman! I proposition nr 43 har föreslagits en ny lag om kreditaktiebolag. Avsikten är att även sådana nybildade bolag för långfristiga krediter som t. ex. Kommunkredit AB skall komma under tillsyn av bankinspektionen som den nu heter, förutvarande bank- och fondinspektionen. De skulle komma under denna tillsyn inte enbart på grund av föreskrifter i bolagsordningarna utan även på grund av den nu företagna lagändringen. Lagändringen kan betecknas såsom en teknisk förändring, och jag hemställer om bifall till bankoutskottets förslag i dess utlåtande nr 6.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 5

Undersökning av den ekonomiska politikens inverkan på näringslivet, m. m.

Föredrogs bankoutsiktets utlåtande nr 7, i anledning av väckta motioner om undersökning av den ekonomiska politikens inverkan på näringslivet, m. m.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr **ELMWALL** (cp):

Herr talman! Det föreligger inte någon reservation till bankoutsiktets utlåtande nr 7. Inte heller tänker jag framställa något yrkande, utan jag vill endast anföra några synpunkter.

När denna fråga tidigare har motionsvägen tagits upp här i riksdagen har yttranden inhämtats från bl. a. sammanslutningar av företagare. Särskilt de mindre företagens organisationer har visat sig intresserade och tillstyrkt motionärernas framställningar. Denna gång har endast riksbanksfullmäktige beretts tillfälle att säga sin mening, och såvitt jag förstår kan man aldrig från det hållet vänta något tillstyrkande av motionärernas synpunkter och önskemål.

Även större företagare har emellertid numera börjat intressera sig för de frågeställningar motionen omfattar. Man ifrågasätter, om vissa åtgärder verkligen har positiv effekt i alla lägen och man vill ha klarlagt huruvida inte de negativa verkningarna överväger.

Räntevapnet som konjunkturpolitiskt medel torde många gånger ha varit betydligt övervärderat. Det bör exempelvis framhållas, att den offentliga sektorn och bostadsmarknaden har i stort sett varit okänsliga eller tröga då det gäller påverkan av räntans förändringar. Däremot är företag med svag likviditet mycket känsliga för kostnadsstegrande åtgärder. Kapitalsvaga näringsgrenar såsom jordbruket, skogsbruket — i varje fall det enskilda skogsbruket — och nystartade företag på olika områden får vidkännas hela fält med följdverkningar vilka behöver klarläggas.

Att detta förhållande nu börjar observeras i vetenskapliga kretsar visar professor Lundbergs uttalanden i Skandinaviska bankens tidskrift. Han konstaterar bl. a. »att man hinner aldrig med att omsorgsfullt klarlägga och pröva föregående försök till stabiliseringspolitik». Detta får allt större aktualitet. Enligt professor Lundberg bör differentierade undersökningsmetoder användas för att klarlägga problemen. Verkningarna av åtgärderna bör belysas från olika håll.

Det är ganska märkligt att utskottet inte mer intresserar sig för dessa ur näringslivets synpunkter så vitala frågor. Den som driver en verksamhet, vilken som helst, vill ju följa upp verkningarna av olika åtgärder inom företaget. När han har fått klarhet därom, låta han dessa erfarenheter bli vägledande för sin planering. Men man har konstaterat, att det brister betänkligt i detta när det gäller hela vårt lands näringsliv. Det medger även riksbanksfullmäktige och utskottet, men de förlitar sig på offentlig och enskild forskning och privata initiativ. Jag kan inte underlåta att tycka att detta är svagt. Även om man givetvis använder de rön enskilda forskare får fram, måste resultaten sammanställas och bearbetas och felande material anskaffas för att bilden skall bli fullständig.

Utskottet hänvisar till riksbanksfullmäktige, som i sin tur hänvisat till att stabiliseringsutredningen klarlagt de frågor motionerna behandlar. Herr talman! Jag har forskat i skrifterna och tycker mig finna att riksbanksfullmäktige är ganska kritiskt inställda mot stabiliseringsutredningens betänkande, särskilt på områden som berörs i motionerna. De anför att betänkandet »har karaktären av ett ekonomiskt-teoretiskt och ekonomiskt-politiskt diskussionsinlägg». Riksbanksfullmäktige framhåller även: »Utredningen kan icke precis ange, under vilka omständigheter angivna medel äro tillräckliga.» »Angivna medel» torde hänföra sig till bl. a. hur räntan påverkat investeringsviljan,

Undersökning av den ekonomiska politikens inverkan på näringslivet, m. m.

riksbankens köp och försäljning av värdepapper, statens upplåningsoperationer, likviditetskvoter, sparande m. m.

Det synes mig som om fullmäktige i riksbanken här har hänvisat till en utredning som de själva tidigare underkänt. Motionärerna har ju inte begärt att få fram material som discussionsunderlag utan något helt annat. En ny utredning skulle ej vara en god disposition av våra begränsade utredningsresurser, framhåller riksbanksfullmäktige även. Detta synes mig vara ganska långsökta motiveringar för att komma ifrån åtgärder som blir allt nödvändigare ju längre tiden lider.

Utskottet är vänligt nog att dela riksbanksfullmäktiges uppfattning att frågorna är betydelsefulla. Man hoppas bl. a. på resultat av enskilda och privata forskares ansträngningar. Jag undrar emellertid om inte det är att överlåta alltför mycket till det obestämda. Från de synpunkter motionärerna anfört måste jag efterlysa ett mer positivt handlande.

Herr HAGNELL (s):

Herr talman! Motionärerna har tagit upp två stora frågekomplex. För det första vill de veta hur den ekonomiska politiken har fungerat och vilken effekt olika åtgärder har fått inom näringslivet under de gångna åren. Motionärerna talar också själva om att de har velat ha en annan räntepolitik än den som förts, en annan omsättningsskatt, en annan elskatt och andra drivmedelsskatter, ja, tydligen en hel del andra åtgärder än som vidtagits. Vidare anser motionärerna att tonvikten bör läggas på finanspolitiken i stället för på räntepolitiken.

Alla är vi väl på det klara med att det behövs en avvägning av olika ekonomiska medel för att påverka den ekonomiska utvecklingen i samhället. Man kan inte bara satsa på ett enda medel, utan det måste ständigt göras avvägningar, som i hög grad är betingade av

vad som är politiskt genomförbart i olika situationer. Det är därför knappast möjligt att, såsom motionärerna föreslagit, företa en vetenskaplig utredning i syfte att betygsätta den ekonomiska politiken.

För det andra önskar motionärerna, att man på grundval av en sådan utredning skulle dra upp riktlinjer för hur den ekonomiska politiken bör bedrivas, inte bara för ögonblicket utan också i olika framtida konjunkturlägen. Motionärerna vill tydligen ha någon mall, vilken gör det möjligt att fastslå vilken ränte- och skattepolitik som bör föras, vad som är den rätta omsättningsskatten, den rätta drivmedelsskatten o. s. v.

Men de frågekomplex, som beröres i den i och för sig intressanta motionen, är alltför stora för att kunna angripas på det sätt motionärerna tänkt sig. Man får nog i fortsättningen liksom hittills dels lita till enskilda forskningsresultat på olika avsnitt, dels och framför allt låta en politisk värdering bli avgörande för frågan om vilka riktlinjer som bör användas för den fortsatta ekonomiska politiken.

Utskottets motivering är i själva verket ganska välvillig och jag ber att få instämma i denna motivering.

Herr ELMWALL (cp):

Herr talman! Vi har inte krävt några direkta åtgärder, såsom herr Hagnell tycks ha uppfattat saken. Vi vill undersöka hur vidtagna åtgärder har påverkat näringslivets utveckling, och sedan vill vi med ledning av undersökningsresultaten ha förslag till åtgärder och riktlinjer för framtiden. Man kan givetvis aldrig räkna med att dessa kan följas så slaviskt och direkt som herr Hagnell här gjorde gällande att vi skulle avse.

Det är betecknande att näringslivet vill ha sådana undersökningar. Professor Lundberg har konstaterat, att det brister på detta område; ingen kan för-

Ökat samhälleligt inflytande över näringslivet

neka det längre. Därför tycker jag att det är så underligt att inte statsmakterna, som först och främst bör vara intresserade av dessa frågor, vill göra någonting för att klarlägga förhållandet.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 6

Ökat samhälleligt inflytande över näringslivet

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 8, i anledning av väckta motioner om utredning rörande ett ökat samhälleligt inflytande över näringslivet.

I två inom riksdagen väckta, till bankoutskottet hänvisade likalydande motioner, nr 447 i första kammaren av herrar *Lager* och *Adolfsson* och nr 539 i andra kammaren av herr *Hermansson m. fl.*, hade yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde utredning om formerna för ett ökat samhälleligt inflytande över näringslivet, särskilt de största företagen inom bank- och försäkringsväsendet, industrien, handeln o. s. v.

Utskottet hemställde, att motionerna I: 447 och II: 539 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **HERMANSSON** (k):

Herr talman! Som vi alla vet består bankoutskottet av intelligenta och mycket plikttrogna ledamöter, som givetvis lägger ned stor omsorg på att grundligt penetrera de frågeställningar och förslag som av kamrarna remitteras till dem för behandling. Jag är övertygad om att de också har mycket tankeväckande synpunkter på de frågor som ställts i den motion som nu skall behandlas. Av någon anledning — kanske blygsamhet — har emellertid bankoutskottet avstått från att i sitt utlåtande

närmare framlägga dessa synpunkter. Jag uppskattar i och för sig mycket det korthuggna, närmast isländska stilideal som präglar dess utlåtande, men anhaller dock att utskottets talesman här ville litet närmare utveckla sina tankegångar, innan jag själv går in på någon argumentation för motion 539, till vilken jag yrkar bifall.

Herr **HAGNELL** (s):

Herr talman! Jag ber att på utskottets vägnar få tacka för denna vackra be-tygsättning av utskottets ledamöter, och jag skall vid tillfälle vidarebefordra den. Jag förstår att herr Hermanssons uppskattning främst gäller den korthuggna stilen. Det måste väl vara den som är grunden för hans omdöme i detta fall.

Om jag här sedan skall säga någonting i sak, så är det att man i motionen hänvisar till den tilltagande koncentrationsprocess som pågår inom näringslivet. Så som kammarens ledamöter känner till arbetar emellertid en utredning för närvarande med de frågorna. I den utredningen kommer man också in på en hel del frågor som berör banker, finanskapital, personalunioner, aktieäggande, kontroll och inflytande.

Vidare har man i motionen också tagit upp frågan om sådana stiftelser som en del större företag och företagsgrupper har flyttat över äganderätten till företagen på, och man lämnar i motionen en del mycket intressanta uppgifter om dessa stiftelsers storlek och tillväxt under senare år. Det har tidigare väckts en motion, som koncentrerat sig enbart på den frågan, och den motionen är nu under bearbetning i bevillningsutskottet och kommer såvitt jag förstår upp till behandling här under höstriktsdagen.

Även på den punkten har sålunda herr Hermanssons önskan om insyn och uppmärksamhet på frågorna blivit uppfylld. Jag kan därför nöja mig med att yrka bifall till bankoutskottets utlåtande nr 8.

Ökat samhälleligt inflytande över näringslivet

Herr HERMANSSON (k):

Herr talman! Herr Hagnell har fastnat så i de korthuggna uttryckssätten, att han faktiskt slarvade över en rad viktiga problem som ställts i denna motion. Jag känner mig därför nödsakad att övergå till vanlig svenska och uttrycka mig litet mera mångordigt.

Vårt lands näringsliv präglas av en allt starkare koncentration av ägande till och kontroll över kapitalet. Det är en process som har skildrats med utförligt material och som också är föremål för en statlig utredning. Denna utvecklingsprocess kan ses från två sidor. Dels innebär den en maktkoncentration till en privat storfinans, vars makt står i motsättning till de demokratiska kraven, och dels innebär den att produktionen får en alltmer samhällelig karaktär, att de olika näringsgrenarna och företagen kommer i ett allt starkare beroendeförhållande till varandra.

Mot bakgrunden av denna utveckling framstår det som alltmere nödvändigt att samhället på olika sätt skaffar sig inflytande över de stora företagen och över näringslivet som helhet. Ett växande antal medborgare anser det samtidigt naturligt att betrakta produktionen och fördelningen av dess frukter som en gemensam angelägenhet. De godkänner inte längre det formella ägandet av kapitalet som enda källa för kontrollen av och bestämmanderätten över företagen. Löntagarna anser med skäl, att deras arbetsinsats ger rätt att vara med och bestämma över de värden som de skapat.

Den fortsatta debatten av dessa problem kan knyta an till frågeställningar som dryftats inom socialdemokratien, även under senare tid. Jag skall här endast anföra uttalanden av två f. d. finansministrar, varav den ene är ålderspresident i denna kammare. Per Edvin Sköld yttrade för några år sedan i ett uppmärksammat inlägg:

»Man kan emellertid lika så väl fråga varför löntagaren, som för sin utkomst

är beroende av företagen, inte skall ha något inflytande över det som är grunden för hans timliga existens. Finns det någon rationell grund för det förhållandet, att den som ställer kapital till förfogande för en rörelse bestämmer allt, men den som släpper till sin arbetskraft ingenting?»

Och Ernst Wigforss framhöll i sin bok »Socialism i vår tid» bl. a.:

»Utökningen av investeringar för att motverka depressionstendenser men ännu mer nödvändigheten att hålla investeringar tillbaka under högkonjunkturen förutsätter en utvidgning av den socialiserade sektorn i näringslivet, ett inflytande över kapitalmarknaden som gör banker och försäkringsinrättningar i realiteten till samhällsorgan och en samordning av investeringarna utanför den fria sektorn.»

Den bild som Wigforss tecknar i sin skrift innefattar »direkt kontroll över affärsbanker och försäkringsinrättningar liksom av malmbrytningen för export och de stora på skogsprodukter vilande industrierna». Han förutsätter samtidigt att storföretagen i övrigt måste få »en väsentligt ändrad struktur», att de blir »en form för kollektiv äganderätt, där enskilda har sin rätt som deltagare i det gemensamma arbetet men inte som privata ägare till någon del av tillgångarna».

Ett av Wigforss' viktigaste motiv för ett väsentligt vidgat samhällsinflytande var den fulla sysselsättningen. När författningsutredningen nu helt riktigt i grundlagen vill skriva in rätten till arbete för varje svensk medborgare, så aktualiserar detta ytterligare åtgärder som kan garantera att detta löfte blir verklighet.

Samhällets ökade inflytande över näringslivet är i dag en realitet i alla länder, vilket ekonomiskt system de än har, vare sig de har högermän, socialdemokrater eller kommunister i regeringen och oavsett om de har miljonärer, filosofie kandidater eller gruvarbetare som

Ökat samhälleligt inflytande över näringslivet

statsministrar. Det är formerna för detta alltmera ökade samhällelige inflytande i vårt land som vi har sett det angeläget att överväga i en utredning. Följande praktiska problem borde därvid tas upp:

1. Formerna för den nödvändiga planeringen av det svenska näringslivet. Tillsättandet av ett särskilt planeringsråd var ett framsteg. Men det har redan uppstått tvivel huruvida rådets uppgifter är tillräckligt bestämt angivna. Jag vill erinra om att LO-ordföranden Arne Geijer tog upp denna fråga i remissdebatten. Oss förefaller det otillräckligt att begränsa uppgifterna för ett planeringsråd till en s. k. ramplanering eller till att enbart göra ekonomiska framtidsbedömningar. Även länder med borgerligt styre har en mera långtgående planering av näringslivet än som hittills tillämpats i vårt land. Jag vet inte hur mycket metoden att ta hit franska experter för att lära vår socialdemokratiska regering att planera bättre kan ge. Vi borde själva mera grundligt undersöka hela denna problemställning.

2. Frågan om samhällets direkta engagemang i olika näringsgrenar och företag blir alltmer aktuell. Vi har tidigare i dag behandlat avtalet om Udevallavarvet och den stora kreditgarantien för varvsindustrien. När det uppstår krissituationer har inte heller de privata kapitalintressena något emot att staten träder hjälpsamt in, trots att de annars kräver att den skall hålla fingrarna borta. Men det kan inte anses tillfredsställande att samhällets ingripande i det ekonomiska livet sker planlöst och endast genom insatser i bankruttede företag eller i företag som hotas av bankrott.

3. Särskilda problem uppstår när monopol genomdrivar en produktionsbegränsning för att hålla upp priserna på sina produkter. Det är ett slöseri med produktionsmedel och andra resurser, som inte borde få förekomma. Cellulosaindustrien ger ett aktuellt exempel, järnbruket kan komma att ge nästa.

4. Samhällets inflytande måste också ges en positiv inriktning, så att användningen av resurserna mera direkt kan påverkas. Här gäller det bl. a. problemet om olika former för inflytande, från representation i styrelser till direkt inflytande över investeringar och produktion.

5. Speciella problem reser de olika former för maktutövning och kontroll som utnyttjas av de privata kapitalägarna. Det finns i näringslivet ett invecklat system av kinesiska askar, genom vilka enskilda och finansgrupper kan behärska de dominerande storföretagen i näringslivet. Holdingbolag, stiftelser o. s. v. är flitigt använda medel i detta syfte. Här behövs en ändring av lagstiftningen.

Det är riktigt som herr Hagnell påpekat, att det finns ytterligare en motion i denna kammare som tar upp frågan om stiftelserna till behandling. Den har väckts av en viss herr Hagnell, och jag hoppas verkligen att bevillningsutskottet skall ge den en mera utförlig behandling än vad han själv har velat ge den motion som bl. a. jag har underskrivit.

Det förefaller inte att saknas problem och diskussionspunkter i de sammanhang som här tagits upp. Det är möjligt att jag ännu är fylld av illusioner av riksdagens betydelse som en brännpunkt för den offentliga debatten om viktiga samhällsfrågor. Jag kan emellertid inte underlåta att uttala min förvåning — jag skall inte använda något starkare ord — över bankoutskottets sätt att avfärda de här anförda problemen med en axelryckning. Jag har en bestämd känsla av att den historiska utvecklingen, som oundvikligen kräver en lösning av dessa frågor, kommer att behandla bankoutskottet med en liknande axelryckning.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till de i

Förstatligande av Svenska Cellulosaaktiebolaget

ämnet väckta motionerna; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 7

Förstatligande av Svenska Cellulosaaktiebolaget

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 9, i anledning av väckta motioner om eventuellt förstatligande av Svenska Cellulosaaktiebolaget.

I två inom riksdagen väckta, till bankoutskottet hänvisade likalydande motioner, nr 448 i första kammaren av herrar Lager och Adolfsson och nr 540 i andra kammaren av herr Nilsson i Gävle m. fl., hade föreslagits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställde om en allsidig utredning av frågan om att trygga samhällets och de anställdas intressen och inflytande över SCA, eventuellt genom ett förstatligande.

Utskottet hemställde, att motionerna I: 448 och II: 540 icke måtte föranleda någon riksdagen åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr NILSSON i Gävle (k):

Herr talman! Här har tidigare talats om isländskt språk, och jag råkar befinna mig i den situationen, att min motion har fått en liknande iskall behandling. Jag har ju varit något längre tid i riksdagen än min kollega herr Hermansson och är därför kanske mera van vid sådan behandling. Jag tror emellertid på större förståelse i framtiden för våra problem än den vi har mött från utskottet nu, och vad som skett hindrar mig sålunda inte att här ägna några minuter åt den motion vi har väckt.

Vi har föreslagit en utredning rörande eventuellt förstatligande av Svenska cellulosaaktiebolaget. Vi kan naturligtvis prestera en lång lista av skäl som talar för vårt förslag om utredning. Jag skall emellertid i detta sammanhang söka stolpa upp våra skäl i sex punkter.

Det första skälet är att SCA är ett stort företag, ett företag av den storleksordningen att samhället har rätt att kräva samhällsinflytande och insyn i företaget.

Det andra är att vi har kännedom om att det inom massa- och pappersindustrin finns en rad kartellavtal, försäljningsavtal, marknadsdelningsavtal, prisavtal etc. När kommerskollegium på hösten 1950 gjorde en inventering på detta område, fann man att man i kartellregistret kunde införa inte mindre än 38 avtal i pappersbranschen. Då hade man ändå inte inräknat det intima samarbete som förekommer mellan svenska, norska och finska cellulosaaproducenter och som helt nyligen ledde till en överenskommelse om en produktionsinskränkning med i genomsnitt 25 procent av massatillverkningen i vårt land.

Det tredje skälet till vårt krav är, att SCA:s omfattning samt avgörandet i fråga om detta företag, dess framtid, dess verksamhet, ligger i ett fåtal storfinaansiärers händer. Vi anser inte att detta är tillfredsställande ur samhällelig synpunkt.

Det fjärde skälet är, att SCA:s aktiekapital på 235 miljoner kronor måste anses vara delvis urholkat kapital — det är inte alls så, att företaget skulle sakna tillgångar; långt därifrån! Det har tillgångar långt utöver det beloppet, men utdelningen till aktieägarna sker i stor utsträckning via gratisaktier, för vilka inga ekonomiska insatser gjorts. Det är alltså en merprofit som enbart tillkommer aktieägare och som erhålles på de anställdas och företagets bekostnad.

Det femte skäl, som vi riktat uppmärksamheten på, är att ett företag med SCA:s miljonresurser inte ger sig mera till känna på forskningsområdet. Som lekman frågar man sig, om koncernen måhända har andra produktionsintressen och finner det förenligt med dessa sina intressen att satsa på andra områden. Vi vet ingenting om det. Informationstjänsten arbetar inte på så sätt, att detta är redovisat.

Förstatligande av Svenska Cellulosaaktiebolaget

Det sjätte skälet är, att kraven om förstatligande av storindustrier ständigt har diskuterats inom arbetarrörelsen.

Utifrån dessa sex punkter finner vi det alltså motiverat att resa kravet på en utredning.

Skulle det — enligt vår mening — under utredningens gång ur samhällssynpunkt visa sig nödvändigt med ett förstatligande eller icke förstatligande, anser vi självfallet att utredningen skulle ge sina motiv för sitt ställningstagande åt ena eller andra hållet. Utskottet har — vilket framgår av dess utlåtande — inte ansett frågan värd någon utredning, ja, man har inte ens anfört något motiv för detta sitt ställningstagande.

Den stora tystnaden från utskottets sida tolkar jag så, att frågan är brännbar, ja, jag vågar säga ytterst brännbar. De borgerliga ledamöterna har naturligtvis sin ställning klar. Dessa önskar som bekant intet ökat samhällsligt inflytande över storföretagen utan tvärtom.

De socialdemokratiska ledamöterna med herr Hagnell i spetsen har för sin del kanske kommit i ett lika svårt läge. Jag vet inte om det har någon betydelse att företaget har en socialdemokratisk verkställande direktör, men socialdemokratien har alltid haft svårt att klargöra sin ställning när det gäller samhällsövertagande av företag. Detta gäller särskilt företag som inte befinner sig på fallrepet utan har en lysande industriell kapacitet och därtill en lika lysande ekonomi.

SCA utgör ett gott exempel på ett storföretag i vårt land, som genom sitt förfogande över en kunnig arbetarstam, en duktig tjänstemannakår och en driftig företagsledning lyckats svinga sig högt upp på storföretagens trappa. Det handlar alltså inte här om något fallfärdigt företag, som behöver statens hjälp; det handlar om raka motsatsen: om ett företag som vuxit ut till den storleksordningen, att såväl anställda som kommunala myndigheter, inom vilkas områden företaget har sitt verksamhetsfält, snarare vid många tillfällen tvingats

att söka bolagets hjälp. SCA intar en dominerande ställning på sitt verksamhetsområde. Med sina över 14 000 anställda avgör direktionen i gott samförstånd med Svenska handelsbankens styrelse de anställdas försörjnings-, inkomst- och trygghetsproblem. När ett företag får sådan dominerande ekonomisk makt, måste man också ha klart för sig att det representerar ett icke föraktligt politiskt inflytande över vårt lands ekonomi liksom det har ett stort inflytande även på vårt lands handelsförbindelser med andra länder. Motionärerna anser sålunda, att SCA vuxit ut i sådan omfattning, att dess verksamhet inte längre kan anses vara av intresse enbart för SCA:s privata aktieägare utan jämväl för samhället som sådant.

De medborgare, som har sin utkomst från SCA:s olika fabriker och företag, kan naturligtvis kräva av företaget, att så länge det hävdar sin äganderätt till råvaran skogen, äger medborgarna i sin tur rätt att kräva att råvaran avverkas och förädlas maximalt. Så länge SCA hävdar sin äganderätt till fabriker, äger de anställda rätt att kräva att maskinerna utnyttjas maximalt.

Beträffande skogen kan man inte säga annat än att råvaran avverkats i maximal omfattning. Men har råvaran skogen handhåfts med sådant ansvar, att dess återväxt garanterats? Svaret på den frågan ger länsutredningen för Västernorrlands län. Där kan läsas på s. 89: »Det torde vara allmänt känt och erkänt, att de skogsvårdsarbeten som under senare år utförts, haft en alltför liten omfattning inom länet. Den äldsta skogen har ej förnyats i önskvärd takt och underlåtenhetssynder förefinnes beträffande avverkning och restaurering av trasbestånd och äldre kalmarker.» Denna i och för sig välvilliga skrivning talar inte om tidigare års skogsskövling, som verkligen ger rätt till hårdare omdömen. Kritiken är riktad mot SCA men naturligtvis även mot andra bolag och enskilda skogsägare.

Om man sålunda avverkat maximalt,

Förstatligande av Svenska Cellulosaaktiebolaget

har man inte sört för skogens återväxt. Snarare har man skövlat skogen på främst de dimensioner som passat företags produktion. Resultatet är, att Västernorrlands län i förhållande till sin industrikapacitet har en markerad råvarubrist.

Den andra frågan gäller, huruvida maskinerna utnyttjas maximalt. Vi har det färskta förhållandet, att SCA haft en avgörande bestämmanderätt vad gäller den överenskommelse som träffats mellan de nordiska massatillverkarna om en i genomsnitt 25-procentig inskränkning av den svenska cellulosaproduktionen. Maskinerna utnyttjas sålunda inte maximalt. Motivet härför sägs vara svårigheter på exportmarknaden. Jag skall inte ta upp den prispolitik som de konkurrerande bolagen givit sig in på — med uppgörelser under bordet etc. — utan vill bara ha sagt, att ehuru exporten volymmässigt sett ökat från 1961 till 1962 på den europeiska marknaden har den sjunkit på de utomeuropeiska marknaderna. Denna export utgör endast drygt 22 procent av vår totala export.

Med ökade exportansträngningar på de utomeuropeiska marknaderna skulle vårt land helt säkert kunna placera betydande kvantiteter papper och papp på dessa marknader.

Den tillfälliga konjunkturdämpning som präglar den europeiska marknaden skall ses mot de optimistiska framtidsprognoserna. På skogsveckan här i Stockholm framhölls att konsumtionen av tidningspapper i Europa beräknas stiga från nuvarande cirka 18 miljoner ton till 35 miljoner ton 1975. Världskonsumtionen av papper och papp beräknas öka från nuvarande cirka 76 miljoner ton 1961 till cirka 150 miljoner ton 1975.

Det är sant att såväl cellulosa- som pappersproduktionen är i stark tillväxt i flertalet länder, också i Sverige. Jag vet också att SCA bygger ut sin produktion. Men om vi går in på frågan om

lokaliseringen och undersöker i vilken omfattning SCA medverkat till en låt mig säga spridning av sin verksamhet, så finner vi en tämligen stor kallsinnighet. Tesen att såväl massa- som pappersproduktionen måste ligga vid kusten anser jag vara fullkomligt felaktig, då det ju nu finns förutsättningar att lägga produktionen vid råvarans bas.

SCA synes inte ha något sådant intresse. Att det emellertid inte bara rör sig om ord framgår av Rottneroskoncernens initiativ helt nyligen att — visserligen med västtyskt kapital — utöka slipmassetillverkningen och bygga ett pappersbruk i Rottneros. Ägarna till det företaget säger:

»För tillverkning av tidningspapper på en modern snabbgående maskin (700 m/min. och däröver) fordras nämligen tillgång till nyavverkad sulfited av bästa kvalitet, vilken är närmast omöjlig att flotta, utan måste biltransporteras. Med hänsyn till att veden är rå och således mycket tung, är det ur kostnadssynpunkt av vikt att transportavståndet för råvaran blir så kort som möjligt. Färdigprodukten är mindre transportkänslig på grund av avsevärt högre torrhalt (ungefär dubbelt så hög som rå ved). Det torde således ur lokaliseringssynpunkt vara fördelaktigt att som Rottneros ligga mitt i ett rikt skogsområde.»

Om detta är möjligt för Rottneroskoncernen måste man fråga sig, varför SCA med sina väldiga skogsinnehav — 1 900 000 ha, varav 76 procent produktiv skogsmark — inte funnit tiden vara inne att exempelvis sprida sin tillverkning av låt mig säga slipmassa och tidningspapper till ytterligare områden för att ge folket där uppe ytterligare trygghet sysselsättning.

Bekräftelse på att såväl skogsbolag som enskilda skogsägare betraktar den framtida papperskonsumtionen med ljus optimism visar följande exempel.

Billerud har länge planerat en sulfatcellulosafabrik i Kvicksund i Mälarda-

Förstatligande av Svenska Cellulosaaktiebolaget

len. Svårigheter med utsläpp av industrivatten föreligger, varför frågan ligger hos vattendomstolen. Den långa väntetiden föranledde en lantbrukare att vid en skogsdag i Sala förklara, att om ingen annan sätter i gång en massa-industri i Mälardalen får väl skogsägarna själva allvarligt överväga, om de inte måste ordna med en fabrik, enär som det nu är transporterarna av virket tar bort en stor del av förtjänsten för skogsägarna.

Vidare har enligt uppgift enskilda skogsägare i sydvästra Värmland planer på att upprätta en egen industri förslaget till Bohuskusten.

I varje land är man mycket aktiv när det gäller utbyggnad av cellulosa- och pappersindustrin. Med hänsyn till framtidsprognoserna — vilka såvitt jag kan bedöma är riktiga — borde man kunna kräva, att också SCA medverkade till en annan lokalisering när det gäller att utvinna och förädla råvaran.

Vi vet emellertid alltför litet om SCA:s långsiktiga rationaliserings- och produktionsplaner. Vilka planer har man för de olika fabriksenheter? Den väldiga rationaliseringsvåg som nu sveper fram över landets cellulosa- och pappersindustri inger inte bara de anställda bekymmer för framtiden utan skapar bekymmer och osäkerhet i planeringen av framtida investeringar för kommunerna och de kommunala myndigheterna. De kortsiktiga informationer som ges i företagsnämnder och till myndigheterna kan inte anses tillräckliga.

SCA är Sveriges största industri i skogsbranschen. Detta faktum motiverar att vi ställer frågan om en utredning rörande företagets förhållande till stat, kommun och anställda. Är det verkligen ur samhällssynpunkt försvarligt att enskilda — låt vara betydande aktiegrupper — vilkas främsta intresse är att tjäna pengar skall äga sådant avgörande inflytande över nära 50 000 människors existens och framtid? Utgör

inte, herr Hagnell, företag av denna storleksordning ett hot mot vitala samhällsintressen? Uppstår inte, herr Hagnell, en fara att företag av sådana här gigantiska mått får möjligheter att på ett ovidkommande sätt öva inflytande på vårt lands ekonomiska politik, handelspolitik, skattepolitik och på samhällsplaneringen över huvud taget inom betydande områden av landet?

Jag frågar till slut: Menar verkligen utskottets socialdemokratiska ledamöter att frågor av denna art kan viftas bort med tre tryckrader utan någon som helst motivering? Har man då inte, herr Hagnell, gjort det en aning för lätt för sig? Måhända går det bra i dag men i framtiden kommer man inte att klara sig på det sättet.

I vad som framkom vid den sysselsättningskonferens som man ordnade uppe i Kramfors för en tid sedan och i det program som herr Hagnells partivänner då var med om att utarbeta återfinns krav dels om halvstatliga företag, dels om helstatliga företag. Nu har socialdemokratien möjlighet att åtminstone delge sin mening om halvstatliga och helstatliga företag. Men då föredrar socialdemokraterna i detta utskott att tåga som muren. Arbetarna uppe i Västernorrland och Ådalen kommer nog inte att uppskatta den tystnaden på herr Hagnells och hans partivänners håll.

Jag ber att få yrka bifall till motion nr II: 540.

Herr HAGNELL (s):

Herr talman! Det är många frågor som tas upp i denna motion om ett förstatligande av Svenska cellulosaaktiebolaget. Bankoutskottets skrivning betyder inte att utskottets ledamöter är ointresserade av de synpunkter som kommit fram. Till en del har de uppmärksamrats i andra sammanhang.

Som motionären sade kan det komma tillfällen, beroende på den politiska inställningen och de politiska önska

Förstatligande av Svenska Cellulosaaktiebolaget

ningarna inom landet, då frågor rörande storindustrier av denna art kan aktualiseras på ett annat sätt än som i dag har skett. Framför allt kan det, t. ex. om vi skulle få tillbaka det sysselsättningsläge vi hade på 1930-talet, bli ett ökat intresse bland väljarna för sådana frågor. Men, som motionären tydligen var på det klara med: frågan är i dag inte så aktuell som den kan bli. Däri ligger väl också en förklaring till det utlåtande som bankoutskottet avgivit.

Motionären beskrev Svenska cellulosaaktiebolaget såsom ett företag med lysande ekonomi samt med skickliga anställda och en driftig företagsledning. Han sade att företaget vuxit på ett sådant sätt, att det inte längre är ett rent privatintresse utan har blivit ett samhällsintresse. Här kommer vi in på en intressant ideologisk fråga. Skall man gå ut till företagen och säga: Ni har så bra arbetare, så bra tjänstemän och en så driftig företagsledning och ni har fått en så lysande ekonomi, att ni, om ni fortsätter litet till i den riktningen, inte får fortsätta att arbeta i de nuvarande formerna, utan då blir det en annan ägare som får ta hand om företaget? I så fall vore det nog bäst att på förhand fastslå över vilka gränser företagen inte får gå utan att bli omhändertagna. Jag tycker att det vore en underlig ordning och att det vore detsamma som att säga till företagen: Sköt er inte, så bryr vi oss inte om er!

De interna frågor rörande företaget, som herr Nilsson i Gävle berörde, är intressanta. Men det är svårt för bankoutskottet att beträffande ett speciellt företag ta ställning till sådana frågor som vart företaget skall lokalisera sina fabriker, om de skall läggas vid kusten för att man skall förbilliga transporter och få den lysande ekonomi, som herr Nilsson talade om, eller om de skall lokaliseras till skogsområdena. Olika företag får, som herr Nilsson påpekade, arbeta efter de principer de anser vara

bäst. Sedan får vi se vilka företag som får den bästa ekonomien. Vad vi kan göra är att beskatta företagen och hjälpa till att på det sättet ta hand om en del av deras goda inkomster.

Jag tror inte att det finns någon inom bankoutskottet som har någonting att invända mot en ökad information till företagsnämnderna. En sådan är säkert behövlig i många fall. Jag tror också att det kan vara behövligt med en bättre information till kommunerna och kanske även till staten, även om den informationen inte kan ske genom företagsnämnderna, eftersom det inte finns några representanter för stat och kommun i företagsnämnderna. Man har på olika håll gjort ansträngningar för att få en bättre information. Arbetsmarknadsstyrelsen har försökt att på ett tidigt stadium få reda på när företagen ändrar antalet anställda, så att samhället i god tid kan vidta de åtgärder som blir nödvändiga vid ändring av sysselsättningsläget inom ett stort företag.

Herr Nilsson frågade sig om det kan vara försvarligt att ett privatägt företag skall äga inflytande över 15 000 anställda. Den blandade ekonomi vi har i vårt samhälle innebär att privata äger inflytande över 91 procent av näringslivet, staten över 5 procent samt kommunerna och de producentkooperativa och konsumentkooperativa företagen över 4 procent. Herr Nilsson begränsar sin frågeställning till 15 000 anställda, men i realiteten gäller frågan 91 procent av samtliga anställda här i samhället.

Jag tror att man får se dessa frågor från en annan utgångspunkt. Vi har inte längre 1930-talets läge, och jag tror därför att dessa frågor inte bör lösas på det sätt som herr Nilsson gjorde sig till talesman för. Staten har en egen skogsindustri, och vi har även producentkooperativa skogsindustrier. Jag tror att vi, i stället för att gå den väg som herr Nilsson rekommenderade, bör hjälpa fram skogsindustrier med en sådan äganderättsstruktur som dessa båda ty-

Förstatligande av Svenska Cellulosaaktiebolaget

per av industrier representerar. Den samhällsägda skogsindustrien bör få bättre chanser att växa än den nu har. Vi har ingen anledning att diskutera vad de privata företagen gör för att växa, så länge vi inte tagit till vara möjligheterna att låta de statsägda företagen växa. En bidragande orsak till »den glänsande ekonomien» inom Svenska cellulosaaktiebolaget och till dess tillväxt har varit att man utnyttjat inkomsterna från skogarna till en utbyggnad av skogsindustrien. I den företagsgrupp samhället har på detta område får vi inkomster från skogarna genom domänverket. Det har rört sig om 40 å 50 miljoner kronor om året under efterkrigstiden. De pengarna har gått in till statskassan, och de har inte använts till en industriell utbyggnad. Det statliga skogsindustriebolaget har sedan fått gå till riksdagen med en anhållan om skattepengar för sin utbyggnad. Denna omväg har dessutom varit tidskrävande. Vi får hoppas att den nu pågående utredningen kanske redan i år kommer med ett förslag som medför en förnuftigare skötsel av våra egna företag, en skötsel som kan ge dem chansen att växa och utveckla sig på samma sätt som de enskilda företagen har haft möjlighet att göra. Det kan inte finnas någon orsak till att ett företag som har 7 miljoner ägare inte skall skötas expansivt, när det har en driftig företagsledning samt duktiga arbetare och tjänstemän i sin tjänst.

Närmare till hands än de lösningar som herr Nilsson rekommenderar tror jag det ligger att vi ser till att våra egna företag kan utvecklas till att omfatta mer än de 5 procent av näringslivet som de i dag utgör. Om vi sköter dem bra, kanske de kan växa med några procent per år. På det sättet får vi den tävlan mellan olika företag och företagsformer, som det socialdemokratiska partiprogrammet franhåller som eftersträvansvärd för vår ekonomiska politik.

Herr NILSSON i Gävle (k):

Herr talman! Det var intressant det som herr Hagnell sade. Det bekräftade ju att det egentligen borde ha kommit till stånd en utredning som kunde ha burit upp herr Hagnells synpunkter på hur produktionen bör vara ordnad i framtiden. Den hade lämnat ett utomordentligt bra material, som hade gjort både herr Hagnell och mig säkrare i våra bedömningar av denna koncern och dess framtid.

Jag sade *inte bara* att företaget var stort utan anförde också ganska grave-rande anmärkningar mot företagets sätt att sköta avverkning av skogen och svara för dess återväxt. Det är också bekant att Cellulosabolaget har intagit en utslagsgivande position när det har gällt att bestämma prisavtal, marknadsfördelning och den produktionsinskränkning som överenskommits genom avtal mellan nordiska massatillverkare. Detta säger väl ändå, herr Hagnell, att när ett företag när denna storleksordning och får så dominerande inflytande är det på tiden att man från samhällsmaktens sida ställer frågan: Vad kan vi göra för att garantera att samhällets inflytande och samhällets intressen blir tillgodosedda när företaget planerar för framtiden?

Det visar sig att det vid en fabrik, som har sagt upp beställningen på sötvattentuber, finns 200 personer med ytterligt oviss framtid. Vid en annan fabrik har de beslutat minska wallboardtillverkningen och sagt upp arbetarna. Till och med skrotuppköpare kom på besök i fabriken. Men plötsligt kom en order och skrotuppköparna visades tillbaka och arbetarna fick stanna kvar. En sådan osäkerhet för arbetarna skulle kunna undvikas om samhället fick vara med och planera och ta del av företagets rationaliseringsplaner och produktionsplaner.

Herr Hagnell sade att utskottet inte vet vad som kan vara bäst beträffande företagets skötsel. Nej, det förstod vi på

Förstatligande av oljehandeln

förhand. Därför begärde vi en utredning, men denna har herr Hagnell och övriga i utskottet avvisat med kalla handen.

Förslaget kom från fel håll. Den kritik herr Wedén i en debatt här tidigare riktade bl. a. mot socialdemokratien är på sitt sätt riktig: man vill inte godta eller positivt behandla förslag som kommer från andra partier utan man vill gärna vara först själv. Det är kanske däri den egentliga orsaken till utskottets ståndpunktstagande ligger.

Jag har ingenting alls emot att ett stort bolag får fortsätta sin verksamhet därest en utredning kan visa att bolaget sköter sina affärer på fördelaktigt sätt och samtidigt skapar trygghet för de anställda. Men mina anmärkningar var av det slaget att företaget sannernigen är i behov av både samhällsinflytande och samhällsyn.

Jag beklagar, herr talman, den negativa attityd som utskottet har visat och vidhåller yrkandet om bifall till motion nr II: 540.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 8

Förstatligande av oljehandeln

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 10, i anledning av väckta motioner om förstatligande av oljehandeln.

I två inom riksdagen väckta, till bankoutskottet hänvisade likalydande motioner, nr 160 i första kammaren av herrar *Adolfsson* och *Lager* och nr 190 i andra kammaren av herr *Holmberg m. fl.*, hade föreslagits, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om kompletterande utredning och förslag syftande till förstatligande av oljehandeln i Sverige.

Utskottet hemställde, att motionerna I: 160 och II: 190 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **HOLMBERG** (k):

Herr talman! Att bensin och eldningsolja är så dyr här i landet beror på att vi har kommit i händerna på bolag som håller priserna uppe genom sin monopolställning. På samma sätt har det också gått med produkterna från den petrokemiska industrien. På detta område finns alltså ingenting av den konkurrens mellan statliga och enskilda företag som herr Hagnell talade om under behandlingen av föregående ärende.

Sedan importen av rysk olja ökade har priserna visserligen sjunkit något, men fortfarande är de anglo-amerikanska och holländska oljebolagens inflytande så helt dominerande, att de svenska konsumenterna blir tvingade att betala orimliga överpriser. Experterna anser att den ryska prispolitiken bygger på helt affärsmässiga kalkyler, men när professor Myrdal var chef för FN:s ekonomiska Europakommission bevisade han att de amerikanska oljebolagen däremot skaffar sig enorma extraprofiter på olika sätt. Även andra undersökningar har visat att oljebolagen för det första har kunnat pressa ner utvinningskostnaderna på oljefälten i mellersta Orienten genom att betala svärtlöner och genom metoder i övrigt som är vanliga i kolonier. Detta hör alltså till den sort av utplundring av u-länderna som var föremål för debatt i dag på förmiddagen. För det andra har oljebolagen genom sin monopolställning både i Europa och i Amerika kunnat diktera priserna, och för det tredje använder de också påtryckningsmetoder av olika slag.

Men de svenska konsumenterna tvingas inte bara att betala oskäliga priser för bensin och olja. Privatbolagens metoder har också visat hur allvarliga

Förstatligande av oljehandeln

konsekvenser dessa förhållanden får i övrigt. I tidigare debatter om den svenska oljehandeln hade också flera regeringsmedlemmar samma uppfattning som vi fortfarande vidhåller. De framhöll också att det nuvarande tillståndet ofta är ett hinder för Sverige att fritt välja sina handelspartners med hänsyn till vad som gagnar landets intressen. Möjligheterna att öka exporten beror nämligen i mycket hög grad på om vi kan ta emot olja som betalningsmedel. Detta gäller naturligtvis också vid affärsförbindelser västerut, men dels har handeln åt det hållet en påtagligt åtstramande tendens och dels får vi betalt för våra exportvaror i form av olja som är orimligt dyr.

Nu vill utskottet tydligen ge oss intrycket att allt detta är bagateller som man inte skall ödsla tid på eller att det är frågor som vi inte kan göra något åt. Bägge alternativen är enligt min mening lika förkastliga. Oljehandeln framstår alltmer som en ekonomisk och politisk angelägenhet av största betydelse. Jag frågar: Måste man då inte göra något åt det faktum att de svenska konsumenterna skinnas genom hutlösa monopolpriser? Vi kan inte tysta åse hur utländsk storfinans skaffar sig ett allt större inflytande över viktiga delar av det svenska näringslivet. Det borde vara självklart att svenskarna och inte utländska bolagsledningarna skall bestämmande över förhållanden, vilka har avgörande betydelse för vår ekonomi.

I många socialdemokratiska och kommunistiska motioner har hävdats att vi bäst värnar Sveriges nationella oberoende på detta område genom att förstatliga oljehandeln. Tydligen har de borgerliga partierna inte heller kunnat förneka detta, men det har för dem blivit ett val mellan oljebolagens och Sveriges intressen. Särskilt högern har valt att slåss för de utländska bolagens sak. Frågan tillhör nämligen de grundläggande principiella och politiska frågor som statsministern talade om härom-

dagen apropå högerns mening om den s. k. offentliga sektorn. Vilken roll man skall tilldela den sektorn beror inte bara på socialpolitiken och skolreformererna. Den viktigaste delen av striden mellan arbetarpartierna å ena sidan och framför allt högern på den andra sidan är om en stat med arbetarmakt skall utvidga den offentliga sektorn att också omfatta viktiga delar av näringslivet. Det har varit det främsta stridsämnet bl. a. i debatterna om efterkrigsprogrammet, och det var ingen tillfällighet att högern sköt in sig framför allt på frågan om förstatligande av oljehandeln. Därvidlag har högern också haft en sagolik framgång. Egentligen döljer sig bakom dessa sex utskottsradar en av de viktigaste politiska segrar som högern vunnit på många år, och det kan vara anledning att erinra om hur detta har gått till.

Första gången frågan om oljehandelns förstatligande behandlades i riksdagen var den saken redan en framträdande punkt på det dåvarande regeringsprogrammet. Det fanns en utredning som klart visade de stora fördelar som ett förstatligande av oljehandeln skulle medföra för vårt land och för de svenska konsumenterna. Som ordförande i bankoutskottet satt då socialdemokraten Jansson i Kalix, som hade samma mening som kommunisterna. Dåvarande handelsministern Gunnar Myrdal och även statsrådet Gustav Möller hörde till dem som ville göra slut på de utländska bolagens inflytande. Sju år senare vidhöll utskottet, som också då hade en socialdemokratisk ledning, att oljehandeln borde förstatligas. Men man hänvisade till att saken då var beroende av regeringens prövning. Den kunde man lita på, sade man; det behövdes inte någon påstötning för att göra slag i saken. Flera medlemmar av den socialdemokratiska riksdagsgruppen trodde emellertid inte att det förhöll sig på det sättet, ty i fjol motionerade socialdemokrater både i första och andra

Förstatligande av oljehandeln

kammaren för att få fart på denna sak. Men då hade chefskapet i bankoutskottet redan överlämnats till högern, och nu gled också motiveringen för avslagsyrkandet över till rena högerståndpunkten. Detta hindrar emellertid inte att det fortfarande inom det socialdemokratiska partiet finns en stor grupp med samma mening som vi gemensamt omfattade när denna sak började att diskuteras. Det var 31 socialdemokrater som i första kammaren i fjol stödde motionärerna. I andra kammaren blev det ingen rösträkning, men det finns ingen anledning tro att antalet anhängare av förstatligande var mindre i denna kammare.

I år hänvisar man till vad som formellt skedde i fjol, nämligen beslutet om avslag på motionerna. Jag vill erinra om att det gällde socialdemokratiska motioner i fjol. Utskottet framhåller nu i sitt utlåtande att det inte har inträffat något nytt som ger anledning att ändra på nuvarande förhållanden. Jag vill vända på frågan och säga: Har det inträffat någonting som ger anledning att ändra på den ståndpunkt som oljeutredningen, regeringsmedlemmar och bankoutskottet intog i denna fråga från början?

I verkligheten har det inträffat mycket under de senaste åren. De utländska bolagen har ytterligare stärkt sitt inflytande och tar ut allt större belopp av de svenska konsumenterna genom en oskälighetspolitik. Det har vidare inträffat en mycket uppseendeväckande skärpning av handelskriget mellan de kapitalistiska staterna, och i det fallet sitter också vårt land hårt emellan. Den officiella svenska ståndpunkten är att vi skall hålla fast vid vår nationella självbestämmanderätt och utforma vår handel så som det bäst passar svenska intressen. Men därvidlag är det ett svårt hinder att Sveriges oljehandel i så hög grad dirigeras från utländska bolagskontor. De svenska distributörerna är bara bulvaner åt de utländska bolagen.

De är bundna till händer och fötter av de utländska bolagens monopolkontrakt och har ingen egen bestämmanderätt. De utländska oljebolagens prisdiktatur och påtryckningar omfattar för övrigt inte heller bara oljeprodukterna utan får, som jag redan tidigare sagt, mycket allvarliga återverkningar också på andra håll. Jag skulle kunna nämna exempel från Sverige, men just nu är det engelska näringslivets situation ett bra exempel på hur hänsynslöst de utländska oljebolagen använder sin makt för att tillgodose egna intressen.

Det har alltså inträffat mycket som ytterligare stärkt argumenten för att staten skall bestämma över oljehandeln. Jag kan från dessa utgångspunkter inte förstå hur utskottet kan göra gällande att det inte har inträffat någonting som ger anledning att ändra den negativa ståndpunkt utskottet intog i fjol. Det förhåller sig på alldeles motsatt sätt.

Jag hemställer därför, herr talman, om bifall till motionen nr 190.

Herr HAGNELL (s):

Herr talman! Det är stora frågor som har tagits upp i flera kommunistmotioner, vilka hänskjutits till behandling av bankoutskottet. Den fråga vi nu behandlar är inte heller någon liten fråga. Den har, som påpekats av motionärerna, flera gånger tagits upp i både statliga utredningar och socialdemokratiska motioner. Det är alltså inte bristen på uppmärksamhet utan kanske snarare frågans storlek som gjort att man har tagit litet försiktigt på den under gångna år.

Motionären frågar om det under senare år har inträffat något som kan vara av intresse i detta sammanhang. Ja, man kan knyta an till vad motionären själv nämner i motionen om den ryska oljan. Svensk industri har ju med stor beredvillighet tagit emot den ryska oljan, eftersom den för närvarande säljs till lägre priser än annan olja. En av de största svenska kapitalisterna har

Förstatligande av oljehandeln

omfattande östhandel på sitt program, och den avser både olja och annat. Jag hoppas att det inte kommer några förslag om att dennes företag skall förstatligas, så att den östhandeln minskar.

Från svensk industris sida har man också visat intresse för utvecklingen under senare tid beträffande de rörledningarna, som det här talats om. I det sista anförandet i den föregående frågan talades om banken som låg bakom Cellulosabolaget. Om jag får använda ett liknande uttryckssätt, skulle jag vilja säga — jag vet inte hur rätt det är — att Skandinaviska banken med sitt intresse för de ryska oljeledningarna genom det företag, där banken har ett visst intresse, underlättar oljeexporten. Om dessa rör vore avsedda för naturgas i stället för olja, så betydde det ju bara att den ryska industrien finge motsvarande kapacitet ledig att sätta in på oljan. Så nog har den svenska industriens insats här betydelse för den ryska oljans expansion västerut. Om jag inte missminner mig, arbetar 20 procent av den svenska industrien med rysk olja. Det är en relativt hög siffra, om man jämför med Italien och Tyskland. Den tyska siffran har varit 7 procent och den italienska 13 procent, men jag tror, att man i Italien kommit upp till nära 20 procent under senare tid. Vi är alltså i gott sällskap med borgerligt styrda länder när vi ökar den ryska oljans marknadsandel i detta land. Detta har bidragit till att andra oljekoncerner också håller låga priser.

Så länge vi inte behärskar oljekällorna skulle ett förstatligande av oljehandeln knappast vara till någon hjälp för oss för att undvika monopolpriserna. De som har hand om oljekällorna sätter ju de priser från vilka vi har att utgå. Något hinder för att köpa den ena eller den andra oljan finns f. n. inte, utan det går att ta vara på den ökade konkurrensen som existerar. På den punkten måste alltså motionärerna ha gjort en felbedömning när de talar

om denna extra beskattning. Det finns möjligheter att få ett lägre pris om man tar vara på konkurrensmöjligheterna.

En annan sak som tillkommit på senare tid är att OK, som till 80 procent ägs av Kooperativa förbundet, har byggt ut sin kapacitet kraftigt. Det är ju detta som motionärerna efterlyser. Motionärerna säger att de svenska distributörerna är bulvaner för de utländska ägarna och att de inte har någon egen bestämmanderätt. Jag skulle vilja säga att det är de utländska bolagen som inte har någon bestämmanderätt. De svenska distributörerna är inga bulvaner, ty det är inget som de skyler på denna punkt.

Det är riktigt som det står i motionen, att det förekommer en viss skatteflykt. Det går nämligen inte för de svenska taxeringsmyndigheterna att ta reda på vart pengarna tar vägen i de internationella oljekoncernerna och hur dessa sätter priser och royalties. Det underliga är att de flesta oljebolagen med en omsättning på 300—400 miljoner kronor går med en mycket blygsam vinst och i en del fall med ett par hundra tusen kronor i förlust. Det är nästan så att man tycker synd om oljebolagen. I den mån det är möjligt att finna andra vägar att beskatta oljebolagen så är det skäl att försöka göra det. De som sysslar med detta vet att man i andra länder, där man inte offentliggör bolagens skatter, har lyckats förhandla med oljebolagen och få ut skatter som det inte tycks vara så lätt att ta ut här i landet.

När utskottet säger nej till detta utredningsförslag, betyder detta alltså inte att utskottet anser att allting är väl beställt inom oljehandeln. Det finns tendenser som är värda att uppmärksamma. Skatteflykten aktualiserade jag själv för ett par år sedan. I motionen sägs också att när den privata industrien i Stenungsund investerar ett par hundra miljoner kronor så får samhället investera en halv miljard. Såvitt jag

Förstatligande av oljehandeln

vet var det jag som först gjorde de beräkningar som motionärerna använder sig av. Jag har därför naturligtvis inte några invändningar att göra mot motionen på den punkten, utan det är andra skäl som gör att bankoutskottets majoritet inte anser sig kunna tillstyrka det förslag om utredning som läggs fram.

Det är inga oväsentliga frågor som tagits upp, men läget har förändrats en del. Det betyder inte att denna sak skall vara avsågad för framtiden. Frågan bör följas med uppmärksamhet från statsmakternas sida. Detta gäller särskilt den kemiska industriens utveckling. Vi skall inte bara vänta på att de utländska oljebolagen skall bygga upp en kemisk industri åt oss. Tyvärr får vi nog konstatera att den kemiska industri, som vi själva skulle ha kunnat bygga upp med oljan i Svenska skifferoljebolaget som bas alltför länge har kört i förlegade former. Man har inte ställt om tillverkningen till den effektiva kemiska industri som det borde ha funnits möjligheter att skapa. Jag har i många andra sammanhang förordat en annan ansvarsfördelning i den statliga delen av näringslivet. Jag vill att den skall skötas effektivare och drivas i mera affärsmässiga former. Den statliga delen av näringslivet bör kunna hänga med i utvecklingen bättre.

Men dessa ting får drivas i andra former än dem som motionärerna här hänvisar till. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till bankoutskottets hemställan.

Herr HOLMBERG (k):

Herr talman! Jag känner också till att herr Hagnell i andra sammanhang har ådagalagt stort intresse för att öka statens inflytande över näringslivet. Jag har läst hans reservation i utredningen om statens företagsformer och vet ungefär vad det är han syftar på. Jag har mycket stora sympatier för den linjen,

men jag kan inte förstå hur herr Hagnell kan få de ståndpunkterna att stämma överens med den avvisande hållning som han i alla fall medverkat till i utskottet. Det är en totalt negativ hållning till frågan om att skaffa staten ökat inflytande över oljehandeln.

Nu tar herr Hagnell själv upp en fråga av allra största betydelse i detta sammanhang, vilken vi för övrigt också har berört i motion, nämligen frågan om att skapa en ny statlig industri, grundad på oljan som råvarubas, en petrokemisk industri. Vi har väckt en motion om den saken i riksdagen men tyvärr inte fått sådan medverkan att vi kunnat intressera statsmakterna för att på detta område konkurrera med de privatbolag som har etablerat sig i branschen. Det skulle ha kunnat göras med mycket stor framgång, men det förutsätter också att staten skaffat sig möjligheter att bryta de utländska oljebolagens monopol på den svenska marknaden.

Denna fråga får inte anses slutdebatterad, säger herr Hagnell, och det vill jag livligt instämma i. Men jag förstår inte hur vi skall få någon rättsida på det hela, hur vi skall få det att gå vidare, om man vid varje tillfälle, när socialdemokratiska och kommunistiska motionärer försöker driva på, säger att denna sak skall vi inte göra något åt nu. Den inställningen har man haft i nära 20 år. För många år sedan hänvisade man till att det här ordnade nog regeringen; det hela vore beroende av regeringens prövning, hette det. Men när kommer regeringen att göra någonting, om det inte blir någon form av opinionsyttring från riksdagens sida?

Herr Hagnell har förtjänstfullt bidragit med ytterligare exempel på hur berättigat det är att vidta åtgärder mot de utländska oljebolagens inflytande och inte minst mot deras metoder att undandra sig beskattning här genom skatteflykt och många andra liknande ting.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Överläggningen var härmed slutad.

Förstatligande av läkemedelsindustrien

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 9

Förstatligande av läkemedelsindustrien

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 11, i anledning av väckt motion om förstatligande av läkemedelsindustrien.

I en inom andra kammaren väckt, till bankoutskottet hänvisad motion, nr 441, av fru *Ryding m. fl.*, hade föreslagits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställde om utredning i syfte att förstatliga läkemedelsindustrien även för att genom en statlig svensk läkemedelsindustri förse utvecklingsländerna med livsviktig medicin till självkostnadspris.

Utskottet hemställde, att motionen II: 441 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Fru RYDING (k):

Herr talman! I remissutlåtandet från Läkemedelsindustriföreningen, vilken förening ju omfattar de stora läkemedelsindustrierna i landet, d. v. s. AB Astra, AB Bofors Nobelkrut, Draco, AB Ferrosan, AB Hässle, AB Kabi, AB Leo, AB Pharmacia och AB Recip, säger man att den primära reaktionen inför vår motion i denna fråga om utredning i syfte att förstatliga läkemedelsindustrien är att motionen inte redovisar någon som helst grundval för denna åtgärd. Till detta ber jag att senare få återkomma. Jag vill först för mitt eget och mina medmotionärers vidkommande uttala, att vår primära reaktion inför en del remissvar, inte minst det från Läkemedelsindustriföreningen, är att det måtte ha varit en förfärligt ömtålig få vi trampat på, ty är det något som inte är som det skall vara och man

irriterar det så gör det ont, och detta tar sig sådana uttryck som kan utläsas ur nämnda remissvar, i vilket man förfasar sig över »tillgreppet av den privata industrin» och ber att denna industri »mätte tillerkännas ett normalt mått av arbetsro».

Denna reaktion från läkemedelsindustriens sida är rätt förklarlig. Man vill inte gå med på att det nuvarande systemet skulle innebära några som helst avigsidor, och det är också naturligt, då förtjänsten är god: det lönar sig i högsta grad att tillverka och försälja läkemedel i Sverige i dag.

Den icke obekante Karl-Axel Sjöblom, som gjorde ett uppmärksammat program i TV om läkemedelsindustrien, skriver i nr 7 i tidningen Vi av den 16 februari i år, att han hade riktat frågan om lönsamheten till en av förgrundsmännen inom svensk läkemedelsindustri. Denne hade då skrattande frågat: »Läser herrarna på Sveriges Radio inte börsnoteringarna?» Man anser alltså på det hållet att om lönsamheten är god så är allting bra. Av remissvaren framgår också att det finns nyktrare bedömare av frågan, som pekar på att en starkt ökad kommersialisering av den internationella läkemedelsindustriens verksamhet i vissa fall har fått otillfredsställande följer och att även den svenska läkemedelsindustriens utveckling inrymmer vissa mindre goda drag. Jag syftar här bl. a. på vad medicinalstyrelsen och föreståndaren för statens farmaceutiska laboratorium, professor Hellberg, säger i sina remissyttranden.

När vi köper läkemedel bryr vi oss många gånger inte om priset, utan det gäller först och främst att bli frisk, och att döma av priserna ser det ut som om läkemedelstillverkarna utnyttjat denna situation. Inte heller kan vi påverka vilka mediciner vår läkare skriver ut åt oss.

Det tidigare omtalade TV-programmet var ett beskt piller och ställde bl. a. prisfrågorna i blyxtbelysning. När läke-

medelstillverkarna hämtat sig någorlunda, gjorde man påtryckningar och fick ett nytt program i frågan. Men inte heller detta nya program gav uttryck för något annat än att prishöjningen är fri och okontrollerad och att samma läkemedel hos olika tillverkare kan ha högst varierande pris. Inte heller i det andra programmet framkom något som tydde på att tillverkarna var beredda till någon självsanering av de påtalade missförhållandena i detta avseende.

En prisskillnad på upp till 100 procent på vanliga likadana varor vore otänkbar, men för läkemedel går det. Enbart för de läkemedel som rabatteras genom sjukförsäkringen och som alltså köpes på recept betalar staten för nästa budgetår 150 miljoner kronor, och därtill kommer samhällets kostnader för sjukhusmedicin. Man tycker att staten skulle ha all anledning att mycket mera intressera sig för detta prisproblem.

Produktion för profit i stället för produktion efter behov förutsätter ju reklam, och läkemedelsfirmornas reklamflora är på väg att svämma över sina bräddar. 52 kg läkemedelsreklam sändes förra året till stockholmsläkarna. Med denna uppgift som utgångspunkt skulle det röra sig om cirka 350 ton reklam till Sveriges läkarkår på ett år. Det kanske inte är den lämpligaste enheten att mäta en läkares arbetsbörda i — men den säger i alla fall ganska mycket. Detta är bara en del av reklamen, nämligen den till läkaren, sedan tillkommer reklamen direkt till konsumenterna i form av stort upplagda annonskampanjer: för tabletter som *lätt* löses i vatten, för likadana tabletter som *inte* behöver lösas i vatten o. s. v.

Trots förnekande från professor Werkö i senaste TV-programmet av att någon överkonsumtion av läkemedel skulle förekomma i Sverige, skrev bl. a. redan år 1955 doktor Gustaf Myhrman i Svenska Dagbladet att man vad de populära vitaminpreparaten angår får vara tacksam om så mycket som en procent av

Förstatligande av läkemedelsindustrien

nedlagt kapital gör någon medicinsk nytta. Utvecklingen på reklamens område har sedan dess gått framåt med stora steg — allting skall man kunna sälja med mördande reklam, så också de olika fabrikerens många gånger mer eller mindre värdelösa preparat.

I dessa reklamkampanjer kommer ju hela kedjan av olika slags reklamkare in i bilden — ju skickligare reklammän en firma kan få tag på, desto större chans har man, att de för reklam utlagda pengarna skall ge hundrafalt igen. Men förutom de höga kostnaderna kommer enligt mitt förmenande en annan sida in i bilden. Det är inte ett litet antal människor som i dag sysslar med läkemedelsreklam: det är han eller hon med idéerna, layoutmannen, tecknaren och många fler. Det är en helt imponerande apparat. Alla dessa människor skulle kunna göra sin insats i samhället där den bättre behövdes — i stället för att sitta och rita gubbar som äter vitaminpiller eller hoppas bock kunde man ju låta denna arbetskraft verkligen få göra en insats inom den riktiga sjukvården, som i dag ropar efter arbetskraft.

Men tablettmaskinerna går för högvarv ute i landet — en del äter tabletter vid minsta tecken till snuva eller huvudvärk, andra äter tabletter för att inte få ont i huvudet o. s. v. Produktionen får inte stanna av, den måste öka och följderna blir nya preparat eller variationer av de gamla, ty vinstmarginalerna skall redovisas för aktieägarna.

Det viktigaste i sammanhanget: människan, patienten, de sjuka och de ännu inte sjuka glöms gärna bort av herrar reklammän och försäljningschefer som alltmer får ta ledningen.

Enligt medicinalstyrelsens remissvar har man från dess sida vid upprepade tillfällen för industrien påtalat behovet av en mera informativ och saklig reklam. Detta har tydligen läkemedelsindustrien mycket dåligt beaktat.

Professor Hellberg, som är förestån-

Förstatligande av läkemedelsindustrien

dare för statens farmaceutiska laboratorium, anser i sitt remissvar bl. a. att ett statligt tillverkningsmonopol på läkemedel skulle innebära vissa besparingar i fråga om själva den tekniska tillverkningen samt i fråga om reklamen, och i en artikel i Svenska Dagbladet av den 14 innevarande månad säger professor Hellberg på tal om läkemedlets långa väg från uppfinnaren till patienten via tillverkaren, försäljaren, läkaren: »Tyvärr kan man inte helt utestänga okunnighet, tanklöshet eller överdriven ekonomisk vinningslystnad från alla dem som ingår i dessa led. Därför har samhället fått träda in som medansvarig i läkemedelshanteringen.» Detta sistnämnda syftar på den nya läkemedelsförordningen, som skall träda i kraft den 1 januari nästa år. Ja, här får staten träda in. Men vinsterna på tillverkningen — och det rör sig inte om blygsamma belopp — skall stanna hos aktieägarna i den privata läkemedelsindustrien och tagas från konsumenterna och från staten.

Mängden av likadana eller liknande preparat är också så stor att det finns ett stort synonymlexikon bl. a. för att apotekspersonalen inte skall bli alldeles förvillad.

Beträffande kontrollen säger tillverkarna, att man väl känner till hur sträng den svenska statens kontroll på läkemedel är. Man är därför ytterst noga med att prova ett nytt läkemedel, innan man ansöker om registrering. Detta betvivlar jag inte alls. Men trots detta är det knappt 300 av de 450 ansökningar, som årligen statens farmaceutiska laboratorium får in för registrering, som beviljas, och av dessa knappa 300 är det bara ett hundratal som rymmer några nyheter.

Naturligtvis innebär ett förstatligande av läkemedelsindustrien ingen garanti för att tragedier inte kan komma att återupprepas till följd av ett läkemedels biverkningar. Jag tror också att man har noggrann kontroll inom de

stora privata läkemedelsfabrikerna, men det måste noteras, att det inte är humanitära skäl, som avgör privatföretagens handlande, utan det är kallt företagsekonomiska. Det är helt enkelt en dålig affär att släppa ut ett preparat som inte bestått proven.

I fråga om för u-länderna behövlig medicin är det väl i alla fall så, som vi angivit i vår motion, att dessa länder inte har ekonomiska medel att köpa tillräckligt av den dyra privat-tillverkade medicin, som de så väl behöver, och att Sverige genom att tillhandahålla prisbilligare läkemedel från ett statligt läkemedelsföretag också här kunde göra en stor internationell insats. Och Sveriges hjälp till u-länderna måste väl också ökas avsevärt, om man för samma summa pengar kunde sända mycket större mängder medicin än vad som nu är fallet.

Herr talman! Jag delar inte utskottets mening att man bl. a. måste avvakta erfarenheter av en tids tillämpning av den nya läkemedelsförordningens bestämmelser — som inom parentes sagt inte träder i kraft förrän den 1 januari nästa år — innan man företar sig något. Jag noterar dock med tillfredsställelse att man från utskottets sida säger, att man med uppmärksamhet följer utvecklingen inom denna industri.

Vad man har att vinna på att få till stånd ett förstatligande av läkemedelsindustrien är bl. a. konkret följande:

1. Man får en planmässigt ledd produktion av läkemedel, som inriktar sig efter behovet och inte har profitintresset som främsta drivfjäder.

2. Man får en sanering av den vildvuxna djungel av synonympreparat som nu finns.

3. Det måste vara lättare att kontrollera ett statligt företag än att som nu kontrollera 200 privatägda.

4. Den översvämande reklamen kan ersättas med saklig information

som kontinuerligt skulle kunna inflyta i facktidskrifterna.

5. Alla dessa människor som sysslar på de stora reklamavdelningarna — som sysslar med improduktiv verksamhet — kan friställas och sättas in i vårt samhälle på uppgifter där de bättre behövs.

6. Man kan också göra en större insats för u-länderna i enlighet med vad vi anfört i motionen.

Att man från de privata läkemedelsfirmornas sida nu reagerar så våldsamt är förstäeligt — man anar det värsta och man är inte så fantasilös, att man inte mycket väl kan tänka sig hur det skulle komma att gå, om vi t. ex. fick en statlig läkemedelstillverkning i landet och om då alla statliga institutioners läkare liksom inte minst våra sjukhus uteslutande använde sig av dess produkter. Till den saken kan vi emellertid återkomma senare i ett annat sammanhang och på annat sätt.

Herr talman! Med vad jag anfört ber jag att få yrka bifall till motion nr 441 i denna kammare.

Herr talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr **BROBERG** (fp):

Herr talman! Fru Rydings motion har ju i motsats till de föregående kommunistmotionerna blivit mycket utförligt behandlad. Det föreligger en hel del remissyttranden i frågan och av alla dessa yttranden framgår ganska klart bl. a. den roll som forskningen här spelar i avseende på både utveckling och pris och den roll som tillverkningsvolymen spelar i vissa företag när det gäller priserna. Av remissyttrandena framgår även den betydelse som informationen till läkarna har i dessa frågor. Vad som närmast föranledde mig att begära ordet var att jag ville ange några kompletterande syn-

Förstatligande av läkemedelsindustrien punkter till de yttranden som finns i bankoutskottets utlåtande.

Om man skall eftersträva en nyanse-rad bedömning av läkemedelsindustrien, kan det vara skäl att göra en indelning å ena sidan i fabrikationsförfaranden för tillverkning av de ingredienser som ingår i läkemedel, de s. k. bulkvarorna, samt å andra sidan i den beredningsmässiga tillverkning som avser att överföra läkemedlet i den form i vilken det skall saluhållas. Läkemedel kan ju saluhållas i form av tabletter, salvor, lösningar etc. Dessa båda grenar av läkemedelsindustrien arbetar under vitt skilda förutsättningar.

När det gäller bulkvarorna har tillverkarna säkerligen hård konkurrens från utlandet. Som regel är den svenska konsumtionen för liten för att man skall få den tillverkningsvolym som en rationellt lönande tillverkning kräver.

De svenska produkterna måste därför även kunna avsättas på världsmarknaden, och det sker i konkurrens med tillverkare i andra länder. Svensk industri kan ingalunda ta ut monopolpriser vid export till u-länderna, vilket tycktes föresväva fru Ryding. Denna export kräver även en tekniskt betonat försäljningsorganisation i vederbörande land. Jämförd med exporten av cellulosa, papper och verkstadsprodukter är naturligtvis den svenska läkemedelsexporten av blygsamt format, men det bör påpekas att den inte är oväsentlig för de samhällen där läkemedelsindustriernas anläggningar finns.

Det kan i detta sammanhang vara skäl att erinra om en utredning som för några år sedan gjordes av industriens utredningsinstitut. Man sökte i denna analysera möjligheterna till en utbyggnad av den svenska kemiska industrien. Denna industri är som regel mycket kapitalkrävande, men å andra sidan utmärker den sig för ett mycket högt förädlingsvärde per anställd. En högt utvecklad och starkt utbyggd kemisk industri är därför även en av de

Förstatligande av läkemedelsindustrin

grundpelare på vilka man kan bygga ett höglöne- och välståndssamhälle. Ett av de områden där industriens utredningsinstitut ansåg förutsättningarna för en svensk insats vara relativt goda var just inom läkemedelsindustrin.

De svenska forskningsresurserna inom olika grenar av den kemiska industrien är självfallet begränsade och mycket mindre än de som finns tillgängliga i de ledande industriländerna. I samband med en industriell utveckling sker emellertid ofta en koncentring av resurserna till starkt avgränsade områden, och utvecklingen har visat att vi på detta sätt har möjligheter att göra oss gällande. Av de faktorer, som kan väntas underlätta utbyggnaden av en svensk läkemedelsindustri, kan framhållas — såsom också ofta har skett — att den svenska medicinska forskningen och den praktiska sjukvården ligger på en hög nivå.

När det gäller den industriella utvecklingen inom ett område är självfallet de naturliga förutsättningarna betydelsefulla men icke helt utslagsgivande. Genialiska uppfinningar, framstående forskningsinsatser, värdefulla industriella rön kan skapa framgångsrika industrier även om några speciellt gynnsamma förutsättningar i övrigt inte är för handen. Men det bör tilläggas att endast om ett område ligger öppet för insatser utöver det normala av enskilda eller av grupper, kan man förvänta ett gott resultat.

De resurser som inom vårt land kan disponeras för läkemedelsindustriens utveckling är begränsade. Men vårt problem på detta liksom på övriga områden är frågan om hur man skall kunna tillgodogöra sig dessa begränsade resurser på ett effektivt sätt. I det avseendet har de privata företagen större förutsättningar än staten; utvecklingen icke minst inom det industriella området har givit otaliga exempel på detta.

Att läkemedelsindustrin får förbli i enskild ägo är därför även en grund-

förutsättning för den expansion på området som man i övrigt kan hoppas på.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr HAGNELL (s):

Herr talman! Frågan om förstatligande har berörts i en annan motion, som vi nyss behandlade. Jag kanske kan få anknyta ett ögonblick till den, innan jag går över till den motion som debatten nu gäller.

Herr Nilsson i Gävle kritiserade nyligen koncentrationstendenserna inom den privata svenska cellulosakoncernen. Man koncentrerar där på ett alltför hårt sätt, framhöll han. Fru Ryding har nu föreslagit att vi skall koncentrera tvåhundra företag till en fabrik för att verksamheten skall bli lättare att kontrollera. Det är en ganska kraftig koncentration, som skulle betyda att sysselsättningen inom läkemedelsindustrierna i Södertälje, Bofors, Hälsingborg, Uppsala och Stockholm och på andra håll skulle förläggas till en av dessa orter för att kontrollen skall bli lättare. Bakom detta förslag döljer sig nog en annan ideologi än den som herr Nilsson i Gävle gav uttryck åt när han talade om cellulosakoncernen.

Vi kan emellertid lämna den sidan av saken. Utskottet har i sitt utlåtande inte sagt att allting är bra. Det har inte funnits anledning för det. Utskottets huvudyrkande är att statsmakterna, med hänsyn till de speciella krav på kontroll som måste ställas på läkemedelsindustriens produkter och med tanke på läkemedelskostnadernas betydelse inte minst från socialförsäkringssynpunkt, med uppmärksamhet skall följa utvecklingen inom denna industri. Utskottet hemställer med detta att motionen icke skall föranleda någon riksdagens åtgärd.

Så sent som i höstas var frågan om kontroll uppe till behandling i riksdagen i samband med den nya läkemedelsförordningen. Andra lagutskottet

gjorde då ett uttalande, som har citerats i bankoutskottets utlåtande. Det sägs där att »exporten och forskningsarbetet inte skulle kunna omhuldas på samma sätt inom ett statligt företag» som inom enskilda. Jag vet inte om vi har anledning att stanna vid ett sådant problem, men motionärerna har framställt önskemål om ökad export till utlandet genom statliga företag. Jag kan bara med beklagande konstatera att det statliga företag som finns och som bedriver en utmärkt och högkvalitativ medicinsk tillverkning, nämligen statens bakteriologiska laboratorium, varken har någon försäljningschef, någon exportchef eller någon reklamchef. Ingen utåtriktad verksamhet över gränserna förekommer heller.

Att förstatliga en industri när man inte ens har lärt sig att ta hand om det företag man redan har kan knappast leda till bättre resultat. Det var väl också meningen bakom andra lagutskottets yttrande. Tyvärr måste jag ge utskottet rätt. Ett statligt företag borde kunna skötas på ett bättre sätt. Forskningen kan man klara med goda resultat, men försäljnings- och reklamsidan har man försummat. Andra företag sätter in folk på reklam och försäljning och får sina produkter sålda, men den statliga verksamheten är alltför byråkratiskt reglerad, och utbyggnaden av laboratorier sker därför i mycket långsam takt. Staten borde sköta sitt företag bättre och därigenom skaffa sig en ökad andel av marknaden.

I motionen påpekas bl. a. önskvärdheten av att läkemedel inte släpps ut innan de prövats noggrant. Vi måste konstatera att även om vi skulle förstatliga hela den svenska läkemedelsindustrin, skulle vi inte därmed få kontroll över hela läkemedelskonsumtionen, eftersom majoriteten av läkemedlen tillverkas i utlandet. Frågan om kontroll kan alltså icke gälla bara den inhemska tillverkningen. Vi har nyligen haft ett flagrant exempel på att kontrollen be-

Förstatligande av läkemedelsindustrin
höver omfatta även utländska läkemedel till vilka den svenska forskningen icke har frambringat några motsvarigheter.

Kontrollfrågan måste alltså särskiljas från ägandefrågan. Kontrollkravet bör också bättre kunna tillgodoses i framtiden än hittills med hjälp av den nya läkemedelslagstiftning som riksdagen nyligen antagit. Likaså ingår det i medicinalstyrelsens uppgifter att i fråga om prissättningen, ett område som också beröres i motionerna, företa en prövning med hänsyn till skäligheten. Givetvis skall även frågan om läkemedlens ändamålsenlighet granskas av medicinalstyrelsen.

Det förhållandet att ett och samma läkemedel saluföres under många olika namn är inte något som kan avhjälpas genom att 200 företag koncentreras till en enda fabrik här i landet. De utländska fabrikanterna använder också skilda benämningar på sina preparat, och så länge importen är fri måste vi nog använda ett synonymlexikon när det gäller läkemedlen. För att komma ifrån den saken skulle vi behöva reglera importen av läkemedel, men det tillhör ju inte dagens framställning, som gäller ett förstatligande av läkemedelsindustrin.

Jag har redan citerat bankoutskottets slutord om att allt inte är väl beställt på läkemedelstillverkningens område. Även i de remissyttranden som avgivits av föreståndaren för statens farmaceutiska laboratorium och medicinalstyrelsen påpekas behovet av ytterligare åtgärder på området, även när det gäller reklamen. Man har också framhållit att det behövs en samverkan med andra länder för att kunna lösa en del problem inom vårt land som rör läkemedelskontrollen och forskning. Ett sådant internationellt samarbete sträcker sig långt utöver den fråga om äganderätten som motionärerna här tagit upp.

Med hänsyn till de synpunkter bankoutskottet anfört i sitt utlåtande, inte minst de avgörande ord som utskottet

Förstatligande av läkemedelsindustrien

på slutet säger om att statsmakarna bör med uppmärksamhet följa frågan om läkemedelsindustriens och läkemedelskostnadernas utveckling på grund av den stora samhällsekonomiska roll som dessa faktorer spelar, hemställer jag om bifall till utskottets yrkande.

Herr NILSSON i Gävle (k):

Herr talman! Jag har alltid känt herr Hagnell som en mycket saklig person och jag tror inte att han har lämnat denna saklighet bakom sig. När vi talade om äganderätten till LKAB-aktierna och det förhållandet att de borgerliga partierna ville sprida dessa aktier på enskilda händer, så framhöll herr Hagnell att den största spridningen av äganderätten uppnås genom att samhället äger aktierna. Om vi nu föreslår att samhället skall överta en industri, betyder det alltså inte någon koncentration i den meningen att äganderätten blir samlad på ett håll, utan i stället att de många kommer att äga företaget. Och om herr Hagnell tidigare varit anhängare av den uppfattningen, bör han väl också vara det i dag.

I övrigt vill jag göra en saklig rättelse. Kommunisterna har icke föreslagit ett förstatligande av Svenska Cellulosaaktiebolaget, utan endast en utredning i syfte att skydda samhället och de anställdas intressen när det gäller SCA. Men om denna utredning skulle visa att det var nödvändigt med ett förstatligande, fick man naturligtvis lov att ta upp den frågan.

Det förhåller sig alltså inte precis så som herr Hagnell nyss framställde saken.

Fru RYDING (k):

Herr talman! Herr Broberg var tydligen betänksam mot ett förstatligande av läkemedelsindustrien därför att den i vissa fall är förenad med andra industrier — det gäller exempelvis Boforsföretaget. Men vi har ingenting emot att

också förstatliga krigsmaterielindustrien. Då slår vi två flugor i en smäll.

Sedan har det påståtts att någon expansion inte skulle vara möjlig, om den privatägda läkemedelsindustrien blev statlig. Varför skulle ingen expansion vara möjlig i ett statligt företag?

Herr Hagnell sade också att vi här kräver koncentration till ett enda företag, men det har vi aldrig sagt. Jag kan mycket väl tänka mig att fabriken i Södertälje kan ligga kvar där, men att den inte skall vara privatägd utan att staten skall ha äganderätten. Efter vad herr Hagnell säger är det utomordentligt bra läkemedel som tillverkas vid statens bakteriologiska laboratorium, trots avsaknaden av reklam- och försäljningschefer, och det bekräftar ju bara riktigheten av de synpunkter vi framfört.

Vad slutligen angår de läkemedel som vi köper från utlandet, så är det givet att vi måste utöva kontroll över dem. Det är ju en fråga som på ett fruktansvärt sätt har aktualiserats genom de tragedier som läkemedlet neurosedyn har åsamkat — men det läkemedlet har tillverkats här i landet av det svenska företaget Astra i Södertälje på licens.

Jag anser fortfarande, att liksom sjukvården och folkhälsan här i landet är en samhällelig angelägenhet så måste också läkemedelstillverkningen bli det en dag, och den dagen får inte ligga så långt borta.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den i ämnet väckta motionen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 10

Föredrogs vart efter annat första lagutskottets utlåtanden:

nr 9, i anledning av väckta motioner

om lagändringar i syfte att öka åldringarnas trygghet till liv och egendom,

nr 10, i anledning av väckt motion angående omprövning av bestämmelserna rörande affischering, samt

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av atomansvarighetslagen den 3 juni 1960 (nr 246) samt lag om ersättning för skada i följd av atomfartygs drift.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 11

Det statliga stödet åt barnfamiljer

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 16, i anledning av väckta motioner om det statliga stödet åt barnfamiljer.

I följande tretton inom riksdagen väckta motioner hade yrkanden angående det statliga stödet åt barnfamiljer framställts, nämligen

1) de likalydande motionerna nr 171 i första kammaren av herr *Wärnberg m. fl.* och nr 201 i andra kammaren av fru *Holmqvist m. fl.* om extra barnbidrag till vissa ensamstående föräldrar,

2) de likalydande motionerna nr 375 i första kammaren av herr *Lundström m. fl.* och nr 447 i andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.* om höjning av de allmänna barnbidragen,

3) de likalydande motionerna nr 451 i första kammaren av fru *Hamrin-Thorell* och fröken *Nordström* samt nr 544 i andra kammaren av fröken *Elmén* och fru *Gärde Widemar* om utredning rörande allmänna vårdnadsbidrag,

4) de likalydande motionerna nr 537 i första kammaren av herr *Bengtson m. fl.* och nr 658 i andra kammaren av herr *Hedlund m. fl.* om höjning av de allmänna barnbidragen, m. m.,

5) de likalydande motionerna nr 546 i första kammaren av herr *Sundin* och nr 662 i andra kammaren av herr *Wah-*

Det statliga stödet åt barnfamiljer

lund m. fl. om barnbidrag till ensamstående barnförsörjare,

6) de likalydande motionerna nr 549 i första kammaren av herr *Åkerlund* och nr 664 i andra kammaren av fröken *Wetterström m. fl.* om vissa åtgärder till stöd för barnfamiljer, m. m., samt

7) motionen nr 661 i andra kammaren av fru *Ryding m. fl.* om höjning av de allmänna barnbidragen.

Motionerna under 1), 2), 3), 5) och 7) hade i sin helhet hänvisats till lagutskott. Motionerna under 4) hade hänvisats till lagutskott såvitt de anginge höjning av de allmänna barnbidragen och de allmänna studiebidragen samt i övrigt till statsutskottet. Motionerna under 6) hade i vad gällde kompensationsbidrag till barnfamiljer och tilläggs pensioneringen hänvisats till lagutskott samt i övrigt till statsutskottet. I den mån motionerna hänvisats till lagutskott hade de tilldelats andra lagutskottet. Motionerna under 6) komme, såvitt de avsåge tilläggs pension, att behandlas av utskottet i annat sammanhang.

I *motionerna I: 171* och *II: 201* föreslogs »att riksdagen måtte besluta att såsom ett provisorium ensamstående föräldrar med hemmavarande barn under 16 år och med en sammanlagd familjeinkomst understigande 8 500 kronor per år erhåller rätt till ett extra bidrag motsvarande ett årligt allmänt barnbidrag».

I *motionerna I: 375* och *II: 447* yrkades »att riksdagen måtte besluta om höjning av de allmänna barnbidragen med ett hundra kronor per barn och år, att gälla från och med den 1 januari 1964, samt

att riksdagen i anledning härav måtte för sin del besluta följande ändring av lagen om allmänna barnbidrag:

1 §.

För barn, som är svensk medborgare och bosatt i riket, skall av allmänna medel utgå allmänt barnbidrag med 650 kronor om året i enlighet med vad nedan närmare stadgas.

Det statliga stödet åt barnfamiljer

Allmänt barnbidrag skall — — — sex månader vistas i riket.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1964.»

I *motionerna I: 451* och *II: 544* hemställdes »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära att tilläggsdirektiv ges den sittande familjeberedningen att upptaga frågan om allmänna vårdnadsbidrag till principiella överväganden».

I *motionerna I: 537* och *II: 658* hemställdes bl. a. »att riksdagen måtte

A. 1. besluta att allmänt barnbidrag fr. o. m. den 1 januari 1964 må utgå med 700 kronor per barn och år och i övrigt på nu gällande grunder;

B. 1. besluta att allmänt studiebidrag fr. o. m. den 1 januari 1964 må utgå med 60 kronor per elev och månad och i övrigt på nu gällande grunder; samt

att vederbörande utskott måtte utarbeta härför erforderligt författningsförslag».

I *motionerna I: 546* och *II: 662* hemställdes »att riksdagen i princip måtte uttala att ett förbättrat stöd till ensamstående barnförsörjare bör ges via barnbidragen samt hos Kungl. Maj:t hemställa att dylika rikslinjer måtte utformas inom skatteberedningen».

I *motionerna I: 549* och *II: 664* begärdes bl. a. att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, »att en utredning företages rörande möjligheterna att ge barnfamiljer, som helt eller delvis ej kan tillgodogöra sig höjda ortsavdrag för barnfamiljer, en mot den ej utnyttjade ortsavdragshöjningen svarande förbättring».

I *motionen II: 661* föreslogs »att riksdagen för sin del beslutar att från nästa budgetår höja barnbidragen till kr. 650: — per år och barn».

Utskottet hemställde,

- A. 1) att följande motioner, nämligen
a) motionerna I: 375 och II: 447,
b) motionerna I: 537 och II: 658, så-

vitt avsåge yrkandet om höjning av de allmänna barnbidragen, samt

c) motionen II: 661

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd, ävensom

2) att motionerna I: 537 och II: 658, såvitt avsåge yrkandet om höjning av det allmänna studiebidraget, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

B. att riksdagen i anledning av följande motioner, nämligen

a) motionerna I: 171 och II: 201,

b) motionerna I: 451 och II: 544,

c) motionerna I: 546 och II: 662, samt

d) motionerna I: 549 och II: 664, såvitt avsåge frågan om särskilda förbättringar för vissa barnfamiljer,

i skrivelse till Kungl. Maj:t såsom sin mening måtte giva Kungl. Maj:t till känna vad utskottet beträffande dessa motioner anfört, samt

C. att följande motioner, nämligen

a) motionerna I: 171 och II: 201,

b) motionerna I: 451 och II: 544, samt

c) motionerna I: 546 och II: 662,

i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet under B hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

I motiveringen anförde utskottet bland annat följande:

De av utskottet i fjol anförda synpunkterna torde alltjämt äga giltighet. Barnfamiljernas problem är för närvarande föremål för uppmärksamhet inom ett flertal utredningar, såsom socialpolitiska kommittén, allmänna skatteberedningen, familjeberedningen och studiehjälpsutredningen. Vidare må nämnas att i årets statsverksproposition föreslagits sådana utvidgningar av familje- och barnbidragen att stödet åt barnfamiljerna icke obetydligt förstärkes. Vid diskussionen måste även beaktas, att höjningar av barnbidragen icke får leda till att andra behövande samhällsgruppers berättigade krav på samhälleligt stöd eftersättes.

Vad här ovan anförts har avseende jämväl å det i motionsparet I: 537 och

II: 658 framställda yrkandet om höjning av det allmänna studiebidraget från nuvarande 50 kronor till 60 kronor i månaden.

På anförda skäl avstyrker utskottet i förevarande motioner, I: 375 och II: 447, I: 537 och II: 658 samt II: 661, framställda yrkanden om höjning av de allmänna barnbidragen och studiebidragen.

De i motionerna I: 546 och II: 662, I: 171 och II: 201, I: 451 och II: 544 samt I: 549 och II: 664 upptagna spörsmålen ingår i det stora problemkomplexet om hur samhällets stöd åt barnfamiljerna skall utformas. Utskottet finner det icke lämpligt att dessa spörsmål utbrytes till särskild behandling. I stället torde en ändamålsenlig lösning främjas genom att frågorna inordnas i det pågående utredningsarbetet. Då frågor om kontantbidrag närmast hör till socialpolitiska kommitténs arbetsområde, anser utskottet det lämpligt, att framställningarna bringas till kommitténs kännedom, att av denna förutsättningslöst prövas i samband med andra hithörande problem. Denna utskottets mening synes böra bringas till Kungl. Maj:ts kännedom.

Reservationer hade avgivits vid utskottets hemställan under A.

I. av herr *Enarsson* och fröken *Westerström*, vilka ansett

dels att det ovan intagna avsnitt i utskottets yttrande, som börjar med orden »De av utskottet» och slutar med orden »barnbidragen och studiebidragen» bort ersättas med text av följande lydelse:

»De av utskottet i fjol anförda synpunkterna äger allttjämt giltighet. Utan tvivel kan andra och bättre former tillskapas för stödet åt barnfamiljerna än det allmänna barnbidraget. Denna uppfattning får sägas ha blivit understruket av riksdagen genom dess beslut vid 1962 års höstsession om skattelättnader för ensamma barnförsörjare. Så-

Det statliga stödet åt barnfamiljer

dan skattskyldig åtnjuter nu — förutom förvärvsavdrag enligt samma regler som för gift förvärvsarbetande moder — ett ortsavdrag som är dubbelt så stort som för ensamstående. En naturlig konsekvens härav vore att även gifta barnförsörjare tillerkändes förhöjda ortsavdrag. Det må också erinras om att förslag härom framlagts i motioner till årets riksdag (I: 365 och II: 434). Utskottet, som saknar anledning att närmare ingå på innehållet i dessa motioner, vill här endast peka på att den i motionerna förordade åldersgränsen för barn såsom villkor för åtnjutande av förhöjt ortsavdrag utgör 18 år.

Det torde härutöver böra uppmärksammas att barnfamiljernas problem är föremål för överväganden inom ett flertal utredningar, såsom socialpolitiska kommittén, allmänna skatteberedningen, familjeberedningen och studiehjälpsutredningen. Vidare må nämnas vid årets riksdag framlagda förslag angående förbättring av familjebostadsbidragen.

Vad här ovan anförts rörande dels förhöjningen av ortsavdragen för barnfamiljerna, dels pågående utredningar rörande stödet åt barnfamiljerna har avseende jämväl å det i motionsparet I: 537 och II: 658 framställda yrkandet om höjning av det allmänna studiebidraget från nuvarande 50 kronor till 60 kronor i månaden.

Utskottets uppfattning, att förhöjda ortsavdrag är att föredra framför höjningar av kontantbidragen, synes böra bringas till Kungl. Maj:ts kännedom.»;

dels ock att utskottet under A. bort hemställa,

1) att riksdagen i anledning av följande motioner, nämligen

a) motionerna I: 375 och II: 447,

b) motionerna I: 537 och II: 658, såvitt avsåge yrkandet om höjning av de allmänna barnbidragen, samt

c) motionen II: 661

i skrivelse till Kungl. Maj:t såsom sin mening måtte giva Kungl. Maj:t till kän-

Det statliga stödet åt barnfamiljer

na vad reservanterna anfört beträffande dessa motioner,

2) att riksdagen i anledning av motionerna I: 537 och II: 658, såvitt avsåge yrkandet om höjning av det allmänna studiebidraget, i skrivelse till Kungl. Maj:t såsom sin mening måtte giva Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört beträffande dessa motioner, samt

3) att motionerna under 1) och 2), i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad reservanterna där hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

II. av fru *Hamrin-Thorell*, fröken *Nordström* samt herrar *Thorsten Larsson*, *Anderson* i Sundsvall, *Rimmerfors* och *Wahlund*, vilka ansett att utskottet under A. bort hemställa,

1) att riksdagen i anledning av följande motioner, nämligen

a) motionerna I: 375 och II: 447,

b) motionerna I: 537 och II: 658, såvitt avsåge yrkandet om höjning av de allmänna barnbidragen, samt

c) motionen II: 661

måtte för sin del antaga följande

*Förslag
till
Lag*

angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 26 juli 1947 (nr 529) om allmänna barnbidrag

Härigenom förordnas, att 1 § lagen den 26 juli 1947 om allmänna barnbidrag skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

1 §.

För barn, som är svensk medborgare och bosatt i riket, skall av allmänna medel såsom bidrag till barnets uppehälle och uppfostran utgå allmänt barnbidrag med 550 kronor om året i enlighet med vad nedan närmare stadgas.

Allmänt barnbidrag — — — — — i riket.

För barn, som är svensk medborgare och bosatt i riket, skall av allmänna medel såsom bidrag till barnets uppehälle och uppfostran utgå allmänt barnbidrag med 660 kronor om året i enlighet med vad nedan närmare stadgas.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1964.

2) att riksdagen med bifall till motionerna I: 537 och II: 658, såvitt avsåge yrkandet om höjning av det allmänna studiebidraget, måtte besluta att allmänt studiebidrag från den 1 januari 1964 skulle utgå med ett till 60 kronor i månaden höjt belopp, samt

3) att följande motioner, nämligen

a) motionerna I: 537 och II: 658, såvitt de hänvisats till lagutskott, samt

b) motionen II: 661,

i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad i denna reservation hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr ANDERSON i Sundsvall (fp):

Herr talman! I föreliggande utskottsutlåtande behandlas en rad motioner, som samtliga syftar till en förbättring av det statliga stödet åt barnfamiljerna. I partimotioner från folkpartiet och centerpartiet samt i en motion av fru Ryding m. fl. föreslås höjningar av de allmänna barnbidragen. I centerpartiets motion föreslås därjämte en höjning av de allmänna studiebidragen. Yrkandena om höjning av barn- och studiebidragen

Det statliga stödet åt barnfamiljer

avstyrkes av utskottsmajoriteten, som i detta fall utgöres av socialdemokraternas och högerns representanter i utskottet.

I särskilda motioner, som redovisas i utlåtandet, har yrkats på speciella stödformer till barnfamiljerna. Man har yrkat på allmänna vårdnadsbidrag, extra barnbidrag till ensamstående barnförsörjare, kompensation i samband med ortsavdrag o. s. v. Beträffande dessa spörsmål, som samtliga syftar till speciella kontantbidrag till barnfamiljer, förutsätter utskottet att socialpolitiska kommittén upptar hithörande spörsmål till förutsättningslös prövning. I detta stycke är utskottets beslut enhälligt.

Till utskottets utlåtande har fogats två reservationer, varav reservation II. företrädes av folkpartiets och centerpartiets representanter i utskottet. I reservationen, som bygger på folkpartiets och centerpartiets motioner, föreslås att de allmänna barnbidragen från och med den 1 januari 1964 höjes från 550 till 660 kronor per barn och år. Från samma tid föreslås höjning av de allmänna studiebidragen från 50 till 60 kronor per månad.

I statsutskottet och bevillningsutskottet behandlas även motioner, som syftar till förbättringar av stödet till barnfamiljerna. För min del beklagar jag att det inte varit möjligt att här i kammaren samordna behandlingen av dessa motioner med behandling av motionerna om höjning av barnbidragen. Nu riskerar vi att få tre debatter om stödet åt barnfamiljerna.

När jag nu övergår till att som reservant behandla folkpartiets motion med förslag till höjning av de allmänna barnbidragen, kan jag inte undgå att även beröra folkpartiets förslag om förbättring av familjebostadsbidragen, alltså bostadsrabatterna. De två förslagen hör nämligen intimt samman och kompletterar varandra.

I fjolårets statsverksproposition aviserade dåvarande socialministern en

omprövning av familjebostadsbidragen. Man skulle undersöka om inte familjebostadsbidragen genom en annan utformning kunde göras till ett verksamt medel i strävan att stimulera barnfamiljerna, särskilt flerbarnsfamiljerna som var i behov av ökat stöd, att skaffa sig tillräckligt bostadsutrymme. Man skulle dessutom ta inkomstprövningsreglerna och bestämmelserna om bostadens standard o. s. v. under omprövning. När man nu har tagit del av årets statsverksproposition och sett vad den nuvarande socialministern i år föreslår, får man klart för sig att de förhoppningar som knutits till fjolårets statsverksproposition ingalunda blivit infriade.

Här är nu inte tillfället att gå in på detaljerna i det begränsade förslaget som framlagts i årets statsverksproposition. Låt mig bara erinra om vad förslaget i korthet innebär. Först och främst innebär det att de generella räntesubventionerna till bostadsfastigheter endera kommer att helt bortfalla — det gäller bostadsfastigheter uppförda t. o. m. år 1951 — eller också minskas. Det senare gäller fastigheter, som är uppförda med statliga lån under 1952—1958. Minskningen av räntesubventionerna får helt naturligt den effekten, att hyrorna kommer att stiga i de fastigheter som drabbas av minskad räntesubvention. Hyreshöjningen kommer naturligtvis också att drabba de barnfamiljer, som bor i dylika fastigheter.

För att motverka hyreshöjningen för barnfamiljerna föreslår socialministern vissa ändringar i reglerna för bostadsrabatterna. Det föreslås bl. a. att den inkomstgräns, som för närvarande utesluter från rätt till familjebostadsbidrag, flyttas ett stycke uppåt. Man vidgar alltså kretsen av bidragsberättigade något. Samtidigt höjer man också de inkomstgränser som skiljer de olika bidragsgrupperna åt. Någon höjning av familjebostadsbidragets belopp föreslås däremot inte.

Det statliga stödet åt barnfamiljer

Kompensation för den hyreshöjning som kommer att inträffa får på så sätt endast de barnfamiljer, som tidigare varit uteslutna från bostadsrabatterna men som nu blir berättigade därtill, samt de barnfamiljer som nu i inkomsthänseende befinner sig i grannskapet ovanför de inkomstgränser, som för närvarande skiljer de olika bidragskategorier. Övriga barnfamiljer, däribland de lägsta inkomsttagargrupperna, får ingen förbättring. Till de senare hör som bekant sådana barnfamiljer som på grund av bostadsbristen inte lyckats skaffa sig en bostad av sådan storlek och med sådan standard att familjebostadsbidrag kan utgå. Dit hör också alla de barnfamiljer, som trots utsikten att få familjebostadsbidrag inte anser sig ha råd att hyra en nyuppförd modern bostad. Dit hör t. ex. många ensamstående barnförsörjare.

För att ge även dessa — de sämst ställda bland barnfamiljerna — något, har vi i folkpartiet föreslagit dels en höjning av familjebostadsbidraget över hela linjen och dels en höjning av de allmänna barnbidragen. Dessa senare kommer ju alla barnfamiljer till del och blir alltså på sitt sätt en kompensation för hyreshöjningen för dem som drabbas därav.

Att barnfamiljerna på grund av den större försörjningsbördan har svårt att följa med övriga grupper i standardhänseende och att en höjning av allmänna barnbidraget även ur den synpunkten kan vara motiverad, är så väl känt att jag inte finner anledning att fördjupa mig i den delen av problemet.

Även centerpartiet har i sin motion varit inne på liknande tankegångar. Det är därför naturligt att vi i utskottet kommit att ena oss om en gemensam reservation, vari vi alltså föreslår att allmänna barnbidraget fr. o. m. den 1 januari 1964 höjs från nuvarande 550 kronor till 660 kronor per år.

Vi föreslår också i reservationen att de allmänna studiebidragen från sam-

ma tid höjs proportionellt med barnbidragen, vilket är rimligt eftersom de allmänna studiebidragen är en fortsättning på de allmänna barnbidragen och utgör en komplettering till dessa.

Reservanternas förslag om en höjning av de allmänna barnbidragen skall ses som en komplettering till vårt förslag om en förbättring av familjebostadsbidraget.

Utskottsmajoriteten, som i detta fall utgöres av högern och socialdemokraterna, har enat sig om att avstyrka yrkandena om höjning av barnbidraget och det allmänna studiebidraget. Socialdemokraterna och högern har i detta fall anträt samma plattform. De har visserligen anträt plattformen utifrån skilda utgångspunkter, men när de väl har befunnit sig på den upphöjda utsiktspunkten, har de sökt efter argument för att avslå folkpartiets och centerpartiets motioner.

Man har också funnit argument för avslagsyrkandet. Socialdemokraterna plockar fram ett uttalande ur ett gammalt utskottsutlåtande och hänvisar i övrigt till pågående utredningar, och högern hänvisar till sitt förslag om höjda ortsavdrag för barnfamiljerna. Men högerledamöterna tycks gripas av betänkligheter, eftersom de upptäckt att deras förslag om ortsavdrag inte kommer att ge de sämst ställda barnfamiljerna någonting alls. Därför yrkar även högern på en utredning om i vad mån de i inkomsthänseende sämst ställda kan beredas kompensation för ortsavdraget.

Såvitt jag kan förstå har det förslag vi har framfört i reservation II. ett mycket angeläget ärende, i synnerhet sett i samband med folkpartiets och centerterns förslag beträffande komplettering av familjebostadsstödet.

Jag ber med dessa korta ord, herr talman, att få yrka bifall till reservation II. av fru Hamrin-Thorell m. fl.

Det statliga stödet åt barnfamiljer

Fröken WETTERSTRÖM (h):

Herr talman! Herr Anderson i Sundsvall har här ganska utförligt redogjort för utskottets behandling av de sju motioner som har föranlett det utskottsutlåtande vilket nu behandlas, varför jag i stort sett kan avstå från att göra det samma.

Jag skall bara säga, att beträffande fyra av dessa motioner har utskottet kunnat enas, men när det gäller de tre övriga motionerna — alltså motionerna från folkpartiet, centerpartiet och kommunisterna, där i samtliga motioner nu föreslagits höjningar av det allmänna barnbidraget — har våra uppfattningar inom utskottet gått isär, och av denna anledning finns det alltså två reservationer som är fogade till utskottsutlåtandet.

Det har — vilket också framgick av herr Andersons anförande — ursprungligen givits olika bud i fråga om förhöjning av barnbidraget. Centerpartiet föreslog en höjning utöver det nuvarande bidraget på 550 kronor med 150 kronor och folkpartiet och kommunisterna en höjning med 100 kronor. Efter en kompromiss mellan representanterna för folkpartiet och centerpartiet finns alltså nu en gemensam linje genom ett förslag till höjning med 110 kronor, och det är denna reservation som är betecknad med nr 2.

Högerreservanterna, som principiellt har en avvikande mening när det gäller utformningen av åtgärder till barnfamiljernas fromma från den mening som innebär enbart förhöjda bidrag, har en särskild reservation, som är betecknad med nr 1.

Det är inte alls som herr Anderson i Sundsvall säger, att vi — om jag fattade honom rätt — skulle ha äntrat en plattform, där vi söker argument för att avslå folkpartiets och centerpartiets framställningar. Det är en principiell uppfattning vi fullföljer i den reservation som vi har avgivit. Vi anser oss därvidlag också ha ett starkt stöd för

vår uppfattning i vad andra lagutskottet skrev i sitt utlåtande våren 1962 vid behandlingen av det förslag om förhöjda barnbidrag som i motioner aktualiserats från olika håll och vilket utlåtande också godkändes av riksdagen. Utskottet uttalade då — jag tillåter mig, herr talman, att citera följande: »Vid diskussion av stödet åt barnfamiljerna får man icke alltför ensidigt inrikta sig på stöd i form av allmänna barnbidrag. De nuvarande barnbidragen utgör väsentligen en socialpolitiskt motiverad form av skatteåterbäring till barnfamiljerna och bör därför ses mot bakgrunden av vårt gällande beskattningssystem. Det är möjligt att man inom detta kan skapa regler som bättre än nu tillgodoser barnfamiljerna.»

Utskottet refererar i år till sitt uttalande 1962 och tillfogar, att de anförda synpunkterna alltjämt torde äga giltighet.

Jag kan inte undgå, herr Anderson i Sundsvall, att erinra om att herr Anderson förra året själv var med och undertecknade just det som jag har citerat från utskottets utlåtande. Vad andra lagutskottet då, liksom i år, ger uttryck för, nämligen att bidragsvägen inte är den enda möjliga vägen att gå när det gäller att åstadkomma förbättringar för barnfamiljerna, finner jag ett påtagligt belägg för genom det beslut som fattades under höstsessionen 1962 om skattelättnader för ensamma barnförsörjare. Därigenom fick sådan skattskyldig — förutom förvärvsavdrag enligt samma regler som för gift förvärvsarbete — ett Ortsavdrag som är dubbelt så stort som det som gäller för ensamstående. Såväl bevillningsutskottet som riksdagen var alltså eniga om att Ortsavdrag var en lämplig form för att åstadkomma en skattelindring som i mycket hög grad var befogad.

Det är också den väg som högerpartiet vandrat fram på under mer än 15 år — alltsedan barnavdragen avskaffades år 1947 och ersattes med barnbi-

Det statliga stödet åt barnfamiljer

drag. Visserligen har vi förordat inte enbart ortsavdrag, därför att det då inte skulle bli någon skattelindring för de lägre inkomsttagarna, utan en kombination avdrag-bidrag. Vi håller alltså fast vid den principen, inte minst därför att den är förenlig med vår samhällssyn. Fördens skull har vi i år också lagt fram en motion, vari vi yrkar på ortsavdrag för barnfamiljer med 1 000 kronor för det första och andra barnet och med 1 500 kronor från och med det tredje barnet.

Jag tycker, herr talman, att det inte finns någon anledning att gå in på detaljerna i vårt förslag, eftersom motionen behandlas av annat utskott och inte kommer upp i kamrarna förrän om några veckor. Då blir det, herr Anderson i Sundsvall, också tillfälle att bemöta vad herr Anderson sade för en stund sedan, när han hävdade att högers förslag skulle innebära att vi hyste betänkligheter — jag tror han använde det uttrycket — och inte ville ge de sämst ställda barnfamiljerna den lättnad de borde ha. Jag vill emellertid redan nu framhålla att åldersgränsen för barn för att komma i åtnjutande av förhöjt ortsavdrag enligt vårt förslag satts till 18 år. Därmed är också sagt att högerrepresentanterna i andra lagutskottet inte funnit skäl att biträda centerpartiets yrkande om höjning av det allmänna studiebidraget från nuvarande 50 kronor till 60 kronor, eftersom vårt förslag täcker även de år det här gäller.

Vi finner vårt förslag om ortsavdrag för barn vara det lämpligaste och riktigaste för att åstadkomma rättvisa i skattehänseende för barnfamiljerna, och jag skulle kunna tillägga att vi även anser det vara det mest logiska. Ortsavdrag för föräldrar finns ju i vårt skattesystem — varför skall vi då inte ha ortsavdrag även för barnen? Mot förslaget kan måhända invändas att beloppen är mycket blygsamma och att allmänna skatteberedningens förslag,

som lär komma 1964, borde inväntas. På dessa eventuella invändningar vill jag svara att vi finner det angeläget att genomföra våra förslag just på grund av riksdagsbeslutet i höstas — jag återgav det i korthet tidigare. De fullständiga barnfamiljerna bör ha samma rätt till förhöjt ortsavdrag som de ofullständiga. Vi i högerpartiet tyckte inte att vi kunde vänta med att söka åstadkomma denna rättvisa tills allmänna skatteberedningen lägger fram sitt förslag utan vi vill redan nu ha en provisorisk ändring. Det är väl då naturligt att vi varit återhållsamma när det gällt beloppen för ortsavdragshöjningen och att vi alltså tagit till dessa i underkant.

Som komplement till vår motion om ortsavdrag har vi en annan motion, som innefattas i det utlåtande från andra lagutskottet vilket vi nu behandlar. Det gäller den visserligen till följd av inkomstutvecklingen allt mindre gruppen barnfamiljer som har så låg inkomst att de inte kan utnyttja det förhöjda ortsavdraget. Även om det rör sig om ett fåtal är det naturligtvis angeläget att också för en minoritet söka åstadkomma största möjliga rättvisa. Bidraget måste här träda in för att ge dessa barnfamiljer bättre ekonomiska förutsättningar, så att de inte kommer i ett missgynnat läge i förhållande till andra barnfamiljer.

Hur bidraget skall avvägas är en så pass komplicerad fråga att det helt enkelt inte funnits möjlighet att i motionen framlägga ett konkret förslag, varför vi yrkat på utredning. Utskottet har inte funnit det lämpligt med en särskild utredning utan har ansett att frågor om kontantbidrag närmast hör till socialpolitiska kommitténs arbetsområde. Därför menar utskottet att denna kommitté bör förutsättningslöst pröva motionsförslaget i samband med behandlingen av andra frågor av liknande art, och mot ett sådant förfaringsätt har vi inte haft något att erinra.

När det gäller stödet åt barnfamil-

Det statliga stödet åt barnfamiljer

jer i olika former kommer även familjebostadsbidragen in i bilden. Det finns, tycker jag, inte någon större anledning att i dag gå in på den frågan, eftersom den behandlas av statsutskottet och först om någon vecka kommer på riksdagens bord. Jag vill endast säga att jag gläder mig över att de borgerliga representanterna i utskottet funnit en gemensam linje och enats om ett förslag, som med vissa jämkningar i de motionsledes framförda yrkandena innebär en betydligt bättre lösning än den som regeringen föreslagit.

Herr talman! Med vad jag här anfört ber jag att under punkt A 1 och A 2 i utskottets hemställan få yrka bifall till reservationen nr I samt under punkt B och C bifall till utskottets hemställan.

Herr ANDERSON i Sundsvall (fp) kort genmäle:

Herr talman! Fröken Wetterström sökte stöd för sitt förslag om särskilda ortsavdrag för barnfamiljerna i ett yttrande som hon citerade ur andra lagutskottets utlåtande i motsvarande ärende i fjol. Utskottet ifrågasätter där om inte andra och bättre former för samhällets stöd än barnbidrag kunde tillskapas och hänvisar till det utredningsarbete som på olika håll bedrivs rörande dessa frågor och anser sig av de anförda skälen inte kunna tillstyrka motionerna.

Man läser ett uttalande litet olika. Jag tror inte att fröken Wetterström skall söka finna så starkt stöd för förslaget om särskilda ortsavdrag i den formuleringen. Jag kan i formuleringen finna stöd för tanken på förbättrade familjebostadssubventioner, alltså bostadsrabatter, som aviserades i fjolårets statsverksproposition. Dessutom sysslar socialpolitiska kommittén med frågan rörande stöd åt ofullständiga familjer. Att utskottets citerade uttalande speciellt skulle åsyfta ortsavdragen, tror jag inte.

Fröken WETTERSTRÖM (h) kort genmäle:

Herr talman! Ja, man kan ju om man så vill läsa in litet av varje i ett utlåtande. Jag tycker emellertid att utlåtandet är så klart och otvetydigt formulerat att man inte kan missförstå det. Som jag sade i mitt förra anförande har jag funnit min tolkning bestyrkt genom det beslut som riksdagen fattade i höstas när man höjde ortsavdragen för de ensamstående barnförsörjarna.

Herr WAHLUND (cp):

Herr talman! Jag finner situationen rätt angenäm. Herr Anderson i Sundsvall har redogjort för sin inställning, och den överensstämmer ju helt med centerpartiets. Han har redogjort för sambandet med familjebostadsbidraget, och fröken Wetterström har varit vänlig att alldeles riktigt redogöra för kompromissen mellan folkpartiet och centerpartiet. Jag kan därför kasta mig rakt in i ämnet.

Situationen är ganska intressant; likaså i förmiddags, då det gällde u-hjälpen har högern och socialdemokraterna i kväll funnit varandra i fråga om barnbidragen. Det är särskilt beklagligt i det här fallet, ty om högern hade kunnat ansluta sig till vårt förslag hade vi haft en chans att få majoritet här i kammaren.

Jag skall först säga några ord om herr Enarssons och fröken Wetterströms reservation som det redan talats så mycket om. Fröken Wetterström åberopade det beslut som fattades av höstrikdagen, och jag har ingenting att invända mot hennes resonemang. Jag råkade under hösten vara i FN. Men det skall jag säga, att hade jag då varit med i andra lagutskottet vid behandlingen av denna fråga, så hade jag livligt protesterat mot det beslut som fattades. Att detta inte är någon efterkonstruktion framgår av att jag under årets

Det statliga stödet åt barnfamiljer

ordinarie motionstid väckt en motion, vari jag yrkar att riksdagen i princip måtte uttala sig för att en förbättring av stödet till ensamstående barnförsörjare bör ske helt via barnbidragen samt att riksdagen hos Kungl. Maj:t måtte hemställa att riktlinjer härför utformas inom skatteberedningen.

För att det inte skall bli något missförstånd vill jag framhålla att de ensamstående familjeförsörjarna självfallet skall ha sitt stöd, men det är formen för stödet som diskussionen gäller.

Fröken Wetterström uppehöll sig inte så mycket vid frågan om ortsavdrag för barnfamiljerna kontra barnbidrag, och jag skall inte heller upprepa vad vi sagt i de tidigare diskussionerna i det ämnet. Jag skall inte sträcka mig längre än vad fröken Wetterström gjorde när hon talade om högerns ortsavdrag på 1 000 respektive 1 500 kronor. Ett ortsavdrag på 1 000 kronor medför för de lägsta beskattningsbara inkomsterna en skattelättnad på 100 kronor och för de högsta inkomsttagarna 650 kronor. Det skulle vara åtskilligt att säga i denna fråga, men dessa siffror ger i ett nötskal vad det är fråga om.

I utskottsutlåtandet heter det, att man vid diskussionerna om barnbidragen måste beakta att höjningar av barnbidragen »icke får leda till att andra behövande samhällsgruppers berättigade krav på samhälleligt stöd eftersättes». Ingen anser någonting annat, men jag undrar vilka andra samhällsgrupper utskottet i detta fall tänker på. Det ligger nära till hands att gissa att man avser folkpensionärerna. Folkpensionerna är så till vida parallella med barnbidragen som det gäller stöd åt åldersgrupper, som icke genom eget arbete kan säkerställa sin försörjning. Höjningen av folkpensionerna sedan början av 1948, vilket är den rimliga utgångspunkten, har varit något olika för ensamstående och gifta, men skillnaden är inte stor. Om barnbidragen hade ökat i samma takt som folkpen-

sionen och barnfamiljerna alltså fått samma del av standardhöjningen som folkpensionärerna, hade vi i dag haft ett barnbidrag på 780 kronor. Våra yrkanden håller sig inom den ramen. Det är alltid otrevligt att på det här sättet väga olika grupper mot varandra, men naturligtvis vill man ha en viss enhetlighet i sociallagstiftningen. Ställer man det kravet, blir den jämförelse jag gjort också den ett argument för höjning av barnbidragen.

En sak som något oroar mig är den skrivning i utlåtandet, som går tillbaka på utskottets skrivning i höstas, vilken fröken Wetterström nyss citerade och där man talar om en »socialpolitiskt motiverad form av skatteåterbäring». Jag förstår mig inte på vad man menar. Är det en skatteåterbäring det gäller, föreligger det väl ingen socialpolitisk motivering härför utan då är det väl närmast fråga om skattepolitiska skäl.

Jag skall emellertid inte bråka om ord utan går vidare i utskottets skrivning, där utskottet säger att man inte alltför ensidigt bör inrikta sig på stöd åt barnfamiljerna i form av allmänna barnbidrag och att det kan ifrågasättas om inte andra och bättre former för samhällets stöd åt barnfamiljerna än barnbidragen skulle kunna tillskapas. Vad det här gäller är väl närmast vad man kallar konsumtionsdirigering. Naturligtvis kan man i vissa fall vilja dirigera familjernas konsumtion, men det skall då finnas bestämda särskilda skäl härför. Detta är en sak som vi dryftat under de snart 20 år som vi haft diskussioner om barnbidrag här i landet. På vårt håll och jag tror även på folkpartihåll har det funnits en rädsla för att man skall fuska bort barnhjälpen genom konsumtionsdirigerande åtgärder. Vi vill vara återhållsamma på den punkten. (Jag ser att herr Ohlin skakar på huvudet; låt mig då säga att vi inom centerpartiet vill vara återhållsamma på den punkten

utan att vara doktrinära.) Barnbidragen har två motiveringar. De utgör dels ett skatteregleringsinstrument, dels ett socialpolitiskt motiverat stöd för de grupper som inte betalar skatt. Är det fråga om en skatteåterbäring, bör den rimligen ske kontant. I fråga om de fattiga barnfamiljerna vill vi också så långt det är möjligt tillämpa kontantlinjen, vilken garanterar ett fritt konsumtionsval.

Konsumtionsstatistiken visar hur det går i en familj när barnantalet växer men inkomsten ligger kvar på samma nivå. Familjen måste då knappa in på sin konsumtion. Först får man då dra in på de relativt onyttiga tingen. När bostadsmarknaden var fri, var det bostadsstandarden som i andra hand fick sänkas. Därefter kom kläderna; först drog man in på hustruns kläder, sedan på barnens kläder och därefter på mannens kläder. Sist kommer maten. Det går aldrig så långt att barnrika familjer inte får de kalorier som behövs. Men statistiken visar att barnfamiljerna i de lägsta inkomstgrupperna får undvara den dyrare maten, med brist på vitaminer och mineralämnen som följd.

Jag har sagt detta för att framhålla att det fria konsumtionsvalet är oerhört viktigt i de låga inkomstskikten, där man får vända på slanten. Jag vet fuller väl att man kan peka på fall där det förekommer missbruk med barnbidragspengarna, men i sådana fall får ju barnavårdsnämnderna rycka in.

Jag är rädd för att det kan bli en utveckling från barnbidragen mot naturstöd och har därför velat anlägga dessa synpunkter.

Jag vill till sist instämma i vad vice ordföranden i utskottet framhöll, nämligen att det är beklagligt att vi inte kan låta denna diskussion svälla ut till en stor familjepolitisk debatt. Vi får nu flera debatter i stället för en, och det är dålig ekonomi med riksdagens tid.

6* — *Andra kammarens protokoll 1963. Nr 12*

Det statliga stödet åt barnfamiljer

Det är synd att vi inte i ett sammanhang får diskutera frågorna om familjebostadsbidragen, barnbidragen och ortsavdragen. Jag tror att min efterträdare i talarstolen gör sitt eget parti en tjänst, om han redovisar de sakliga skäl som funnits för att bryta loss barnbidragsfrågan från de övriga mycket närliggande frågorna.

Med det konstaterandet, herr talman, vill jag sluta mitt anförande. Jag yrkar bifall till den vid utskottsutlåtandet fogade och med II betecknade reservationen.

Fröken WETTERSTRÖM (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Wahlund säger att han var borta från riksdagen under den tid hösten 1962, då vi behandlade frågan om förhöjda ortsavdrag till ensamstående barnförsörjare. Herr Wahlund säger vidare att om han hade haft tillfälle att delta i andra lagutskottets behandling av ärendet, skulle han ha reserverat sig mot dess ställningstagande.

Jag vill då bara konstatera, att herr Wahlund inte hade kunnat reservera sig där, eftersom det inte var andra lagutskottet utan bevillningsutskottet som behandlade saken. Och där sitter inte herr Wahlund.

Herr WAHLUND (cp) kort genmäle:

Herr talman! Det återstår bara för mig att konstatera faktum. Vad fröken Wetterström sade visar ju att jag inte var med om behandlingen av ärendet i höstas.

Fröken WETTERSTRÖM (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Wahlund var dock närvarande under våren i andra lagutskottet, när utskottet bestämde sig för att skriva på det sätt som jag tillät mig att citera.

Det statliga stödet åt barnfamiljer

Herr BENGTTSSON i Varberg (s):

Herr talman! När herr Wahlund bad mig redogöra för anledningen till att vi i dag inte har tagit upp alla de frågor, som han och herr Anderson i Sundsvall vill diskutera, i ett sammanhang vittnar detta om att han tydligen inte heller denna gång var med vid andra lagutskottets behandling av ärendet. Vi har nämligen fått motionerna i dessa frågor remitterade till oss och har att behandla dem med ledning av det material vi fått för att sedan skicka över dem till riksdagen. Jag kan inte finna att något fel blivit begånget på den punkten. Denna fråga kan mycket väl diskuteras alldeles oberoende av de frågor som vi sedan skall diskutera.

Jag vill redan från början slå fast att jag här inte kommer att gå in på någon bostadspolitisk debatt, alldenstund en sådan skall äga rum nästa vecka, utan enbart kommer att uppehålla mig vid de frågor utskottet haft att behandla.

Sedan förhåller det sig inte så, att högern och socialdemokraterna har funnit varandra. Även om jag nu avstår från att tala om den reservation, som högern svarar för och som herrar Wahlund och Anderson i Sundsvall anfört synpunkter på, vilka jag i stor utsträckning delar, vill jag till fröken Wetterström säga att vi inte har funnit varandra.

De allmänna barnbidragen höjdes fr. o. m. den 1 januari i fjol med 100 kronor per barn till 550 kronor. När den frågan avgjordes var utskottet enigt — och då var herr Wahlund med — om att höjningen innebar dels en kompensation för den höjda omsättningsskatten, dels en reell förbättring av bidraget. Det har reservanterna också erinrat om i reservation II på s. 17 i utskottets utlåtande, där man säger att höjningarna sedan 1948 inte nämnvärt motsvarar mer än den levnadskostnadsstegring som skett sedan dess. Barnbidraget har således det marknadsvärde det hade 1948 enligt reservanternas egen skrivning.

Förra året hade riksdagen att ta ställning till ett förslag om höjning av barnbidraget. Kommunisterna hade nämligen motionerat om en höjning av barnbidraget med 50 kronor. Då avvisade andra lagutskottet enhälligt det förslaget och slutade sitt utlåtande med att säga: »Med hänsyn till det utredningsarbete som således på olika områden pågår och förestår i syfte att förbättra barnfamiljernas situation anser utskottet icke påkallat att det för närvarande företages någon ändring av barnbidragens belopp.»

Jag vill till detta foga att herr Anderson i Sundsvall uppträdde såsom en mycket talangfull förespråkare för utskottet, som alltså då med stöd av de utredningar som *pågick* och som *förestod* inte fann anledning att höja barnbidragen.

Vad har då hänt sedan i fjol? Jo, helt enkelt att utredningsarbetet har kommit närmare sitt slut. Då bör man avvakta resultatet av detta utredningsarbete, inte minst av det skälet att det finns anledning att pröva, huruvida stödet åt barnfamiljerna kan få en effektivare utformning än den som följer med en allmän uppräknings av barnbidraget till alla barn.

Jag vill också erinra om att riksdagen så sent som i december i fjol — då var herr Wahlund inte med oss — enhälligt begärde en allmän översyn av samhällets stöd åt barnfamiljerna. Utredningen skulle bl. a. omfatta frågan om samhällets ansvar för barnkostnader och huruvida särskilda åtgärder för att förbättra barnfamiljernas ekonomiska ställning vore erforderliga. Riksdagen begärde häromåret att man vid översynen av stödet åt barnfamiljerna borde undersöka om inte stödet åt *flerbarnsfamiljerna* kunde effektiviseras. Detta är enligt min mening fortfarande mycket aktuellt. Vid utbyggnaden av de familjepolitiska åtgärderna bör man överväga att lämna ett bättre stöd åt de grupper som har ett framträdande be-

Det statliga stödet åt barnfamiljer

hov därav, och dit hör onekligen flerbarnsfamiljerna. Det finns också andra grupper, och flera av de motioner som behandlats i detta utskottsutlåtande rör just sådana grupper som har speciella behov. Utskottet har menat att det finns anledning att underställa de utredningar som pågår dessa motioner för att utredningarna vid sitt arbete skall kunna ta hänsyn till de uppslag som där kan tillvaratas.

Andra lagutskottet sysslar vanligen inte med pengar och därför nämner inte utskottet något om denna viktiga sida av frågan vid sin behandling, men det är alldeles självklart att kostnadssidan har varit av stor betydelse för majoritetens ställningstagande. Reservanterna förordar en höjning som i runt tal kostar 200 miljoner kronor. Visserligen uppgår förhöjningen detta budgetår till halva summan eller 100 miljoner kronor. Utskottsmajoriteten anser sig inte utan vidare kunna förorda en lagändring som för med sig sådana ekonomiska konsekvenser. Det skall inte vara erforderligt att i denna kammare behöva rada upp alla de beslut som vi har varit ense om och som kommer att kosta pengar och som vi måste skaffa pengar till. Det räcker att nämna vårt principbeslut om folkpensionshöjningarna för att vi skall få klart för oss vad som förestår.

Vi har alltså inte motiverat vårt avslagsyrkande med att barnfamiljerna numera skulle ha så hög standard att de inte skulle behöva en förbättring av sitt stöd. Det finns ett ytterligare behov av hjälp, men då måste man också skaffa ekonomisk täckning för de förbättringar man skall genomföra. Herr Wahlund talade om att han inte ville vara med om någon konsumtionsdirigering av stödet åt barnfamiljerna, men det är inte på det sättet att utskottsmajoriteten vill ha till stånd någon konsumentdirigering som gör att vi just nu går emot en förhöjning av de allmänna barnbidragen. När man diskuterar familjepolitiken

skall man komma ihåg, att den har många inslag. Huvudrubrikerna är *ekonomiskt stöd*, som har ökat konsumtionsvalet för de små inkomstagarna, men det är också *serviceanordningar*, och de båda huvudrubrikerna har många underrubriker.

Det är klart att barnbidragen är det dominerande inslaget, eftersom de drar en kostnad på snart en miljard kronor. Men man får fördenskull inte glömma alla de andra formerna. För många barnfamiljer är säkerligen väl utbyggda serviceanordningar bättre och av större betydelse än en höjning av de allmänna barnbidragen.

Jag vill i detta sammanhang erinra om att riksdagen har fått förslag om förbättring av det statliga stödet till just barnstugeverksamheten med 20 miljoner kronor, som är ägnat att hjälpa barnfamiljerna.

Jag tycker att man i detta sammanhang kan nämna något om de familjepolitiska inslag som socialpolitiken haft de senaste åren. Jag nämner då två saker: det ekonomiska stödet vid barnbörd har väsentligt förbättrats, och det är en värdefull familjepolitisk åtgärd. Även efterlevandeskyddet har avsevärt förbättrats. Dessutom vill jag säga några ord om familjebostadsbidragen, som utskottet ju också pekar på. Utan varje som helst tvivel förhåller det sig så att den utformning som bidraget nu föreslås få innebär att ytterligare 140 000 barnfamiljer kommer att få nytta av familjebostadsbidragen. Genom de höjda inkomstgränserna kommer ytterligare barnfamiljer att få det förhöjda familjebostadsbidraget. Med det jag nu har sagt har jag inte velat påstå att den familjepolitiska bilden alltigenom är ljus. För vissa ofullständiga familjer är situationen ytterst besvärlig. Jag tänker på de frånskilda kvinnornas barn och på de ogifta mödrarnas barn.

När man diskuterar familjepolitiken får man heller inte gå förbi de varierande kostnader som barnen drar i oli-

Det statliga stödet åt barnfamiljer

ka åldrar. De verkligt stora påfrestningarna för barnfamiljerna kommer oftast när barnbidragen upphör och när barnen fortsätter sin utbildning. Här har vi en utredning på gång, studiehjälpsutredningen, vilken utreder de studiesociala förmånerna vid gymnasier, yrkesskolor och folkhögskolor. Det är utskottsmajoritetens förhoppning att man bereder utrymme för ett ökat sådant stöd. Om alla familjer skall ha möjlighet att låta sina barn få en lämplig utbildning, måste det helt enkelt beredas ökat utrymme för studiesociala åtgärder såsom ett viktigt inslag i familjepolitiken.

Till sist ett par ord om en grupp som har det besvärligt och som jag inledningsvis nämnde, nämligen flerbarnsfamiljerna.

Det är uppenbarligen på det sättet att flerbarnsfamiljerna har det knappt, även med relativt goda inkomster. Som reservanterna så riktigt påpekar — och det är det som jag tycker är det intressanta — så tar den existerande mekanismen för inkomstbildning inte hänsyn till försörjningsbördan. Jag citerar här reservanterna, och jag vill gärna till protokollet notera att de som ställer sig bakom reservationen alltså är beredda att påverka inkomstfördelningen i samhället med lämpliga skatter och socialpolitiska åtgärder. Det är en principiell motivering som är värd att lägga på minnet för framtida bruk. Men just den omständigheten att lönepolitiken inte tar hänsyn till försörjningsbördan och att samhällets stöd ju bara täcker en viss del av kostnaderna för barnens fostran gör ju att trycket självklart blir hårdare ju flera barn familjen har. Dessutom tillkommer att modern i en flerbarnsfamilj inte har möjlighet att ha förvärvsarbete utanför hemmet. Ju fler barn familjen har, desto hårdare är modern bunden vid hemmet, detta trots de barnstugor och den serviceverksamhet som byggts ut och som en- och tvåbarnsfamiljerna ju har möjligheter att utnyttja. Det är alltså i högsta grad angeläget att inrikta stödet åt dessa familjer.

Om man summerar allt som är på gång på familjepolitikens område, där man alltså väntar förslag i olika avseenden avsedda öka det ekonomiska stödet och att förbättra servicen, så är det alldeles klart att det kommer att erfordras betydande belopp för att klara dessa viktiga ting. När jag nu, herr talman, yrkar bifall till utskottets hemställan, så sker det i den förhoppningen att de utredningar som sysslar med de familjepolitiska frågorna snarast skall lämna förslag till effektivare stöd åt barnfamiljerna och att stödet får den inriktning som jag här antytt.

Herr ANDERSON i Sundsvall (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Bengtsson i Varberg frågade vad det är som hänt sedan i fjol, då reservanterna var med om att avstyrka motioner om en höjning av de allmänna barnbidragen. Jo, herr Bengtsson, det som hänt är att socialministern i årets statsverksproposition föreslår en minskning av räntesubventionerna till vissa familjebostäder, en minskning som kommer att innebära en omedelbar höjning av hyrorna för barnfamiljerna. Vidare är det så att det förslag, som framlagts till förbättring av familjebostadsbidragen, inte ger någon som helst kompensation för hyreshöjningen till de lägsta inkomstgrupperna. Det är detta som motiverar vårt förslag till en höjning av bland annat barnbidragen.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Herr Bengtsson i Varberg har gått igenom barnbidragens vandring fram emot allt större popularitet här i kammaren och visat på hur olika partier alltmer slutit upp kring barnbidragslinjen. Jag skall inte resonera om vad som skedde i våras, men jag skall dröja några minuter vid vad som skedde i höstas. Vi hade till behandling en rad motioner, vilka fick det stödet att man sade: Det tarvas en utredning av familjepolitiken på något

Det statliga stödet åt barnfamiljer

bredare basis. Utskottets motivering — en motivering som gick igenom i kamraren — var att barnfamiljernas ekonomi som bekant har relativt försämrats och att nativiteten har sjunkit. I en motion påpekades särskilt att vi ansåg de förhållanden som låg till grund för denna nativitetsminskning vara värda en djupare analys. Vi påpekade också att familjesituationen är ganska anorlunda jämfört med vad den var när man en gång gick in för barnbidrag av den typ vi nu har som lämplig kompensation åt familjer med barn. Vi pekade på det vanliga förhållandet att både man och hustru arbetar och att när makarna får ett barn som kräver moderns vård, får hon avstå från inkomst. Familjen får alltså inte bara en utgift utan också en betydande inkomstminskning, när den får ett barn som modern tvingas att stanna hemma för att sköta.

Vi ansåg att det var en ny situation som förelåg när man skulle ta ställning till åtgärder på familjepolitikens område — väl medvetna om att en rad utredningar sysslade med ting som hör hit. Vi pekade på att skatteberedningen måste syssla med familjebeskattningen, att servicekommittén tar upp vissa spörsmål som rör familjerna, men att man i servicekommittén också sagt att man inte går in på en djupare analys av familjeproblemen och familjepolitiken. Vi pekade på att studiesociala kommittén väl snart framlägger förslag.

Men inför detta kände vi oss inte så tillfredsställda som man tycks ha gjort i andra lagutskottet, utan vi framhöll att alla dessa utredningsbidrag kräver att de sätts samman och att man gör en samfällad bedömning av de förslag som framlagts från olika håll.

Det skulle kanske kunna tilläggas, att i statsverkspropositionen finns förslag om att en och en halv miljon kronor skall avsättas till en statistisk-sociologisk undersökning eller rättare sagt: man skall bearbeta folkräkningen och bostadsräkningen — man nämner tio

punkter — för att få fram en hel del fakta som är väsentliga för bedömningen av familjepolitiken. Man måste mena att alla dessa ting, som nu går igenom utredningskvarten på olika håll, måste sammanställas. Man kan inte vara färdig att säga att vi skall höja barnbidragen eller att vi skall införa skatteavdrag. Man kan inte heller säga: Vi är tillfredsställda med att man ändrar typen av subventioner av bostäder.

Partierna har i år valt olika vägar för att visa sitt intresse — inte bara så att man säger att vi skall utreda det och det, utan man säger att vi skall besluta om den och den åtgärden. Fröken Wetterström yttrade att högerns förslag om skatteavdrag i första hand avslöjade deras samhällssyn. Jag tror inte att de olika förslag, som partierna i år velat sätta i förtur, avslöjar olika samhällssyn. Jag tror de avslöjar ett allvarligt intresse för familjefrågorna. Jag tror att de olika partiernas samhällssyn mycket väl går att sammanjämka i ett större förslag som skall kunna hjälpa barnfamiljerna. Men jag är övertygad om att då man skall bestämma sig för något av de förslag som framlagts vid detta års riksdag — vare sig de nu gäller skatteavdrag, bostadsbidrag eller höjning av barnbidragen — så är inget av dessa förslag av den naturen, att vi därmed kan säga: Nu har vi slagit in på en väg som kommer att leda till ett väsentligt stöd åt familjerna i framtiden. Inget av förslagen är sådant att det medför ett nytt system för familjestödet, och därför är de var för sig otillräckliga. Man kan i dag vilja biträda vart och ett av förslagen. Man kan mycket väl biträda barnbidragshöjningen och säga att det förslaget är helt i överensstämmelse med en socialdemokratisk samhällssyn, lika väl som man kan stödja de förslag som framlagts av regeringen om en annan fördelning av medlen för subvention av bostäder.

Jag kommer naturligtvis att följa re-

Det statliga stödet åt barnfamiljer

geringens förslag, men detta betyder inte att jag säger att de andra förslagen skulle vara sämre. Alla förslagen innebär ju stora kostnader. Jag menar att vilket förslag man än ger förtur, blir det inget väsentligt bidrag till lösningen av familjepolitiken i framtiden. Man kan alltså stödja vilket som helst av förslagen men man har därmed inte visat att man har ett större intresse eller lägger ett väsentligare bidrag till den framtida lösningen.

Jag hoppas att den hemställan, som riksdagen var överens om i höstas och som gjordes till regeringen om en större utredning, om djupare analys av förhållandena, kommer att villfaras av regeringen. Det kan tyckas som om förslaget har mötts med viss kylighet eftersom det inte på något sätt har berörts i de förslag som nu läggs fram som delreform. Min önskan är alltså att det intresse för denna fråga som vid detta års riksdag har manifesterat sig starkare än någonsin, skall resultera i en djupare analys och en mer framtids-syftande utredning av familjepolitiken, som bör bli av en storleksordning som står i paritet med den som pensionsfrågan hade. Det bör bli en mycket väsentlig omfördelning av de ekonomiska medlen för att vi skall vara tillfreds med förslag på familjebidragens område eller över huvud taget med stödet åt barnfamiljerna.

Med detta yrkar jag bifall till utskottets hemställan på denna punkt.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Herr Bengtsson i Varberg sade för en stund sedan att det i och för sig var mycket som talade för de resonemang som förs i reservationerna. Jag förmodar att han särskilt tänkte på den reservation som stöds av folkpartiet och centerpartiet. Men han sade att man måste skaffa pengar. Jag vill nöja mig med att kort konstatera att herr Bengtsson i Varberg utgår från såsom självklart riktigt att precis det

belopp som herr Sträng säger att han vill ha som överskott på driftbudgeten, det skall man ha. Sedan ändrar sig läget, och det blir annorlunda än herr Sträng sagt tidigare. Då blir precis det rätt. Sedan lägger herr Sträng på några skattehöjningar — t. ex. på spriten — och då kommer det in pengar. Då blir precis det belopp som därigenom åstadkoms det rätta beloppet. Någon annan grund för att se vad vi har utrymme för än den att herr Sträng har en viss önskan kan jag inte finna att regeringspartiet har anfört vare sig i dag eller någon annan dag. Jag vill påpeka för herr Bengtsson i Varberg att konjunkturutvecklingen inte är alldeles densamma i dag som man räknade med i början av året. Möjligen kan herr Bengtsson därav dra någon slutsats beträffande statsfinanserna.

Herr Bengtsson i Varberg konstaterade att oppositionen uttalat sig på ett sätt som innebar att man ville påverka inkomstfördelningen och att detta var värt att lägga på minnet. Jag vill då säga att vi i denna kammare allesammans har varit med om att rösta igenom hundratals åtgärder vilkas syfte varit att påverka inkomstfördelningen. Jag är ur stånd att fatta vad det är som herr Bengtsson i Varberg har funnit så egendomligt nytt i denna princip, som vi alla sedan årtionden ansett självklar.

Vi har försökt förändra inkomstfördelningen till förmån för de fattigare, de mindre bemedlade grupperna i detta land genom om inte hela socialpolitiken så i varje fall mycket väsentliga delar därav. Vi påverkar även inkomstfördelningen genom den progressiva beskattningen. Jag tror därför att man lugnt kan utgå från att vi alla har en strävan att vilja skapa bättre förhållanden för de grupper som har det svårt och att detta innebär en strävan att förändra inkomstfördelningen.

Beträffande inverkan på inkomstfördelningen finns det kanske just i dag

Det statliga stödet åt barnfamiljer

anledning att göra en reflexion beträffande en aktuell fråga som jag inte vet om jag skall betrakta som någon särskild nyhet. Vi har för närvarande på riksdagens bord propositioner som har debatterats av flera talare i dag — jag tänker särskilt på propositionen om familjebostadsbidrag — vilka om man lägger samman dem med de minskade bostadssubventionerna innebär att man från regeringspartiets sida vidtar en ändring av inkomstfördelningen som är till nackdel för den stora gruppen av människor med lägre inkomster, även barnfamiljerna, men till viss fördel för andra inkomstgrupper.

Detta är en politik som ganska starkt avviker från vad vi många gånger varje år hört predikas av socialdemokratiska talare från denna talarstol — i varje fall har jag hört det under hela den tid jag suttit i denna kammare, och det är nu ganska länge. Jag vet inte vad som har skett på den socialdemokratiska sidan som gör att man nu till de sociala frågorna har den inställningen att man lägger fram en kombination av förslag som förändrar inkomstfördelningen till nackdel för de breda lagren av människor med relativt små inkomster.

Jag tycker inte det skulle behövas några utredningar för att konstatera att det inte kan vara motiverat att sätta samman de socialpolitiska åtgärderna på det sättet. Det är väl alldeles klart att det är motiverat att förbättra barnfamiljernas ekonomiska ställning, och det är väl rätt att konstatera, såsom gjorts här av bl. a. herr Wahlund och herr Anderson i Sundsvall, att barnfamiljernas skattekraft är mindre än skattekraften hos andra människor i samma inkomstläge. Då kan det vara naturligt att ge en större skatteåterbäring. Och barnbidraget är ju ingenting annat än en skatteåterbäring, den saken är vi väl numera överens om i denna kammare, vare sig vi sedan föredrar denna form för skatteåterbäring eller föredrar andra former för skattelindring.

I den kammare som redan slutat behandlingen av denna fråga — jag brukar inte referera vad som skett i medkammaren, men jag skall göra ett undantag nu — har det från socialdemokratiskt håll antytts att det är mycket möjligt att det nästa år kan framläggas ett regeringsförslag om höjda barnbidrag. Jag undrar då vad det kan finnas för motivering för att man inte kan vara med om denna höjning i år.

Till fru Eriksson vill jag säga att familjerna inte kan leva på utredningar. Däremot kan de i någon liten mån leva på höjda barnbidrag, låt vara att det här rör sig om en blygsam förbättring. Fru Eriksson talar om en statistisk-sociologisk utredning. Jag vill inte påstå att jag är någon expert på statistiska sociologiska utredningar, men så mycket tror jag att jag vågar säga, att en utredning som förtjänar den benämningen och som skall ge en grund för ett fastare grepp på hela vår sociala politik, särskilt familjevården, det blir en utredning som tar åtskilliga år i anspråk. Skall vi vänta på den utredningen innan vi genomför någon förbättring för barnfamiljerna får vi vänta länge. Det är lätt att säga att man skall sammanställa bitar av gjorda utredningar, det ändrar ändå inte den saken.

Jag tror därför att vi måste göra på samma sätt här som på så många andra områden: har man bara viljan genomför man en måttlig förbättring och tar till den så blygsamt att den inte binder en lösning på längre sikt. Men man underlåter inte att genomföra en rimlig och blygsam förbättring med hänvisning till att utredningar behöver göras. Det finns knappast något område inom vår politik, där man inte kan säga att det behövs en utredning. Denna hänvisning till utredning är tydligen den nuvarande socialdemokratiska regimens konservativa instrument, som den alltid använder när den vill ursäkta sig för att den ingenting vill göra. Men när den vill göra någonting,

Det statliga stödet åt barnfamiljer

ja, då ser vi hur t. ex. herr Sträng inte ens refererar gjorda utredningar eller bemöter dem. Han kan gå i strid mot utredningar och lägga fram förslag om ändrad lagstiftning. Vi har ett färskt exempel som vi kommer att diskutera nästa vecka. När man vill, behövs inga utredningar, när man inte vill, skall utredningar få vara det stora hindret. Kan man verkligen på allvar hävda att det på något sätt skulle kompromettera den kommande familjepolitiken, om vi nu gjorde en blygsam höjning av barnbidragen med 110 kronor och att det skulle vara farligt och riskabelt att besluta det, innan staten gjorde en ny utredning?

Fru Eriksson i Stockholm säger att inget av de föreliggande förslagen innebär något nytt system och att de därför är otillräckliga. Om man skulle vilja genomföra ett alldeles nytt system utan utredning, så skulle jag kunna förstå fru Eriksson. Men här är det inte fråga om något nytt system. Förslaget att höja barnbidragen innebär bara en uppenbarligen motiverad förbättring av nuvarande bidrag. Att denna förbättring är otillräcklig kan jag hålla med fru Eriksson om, men då är det bara så mycket större anledning att inte dröja med att göra denna början.

Herr talman! Efter att ha sagt detta till mina socialdemokratiska vänner skall jag tillåta mig att säga några ord till mina vänner i högerpartiet. På sätt och vis är ju den inte minst intressanta aspekten på läget i kammaren i dag i denna fråga den aspekt som har att göra med högerpartiets hållning. Vi vet att det inte finns några som helst utsikter att få denna kammare att rösta för högerreservationen. Vi har sett hur socialdemokraterna i medkammaren med högerpartiets hjälp har manövrerat ut mellanpartiernas linje, vilken socialdemokraterna tydligen är inte så litet ängsliga för skulle kunna få majoritet i varje fall i denna kammare.

Nu är det väl ingen inom högerpartiet som väntar att folkpartiet och centerpartiet skall stödja högerreservationen. Ett bifall till denna skulle ju dra en kostnad som är betydligt mer än dubbelt så stor som den vi har funnit tänkbar. Dessutom förordas i högerreservationen ett nytt system, om vilket man kan säga att det är naturligt att den sittande skatteberedningen, som håller på med ett ganska koncentrerat arbete i fråga om de fysiska personernas beskattning, måste ta upp till utredning. Just därför att detta förslag i viss mån innebär en nyhet i vår socialpolitik och i vår beskattning kan man hänvisa till att det inte är motiverat att nu under rådande omständigheter improvisera och rekommendera det som förordas i reservationen. Jag förbiser inte den skillnad som föreligger mellan reservationen och den motion som man där syftar på. Jag ser på principen och det reella sambandet och inte det formella.

Den svenska socialdemokratien har i dessa spörsmål bedrivit ett taktiskt spel som för det första inneburit att man har förhindrat att kammaren skall få möjlighet att diskutera och på en och samma dag rösta i fråga om familjepolitiska åtgärder som hänger nära samman. Man har nämligen varit ängslig för att högerens förslag då först skulle avslås och att det därefter skulle finnas risk för att högern skulle stödja mellanpartiernas linje. Man har för det andra nu tillgripit den metoden som den svenska socialdemokratien använt förr i världen men inte brukat använda under rätt många år, nämligen att rösta fram flygelförslaget för att slå ut ett mellanpartiförslag, som eljest skulle ha haft vissa utsikter att i en kammare eller i båda kamrarna vinna majoritet över regeringsförslaget.

Jag vill göra en utvikning här, herr talman. Herr Bengtsson i Varberg sade till fröken Wetterström att de ännu inte hade funnit varandra. Men jag säger

Det statliga stödet åt barnfamiljer

till fröken Wetterström: Vänta bara och se om inte herr Bengtsson i Varberg kommer springande till fröken Wetterström, när det skall voteras om högerns reservation! Jag vill emellertid tillägga, och det är egentligen kvintessensen i den senare delen av mitt anförande: fröken Wetterström och hennes vänner har möjlighet att dra sig undan herr Bengtssons närmande. Högern i kammaren kan undandra sig det stöd som herr Bengtsson sjuder av iver att få ge åt högern för att därigenom manövrera ut mellanpartiernas farliga förslag.

Om fröken Wetterström bara tar tillbaka sitt yrkande om bifall till högerreservationen, så slipper vi att votera om den reservationen. Högern har ju möjlighet att hävda sina principiella synpunkter, om det behövs utöver vad som redan har skett, när högerreservationen kommer upp till behandling efter bevillningsutskottets behandling längre fram. Högern skulle inte försöka någonting, tycker jag, om den tar tillbaka sitt yrkande om högerreservationen. Då skulle det finnas möjlighet för högern att stödja mellanpartiernas reservation så att den kommer att stå emot den socialdemokratiska utskottslinjen.

Jag har hört så mycket tal inom högern om betydelsen av samarbete inom oppositionen, och jag har aldrig tvivlat på att man inom högern menat ärligt med talet om samarbete och dess betydelse. Men politik är ju det möjligas konst. Om man på grund av att högerns så att säga flygelbetonade förslag kostar 500 à 600 miljoner kronor inte kan få samarbete på den linjen men kan få samarbete på en linje som drar med sig måttliga kostnader och därför inte binder för framtiden på samma sätt som högerförslaget så kan man väl ställa frågan: Finns det då inte anledning för högern att i dag eftersträva ett sådant samarbete?

Herr talman! Jag bara ställer denna

fråga, om det inte finns någon utsikt att man genom högern skulle kunna stödja den enda linje som eventuellt kan få majoritet i riksdagens andra kammare och därigenom öka möjligheterna att åstadkomma ett sådant resultat att barnfamiljernas läge förbättras kanske redan i år. Det är ju dock detta högern har eftersträvat.

Ett sådant tillvägagångssätt från högerns sida skulle ge oss ett bevis för att man ser realistiskt på saken och utan att kompromettera sin principiella hållning väljer att stödja den enda linje, vilken som sagt har någon utsikt att vinna majoritet och som skulle kunna innebära att barnfamiljernas läge förbättras.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Ohlin kom här in på samma tankegångar som i ATP-debatten och talade om det enda förslag som skulle ha möjlighet att vinna majoritet. För min del uppfattade jag fröken Wetterströms inlägg som en principförklaring. Hon betonade ju att högerns samhällssyn gör att man föredrar systemet med skatteavdrag för barn.

Över huvud taget tycker jag att herr Ohlin sysslade väl mycket med taktiska frågor. Såsom jag framhöll i mitt förra anförande trodde jag att alla partier som framlagt förslag till stödande av barnfamiljerna hade gjort detta i verklig omtanke om barnfamiljerna. Därmed vill jag inte ha sagt att jag misstänker att herr Ohlin har några fula baktankar med sitt förslag; han vill säkerligen att barnfamiljerna skall få det bättre. Jag tror t. o. m. att högern är ärlig på den punkten. Och jag kan försäkra att vi på socialdemokratiskt håll inte har någon hatisk inställning till barnfamiljerna, utan att vi har framlagt vårt förslag därför att vi tror att vi på den vägen bäst vinner vad vi vill. Men kan man inte diskutera på den bogen, förstår jag att herr Ohlin

Det statliga stödet åt barnfamiljer

så länge måste hålla på att tala om utredningar.

Riksdagen fattade i höstas beslut om utredning av hela familjepolitiken och jag förmodar att herr Ohlin vet — han var väl närvarande här i riksdagen vid den tidpunkten — att man samtidigt gjorde ett uttalande om att denna utredning icke skulle innebära något hinder för att det vidtogs snara förbättringar av barnfamiljernas ekonomiska läge. Utredningen skulle således inte fördröja sådana åtgärder, utan endast möjliggöra framläggandet av mer genomgripande förslag på familjepolitikens område.

Jag kan därför inte alls finna att det är skamligt av herr Ohlin att nu föreslå höjning av barnbidragen liksom jag inte heller tycker att de andra partierna gjort något oriktigt när de framlagt sina förslag.

Det behövs mera djupgående och utförliga utredningar för att vi verkligen skall finna de vägar som är de bästa. För min del har jag redan tidigare här i kammaren talat om ett slags försäkring, som på längre sikt skulle kunna jämnare fördela de ekonomiska bördorna mellan barnfamiljerna och andra familjer. Det är ingen som helt avvisat denna tanke; det gjorde man inte heller inom utskottet när vi i fjol diskuterade frågan.

I avvaktan på dessa ytterligare undersökningar är det emellertid som sagt ingenting som hindrar att man beslutar om vissa åtgärder för att hjälpa barnfamiljerna.

Herr BENGTTSSON i Varberg (s) kort genmäle:

Herr talman! Eftersom jag inte gjort några närmanden till fröken Wetterström hade inte herr Ohlin behövt baktala mig hos henne. Han kunde ha kommit till henne utan att på detta sätt först försöka tala illa om mig.

Att vi inom andra lagutskottet skulle ha drivit ett taktiskt spel i syfte att

hindra en debatt om familjepolitiken i stort är något som bara existerar i herr Ohlins fantasi. Det har inte på något sätt föresvävat oss, utan vi är fullt beredda att diskutera de aktuella frågorna.

Herr Ohlin hänvisar till att konjunkturläget nu är ett helt annat och att det därför inte skulle bereda några bekymmer att skaffa fram de erforderliga pengarna för höjning av barnbidragen. Men herr Ohlin får förlåta oss inom utskottsmajoriteten, om vi fortfarande tycker att det inte är småpotatis med 200 miljoner kronor. Det är klart att herr Ohlin som nu kan stödja sig på omsättningsskatten och det »goda konjunkturläget» inte har några svårigheter att skaffa dessa pengar. Men utskottsmajoriteten har fått finna sig i att inte räkna med andra pengar än dem herr Sträng har att anvisa.

Vidare vill jag till protokollet göra en liten anteckning som visar att kärleken till barnbidrag och sociala förmåner tydligen inte är något bestående utan har sina vågdalar. I 1958 års remissdebatt förklarade herr Ohlin att »planerna på att på nytt höja barnbidragen över nuvarande nivå får läggas åt sidan för lång tid framåt». Nu skulle alltså situationen vara en annan.

Jag hade svårt att förstå herr Ohlins resonemang när han gjorde sitt underliga påstående om att vi från socialdemokratiskt håll skulle bedriva en politik som är till de små inkomsttagarnas nackdel, men förmodligen avsåg herr Ohlin den blivande utformningen av bostadspolitiken. Det är emellertid alldeles orimligt att på detta sätt karakterisera det förhållandet att man avvecklar de generella bostadsbidragen och att detta för med sig begränsade hyreshöjningar för vissa familjer. Inte ens herr Ohlin har väl drömt om att de generella bostadssubventionerna kan avvecklas utan att det uppkommer en sådan effekt. Ingen kan ju trola. Men det förefaller ganska underligt att man

Det statliga stödet åt barnfamiljer

skulle generellt höja barnbidragen för att motväga denna effekt.

Jag skall inte i dag säga mera om bostadspolitiken eftersom den skall diskuteras kommande onsdag, men det är lätt att bevisa att den hysesstegring som blir en följd av avvecklingen av de generella subventionerna inte alls är av den omfattning man på visst håll vill göra gällande.

Fröken WETTERSTRÖM (h) kort genmäle:

Herr talman! Till herr Ohlin som förklarar att jag har en möjlighet att dra mig undan herr Bengtssons i Varberg närmanden vill jag säga, att jag inte alls haft den möjligheten, eftersom herr Bengtsson aldrig gjort några.

Vidare vill jag säga till herr Ohlin, att jag faktiskt inte på något sätt känner mig ha något ansvar för det sätt på vilket vare sig herr Bengtsson i Varberg eller hans meningsfränder uppträder när de avger sin röst här i kammaren. Det tänker jag inte blanda mig i, det är deras sak. Sedan finns det, säger herr Ohlin vidare, en möjlighet för mig att ta tillbaka mitt yrkande och på så sätt bereda möjligheter att förbättra barnfamiljernas ställning.

Med anledning av detta vill jag säga två saker. För det första vet ju herr Ohlin lika bra som jag att den möjligheten inte längre finns, eftersom frågan fallit i första kammaren och eftersom det gäller ett lagförslag, som inte kan bli föremål för gemensam votering. För det andra är den motion från högerpartiet som vi behandlar här i kammaren ett komplement, som jag tidigare sagt, till den stora partimotionen som gäller ortsavdrag för barn. Då är det väl ganska orimligt att begära, att jag skulle återta ett yrkande på den punkten. Därtill kommer att vi finner vårt förslag beträffande ortsavdragen för barn oändligt mycket bättre eftersom det ger större rättvisa. Därför är det klart, att vi håller på vårt förslag.

Jag slutar med att säga till herr Ohlin att det finns så mycket större anledning för herr Ohlin och hans parti att följa vårt förslag när det senare kommer upp i kammaren.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Till fröken Wetterström vill jag säga, att jag redan förklarat varför det inte finns några utsikter till att de som anser, att man kan finansiera ett par hundra miljoner plötsligt skulle gå över till fem hundra miljoner, vilket, om man räknar med kommunkostnaden, är en rätt låg siffra för högerns förslag.

Vidare vill jag till fröken Wetterström säga att om denna kammare beslutar höja barnbidragen är jag övertygad om att det kommer att få mycket långtgående konsekvenser med avseende på regeringens inställning. Vi kan räkna med att det kommer att ha ett ganska avgörande inflytande och öka regeringens villighet att acceptera en höjning av barnbidragen. Då tror jag också att utsikterna att få igenom förslaget i denna kammare och första kammaren blir mycket goda. När fröken Wetterström talar om att högerns förslag är bättre återkommer jag till att man i dagens läge måste följa en linje, som har utsikter att få majoritet åtminstone i en kammare. Annars gör man ju sitt val i ett läge där ens hållning kan få ett drag av demonstration.

Till fru Eriksson skulle jag vilja säga att när hon hänvisade till att riksdagen i fjol begärde en utredning använde hon uppenbarligen detta i sitt förra yttrande som ett argument för att man inte nu skulle höja barnbidraget. Men i sitt andra yttrande säger fru Eriksson: Nej, det där med utredningarna skulle inte vara något hinder mot en höjning av barnbidragen. Varför då tala om dessa utredningar när man vänder sig mot vårt förslag? Jag tror visst inte att fru Eriksson har några hatiska tankar vare sig mot barn eller barnfamiljerna — eller ens mot folkpartiet.

Det statliga stödet åt barnfamiljer

Till herr Bengtsson i Varberg vill jag bara säga, när han talar om att han inte gjort några närmanden till fröken Wetterström, att vi får se om socialdemokraterna här uppträder annorlunda än i första kammaren. Det kan bli intressant nog.

Beträffande inkomstfördelningen vill jag framhålla, herr Bengtsson, att om man genomför åtgärder som höjer hyrorna för stora grupper av familjer med låga inkomster och sedan förbättrar familjebostadsbidraget uteslutande för familjer som har inkomster över en viss låg nivå, blir ju den kombinerade effekten av dessa åtgärder att man försämrar situationen för barnfamiljer med låga inkomster. Detta har vi, som jag nu upprepar, känt någon förvåning över. Vi tycker att det inte riktigt passar med vare sig socialdemokratiskt tal eller den socialdemokratiska politik som vi varit vana vid.

Fru RYDING (k):

Herr talman! Som herr Bengtsson i Varberg i sitt första och även i sitt andra anförande framhöll, är vårt parti det enda som är konsekvent i denna fråga. Vi föreslog i fjol en höjning av barnbidraget, som emellertid enhälligt avslogs av utskottet. I år har vi kommit tillbaka och nu har några andra partier också föreslagit höjningar. Vi hyser en förhoppning om att också de återstående partierna skall ändra sig i denna fråga.

Stödet åt barnfamiljerna står ofta under debatt, såsom också nu i kväll. De praktiska resultaten ter sig emellertid skäligen ringa i jämförelse med den så ofta uttalade omtanken. Inför förarbetet till budgeten 1963/1964 skrev exempelvis regeringsorganet Stockholms-Tidningen i en ledare betitlad »Barnfamiljerna står i tur»: »Huvudsaken är att något ordentligt blir gjort för barnfamiljerna, så att de ekonomiska vardagsbekymren något lättas».

Man kan inte med bästa vilja i värl-

den påstå att sådana förväntningar blivit infriade vare sig i det framlagda regeringsförslaget vid årets riksdag eller vid ställningstagandet till exempelvis den bl. a. av kommunisterna väckta motionen om höjning av barnbidragen. Utskottet hänvisar nu till pågående utredningsarbete inom ett flertal utredningar och kommittéer. Jag skall inte vända mig mot att frågan om barnfamiljernas situation och formerna för ett ökat stöd åt barnfamiljerna från samhällets sida tagits upp till utredning, inte heller att andra former för sådant stöd än barnbidraget kan och bör komma i fråga. Jag är helt med på att familjeservicen måste utbyggas väsentligt. Men när fru Eriksson i Stockholm talar om den utredning, som riksdagen begärde i höstas och som skulle syssla med frågor rörande samhällets ansvar för barnkostnaderna, särskilda åtgärder för att förbättra barnfamiljernas ekonomiska ställning samt befolkningsfrågans olika aspekter, så frågar jag: Varför tillsätter man inte den utredning som beslutats? Det står i andra lagutskottets utlåtande nr 16, att ärendet är beroende av Kungl. Maj:ts prövning, och utredningen är alltså ännu inte tillsatt.

Men alldeles oberoende härav anser jag, att ett återställande av barnbidragens realvärde borde vara självklart. Jag anser vidare att oberoende av en prövning av andra former för stöd åt barnfamiljerna åtminstone något steg kunde tas för att förverkliga vad riksdagen i mars 1961 uttalade som nödvändigt, nämligen att barnbidragen skulle justeras med hänsyn till den allmänna standardhöjning som sker i landet. Riksdagen anhöll därför om att barnbidragen skulle göras till föremål för en översyn.

Men faktum kvarstår att utfästelser om höjning »med hänsyn till den allmänna standardhöjning som sker i landet» inte infriats.

Barnbidragen höjdes från 400 till 450 kronor när omsättningsskatten på 4 pro-

cent genomfördes. När riksdagen i december 1961 ånyo höjde omsättnings-skatten, höjdes barnbidragen som kom-pensation härför. Vart tog standardhöj-ningen vägen? Höjningen till 550 kro-nor kan inte åberopas som ett infriande av löftet om den översyn riksdagen i mars samma år hade begärt.

Man kan, herr talman, inte bara be-döma frågan från denna utgångspunkt. De kontanta barnbidragens storlek måste ses någorlunda i relation till de verk-liga barnkostnaderna. Det är bekant till vilket resultat man kommit inom so-cialstyrelsen rörande dessa kostnader. För vår del gav vi i en motion, väckt vid 1962 års riksdag, uttryck åt den me-ningen, att åtminstone en tredjedel av barnkostnaderna borde täckas genom barnbidrag, och förordade en succes-siv höjning till denna nivå. Vi är fort-farande av samma mening.

Vårt i motion nr 661 i år i denna kammare ställda yrkande tar sikte på en erforderlig omedelbar lättnad för barnfamiljerna. Förslaget går ut på en höjning till 650 kronor — alltså en höj-ning med 100 kronor. Även efter en så-dan höjning motsvarar barnbidraget långtifrån en tredjedel av de verkliga barnkostnaderna eller en tredjedel av hushållens genomsnittsutgifter för bar-nen, som socialstyrelsen år 1961 upp-skattade till 140 kronor per barn och månad.

Fru Eriksson säger, att om man bi-träder någon av de väckta motionerna, skulle detta inte vara något väsentligt bidrag till lösningen av familjepolitiken. Men, fru Eriksson, det skulle vara ett väsentligt bidrag till barnfamiljerna för att börja lätta något på de ekonomiska vardagsbekymren.

Den i annat sammanhang av regering-
en föreslagna förbättringen av familje-
bostadsbidragen såväl som de andra
former för stöd åt barnfamiljerna, som
det pågår utredningar om, upphäver så-
lunda enligt min mening inte på något
sätt det berättigade i att en höjning av

barnbidragen företas med 100 kronor
per år och barn.

Den situationen föreligger nu, att en reservation, nr II av fru Hamrin-Tho-rell m. fl., har föreslagit en höjning av allmänna barnbidraget till 660 kronor. Den ansluter sig nästan exakt till det i vår motion ställda förslaget, varför jag kan ansluta mig till denna reservation, till vilken jag sålunda yrkar bifall.

Fröken SANDELL (s):

Herr talman! I motionerna II: 664 och I: 549, det motionspar där högern redovisar sin syn på stödet åt barnfa-miljerna, har det i år kommit till ett moment som kan vara värt att upp-märksamma. Jag vill se det som ett be-vis för att högern så småningom ändå har drabbats av något som liknar dåligt samvete, då man börjat se följderna av de principer som man har gått efter när man fört fram förslag om skatte-avdrag som en hjälp till barnfamiljerna.

I en passus i denna motion för man in ett resonemang om att det finns barnfamiljer som inte kan utnyttja det höjda ortsavdraget, och man säger att det ligger ett visst berättigande i att ge dessa något slags kompensation. Den omständigheten, att man inom högern nu har upptäckt att linjen med bidrag till barnfamiljerna genom ökade orts-avdrag och förvärvsavdrag m. m. ska-par orättvisor visar att vår upplys-ning ändå inte har varit en sådd som fallit på hälleberget. Något re-cept på hur vi skall lösa dessa frågor och hur vi skall ge kompensation till de grupper som inte kan tillgodogöra sig de olika avdragen har man dock inom högern inte kunnat lämna. I sin reservation säger högern bara kort och gott, att höjda ortsavdrag är att föredra framför kontantbidrag. Fröken Wetter-ström har också vid ett par tillfällen i kväll framhållit, att högern fortfarande i första hand vill gå vidare på skatte-avdragsvägen.

Det statliga stödet åt barnfamiljer

Under alla år som vi här har diskuterat kontanta barnbidrag kontra barnavdrag och allteftersom nuvarande avdrag införts har vi i allt klarare ljus sett de orättvisor som följer med detta system. Det är nämligen bara de högre inkomstgrupperna som kan tillgodogöra sig dessa avdrag.

Vi har omkring 120 000 fullständiga familjer med barn under 16 år, som inte kan utnyttja de avdragsmöjligheter som nu finns. Deras prekära situation blir ju inte bättre, om vi går vidare och ökar möjligheterna till avdrag skattevägen. Deras situation blir snarare sämre, i varje fall relativt. Efter hand som standarden stiger för större och större grupper blir de allra lägsta inkomstgarnas ställning allt sämre.

Som ett led i försöken att utjämna standardskillnaden mellan fullständiga och ofullständiga barnfamiljer beslöt vi som bekant i höstas att införa förvärvsavdrag även för ensamstående familjeförsörjare. Men detta innebar ju att vi samtidigt skapade en ny klyfta mellan lägre och högre inkomsttagare i ofullständiga familjer som samtidigt är familjeförsörjare. Och ett mycket stort antal av de ensamstående familjeförsörjarna är ensamma mödrar. Vi räknar med att vi har omkring 40 000 sådana, som inte kan tillgodogöra sig de skattelättnader som följer av nämnda riksdagsbeslut, och 20 000 har inte ens så stor inkomst att den redovisas i taxeringslängden.

Nu säger fröken Wetterström att det bara är en liten grupp familjer som inte kan tillgodogöra sig dessa avdragsmöjligheter. Men kan man verkligen säga att det är en liten grupp, när det ändå är drygt hälften av de ensamma mödrarna med barn under 16 år? Och 120 000 av de cirka 2 miljoner fullständiga familjer med barn under 16 år som vi har här i landet är väl ändå en ganska stor del. Fröken Wetterström tycker att det är en liten grupp — och låt gå för det! Men jag tycker att det är

anmärkningsvärt att när det gäller denna lilla grupp med små inkomster så anser fröken Wetterström att vi bör utreda på vilket sätt vi kan ge dem kompensation. Men när det en annan gång gäller en liten grupp med stora inkomster, så hesiterar man inte i högerpartiet. Om det exempelvis gäller en större skattesänkning för en sådan grupp, så finner man det inte nödvändigt i högerpartiet att göra en förberedande utredning. Då är man villig att omedelbart genomföra skattelindringar som för stat och kommun medför inkomstbortfall som vida överstiger kostnaderna för en kompensation till den grupp vi här diskuterar.

De ensamstående mödrar och barnfamiljer som ligger under 8 500 kronors inkomst är det verkliga proletariatet i vårt land i dag. Enligt Statistisk årsbok 1962 fanns det bland samtliga socialhjälpfall i riket 712 ensamma män men 18 218 ensamma kvinnor med barn under 16 år, och i denna stora grupp är det säkerligen ett mycket stort antal med synnerligen låga underhållsbidrag. Det är kvinnor med mycket små utsikter till välbetalda arbeten.

Man skulle tycka, att det i dagens samhälle skulle vara lätt för unga, friska människor att erhålla högre arbetsinkomster än som här redovisats. Men om man går till de enskilda fallen, till dessa frånskilda kvinnor eller andra ogifta mödrar med ett eller flera barn, finner man, att de ofta har små utsikter att få ett arbete som ger dem goda inkomster. Det är även ofta svårt för dem att erhålla utbildning eller omskolning på grund av att de är så bundna vid bostadsorten; det är besvärligt att omplacera dem, då det ställer sig svårt att få tag på familjebostäder för ensamstående kvinnor med barn. De befinner sig därför i en synnerligen bekymmersam situation, och deras ekonomiska ställning är ibland rent av skrämmande dålig.

I motionerna I:171 och II:201 har

Det statliga stödet åt barnfamiljer

vi tagit upp frågan om de ensamma mödrarnas situation. Vi pekar på den orättvisa som uppstått såsom en följd av beslutet om införande av förvärvsavgdrag. Såsom en provisorisk lösning av frågan har motionärerna föreslagit, att de ensamstående mödrarna såsom kompensation för att de icke kan tillgodogöra sig förvärvsavgdraget skulle få ett extra barnbidrag.

Självfallet hade vi motionärer med glädje sett att det varit möjligt att ekonomiskt lösa denna fråga, så att dessa kvinnor redan nu kunde ha tillerkänts en kompensation. Men vi är också glada över att motionen, som även tar upp frågan om de nuvarande förvärvsavgdragens ersättande med vårdnadsbidrag, föreslås bli överlämnad till socialpolitiska kommittén. Vi betraktar detta som en framgång för motionens syfte och konstaterar med tillfredsställelse, att man inom de olika partierna uppmärksammat de orättvisor som följer med ett införande av olika skatteavgdrag, förvärvsavgdrag o. s. v. Mot bakgrund av att även högern påvisat dessa orättvisor i sin motion anser vi motionärer, att en behandling av frågan i socialpolitiska kommittén skall kunna leda fram till förslag som löser dessa problem på ett tillfredsställande sätt. Vi är övertygade om att socialpolitiska kommittén har de bästa förutsättningar att finna en lösning.

Jag anser det vara mycket viktigt att dessa grupper, som inte kan tillgodogöra sig de olika skattepolitiska reformerna, erhåller kompensation för den standardsänkning de fått vidkännas. Detta är minst lika viktigt som att generellt öka stödet till barnfamiljerna med kanske mindre än en tia i månaden.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr HECKSCHER (h):

Herr talman! Det var inte min avsikt att blanda mig i denna debatt, där frö-

ken Wetterström redan har sagt vad som i sak behöver sägas från högerpartiets sida. Jag kan helt ansluta mig till vad hon har yttrat både i sitt huvudinlägg och i sina repliker. Men det kanske kan förväntas att jag säger några ord i anledning av vad herr Ohlin hade att anföra i sitt yttrande.

Vid denna riksdags början kom det från både centerpartiet och folkpartiet och högerpartiet — för att nu ta dem i bokstavsordning — motioner som hade ett gemensamt syfte, nämligen att åstadkomma en förbättring av barnfamiljernas ställning. Dessa motioner, som hade samma syfte, gick olika vägar. Metoderna var skilda; avsikten var densamma.

Jag beklagar mycket, herr talman, att inte dessa motioner kunde få behandlas i ett sammansatt utskott på det sätt som vi inom högerpartiet föreslog. Vi menade nämligen att den omständigheten, att högermotionen skulle gå till bevillningsutskottet och de andra bägge motionerna till andra lagutskottet, skulle medföra en olycklig splittring av frågans behandling. Vi blev emellertid ensamma om vår önskan att få en sådan behandling i sammansatt utskott, och nu har det blivit en splittrad behandling i kamrarna också på det sättet, att de båda frågorna kommer upp vid olika tillfällen under riksdagen. Också det är beklagligt.

Nu säger herr Ohlin, att vi i detta läge borde frånga vårt sakyrkande och i stället förena oss med den ståndpunkt som mellanpartierna har intagit. Vad herr Ohlin menar är med andra ord att vi skulle avstå från vår principiella uppfattning om den väg man bör gå i det här fallet för att i stället uppnå ett resultat.

Herr talman! Jag skulle förstå den ståndpunkten, om man kunde uppnå ett resultat. Herr Ohlin sade själv i sitt anförande, att politiken var det möjligas konst, och han sade också, om jag fattade honom rätt, att det genom

Det statliga stödet åt barnfamiljer

det förfarande som han rekommenderade skulle vara möjligt att uppnå ett resultat i frågan redan i år.

Jag har, herr talman, mycket svårt att förstå hur det skulle gå till. Trots författningsutredningens långvariga ansträngningar är första kammaren nämligen ännu inte avskaffad, och första kammaren har redan med betydande majoritet beslutat avvisa det förslag som herr Ohlin menar att det skulle vara möjligt att få genomfört redan i år. Det förefaller mig vara svårt att motivera, att man skulle frångå en uppfattning man har, som är sakligt grundad, grundad dessutom i en principiell övertygelse, utan att det blir något resultat. Det är inte ens s. k. resultatpolitik.

Men sedan antydde herr Ohlin också en annan aspekt på frågan. Jag fattade honom så att han menade, att den demonstration man kunde åstadkomma genom en sådan votering skulle få vittgående verkningar. Jag förmodar att han inte menade att den skulle resultera i något regeringsskifte. Jag skall gärna erkänna att om så varit fallet skulle det vara ett skäl som gjorde det hela värt att tänka på. Men jag tror som sagt inte att herr Ohlin menade att voteringen skulle få ett sådant resultat. Han åsyftade säkerligen att man genom en sådan demonstration skulle påverka regeringens ståndpunkt.

Låt mig då erinra om att demonstrationen skulle bli effektiv bara om till de tre demokratiska oppositionspartiernas röster lades kommuniströsterna. Och herr Ohlin har vid tidigare tillfällen, då majoritetsförhållandena i kammaren såg ut på ett annat sätt än vad de gör nu, framhållit att man inte bör räkna med kommunisternas röster i sådana sammanhang. Jag för min del var rätt tagen av herr Ohlins resonemang den gången och känner mig faktiskt fortfarande obenägen till demonstrationen, där man har behov av kommunisternas stöd.

Men, herr talman, det är väl inte ens

riktigt så enkelt. Jag tror att statsrådet och chefen för socialdepartementet och hans kolleger har rätt god förmåga att räkna, och om det nu bara är fråga om att göra en demonstration, så är det nog fullt tillräckligt att man konstaterar, att det i denna kammare finns tre partier som samliga är angelägna att mer skall göras för barnfamiljerna än vad som för närvarande från regeringens sida är ifrågasatt. Och jag tror att påverkan kommer att vara densamma, oavsett om denna addition utförs i en demonstrationsvotering i denna kammare eller om den utförs genom att man helt enkelt ser efter hur många som står bakom de olika förslagen.

Vi i högerpartiet tänker inte släppa denna fråga. Vi återkommer till den, och ingen skulle vara gladare än jag om de olika förslagen på området då fick den samlade behandling i ett sammansatt utskott — eller ännu hellre redan före motionernas tillkomst — som skulle kunna göra det möjligt att uppnå någonting som var mer än en demonstration, någonting som var en verkligt påtaglig saklig förbättring av barnfamiljernas ställning.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen av herr Enarsson och fröken Wetterström.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Kammaren ursäktar mig nog om jag vid denna sena timme inte tar upp någon längre debatt med herr Heckscher.

Högern har i sin reservation varit så omsorgsfull, att man har skrivit att förhöjda ortsavdrag är att föredra framför en höjning av kontantbidraget. Genom att skriva in detta har man satt ett effektivt lås för att de — i varje fall inom folkpartiet och jag förmodar att det gäller även centerpartiet — som har motsatt uppfattning skulle rösta för högerreservationen; hade man haft någon tanke på att samla oppositionen så hade man inte skrivit så i principfrågan.

Det statliga stödet åt barnfamiljer

I mellanpartiernas reservation, som jag nu läst här om igen, kan jag inte finna att man har tagit ställning på det sättet att man direkt utsäger att vår metod är bättre än den andra. Den reservationens formulering bör följaktligen inte utgöra något hinder för högern, sedan högern nu har fått tillfälle att deklarerat sin uppfattning, att stödja denna reservation.

Herr Heckscher säger att vi begär att högern skall avstå från sin principiella uppfattning. Hans uttalande är svårtytt. Om det betyder att någon har begärt att högern skall ha en annan uppfattning än den man har, så skulle jag förstå herr Heckscher, men det har ju ingen ifrågasatt. Jag har ju tvärtom förklarat, att högermotionen kommer tillbaka till riksdagen efter behandling i bevillningsutskottet. Det är inte fråga om att högern skall ändra uppfattning utan om att högern — om den nu inte kan driva igenom vad den önskar för barnfamiljerna — hellre skall nöja sig med en mindre förbättring, med en metod som högern väl ändå anser vara den näst bästa. Det händer ju i politiken att man måste välja det näst bästa.

Nu erinrar herr Heckscher om att första kammaren har fällt förslaget, och jag hänvisade också till detta. Jag vill emellertid framhålla, att om den folkvalda andra kammarens majoritet uttalar sig för höjda barnbidrag så skulle det ha stort inflytande. Om regeringen inte skulle komma tillbaka i höst i ärendet, kan den komma med förslag om höjda barnbidrag i januari och det vore inte någon dålig vinning det heller, herr Heckscher!

Jag är ganska övertygad om att redan vår framstöt från centerpartiet och folkpartiet kommer att innebära en viss press i den riktningen, men den skulle ha varit betydligt starkare om högern hade velat understödja den.

Herr Heckschers skämtsamma undran om jag hoppas på något regeringsskifte behöver jag väl inte besvara. Men jag

vill erinra herr Heckscher om att man i denna kammare — vilket han vet bättre än de flesta här i kammaren — under långa perioder har arbetat under den betingelsen — det var före hans tid och till stor del före min tid — att oppositionspartierna hade att räkna med ett socialdemokratiskt manövrerande som gick ut på att man röstade fram extrema förslag och därigenom slog ut mellanpartiernas förslag, som eljest skulle haft utsikt att framgångsrikt konkurrera med det socialdemokratiska förslaget. För att motverka denna metodik har svenska högerpartiet många gånger avstått från att yrka bifall till sina egna förslag. Det är alltså ingen nyhet jag här ifrågasatt. Det är en metod som erfarenheten har lärt oppositionspartierna att man är tvungen att emellanåt använda.

Här har vi en problematik, som visserligen inte i dag har något som helst samband med något regeringsskifte men som för hela oppositionens möjligheter att göra sig gällande i kammaren kan vara av stor betydelse.

Till sist säger herr Heckscher, att han tror att det blir samma resultat vad än högern gör eftersom herrarna på regeringsbanken kan addera. De kan räkna ut antalet av dem som vill ha mer familjevänlig politik än regeringens. Jag för min del undrar om det inte betyder en hel del, att oppositionen visar förmågan att uppiräda tillsammans i lägen där alla oppositionspartierna i den meningen vill dra åt samma håll, att vi alla vill förbättra läget för barnfamiljerna. Kan vi inte visa den förmågan, därför att högern inte i detta läge vill vara med, tror jag att detta väsentligt försvagar våra påtryckningsmöjligheter. Därvidlag tror jag inte att herr Heckscher skall göra sig några illusioner.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. A 1

Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan;

Det statliga stödet åt barnfamiljer

2:o) bifall till reservationen I) av herr Enarsson och fröken Wetterström i motsvarande del; samt 3:o) bifall till reservationen II) av fru Hamrin-Thorell m. fl. i motsvarande del; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Wetterström begärde likväl votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o) angivna ha flertalets mening för sig. Beträffande kontrapositionen begärde dock herr Anderson i Sundsvall votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående mom. A 1) i andra lagutskottets utlåtande nr 16 antager reservationen I) av herr Enarsson och fröken Wetterström i motsvarande del, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen II) av fru Hamrin-Thorell m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 113 ja och 71 nej, varjämte 24 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit den under 2:o) angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given

varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i mom. A 1) i utskottets utlåtande nr 16, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen I) av herr Enarsson och fröken Wetterström i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Fröken Wetterström begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 108 ja och 35 nej, varjämte 66 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. A 2

Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till reservationen I) av herr Enarsson och fröken Wetterström i motsvarande del; samt 3:o) bifall till reservationen II) av fru Hamrin-Thorell m. fl. i motsvarande del; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Wetterström begärde likväl votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o) angivna ha flertalets mening för sig. Beträffande kontrapositionen begärde dock herr Anderson i Sundsvall votering, i anledning varav efter given varsel följande

Undantagande av skrivbyråernas serviceverksamhet från arbetsförmedlingslagens tillämpningsområde

voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraproposition i huvudvoteringen angående mom. A 2) i andra lagutskottets utlåtande nr 16 antager reservationen I) av herr Enarsson och fröken Wetterström i motsvarande del, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraproposition i nämnda votering antagit reservationen II) av fru Hamrin-Thorell m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 114 ja och 68 nej, varjämte 27 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraproposition i huvudvoteringen antagit den under 2:o) angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i mom. A 2) i utskottets utlåtande nr 16, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen I) av herr Enarsson och fröken Wetterström i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en

gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Fröken Wetterström begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 106 ja och 34 nej, varjämte 69 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. B och C

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 12

Föredrogs vart efter annat andra lagutskottets utlåtanden:

nr 18, i anledning av väckta motioner om ersättning från den allmänna sjukförsäkringen för medicin i förebyggande syfte, samt

nr 20, i anledning av väckta motioner angående bidragsförskott till ensamstående mödrar samt utfyllnad av vissa underhållsbidrag.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 13

Undantagande av skrivbyråernas serviceverksamhet från arbetsförmedlingslagens tillämpningsområde

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 21, i anledning av väckta motioner om undantagande av skrivbyråernas serviceverksamhet från arbetsförmedlingslagens tillämpningsområde.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr ANDERSON i Sundsvall (fp):

Herr talman! Jag har fogat en blank reservation till detta utskottsutlåtande av det skälet att när vi inom utskottet utformade utlåtandet var vi nog inställ-

Undantagande av skrivbyråernas serviceverksamhet från arbetsförmedlingslagens tillämpningsområde

da på att göra en skrivning som skulle innebära att de skrivbyråer det här är fråga om skulle få fortsätta med den serviceverksamhet som har berörts i motionerna. Jag är emellertid inte alldeles övertygad om att skrivningen nödvändigtvis behöver tolkas så att detta blir möjligt. Därför skulle jag vilja fästa uppmärksamheten på att det inom utskottet har funnits en samstämmig uppfattning om att skrivbyråernas serviceverksamhet av det slag som berörs i motionerna skulle ges möjlighet att fortsätta. Från näringslivets sida har uttalats positivt intresse för saken. Från det hållet har man givit uttryck för uppfattningen, att den service skrivbyråerna i detta avseende ger är till stor nytta för företagen.

Jag har intet annat yrkande än utskottets.

Herr KOLLBERG (fp):

Herr talman! Den fråga som behandlas i andra lagutskottets utlåtande nr 21 angående skrivbyråernas serviceverksamhet hör samman med de åtgärder, som är ägnade att begränsa den svällande kontorsadministrationen inom företagen här i landet. Den berör alltså ett viktigt delproblem i den rationaliserings- och effektiviseringsprocess som äger rum inom näringslivet.

För att belysa vad det här rör sig om skulle jag vilja anföra ett sammanfattande citat ur tidskriften Verkstäderna: »Det finns goda skäl att köpa service utifrån även om den skulle ställa sig en aning dyrare än det egna företagets service. De egna serviceorganen byggs ofta upp när behovsvolymen blir stor men stannar kvar långt sedan behoven reducerats, och representerar i verkligheten alltså en *fast kostnad*, medan den köpta servicen är en *helt rörlig kostnad*. Företagen kan sålunda icke tillåta sig att bygga upp egen service för att täcka mer än minimibehovet.»

Författaren till den artikel med rubri-

ken »Hur täcka tillverkningskostnaderna inom storindustrin», som jag hämtat citatet ur, är den inte okände rationaliseringsexperten Curt Nicolin. Han kommer fram till denna slutsats beträffande värdet av »köpt service» efter ett mycket intressant resonemang om hur man skall hålla nere de fasta administrationskostnaderna och ändå öka produktionsvolymen.

Förr i världen representerade administrationsstaben i vidsträckt bemärkelse inom ett produktionsföretag en mindre del av den totala personalen, men i dag utgör den ofta en tredjedel, ja, i vissa fall hälften, och det är därför som rationaliseringsproblemet i dag är brännande aktuellt inom denna sektor.

Jag har velat framföra dessa synpunkter på olika slag av serviceverksamhet för att fästa kammarens uppmärksamhet på betydelsen och omfattningen av den speciella serviceverksamhet, som de i de föreliggande utskottsutlåtandena berörda s.k. ambulerande skrivbyråerna har att offerera, alltså en serviceverksamhet som näringslivet använder sig av i avsevärd omfattning.

Det finns anledning att understryka att det inte endast är storföretagen som skall ha tillgång till dessa möjligheter utan också de mindre företagen. Tillfälliga arbetsbehov av det slag som tillgodoses genom sådan serviceverksamhet är i minst lika hög grad förekommande inom mindre företag, t. ex. vid arbetsbelastningstoppar, sjukdomsfall, konferenser eller speciella uppgifter som kanske ställer större krav på kvalifikationer än de som den egna personalen har.

Det är av vikt att särskilt betona andra lagutskottets uttalande, att det vid behandling av ärendet framkommit att det på arbetsmarknaden uppkommit former av serviceverksamhet som inte varit för handen vid arbetsförmedlingslagens tillkomst och att behovet av och ian-

Undantagande av skrivbyråernas serviceverksamhet från arbetsförmedlingslagens tillämpningsområde

språktagandet av tjänster av servicekaraktär avsevärt ökat under senare år.

Det har gjorts gällande, att den serviceverksamhet som det här är fråga om skulle kunna ersättas genom en utbyggnad och effektivisering av vikariatsförmedlingen inom den offentliga tjänstemannaförmedlingen. En effektiv vikariatsförmedling genom tjänstemannaförmedlingen fyller ett mycket stort behov men inte de behov som skrivbyråerna genom sin speciella serviceverksamhet kan tillgodose. Denna serviceverksamhet är helt artskild från den offentliga arbetsförmedlingens verksamhet och uppgifter.

Det är självklart att tjänstemannaförmedlingen inte kan ta på sig sådana uppgifter som att ansvara för personalen eller dess kvalifikationer, än mindre att sköta de administrativa uppgifter som företagen finner angeläget att bli avlastade från. Jag vill i det sammanhanget instämma i vad Svenska arbetsgivareföreningen och Sveriges industriförbund framfört i ett gemensamt remissyttrande, nämligen att det är ett självfallet krav att skrivbyråerna på ett tillfredsställande sätt övertar arbetsgivaransvaret för källskatteavdrag, uppgiftslämnande och avgiftsbetalning i samband med socialförsäkringarna m. m.

Herr talman! Jag yrkar bifall till det föreliggande utskottsutlåtandet men vill understryka angelägenheten ur näringslivets synpunkt av att erforderliga initiativ från Kungl. Maj:ts sida *inte onödigtvis fördröjes*. Både för företagen och för de anställda är det av största vikt, att lagstiftningen icke lägger hinder i vägen för att rationaliseringssträvandena inom företagen kan bedrivas med så smidiga och effektiva medel som möjligt på det sätt jag här i korthet beskrivit.

Herr HAMILTON (h):

Herr talman! De motioner som be-

handlas i föreliggande utskottsutlåtandet har sin grund i rättsfall beträffande de s. k. skrivbyråerna, rättsfall som grundar sig på en gammal förkrigslag av år 1935 — den 18 april för att vara exakt — med de tillägg som 1942 gjordes i anledning av vissa förhållanden inom nöjeslivets impressarioverksamhet.

Utan att kvalja dom, vilket vare mig fjärran, påpekar emellertid motionärerna att samhället förändrats högst betydligt sedan lagens tillkomst.

Det har i dagens läge uppstått ett legitimt behov av en ändamålsenlig arbetsfördelning inom företagsvärlden eller mellan enskilda i former, som formellt kan tangera den äldre lagen utan att fördenskull innebära ett obehörigt utnyttjande av arbetssökande.

Utskottet har liksom motionärerna vidgat perspektivet och vitsordar att dagens arbetsmarknad visar exempel på serviceverksamhet, som inte var till finnandes vid arbetsförmedlingslagens tillkomst och att behov av och anspråk på sådan service ökat under senare år. Utskottet påpekar vidare, att betydelsen härav både för anställda och för näringslivet i stort hävdats från skilda håll.

Det har från arbetsmarknadsstyrelsen vid olika tillfällen uppgivits, att man förstärker arbetsförmedlingen på de berörda områdena.

Tillåt mig, herr talman, att på denna punkt göra två högst personliga och privata reflexioner. Den första är att man kan räkna med att serviceföretag som städbyråer, konsulterande företag, fönsterputsningsfirmor, alltjänstföretag, firmor med lagad mat, bokförings- och revisionsbyråer m. fl. kommer att bli allt flera och alltmer mångskiftande. De kommer att växa snabbare än någon arbetsförmedling. Det ligger i samhällsutvecklingens natur.

För det andra: arbetsmarknadsstyrelsens metod att för närvarande lösa dilemmat genom branschavtal såsom t. ex.

Undantagande av skrivbyråernas serviceverksamhet från arbetsförmedlingslagens tillämpningsområde

med organisationskonsulterna innebär ett otillfredsställande tillstånd. Beslut tillkomna i rent administrativ ordning bör inte vara grundläggande för vad som är lagenligt eller dess motsats.

Därmed, herr talman, är det slut på mina personliga reflexioner. Utskottet slutar sitt utlåtande med att säga, att det är angeläget att utvecklingen följes och att därest den offentliga arbetsförmedlingen ej kan klara det antydda behovet bör andra åtgärder övervägas i detta syfte, vilket utskottet hemställer att riksdagen ger Kungl. Maj:t till känna.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 14

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 11, i anledning av motioner angående vissa fastighetsbildningsproblem vid sammanslagning av landskommun med stad.

Utskottets hemställan bifölls.

Som tiden nu var långt framskriden beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta behandlingen av återstående på föredragningslistan upptagna ärenden till kammarens sammanträde fredagen den 29 innevarande mars.

§ 15

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 100, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vissa kreditgarantier åt svensk varvsindustri m. m.; och

nr 101, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående riktlinjer för organisationen av folkbokförings- och uppbördsväsendet m. m.

§ 16

Tillkännagavs, att Kungl. Maj:ts proposition nr 117, angående överlåtelse av kronan tillhörig mark m. m., överlämnats till kammaren.

Denna proposition bordlades.

§ 17

Anmäldes, att följande motioner under sammanträdet avlämnats till herr talmannen:

nr 796, av fru *Ekendahl m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 62, angående stöd till barnstugor m. m.,

nr 797, av herrar *Tobé och Lundberg*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 85, angående organisationen av den automatiska databehandlingen inom statsförvaltningen, m. m.,

nr 798, av herr *Starving m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 95, angående vissa anslag ur kyrkofonden m. m.,

nr 799, av herrar *Edlund och Fröding*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 110, angående medelsbehoven under försvarsgrenarnas avlöningsanslag för budgetåret 1963/64 m. m., samt nr 800, av herr *Brandt m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 113, angående anslag för budgetåret 1963/64 till Nordiska museet m. m.

Dessa motioner bordlades.

§ 18

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här- efter kl. 0.32 på natten.

In fidem

Sune K. Johansson